Ἰω. Καμπανᾶ

Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος

Σὺν Δημοτικοῦ

Ἐγκεκριμένη.

ΕΚΠ
Δα
1315

Ἐκδόσεις : Καμπανᾶ
Λέκκα 25 Ἀθῆναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ειπ. 1315 Da

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

('Αριθ. άποφ. Υπουργείου Παιδείας 49525/50)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ
1956

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.
ΛΕΚΚΑ 25 - ΑΘΗΝΑΙ
1956

ΕΚΠ
Da
1315
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΝΠ. 1954 4/1957

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου τούτου ἔχουν ἐδῶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως.

Κ. Καμπανᾶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΟ 15ο ΑΙΩΝΑ

1. Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης

Στὶς 29 Μαΐου τοῦ 1453, ἡμέρα Τρίτη, ἔγινε ἡ ἅλωστις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κι ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ πιὸ σκοτεινὴ περίοδος τοῦ ἔθνους μας, ἡ μαύρη ἐποχὴ τῆς δουλείας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης μὲ τὴν ἀναγέννησι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὶς διάφορες ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ βαρβαρότητα κι ἄρχισαν νὰ προοδεύουν. Ἁλματικὴ πρόοδος παρατηρήθηκε ἰδίως στὴν πολεμικὴ τέχνη ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσι τῆς πυρίτιδας καὶ ἀπὸ τότε ἔγιναν τὰ τουφέκια καὶ τὰ κανόνια. Τὰ νέα πυροβόλα ὅπλα ἐνίσχυσαν τοὺς βασιλεῖς γιατὶ ἠμποροῦσαν πιὰ νὰ ἐπιβάλλωνται στοὺς εὐγενεῖς κι ἔτσι ἐπεκράτησε στὴν Εὐρώπη νέο πολιτικὸ σύστημα, ἡ ἀπόλυτος μοναρχία. Ἡ νέα αὐτὴ κατάστασις ἔφερε μεγάλες μεταβολὲς στὴν Εὐρώπη κι ἐδημιουργήθηκαν μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ κράτη, ὅπως τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς Βενετίας, τῆς Ρωσίας κ. ἄ.

Ἀπ' αὐτὰ ἡ Ἀγγλία δὲν ἀνησύχησε ἀπὸ τὴν ἐπέκτασι τῆς Τουρκίας στὴν Εὐρώπη γιατὶ ἦταν μακριά. Ἔπειτα εἶχε ἰσχυρὸ στόλο. Ἀντίθετα ἡ Αὐστρία, ἡ Βενετία (ἢ Ἑνετικὴ Δημοκρατία) κι ἡ Ρωσία, ἐπειδὴ ἐγειτόνευαν μὲ τὴν Τουρκία, ἦρθαν πολλὲς φορὲς σὲ πόλεμο κι οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι εἶχαν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν τύχη τῆς ὑπόδουλης πατρίδας μας.

2. Πόλεμοι τῆς Αὐστρίας

Ἅμα οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν κύριοι ὅλης σχεδὸν τῆς Βαλκανικῆς, κατέλαβαν καὶ τὴ Ρουμανία μὲ τὴν Οὐγγαρία. Κατόπιν ἰσχυρὸς τουρκικὸς στρατὸς ἐμπῆκε στὴν Αὐστρία καὶ ἔφθασε κοντὰ στὴ Βιέννη (1529). Οἱ Αὐστριακοί, μολονότι εἶχαν λίγο στρατό, ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους ἔξω ἀπὸ τὴ Βιέννη καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Αὐστρία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀρκετὰ χρόνια ἀπὸ τότε ὁ τουρκικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Κύπρο ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Βενετοὶ (Ἐνετοὶ) κι ἐκινδύνευαν νὰ καταληφθοῦν καὶ ἡ Κρήτη μὲ τὴ Δαμαλτία. Μπροστὰ στὸν κίνδυνο τοῦτο ὁ Πάπας ἔκαμε συμμαχία μὲ τοὺς Ἱσπανούς, τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς Ἱππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στόλος ἑνώθηκε, συνάντησε τὸν τουρκικὸ στόλο στὴν εἴσοδο τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τὸν κατέστρεψε. Ἔπειτα ἀπὸ τὴ ναυμαχία αὐτὴ που ὀνομάσθηκε «Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου», οἱ χριστιανοὶ ἐπῆραν θάρρος κι οἱ Τοῦρκοι ἔπαψαν νὰ ἐλπίζουν πὼς θὰ ἐπικρατήσουν στὴ Μεσόγειο.

Τὸ 1645, ἐνῶ ἡ Εὐρώπη ἐταρασσόταν ἀπὸ τὸν τριακονταετῆ πόλεμο μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, ποὺ μετέβαλε σ' ἐρείπια τὴ Γερμανία καὶ καθυστέρησε τὸν πολιτισμό της 150 περίπου χρόνια, τουρκικὸς στρατὸς ἀποβιβάστηκε στὴν Κρήτη καὶ κατέλαβε τὰ Χανιά. Κατόπιν ἄρχισε ἡ πολιορκία τοῦ Ἡρακλείου (Μεγάλου Κάστρου) ποὺ τὸ ὑπεστήριζαν Ἕλληνες καὶ Βενετοί. Ἡ πολιορκία αὐτὴ ἐκράτησε ὡς τὸ 1669 ὁπότε οἱ πολιορκούμενοι παρεδόθηκαν ἐπειδὴ ἔσωσαν τὰ πολεμοφόδια. Ἔτσι συμπληρώθηκε ἡ κατάληψις ὅλης τῆς Κρήτης. Ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης ἔδωκε θάρρος στὴν Τουρκία καὶ ἐστράφηκε πάλι κατὰ τῆς Αὐστρίας. Τὸ 1683 λοιπὸν τουρκικὸς στρατὸς ἐμπῆκε στὴν Αὐστρία κι ἔφτασε γιὰ δεύτερη φορὰ ἔξω ἀπὸ τὴ Βιέννη. Τότε ἐνίσχυσαν τοὺς Αὐστριακοὺς οἱ Πολωνοί, ἔγιναν σκληρὲς μάχες κι οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθηκαν κι ἐγύρισαν στὴν Οὐγγαρία. Τὴ φορὰ ὅμως αὐτὴ οἱ Αὐστριακοὶ δὲν τοὺς τὴ χάρισαν. Ἀφοῦ συνεκέντρωσαν ὅ,τι δυνάμεις εἶχαν, ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους μέσα στὴν Οὐγγαρία. Στὸ τέλος κατώρθωσαν νὰ τοὺς διώξουν κι ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία ποὺ τὴν κατεῖχαν 150 περίπου χρόνια.

3. Πόλεμοι τῆς Βενετίας

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς, ἰσχυροὶ ἀντίπαλοι τῶν Τούρκων ἦσαν κι οἱ Βενετοί. Ἡ Βενετία ἦταν τότε τὸ μεγαλύτερο ναυτικὸ κράτος στὴ Μεσόγειο καὶ πολὺ πλούσιο. Γιὰ νὰ προστατεύῃ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία, διατηροῦσε ἰσχυρὸ στόλο καὶ πολλὲς φορές, ὅπως εἴδαμε στὴν Ἱστορία τῆς Ε', ἦρθε σὲ πόλεμο μὲ τὸ Βυζαντινὸ κράτος. Ὅταν ἐκεῖνο ἔπαψε πιὰ νὰ ὑπάρχῃ, ἄρχισαν σκληροὶ πόλεμοι μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων, ποὺ ἐκράτησαν 300 χρόνια. Στοὺς πολέμους αὐτοὺς ἔμπαιναν κι οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ μέρος τῶν Βενετῶν γιατὶ ἐμισοῦσαν τοὺς Τούρκους. Ἅμα ἐνικοῦσαν οἱ Βενετοί, ἐκρατοῦσαν ὅλα τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κέρδη γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἂν ὅμως ἐνικιόνταν, ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

Τὸ 1684, ἐνῶ ἀκόμη συνεχιζόταν ὁ Τουρκοαυστριακὸς πόλεμος, ὁ ἡγεμόνας τῶν Βενετῶν Φραγκίσκος Μοροζίνης, ἔχοντας ἀρκετὸ στρατὸ καὶ στόλο, ἔκαμε ἀπόβασι στὴ Δυτικὴ Πελοπόννησο. Ἀμέσως οἱ Πελοποννήσιοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐβοήθησαν τὸ Μοροζίνη καὶ κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώση ὅλη τὴ χώρα. Κατόπιν ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ ἐμπῆκε στὴν Ἀττικὴ καὶ πολιώρκησε τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἐκτυποῦσε μὲ τὰ κανόνια τὴν Ἀκρόπολι, μιὰ βενετσιάνικη μπόμπα —ἦταν 16 Σεπτεμβρίου 1687—ἔπεσε μέσα στὸν Παρθενῶνα ποὺ τὸν εἶχαν κάνει οἱ Τοῦρκοι ἀποθήκη πυρίτιδας. Ἔγινε τότε τρομερὴ ἔκρηξις καὶ τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ποὺ τὸ εἶχαν σεβασθῆ οἱ αἰῶνες, κατεστράφηκε στὸ μεγαλύτερο μέρος του. Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν τὴν Ἀθήνα κι ὁ Μοροζίνης ἐμπῆκε μέσα νικητής. Ἡ πόλις εἶχε τότε ὡς 15.000 κατοίκους.

Ἅμα πέθανε ὁ Μοροζίνης, οἱ Βενετοὶ ὑπέγραψαν εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους στὸ Κάρλοβιτς τῆς Κροατίας. Σύμφωνα μ' αὐτὴν ἡ Πελοπόννησος μὲ τὴ Δαλματία ἔμειναν στοὺς Βενετούς.

Λίγα χρόνια ἀπὸ τότε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας Μέγας Πέτρος ἐκήρυξε τὸ πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Στὸν πόλεμο ἐκεῖνο ὁ ρωσικὸς στρατὸς νικήθηκε κοντὰ στὸν Προῦθο τὸ 1771 καὶ παρὰ λίγο ὁ Μέγας Πέτρος νὰ ἔχανε τὴ ζωή του. Ἅμα ἡσύχασαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς Ρώσους, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ Βενετοὶ ἐβοήθησαν τὴν ἐπανάστασι τῶν Μαυροβουνίων ποὺ ἔγινε στὸ μεταξὺ ἠθέλησαν νὰ ἐκκαθαρίσουν μιὰ γιὰ πάντα τὴ θέσι τους μὲ τοὺς Βενετούς. Ἔστειλαν λοιπὸν μὲ πλοῖα 100 χιλιάδες στρατὸ καὶ κατέλαβαν τὴν Αἴγινα. Κατόπιν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ ἐμπῆκε στὴν Πελοπόννησο καὶ κατέλαβε τὴν Κόρινθο, τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιο. Μὲ τὸν καιρὸ ἔπεσαν τὰ βενετσιάνικα κάστρα τῆς Μονεμβασιᾶς, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, τῆς Πύλου κ. ἄ. καὶ συμπληρώθηκε ἡ κατάληψις ὅλης τῆς Πελοποννήσου.

Ὕστερ' ἀπὸ τὸ ἀτύχημα αὐτὸ οἱ Βενετοὶ ἔχασαν τὰ Κύθηρα μὲ τὴν Κρήτη καὶ περιωρίσθηκαν στὴν Ἑπτάνησο.

4. Πόλεμοι τῆς Ρωσίας

Στὰ χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας οἱ Ρῶσσοι ἦταν λαὸς βάρβαρος κι ἀπολίτιστος. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἔγιναν χριστιανοί, ἦρθαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἕλληνες, ἐπῆραν τὸν πολιτισμό τους καὶ προώδευαν. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ρώσων καθυστέρησε τὸν 11° αἰῶνα ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὸ 13° ποὺ ὑπετάγησαν στοὺς Τατάρους, λαὸ Μογγολικῆς φυλῆς. Τέλος τὸ 15° αἰῶνα ἔδιωξαν τοὺς Τατάρους ἀπὸ τὸν τόπο τους καὶ ξαναβρῆκαν τὸν πολιτισμὸ ποὺ εἶχαν χάσει ὡς τότε.

Ἡ Ρωσία ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ὅταν ἦταν τσάρος ὁ Μέγας Πέτρος (1689—1725). Πρώτη φροντίδα τοῦ τσάρου ἦταν νὰ ὀργανώση στρατὸ κατὰ τὸ πρότυπο τῶν ἄλλων κρατῶν. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχη αὐτὸ ἔκαμε «ἰγκόγνιτο» ταξίδια στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, παρηκολούθησε πῶς ἦταν ὠργανωμένοι ἐκεῖ οἱ στρατοὶ καὶ τὸν πολιτισμὸ τῶν δυτικῶν λαῶν. Ἔτσι, ὅταν γύρισε στὴ Ρωσία, ἄνοιξε παντοῦ σχολεῖα, διέταξε νὰ ἐκδίδωνται ὠφέλιμα βιβλία νὰ μορφώνεται ὁ λαὸς καὶ εἰσήγαγε μεγάλη κοινωνικὴ μεταρρύθμισι στὴ χώρα του. Ὄνειρό του ἦταν νὰ πάρη τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ βγῆ στὸ Αἰγαῖο καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ ἔστρεψε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους του. Ἄρχισαν λοιπὸν τότε μεγάλοι πόλεμοι κατὰ τῶν Τούρκων, ποὺ κατεῖχαν τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου κι ὅπως ἐμάθαμε σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὸν Προῦθο ὁ Μέγας Πέτρος παρὰ λίγο νὰ ἔχανε τὴ ζωή του. Στοὺς Ρωσοτουρκικοὺς αὐτοὺς πολέμους ἔπαιρναν μέρος καὶ Ἕλληνες κοντὰ στοὺς Ρώσους, ἐλπίζοντας πὼς ἔτσι θ' ἀπελευθερωνόταν καὶ ἡ πατρίδα τους.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Πέτρου σπουδαιότερη ἦταν ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β'.

ΕΡΓΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία γιὰ τὴν ἅλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν παράδοσι τοῦ μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ. 2) Πληροφορίες γιὰ τὴ Ναύμαχία τῆς Ναυπάκτου. 3) Εἰκόνες τῆς Ἀκροπόλεως πρὸ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Μοροζίνη. 4) Ἡ Αὐστρία, ἡ Βενετία κι ἡ Ρωσία κατὰ τὸ 15ο αἰῶνα (Γεωγραφικὰ—Ἱστορικά). 5) Μέγας Πέτρος (βιογραφία). Ἐντυπώσεις, ἀπορίες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1453 — 1821

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Ἀφαίρεσις ἑλληνικῶν περιουσιῶν—Καταπιέσεις

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἅλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι ἅπλωσαν τὸ κράτος τους σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο κι ἀπὸ τότε ἄρχισε νέα ζωὴ τοῦ ἔθνους μας κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἠμπόρεσαν—κι αὐτοὶ ἦσαν κυρίως οἱ μορφωμένοι—ἔφυγαν στὴν Εὐρώπη καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἰταλία, ὅπου μετέδωσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐμόρφωσαν τοὺς εὐρωπαίους σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, ἐπιστήμη καὶ τέχνη, καὶ προετοίμασαν πνευματικὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ποὺ ἦλθε κατόπιν. Ἀρκετοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς μορφωμένους Ἕλληνες εἶχαν ξενιτευθῆ πρὶν ἀκόμη πέσει ἡ Κωνσταντινούπολις, γιατὶ ἔβλεπαν τὴν κατάστασι διαρκῶς νὰ χειροτερεύη. Τὸ μεγάλο ὅμως μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἔμεινε στὴν Πατρίδα καὶ αὐτὸ κυρίως ἐπωμίσθηκε τὸ βάρος τῆς σκλαβιᾶς.

Εἶναι ἀφάνταστα τὰ δεινοπαθήματα καὶ ἡ δυστυχία τῶν Ἑλλήνων κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό. Τὰ καλύτερα κτήματά τους τὰ ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι κι οἱ ραγιάδες ἐργάζονταν σ' αὐτὰ ὡς δουλοπάροικοι. Ἄλλα πάλι εὔφορα κτήματα παραχωρήθηκαν στὰ τζαμιὰ κι ἔγιναν βακούφικα. Ἔτσι πολὺ λίγα κτήματα ἔμειναν στοὺς Ἕλληνες κι αὐτὰ ἦσαν κυρίως στὰ ὀρεινὰ μέρη, ποὺ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ κι ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τούτων οἱ Ἕλληνες ἔδιναν τόσους φόρους, ὥστε μόλις κατώρθωναν νὰ ζοῦν. Ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς σκλάβους ἦταν ἐργατικὸς κι ἔκανε τὰ κτήματά του εὔφορα, τοῦ τὰ ἔπαιρναν οἱ Τοῦρκοι. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο οἱ ραγιάδες δὲν εἶχαν καμμιὰ ὄρεξι γιὰ ἐργασία καὶ μεγάλη δυστυχία ἁπλώθηκε τότε σ' ὅλη τὴ χώρα μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι κατέσχεσαν καὶ τοὺς καλύτερους ναοὺς τῶν χριστιανῶν καὶ τοὺς ἔκαμαν τζαμιά. Ἔτσι μόνον οἱ μικροὶ ναοὶ ἔμειναν στοὺς χριστιανοὺς καὶ σ' αὐτοὺς δὲν ἐπιτρεπόταν ἀπ' ἔξω σταυρός, οὔτε νὰ κτυποῦν καμπάνες. Ἔπειτα ἡ τουρκικὴ δεσποτεία ἐπέβαλε στοὺς χριστιανοὺς περιορισμοὺς καταπιεστικούς. Τοὺς ἔβαναν σ' ἀγγαρεῖες, τοὺς ἔδερναν καὶ κάθε Τοῦρκος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ βασανίζη ὅμως νόμιζε τοὺς χριστιανούς, χωρὶς νὰ δίνη λόγο σὲ κανένα. Ἂν ὁ χριστιανὸς κατέφευγε στὸ δικαστήριο νὰ βρῆ τὸ δίκαιό του, ὁ Τοῦρκος δικαστὴς τοῦ ἔριχνε πάντα ἄδικο. Ἀκόμα δὲν ἐπιτρεπόταν στοὺς Ἕλληνες νὰ φοροῦν καλὰ ροῦχα, ὅ ως οἱ Τοῦρκοι, οὔτε νὰ καβαλικεύουν ἄλογα παρὰ μόνον γαϊδούρια. Ἀλλὰ καὶ πάλι ἂν ὁ χριστιανὸς ποὺ πήγαινε καβάλα συναντοῦσε Τοῦρκο, ὤφειλε νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸ γαϊδουράκι του καὶ νὰ προσκυνήση τὸν Τοῦρκο.

2. Κεφαλικὸς φόρος. Παιδομάζωμα

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βάσανα ποὺ ἐμάθαμε ὡς τώρα, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ 16 χρονῶν κι ἐπάνω ἐπλήρωναν **κεφαλικὸ φόρο** ἢ **χαράτσι**. Μὲ τὸ φόρο αὐτὸ ἐξαγόραζαν τὴ ζωή τους γιὰ ἕνα χρόνο. Ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν ἦσαν ἐξασφαλισμένοι γιατὶ ὁ πρῶτος Τοῦρκος, μὲ ψεύτικη πρόφασι, ἠμποροῦσε νὰ σκοτώση τὸν Ἕλληνα ποὺ ἤθελε. Βαρύτερος ὅμως φόρος τῶν ραγιάδων ἦταν τὸ **παιδομάζωμα**. Κάθε χρόνο ἐγύριζε στὰ χωριὰ καὶ στὶς πόλεις ἕνας Τοῦρκος ἀξιωματικὸς τῆς στρατολογίας μὲ ἀκολουθία καὶ ἐμάζευε τὰ πιὸ γερὰ ἑλληνόπουλα ποὺ ἦσαν ἀπὸ 7 χρονῶν κι ἀπάνω. Στὴν ἀρχὴ ἔπαιρνα ἕνα παιδὶ ἀπὸ κάθε οἰκογένεια. Ἀργότερα δύο καὶ τρία ὡς καὶ μοναχογιοὺς ποὺ πρῶτα τοὺς ἐξαιροῦσαν. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ ἐπήγαιναν στοὺς στρατῶνες, ἐξισλαμίζονταν κι ἐγυμνάζονταν μὲ μεγάλη πειθαρχία καὶ σκληραγωγία μέχρις ὅτου ἐγίνονταν 20 χρονῶν. Τότε τὰ κατέτασσαν σὲ ἰδιαίτερα στρατιωτικὰ σώματα, στὰ περίφημα **τάγματα τῶν γενιτσάρων**.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴ ποὺ ἔπαιρναν οἱ γενίτσαροι, ἐξεχνοῦσαν τὴν καταγωγή τους, δὲν παντρεύονταν κι ὅλη τὴ ζωή τους τὴν ἐπερνοῦσαν στὸ στρατό. Γιὰ σπίτι εἶχαν τὸ στρατῶνα καὶ πατέρα τὸ σουλτᾶνο. Ἦταν φανατικοὶ Τοῦρκοι κι ἐφέρνονταν μὲ σκληρότητα στοὺς χριστιανούς. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο οἱ ἑλληνίδες μητέρες εὔχονταν στὸ Θεὸ νὰ μὴν γεννοῦν ἀγόρια. Καὶ δὲν ἦταν λίγες οἱ φορὲς ποὺ ἔπνιγαν τ' ἀρσενικὰ παιδιά τους, νὰ μὴν πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Εὐτυχῶς τὸ παιδομάζωμα καταργήθηκε ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Δ' τὸ 1638 κι ἀπὸ τότε κατατάσσονταν γενίτσαροι μόνο τὰ παιδιὰ τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τούρκων. Μολαταῦτα ὑπολογίζεται πὼς στὰ 200 χρόνια ποὺ διατηρήθηκε, θὰ ἐξισλασμίσθηκαν ὡς ἕνα ἑκατομμύριο ἑλληνόπουλα. Ἂν σκεφθοῦμε πὼς τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα ἦσαν γερὰ καὶ δὲν ἐπαντρεύονταν, καταλαβαίνοτμε τότε τὴ μεγάλη φθορὰ ποὺ ἔπαθε ἡ φυλή μας ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα.

Ἐπίσης μεγάλη φθορὰ ἔπαθε τὸ ἔθνος μας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας κι ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμό. Πρῶτος καὶ κύριος λόγος, ποὺ ἀναγκάζονταν οἱ Ἕλληνες ν' ἀλλάξουν τὴν πίστι τους καὶ νὰ γίνουν Μωαμεθανοὶ ἦταν γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ τὸ παιδομάζωμα. Δεύτερος πάλι λόγος ἦταν γιατὶ οἱ σουλτᾶνοι, γιὰ νὰ τραβήξουν τὴν ὄρεξι τῶν ραγιάδων, ἔδιναν μεγάλα ἀξιώματα σ' αὐτοὺς ποὺ ἐξισλαμίζονταν. Ἔτσι οἱ κυριώτεροι στρατηγοὶ καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, ἦσαν ἐξωμότες χρισνιανοί.

Μολαταῦτα τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν σκλάβων, ἀδιαφορώντας γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω, ἔμεινε πιστὸ στὴ γῆ τῶν πατέρων του καὶ διετήρησε μὲ φανατισμὸ τὴν ἐθνική του ἰδέα, πὼς ἡ πατρίδα του θὰ ἐγινόταν μιὰ ἡμέρα πάλι ἐλεύθερη.

Πῶς ὠργανώθηκε ὁ ὑπόδουλος λαός μας γιὰ νὰ διατηρήση τὴν ἐθνική του ἰδέα καὶ ν' ἀποκτήση τὴν ἐλευθερία του, αὐτὸ θὰ ἐξεταστῆ στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἡ ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων στὴ Δυτ. Εὐρώπη ὠφέλησε ἢ ἐζημίωσε τὴν πατρίδα μας καὶ γιατί; 2) Διαβάσατε τὰ βιβλία τοῦ Ἀθ. Πετσάλη «Ἡ Καμπάνα τῆς Ἁγίας Τριάδας» καὶ «Οἱ Μαυρόλυκοι» ὅπου περιγράφεται μὲ ζωηρὰ χρώματα ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. 3) Πάρετε ἕνα ἰδιαίτερο τετράδιο ἱστορίας καὶ γράψετε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ πρόσωπα Α' καὶ Β' κεφαλαίου μὲ λίγες σημειώσεις μπροστὰ στὸ καθένα. 4) Ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ ἰδίου τετραδίου ἀρχίσατε νὰ καταρτίζετε χρονολογικὸ πίνακα τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων μὲ ἀνάλογες σημειώσεις. 5) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες. 6) Γραπτὴ ἐργασία: «Παιδομάζωμα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Θρησκευτικὰ προνόμια—Πατριάρχης

Ὁ Μωάμεθ δὲν εὕρισκε φρόνιμο ν' ἀναγκάση τοὺς χριστιανοὺς νὰ γίνουν Μωαμεθανοὶ μὲ τὴ βία. Πρῶτα πρῶτα γιατὶ ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία παραδεχόταν τὸ Χριστὸ γιὰ προφήτη. Ἔπειτα, κι αὐτὸ ἦταν τὸ σπουδαιότερο, ἔβλεπε καθαρὰ ὅτι ἡ ἀδιαφορία τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης γιὰ τοὺς ὑποδούλους χριστιανοὺς προερχόταν ἀπὸ τὸ σχίσμα. Φοβόταν λοιπὸν μήπως μὴ τὴν πίεσι τῶν χριστιανῶν γίνη ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἕνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν—Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς—ὁπότε ὁ Πάπας θ' ἀνάγκαζε τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Συμφέρον τῶν Τούρκων ἦταν ὄχι μόνο νὰ ὑπάρχη τὸ σχίσμα ἀλλὰ καὶ νὰ μεγαλώση. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι ποὺ ὁ Μωάμεθ, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα φάνηκε στοὺς Ἕλληνες ἀπάνθρωπος, ἀνεγνώρισε τὴ θρησκεία τους καὶ τοὺς παρεχώρησε καὶ μερικὰ προνόμια θρησκευτικά.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν Πατριάρχη. Φαίνεται πὼς ὁ Πατριάρχης τους ἐσκοτώθηκε κατὰ μὴν ἅλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μωάμεθ ἔδωκε τότε ἄδεια στοὺς Ἕλληνες νὰ βγάλουν νέο Πατριάρχη. Ἀπὸ πολιτικὸ συμφέρον ὑπέδειξε τὸ Γεώργιο Σχολάριο, γιατὶ ἦταν κατὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Σχολάριος ἦταν ἄξιος γιὰ Πατριάρχης· ἐπειδὴ ἦταν πολὺ μορφωμένος καὶ θερμὸς πατριώτης.

Σύμφωνα μὲ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου, συγκεντρώθηκαν ὅσοι ἱερεῖς κι ἀρχιερεῖς εἶχαν σωθῆ στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκεῖ ἔγινε ἐπίσημα ἡ χειροτονία τοῦ νέου Πατριάρχη, ὅπως γινόταν στὰ Βυζαντινὰ χρόνια καὶ ὠνομάσθηκε Γεννάδιος (1454). Μετὰ τὴ χειροτονία του ὁ Γενάδιος ἐπῆγε μὲ τὴν ἀκολουθία του στὸ παλάτι νὰ χαιρετήση τὸ σουλτᾶνο. Ἐκεῖνος τὸν ὑπεδέχτηκε μὲ μεγάλες τιμὲς καὶ τοῦ ἔκαμε τραπέζι. Κατόπιν τοῦ ἐχάρισε μιὰ χρυσῆ πατερίτσα, ὅπως ἔκαναν οἱ αὐτοκράτορες σὲ κάθε νέο Πατριάρχη καὶ τοῦ εἶπε: «Πατριάρχευε μ' εὐτυχία κι ἔχε τὴ φιλία μας κι ὅλα τὰ προνόμια, ὅπως οἱ πρὶν ἀπὸ σέ Πατριάρχες». Ὅταν ἔφυγε τοῦ ἐχάρισε ἕνα ἄλογο μὲ πολυτελῆ σέλα, τὸν ἐβοήθησε ὁ ἴδιος ν' ἀνεβῆ σ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἔδωκε τιμητικὴ συνοδεία ἀπὸ ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς νὰ τὸν συνοδέψουν ὡς τὸ Πατριαρχεῖο. Περνώντας τοὺς δρόμους ὁ Πατριάρχης εὐλογοῦσε τὸ λαό.

Πρὶν ὁ Πατριάρχης φύγη ἀπὸ τὸ παλάτι, ὁ σουλτᾶνος τοῦ παρέδωκε διάταγμα ποὺ μ' αὐτὸ κανονίζονταν τὰ παρακάτω προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Πατριάρχη:

1) Ἀνεγνώριζε τὸν Πατριάρχη ὡς θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ ἀρχηγὸ ὅλων τῶν χριστιανῶν (Ἑλλήνων, Σέρβων, Βουλγάρων, Ἀρμενίων) κι ἀντιπρόσωπό του στὴν τουρκικὴ κυβέρνησι (Ὑψηλὴ Πύλη). 2) Νὰ διοικῆ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, νὰ χειροτονῆ καὶ νὰ καθαιρῆ ἐπισκόπους καὶ νὰ συντηρῆ ἀστυνομικοὺς ὡς φύλακες. 3) Νὰ δικάζη τὶς διαφορὲς τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ βάνη φόρο γιὰ τοὺς ναούς. 4) Τὰ κτήματα τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν ἔμεναν ἀφο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρολόγητα ἀπὸ τὸ κράτος. 5) Οἱ χριστιανοὶ ἠμποροῦσαν πιὰ νὰ ἐκτελοῦν ἐλεύθερα τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα. Καὶ 6) οἱ ναοὶ ἔμεναν ἐλεύθεροι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ καὶ ἄλλους μεγάλους, ποὺ εἶχαν γίνη τζαμιά.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ ὁ Πατριάρχης ἀπέκτησε μεγάλη δύναμι καὶ ἀντικατέστησε τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα. Διοικοῦσε τὸ ὑπόδουλο ἔθνος κι ἀλληλογραφοῦσε μὲ τοὺς βασιλεῖς ὅλων τῶν κρατῶν, ἔχοντας ὡς σῆμα τὸ δικέφαλο ἀετό. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ἐπισκόπους στὴ Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ἀρμενία καὶ ἀλλοῦ, κι ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν Ἕλληνες. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπαρχιῶν, σὰν ἀντιπρόσωποι τοῦ Πατριάρχη, ἦσαν ὁδηγοὶ καὶ προστάτες τῶν ραγιάδων καὶ τοὺς ἐσέβονταν οἱ πασάδες. Τέλος οἱ ἱερεῖς ἔδιναν θάρρος στοὺς κατοίκους τῆς ἐνορίας τους, ἐμάθαιναν τὰ ἑλληνόπουλα γράμματα καὶ σ' αὐτοὺς κυρίως ὀφείλεται ἡ διατήρησις τῆς γλώσσας καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες κληρικοί, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη ὡς τὸν ἱερέα τοῦ ἀπόμερου χωριοῦ, εἶχαν μεγάλη ἐπίγνωσι τοῦ ἔργου τους, ἐργάστηκαν μὲ σύνεσι καὶ πρόσφεραν ἀνυπολόγιστη ὠφέλεια στὸ ὑπόδουλο γένος μας. Ἀρκετοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ἔχασαν καὶ τὴ ζωή τους γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὶς αὐθαιρεσίες τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἢ καὶ καὶ γι' ἄλλους σκοπούς, πιὸ ἀνώτερους.

2. Πολιτικὰ προνόμια Κοινότητες

Μὲ ἄλλο διάταγμά του ὁ Μωάμεθ ἀνεγνώριζε τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες κι ἔτσι κάθε πόλις ἢ χωριὸ εἶχε τὴν κοινότητά του ν' αὐτοδιοικῆται καλύτερα. Οἱ ἄρχοντες τῆς κοινότητος ἐκλέγονταν ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ λέγονταν δημογέροντες ἢ προεστοί. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔλεγαν κοτζαμπάσηδες.

Οἱ προεστοὶ διοικοῦσαν τὴν κοινότητα, ἐφρόντιζαν νὰ λειτουργοῦν οἱ ναοὶ καὶ τὰ σχολεῖα, νὰ γίνωνται δρόμοι καὶ ἄλλες τοπικὲς ἀνάγκες. Ἀκόμη ἐδίκαζαν τὶς μικροδιαφορὲς τῶν ραγιάδων, ἐπροστάτευαν ὅσους καταδιώκονταν ἄδικα κι ἔπαιρναν μέρος στὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια τῶν Τούρκων, μὲ πρόεδρο τὸν Τοῦρκο ἔπαρχο (καϊμακάμη).

Τὸ τουρκικὸ κράτος δὲν ἀνακατευόταν στὰ ἐσωτερικὰ τῶν κοινοτήτων. Ὥριζε μόνο τὶ φόρο θὰ ἐπλήρωνε τὸ χρόνο κάθε μιὰ κι οἱ δημογέροντες ἐκανόνιζαν τὸ φόρο ποὺ ἀναλογοῦσε σὲ κάθε οἰκογένεια γιὰ νὰ συγκεντρωθῆ τὸ ποσὸ ποὺ ἔπρεπε. Ἀπὸ τὴν αὐτοδιοίκησι λοιπὸν τῶν κοινοτήτων ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε μεγάλη ὠφέλεια, γιατὶ δὲν ἦταν ἀναγκασμένη νὰ διατηρῆ διοικητικοὺς ὑπαλλή-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λους. Μόνη φροντίδα της ἦταν νὰ στέλνη ἕναν Τοῦρκο εἰσπράκτορα νὰ παίρνη ἀπὸ κάθε κοινότητα τὸ φόρο, ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει οἱ δημογέροντες. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, γιατὶ δὲν εἶχαν ἐνοχλήσεις ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἔτσι μέσα στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, κάθε ἑλληνικὴ κοινότητα ἦταν ἐλεύθερο κράτος μὲ τοὺς ἄρχοντές του καὶ τὸν ἐπίσκοπο τῆς ἐπαρχίας ὡς ἄμεσο προϊστάμενό του. Ὑπεράνω ὅμως ὅλων ἐστεκόταν ὁ Πατριάρχης ὁ ὁποῖος εἶχε δημιουργήσει γύρω στὸ Πατριαρχεῖο ἰσχυρὸ ἐθνικὸ πυρῆνα.

Ἀπ' ὅλες τὶς κοινότητες εὐημεροῦσαν περισσότερο τῆς Χαλκιδικῆς, ποὺ ἐλέγονταν Μαντεμοχώρια. Αὐτές, περὶ τὶς δώδεκα, ἀποτελοῦσαν αὐτόνομη ὁμοσπονδία κι ἐκμεταλεύονταν τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου. Ἐπίσης ἀτμόσφαιρα σοβαροῦ πολιτισμοῦ εἶχε δημιουργήσει ἡ κοινότητα Ἀμπελακίων, σκαρφαλωμένη στὶς πλαγιὲς τοῦ Κισσάβου. Οἱ Ἀμπελακιῶτες, ὡς 4000, ἔκαναν βαμπακερὰ νήματα, τὰ ἔβαφαν καὶ τὰ ἔστελναν ἰδίως στὴ Γερμανία. Ὅλοι τους εἶχαν γίνει πλούσιοι. Γιὰ νὰ μὴ συναγωνίζωνται καὶ χάνουν, ἔκαμαν ἕνα θαυμάσιο συνεταιρισμὸ μὲ μεγάλα κεφάλαια καὶ διατηροῦσαν ἀντιπροσώπους στὶς κυριώτερες πόλεις τῆς Εὐρώπης.

Ἀπὸ τὶς ἄλλες κοινότητες πιὸ σπουδαῖες ἦσαν 24 χωριὰ τοῦ Πηλίου ποὺ ἔκαναν ἐμπόριο μεταξιοῦ καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σμύρνης. Ἀπ' ὅλες ὅμως διακρίθηκε ἡ συνεργατικὴ τῶν Ἀμπελακίων, ποὺ διατηροῦσε σ' ὅλα τὰ χωριὰ σχολεῖα, γιατρούς, νοσοκομεῖα καὶ βιβλιοθῆκες.

Στὸ ἐξωτερικὸ πάλι εἶχαν δημιουργηθῆ σπουδαῖες ἑλληνικὲς κοινότητες, ποὺ γρήγορα ἀπετέλεσαν ἐμπορικὰ ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ κέντρα τῶν Ἑλλήνων. Τέτοιες κοινότητες ἦταν τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τῆς Βιέννης, τῆς Ὀδησσοῦ καὶ ἄλλες. Οἱ κοινότητες αὐτὲς προσέφεραν πολύτιμες ὑπηρεσίες στὸ ἔθνος, καὶ κατὰ τὴ μακροχρόνια δουλεία καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 στὴν προπαρασκευὴ καὶ ἐπιτυχὴ ἔκβασι τῆς ὁποίας ἔπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο.

3. Πεζικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων

Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες, ὅπως γνωρίζομε, ἀσφαλίστηκαν κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τοῦ Πατριάρχη καὶ τῶν κοινοτήτων, ἐπεδόθηκαν στὴν ὀργάνωσι τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους ποὺ μιὰ ἡμέρα θ' ἀνελάμβαναν τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία του. Οἱ δυνάμεις αὐτὲς ἦσαν: οἱ κλέφτες κι ἁρματωλοί.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κλέφτες. Μερικοὶ Ἕλληνες, οἱ πιὸ τολμηροὶ κι ὑπερήφανοι, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὴ σκλαβιά, ὡπλίζονταν καὶ τραβοῦσαν στὰ βουνὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Ἐκεῖ καταρτίζονταν ἔνοπλα σώματα ἐλευθέρων Ἑλλήνων κι ἔκαναν ἐπιδρομὲς κάτω στὶς πεδιάδες ποὺ ἔμεναν οἱ Τοῦρκοι. Ἐλήστευαν τὰ σπίτια, ἔπαιρναν τὰ κοπάδια ἢ κι αἰχμαλώτιζαν πλούσιους Τούρκους. Αὐτοὺς τοὺς ἐλευθέρωναν, ὅταν τοὺς ἔστελναν πλούσια λύτρα. Οἱ ἐλεύθεροι ἐκεῖνοι ἀντάρτες τῶν βουνῶν ποὺ ἄφηναν τὴν εἰρηνικὴ ζωὴ τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωριοῦ καὶ κατέφευγαν στὰ βουνὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι, ἐλέγονταν **κλέφτες**.

Οἱ κλέφτες μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν προστάτες τῶν πτωχῶν ραγιάδων κι ἐκδικιόνταν αὐστηρὰ τὶς ἀδικίες ποὺ ἔκαναν σ' αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοί. Ἔτσι οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν μαλακοὶ καὶ περιωρίσθηκαν οἱ ἀδικίες εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν.

Ἀρματωλοί. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἔγινε ἀφόρητη γιὰ τοὺς Τούρκους, γιατὶ σ' ὁλόκληρες ἐπαρχίες κυριαρχοῦσαν οἱ κλέφτες. Μολονότι ἔστελναν ἐναντίον τους ἰσχυρὰ τμήματα στρατοῦ, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τοὺς ἐξοντώσουν. Ὅταν μάλιστα οἱ Τοῦρκοι εὑρίσκονταν σὲ πόλεμο μ' ἄλλα κράτη, οἱ κλέφτες ἑνώνονταν μὲ τὸ στρατὸ τῶν κρατῶν αὐτῶν καὶ ἐπολεμοῦσαν μὲ πάθος τοὺς Τούρκους. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἡ Ὑψηλὴ Πύλη εὑρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ συνθηκολογήση μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κλεφτῶν κι ἀνέθεσε σ' αὐτοὺς τὴ δημοσία ἀσφάλεια τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν. Οἱ κλέφτες ἐκεῖνοι ὠνομάσθηκαν **ἀρματωλοί** κι ἡ ἐπαρχία ποὺ ἀνελάμβαναν νὰ φυλάξουν **ἀρματωλίκι**.

Ὡστόσο οἱ ἀρματωλοί, παρὰ τὴ σύμβασι, δὲν ξεχνοῦσαν πὼς ἦσαν Ἕλληνες. Ὅταν ἐγίνονταν ἐπαναστάσεις, ἑνώνονταν μὲ τοὺς κλέφτες κι ἐκτυποῦσαν τοὺς Τούρκους. Ἡ ἀλλογὴ αὐτὴ ἦταν τόσο συχνὴ ὥστε τὰ ὀνόματα κλέφτης καὶ ἀρματωλὸς κατήντησαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδια σημασία: Δηλαδὴ τὸν Ἕλληνα πολεμιστὴ ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας του.

Βίος κλεφτῶν. Τὸ στρατόπεδο τῶν κλεφτῶν ἐπάνω στὰ βουνὰ ἐλεγόταν **λιμέρι**, ὁ ἀρχηγὸς **καπετάνιος**, ὁ δεύτερος **πρωτοπαλλήκαρο** κι οἱ ἄλλοι κλέφτες **παλληκάρια**. Ὁ μικρότερος στὴν ἡλικία, ποὺ τοὺς ὑπηρετοῦσε, ἐλεγόταν **ψυχογιὸς** κι ὅλοι εἶχαν τυφλὴ ὑποταγὴ στὸν καπετάνιο.

Ὁ βίος τῶν κλεφτῶν ἔμοιαζε μὲ τὸ βίο τῶν ἀκριτῶν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅπως οἱ ἀκρίτες, ἔτσι κι οἱ κλέφτες διαρκῶς ἀγωνίζονταν κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ μὲ τὰ κατορθώματά τους ἐπροξενοῦσαν τὸν τρόμο. Ὅταν δὲν ἐπολεμοῦσαν ἐγυμνάζονταν στὸ λιθάρι, στὸ πήδημα καὶ πρὸ παντὸς στὴ σκοποβολή. Οἱ παραδόσεις μᾶς λένε γι αὐτοὺς ἀπίστευτα πράγματα: Ὅτι ὁ **Νικοτσάρας**, καπετάνιος τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὀλύμπου, ἠμποροῦσε νὰ περάση στὸ τρέξιμο τὸ ταχύτερο ἔλογο καὶ νὰ πηδήση μ' ἕνα πήδημα ἑφτὰ ἄλογα στὴ γραμμή. Ὁ Καρατάσος, περίφημος ὁπλαρχηγὸς τῆς Μακεδονίας ποὺ τὰ κατορθώματά του ἐξυμνοῦν καὶ τώρα οἱ Μακεδόνες μας μὲ ὡραῖα ἄσματα, ἐπερνοῦσε τὴ σφαῖρα ἀπὸ τὸ δαχτυλίδι. Ὁ Ζαχαριᾶς, ὁπλαρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου ποὺ τὸν ὕμνησε ἡ δημοτικὴ μοῦσα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἅμα ἔτρεχε ἀκουμποῦσαν οἱ φτέρνες στ' αὐτιά του καὶ τόσα ἄλλα. Ἡ ἀντοχὴ τῶν κλεφτῶν στὶς στερήσεις καὶ τὴν ἀγρύπνια ἦταν μεγάλη. Πολλὲς φορὲς ἐπολεμοῦσαν νηστικοί, χωρὶς νερὸ κι ἄγρυπνοι ἐπὶ τρία ἡμερόνυχτο. Στὶς μάχες ἦταν φοβεροὶ καὶ ποτὲ δὲ συμφιλιώνονταν μὲ τοὺς Τούρκους. Ὅταν ὅμως ἐπιάνονταν αἰχμάλωτοι ὑπέφεραν τρομερὰ βασανιστήρια: Τοὺς ἐτσάκιζαν τὰ κόκκαλα μὲ τὸ σφυρί, τοὺς ἔγδερναν, τοὺς ἐσούβλιζαν κι ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ χύσουν οὔτε ἕνα δάκρυ, παρὰ μόνον ὕβριζαν τοὺς δημίους. Γι αὐτὸ προτιμοῦσαν νὰ σκοτωθοῦν καὶ μόνη εὐχὴ ποὺ ἔλεγαν μεταξύ τους ἦταν: καλὸ βόλι.

Ἐπίσης ἐθεωροῦσαν μεγάλη προσβολὴ νὰ τοὺς πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὸ κεφάλι καὶ νὰ τὸ γυρίζουν στὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις. Γι αὐτὸ ὅταν ἐπληγώνονταν βαριὰ καὶ δὲν ἦταν εὔκολο νὰ τοὺς πάρουν οἱ σύντροφοί τους, παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς κόψουν τὸ κεφάλι νὰ μὴν πέση στὰ χέρια τῶν Τούρκουν.

Ἐνῶ αὐτὰ ὑπέφεραν οἱ κλέφτες, μολονότι ἔζοῦσαν ἄγρια ζωή, δὲν ἦσαν αἱμοχαρεῖς καὶ βάρβαροι. Ὅσους Τούρκους ἔπιαναν τοὺς ἐσκότωναν χωρὶς νὰ τοὺς βασανίζουν καὶ στὶς γυναῖκες ἔδειχναν ἱπποτικὴ εὐγένεια. Ὁσηδήποτε ἀνάγκη κι ἂν εἶχαν, δὲν ἔπαιρναν χρήματα ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες ἢ τὰ μοναστήρια καὶ ποτὲ κλέφτης δὲν ἄλλαξε πίστι. Τὶς μεγάλες γιορτὲς (Χριστούγεννα, Πάσχα κλπ.) ἑώρταζαν μὲ πίστι κι ἔψαλαν ὅσους ὕμνους ἤξεραν κι ὅπως τοὺς ἤξεραν. Κατὰ γενικότητα στὰ 400 χρόνια τῆς σκλβιᾶς, ἡ κλεφτουριὰ ἦταν πεζικὸ τῆς Ἑλλάδας καὶ προσέφερε μεγάλη ὑπηρεσία στὸ ὑπόδουλο ἔθνος μας.

Ὁ βίος τῶν κλεφτῶν ἐκεῖ ἐπάνω στὰ βουνὰ φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὰ κλέφτικα ἢ δημοτικὰ τραγούδια ποὺ ψάλλει ἀκόμα ὁ λαός μας. Τὰ κλέφτικα τραγούδια τὰ ἔκαναν οἱ ἴδιοι οἱ κλέφτες ἢ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μας, Ἕλληνες ἑκατὸ τὰ ἑκατό, ποὺ μένουν ἄγνωστοι καὶ ἀνώνυμοι. Μὲ τοὺς αὐτοσχεδίους στίχους τους ποὺ ἐτραγουδοῦσαν κι ἐχόρευαν οἱ ραγιάδες, ὅπου ἠμποροῦσαν, περιγράφεται ὁ πόνος τῶν κλεφτῶν γιὰ τὴ σκλβιά, τὰ διάφορα βασανιστήρια, τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων κι ὁ πόθος γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μανιᾶτες, Σφακιανοὶ καὶ Σουλιῶτες. Ἄλλοι Ἕλληνες ποὺ δὲν ὑπετάγησαν ποτὲ στοὺς Τούρκους, ὅπως οἱ κλέφτες, ἦταν οἱ κάτοικοι ὡρισμένων ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς χώρας μας. Οἱ γεναῖοι αὐτοὶ Ἕλληνες εἶναι οἱ Μανιᾶτες στὴν Πελοπόννησο, οἱ Σφακιανοὶ στὴν Κρήτη κι οἱ Σουλιῶτες στὴν Ἤπειρο. Ὅλοι ἐτοῦτοι ἀγαποῦσαν ὑπερβολικὰ τὴν ἐλεύθερη ζωὴ κι ἐπειδὴ τοὺς ἐβοηθοῦσαν τὰ βουνὰ τῆς πατρίδας τους, δὲν ἐγνώρισαν τουρκικὴ σκλαβιά. Ὅλοι τους σχεδὸν ἦταν ὡπλισμένοι. Μόνο ὑποχρεώθηκαν νὰ πληρώνουν ὡρισμένο φόρο κάθε χρόνο, ἀλλὰ κι αὐτὸς εἶναι ἀμφίβολο ἂν ποτὲ ἐπληρώθηκε. οἱ Μανιᾶτες, οἱ Σφακιανοὶ καὶ οἱ Σουλιῶτες, ἀπὸ τ' ἀπόκρημνα καταφύγια τους, ἔδιναν θάρρος στοὺς σκλάβους ποὺ κατοικοῦσαν πιὸ κάτω καὶ προσέφεραν μεγάλη ὑπηρεσία στὴν ἐπανάστασι τοῦ Εἰκοσιένα.

4. Τὸ ναυτικὸ τῶν Ἑλλήνων

Ἂν ρίξωμε μιὰ ματιὰ στὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας, θὰ ἰδοῦμε πὼς ὅλη ἡ χώρα βρέχεται ἀπὸ θάλασσα. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ἦσαν ναυτικοί. Στὰ χρόνια μάλιστα τῆς Τουρκοκρατίας πολλοὶ Ἕλληνες, ἰδίως νησιῶτες, μὴ μπορώντας ἀλλιῶς νὰ ζήσουν ἐστράφηκαν πρὸς τὴ θάλασσα. Πρῶτοι οἱ Ὑδραῖοι ἔφτιασαν πλοῖα κι ἔπλεαν σ' ὅλα τὰ λιμάνια τῆς Ἑλλάδας. Τοὺς Ὑδραίους ναυτικοὺς γρήγορα ἐμιμήθηκαν οἱ Σπετσιῶτες, οἱ Ψαριανοὶ κι ἄλλοι. Ἔτσι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἔγιναν πολλὰ καὶ μεγάλα καράβια ἱκανὰ ν' ἀντέχουν καὶ σὲ μακρυνὰ ταξίδια. Ἐπειδὴ μάλιστα οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἄπειροι ἀπὸ θάλασσα, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχαν ὅλο τὸ ἐμπόριο στὰ χέρια τους.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία προώδεψε σημαντικὰ μὲ τὴ Ρωσσοτουρκικὴ συνθήκη ποὺ ὑπογράφτηκε σ' ἕνα μικρὸ χωριὸ τῆς Βουλγαρίας, τὸ Κιουτσούκ—Καϊναρτζῆ, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1774. Στὴ συνθήκη αὐτή, ἀνάμεσα στ' ἄλλα μπῆκε κι ἕνας ὅρος σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ὅσα πλοῖα ἀνῆκαν σὲ Ρώσσους ὑπηκόους, εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ περνοῦν μὲ ρωσικὴ σημαία ἐλεύθερα τὸν Ἑλλήσποντο καὶ τὸ Βόσπορο. Ἀπὸ τότε οἱ ναυτικοί μας ὕψωναν ρωσικὴ σημαία στὰ πλοῖα τους κι ἐταξίδευαν ἐλεύθερα ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο στὴ Μαύρη θάλασσα καὶ τ' ἀνάπαλι. Στὰ λιμάνια τῆς Ρωσίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας εἶχε συγκεντρωθῆ τότε ἄφθονο σιτάρι καὶ φθηνό. Τὸ ἔπαιρναν λοιπὸν οἱ δικοί μας μέ τὰ πλοῖα τους, τὸ ἔφερναν στὰ λιμάνια τῆς Μεσογείου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποὺ ἦταν ἔλλειψις, καὶ τὸ ἐπωλοῦσαν. Μερικοὶ μάλιστα, οἱ πιὸ τολμηροί, ἐπερνοῦσαν τὸ Γιβλαρτὰρ κι ἔφταναν ὡς τὴν Ἀγγλία. Μὲ τὰ χρήματα ποὺ ἔπαιρναν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ σιτάρι, ἀγόραζαν βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς Εὐρώπης (ὑφάσματα, ἐργαλεῖα κλπ.) καὶ τὰ ἐπωλοῦσαν στὰ λιμάνια τῆς Μαύρης Θάλασσας ποὺ ξαναπήγαιναν γιὰ σιτάρι. Ἔτσι ἔκαναν διπλὸ ἐμπόριο κι ὅλοι τους ἦσαν πλούσιοι. Τὰ πλοῖα τώρα ὅλο καὶ ἐγίνονταν μεγαλύτερα καὶ μετέφεραν περισσοτέρους ἐπιβάτες κι ἐμπορεύματα. Πιὸ πολλὰ πλοῖα εἶχαν τὰ τρία νησιά: Ὕδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά.

Γιὰ νὰ εὐκολύνωνται στὸ ἐμπόριο οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν μεγάλα ἐμπορικὰ καταστήματα στὴν Ὀδησσό, Τεργέστη, Βενετία, Γένουα, Μασαλία, Λονδῖνο καὶ σ' ἄλλα λιμάνια τῆς Εὐρώπης. Στὰ μέρη αὐτὰ ἀνεπτύχθηκαν πλούσιες κοινότητες κι ἔγιναν μεγάλα ἑλληνικὰ κέντρα.

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα βάρβαροι λαοὶ ἀπὸ τὴν Τύνιδα καὶ τὸ Ἀλγέρι, οἱ κουρσάροι, εἶχαν ἰσχυροὺς πειρατικοὺς στόλους καὶ ἐκούρσευαν τὰ πλοῖα ποὺ ἔπλεαν στὴ Μεσόγειο. Γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνο οἱ Ἕλληνες ὥπλιζαν τὰ πλοῖα τους μὲ κανόνια. Κι' ἐπειδὴ συχνὰ εὑρίσκονταν στὴν ἀνάγκη νὰ πολεμοῦν τοὺς κουρσάρους, ἀπέκτησαν μεγάλη πεῖρα στὶς ναυμαχίες κι ἔγιναν θαλασσόλυκοι. Κάθε ναύτης εἶχε μερίδιο ἀπὸ πλοῖο καὶ τὰ κέρδη ὡς συνεταῖρος, ἦταν προσεκτικὸς κι ἀψηφοῦσε κάθε κίνδυνο γιὰ νὰ σώση τὴν περιουσία του.

Ἔτσι ἅμα ἔγινε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τὸ Ἔθνος εὑρέθηκε ἕτοιμο μὲ πολλὰ πλοῖα, ὡς 300, ποὺ ἔγιναν εὔκολα πολεμικά. Ἀπ' αὐτὰ τὰ 120, ὅλα μεγάλα, εἶχε ἡ Ὕδρα, ὡπλισμένα μὲ 2400 κανόνια.

5. Οἱ Φαναριῶτες

Ἅμα ἐπέρασε ἡ φοβερὴ καταιγίδα ποὺ ἀκολούθησε μετὰ τὴν ἅλωσι τῆς «Πόλις», ἐπειδὴ ἡ Ἁγία Σοφία καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ναοὶ ἔγιναν τζαμιά, τὸ Πατριαρχεῖο μεταφέρθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποὺ εἶναι στὴ συνοικία Φανάρι. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄλλους γραμματισμένους Ἕλληνες ἐσώθηκαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ φύγουν, συγκεντρώθηκαν στὸ Φανάρι γύρω ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ δημιουργήθηκε ἐκεῖ μιὰ τάξις μορφωμένων Ἑλλήνων, οἱ Φαναριῶτες. Ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες ἔβγαιναν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ κι ἡ αὐλὴ τοῦ Πατριαρχείου ἔγινε μεγάλο πνευματικὸ κέντρο, ἐντελῶς ἑλληνικό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ Τοῦρκοι ἦταν λαὸς πολεμικὸς ἀλλ' ἀγράμματος. Γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκαν νὰ διορίσουν κρατικοὺς ὑπαλλήλους Ἕλληνες Φαναριῶτες. Στὴν ἀρχὴ οἱ θέσεις ποὺ ἔπαιρναν οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν τόση σημασία, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι, σὰν πανίσχυροι ποὺ ἦσαν, δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ διατηροῦν διπλωματικὲς σχέσεις μὲ τ' ἄλλα κράτη, οὔτε τὰ ἐλογάριαζαν. Ἀπὸ τὸ 1600 ὅμως ποὺ ἐδημιουργήθηκαν στὴν Εὐρώπη μεγάλα κράτη κι ἰσχυρά, ἄρχισαν νὰ καταφθάνουν στὴν Κωνσταντινούπολι πρέσβεις τῶν κρατῶν αὐτῶν μὲ ἀνάλογο προσωπικό. Ἡ Τουρκία ἔπρεπε τότε νὰ ἐγκαταστήση κι αὐτὴ στὰ ξένα κράτη πρεσβεῖες καὶ προξενεῖα, νὰ ὑποστηρίζουν τὰ συμφέροντά της. Κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε δικά της πρόσωπα κατάλληλα γιὰ διπλωματικοὺς ὑπαλλήλους, ἔστελνε Φαναριῶτες, γιατὶ μόνο αὐτοὶ ἦσαν μορφωμένοι καὶ γλωσσομαθεῖς. Μὰ κι ὅπου ὁ πρέσβυς ἢ ὁ πρόξενος ἦταν Τοῦρκος, ἔπρεπε νὰ ἔχη μαζί του Ἕλληνα διερμηνέα. Στὴν Κωνσταντινούπολι ἐχρησιμοποιοῦσε πολλοὺς Φαναριῶτες, γιὰ νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κρατῶν Ρωσίας, Ἰταλίας, Γαλλίας, Γερμανίας κλπ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς, οἱ πιὸ ἄξιοι, εἶχαν ἐμπιστευτικὲς θέσεις κι ἤξεραν τὰ μυστικὰ τοῦ κράτους. Αὐτοὶ ἐλέγονταν σύμβουλοι τοῦ κράτους ἢ **Μεγάλοι διερμηνεῖς** κι ἐπειδὴ ἦσαν κοντὰ στὸ σουλτάνο, ἀπέκτησαν μεγάλη δύναμη κι ὠφέλησαν πολὺ τὸ ἔθνος μας.

Εἰκ. 1 Ἀλ. Ὑψηλάντης—παππος τοῦ Ἀλ Ὑψηλάντη ποὺ ἔκανε τὴν ἐπανάστασι τῆς Μολδοβλαχίας—ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας (1774—1778)

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς μεγάλους διερμηνεῖς ἦσαν ἄξιοι κι ἀνώτεροι διοικητὲς διωρίσθηκαν ἡγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία (στὴ σημερινὴ Ρουμανία) ὅπως οἱ **Ὑψηλάντες**, οἱ **Μαυροκορδᾶτοι**, οἱ **Σοῦτσοι**, οἱ **Καλλιμάχαι**, οἱ **Καρατζάδες**, ὁ **Ράλλης**, ὁ **Μαυρογένης** κ. ἄ. Οἱ ἡγεμόνες αὐτοὶ πηγαίνοντας στὴ θέσι τους, ἔπαιρναν μαζί τους ὑπαλλήλους γιὰ τὴ διοίκησι τῆς ἡγεμονίας μόνον Ἕλληνες κι ὅλη ἡ ὑπηρεσία διεξαγόταν στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Κι ἐπειδὴ στὴ Βλαχία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ στὴ Μολδαβία τὸ περιβάλλον τῶν ἡγεμονιῶν ἔγινε ἑλληνικό, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ πολλοὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, διδάσκαλοι, ἔμποροι, τεχνίτες κ. ἄ. Ὅλοι αὐτοὶ προστατεύοντο ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες, ἱδρύθηκαν πολλὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα κι οἱ χῶρες αὐτὲς ἔγιναν μεγάλες κι ἰσχυρὲς ἀποικίες τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ νεώτερο πολιτισμό. Τόση ἦταν ἡ ἐπίδρασι τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκεῖ, ὥστε κι ὅσοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἔπαιρναν ἑλληνικὰ ὀνόματα.

Οἱ Φαναριῶτες ὡς πρέσβεις, ὡς διερμηνεῖς καὶ πρὸ παντὸς ὡς ἡγεμόνες εἶχαν μεγάλη ἐπιρροὴ στὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Σὰν γνήσιοι Ἕλληνες καὶ συνειδητοὶ πατριῶτες, ὑπεστήριζαν πάντα τοὺς Ἕλληνες, ἀπέτρεπαν πολλὲς σφαγές, ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησίες καὶ συνετέλεσαν γιὰ τὴν πνευματικὴ κι ἐθνικὴ ἀναγέννησι τοῦ τόπου μας.

6. Ἑλληνικὴ παιδεία στὰ χρόνια τῆς δουλείας

Κρυφὰ σχολεῖα. Ἐνῶ οἱ σουλτᾶνοι γιὰ λόγους ποὺ ἐμάθαμε ἠνέχθησαν κάπως τὴ θρησκεία μας, ἀντίθετα ἔκλεισαν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο μεγάλη ἀμάθεια ἁπλώθηκε παντοῦ καὶ τὸ ὑπόδουλο ἔθνος ἔχανε καὶ τὶς τελευταῖες δυνάμεις, τὶς πνευματικές, κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σκλαβιᾶς. Ἂν ἀνακαλυπτόταν καμμιὰ ἑλληνικὴ οἰκογένεια νὰ ἔχει διδάσκαλο στὸ σπίτι καταδικαζόταν σὲ θάνατο. Μὲ τ' αὐστηρὰ αὐτὰ μέτρα τῶν σουλτάνων θ' ἀφανίζονταν χωρὶς ἄλλο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἂν δὲν εὑρίσκονταν τὰ μοναστήρια, ποὺ εὐτυχῶς νὰ ἐσεβάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς σκλαβιᾶς.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἔστελναν τὰ παιδιά τους τὴ νύχτα σ' ἀπόμερα ἐξωκκλήσια ἢ σὲ μοναστήρια. Ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὸ χλωμὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, ὁ παπᾶς ἢ ὁ καλόγερος τὰ ἐμάθαινε τὰ πρῶτα γράμματα, χρησιμοποιώντας γιὰ ἀναγνωστικὸ τὸ Ὀκτωήχι. Ἔτσι ἐδημιουργήθηκαν τὰ περίφημα **κρυφὰ σχολεῖα** ποὺ ἐκράτησαν τὴν ἐθνικὴ συνείδησι στὰ Ἑλληνόπουλα, τοὺς ἔδιναν νέες δυνάμεις κι ἐμεγάλωναν οἱ ἐλπίδες γιὰ τὸ ξεσκλάβωμα τῆς πατρίδας τους. Τὸ λαϊκὸ τραγουδάκι: «**Φεγγαράκι μου λαμπρὸ** κλπ», μᾶς πληροφορεῖ κάτω ἀπὸ ποιὲς σκληρὲς συνθῆκες ἐμάθαιναν τότε τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ μας λίγα γράμματα.

Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐκράτησεν ὡς τὸ 1700. Ἀπὸ τότε κι ὕστερα οἱ Τοῦρκοι, βλέποντας πὼς μὲ κανένα τρόπο δὲν μποροῦσαν ν' ἀφανίσουν τὴ γλῶσσα μας, ἐπέτρεψαν στοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἕλληνες νὰ μαθαίνουν ἐλεύθερα τὰ παιδιά τους γράμματα. Τότε ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κατώτερα σχολεῖα ποὺ ἱδρύθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ποὺ στὰ περισσότερα ὡς διδάσκαλοι ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν κρυφῶν σχολείων, ἐλειτούργησαν κι ἀνώτερα σὲ πολλὲς πόλεις, ὅπως στὴν Κων)πολι, Σμύρνη, Ἰωάννινα, Ἄρτα, Ἀθήνα, Πάτρα, Δημητσάνα κι' ἄλλοῦ. Τὰ ἀνώτερα αὐτὰ σχολεῖα συντηροῦσαν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐδίδασκαν σ' αὐτὰ Ἕλληνες μορφωμένοι καὶ σπουδασμένοι στὰ ξένα πανεπιστήμια. Αὐτοὶ ἐλέγονταν **Διδάσκαλοι τοῦ Γένους**, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος μας τότε τὸ ἔλεγαν Γένος. Περίφημοι ἦσαν ὁ **Εὐγένιος Βούλγαρης**, ὁ **Ἠλίας Μηνιάτης**, ὁ **Νικηφόρος Θεοτόκης**, ὁ **Κωνστ. Οἰκονόμος**, ὁ **Ἄνθιμος Γαζῆς**, ὁ **Νεόφυτος Δούκας**, ὁ **Γεώργιος Γεννάδιος** καὶ ἄλλοι, ὅλοι τους σοφοὶ καὶ συγγραφεῖς σπουδαίων ἑλληνικῶν ἔργων.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μὲ τὰ συγγράμματά του ἀφύπνισε τοὺς σκλάβους ἦταν ὁ **Ἀδαμάντιος Κοραῆς**. Ὁ διάσημος αὐτὸς σοφός, φωτεινὸς σύμβουλος τοῦ ἔθνους καὶ θερμὸς πατριώτης, εἶχε γεννηθῆ τὸ 1748 στὴ Σμύρνη. Ὁ πατέρας του ἦταν ἔμπορος ἀπὸ τὴ Χίο. Τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Κοραῆς ἔμαθε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ Σμύρνης. Κατόπιν εἶχε μεγάλο πόθο νὰ εὐρύνη τὶς γνώσεις του. Ἔτσι ὅταν ὁ πατέρας του τὸν ἔστειλε στὸ Ἀμστερδαμ τῆς Ὁλλανδίας γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια ἐσπούδασε τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογία. Κατόπιν ἐγύρισε στὴ Σμύρνη καὶ μετὰ τέσσερα χρόνια ἐπῆγε στὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐσπούδασε γιατρός. Ἅμα πῆρε τὸ δίπλωμά του ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι κι ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδας του. Μὲ δαπάνη τῶν πλουσίων Ἠπειρωτῶν Ζωσιμάδων, ἐξέδωκε πολύτιμα συγγράμματα, τοὺς

Εἰκ. 2. Ἀδαμάντιος Κοραῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ποὺ ἐμοιράζονταν στὰ σχολεῖα δωρεάν.

Ὁ Κοραῆς εἶχε συχνὴ ἀλληλογραφία μὲ τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρώτρυνε νὰ βοηθήσουν τὴν πατρίδα του νὰ ἐλευθερωθῆ.

Ἐπειδὴ εἶχε μεγάλη ἐξυπνάδα καὶ κρίσι, ἀπέραντη μνήμη καὶ σπάνια μόρφωσι, ἦταν ὁ μεγαλύτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ θεωρεῖται ὡς ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας. Ὁ Κοραῆς ἀπέθανε τὸ 1833 στὸ Παρίσι σὲ ἡλικία 85 χρονῶν, πολὺ εὐχαριστημένος, γιατὶ ἀρκετὸ μέρος τῆς πατρίδας του εἶχε γίνει τότε ἐλεύθερο. Ἡ πατρίδα, ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης γιὰ ὅσα προσέφερε γι' αὐτήν, ἔστησε τὸ ἄγαλμά του μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τοὺς κλέφτες καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια ἀπὸ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Ν. Πολίτη. 2) Ν' ἀπαγγελθῆ τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «Λαμπέτης κι Ἀστραπόγιαννος». 3) Μανιᾶτες, Σφακιανοὶ (πληροφορίες). 4) Ἱστορικὰ πρόσωπα Β' κεφαλαίου, χρονολογικοὺς πίνακας, ἐλεύρες ἐργασίες κλπ. 5) Γραπτὴ ἐργασία: «Τὸ κρυφὸ σχολειό».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770

Ἀφ' ὅτου οἱ Ἕλληνες ὑποδουλώθηκαν στοὺς Τούρκους δὲν ἔπαυσαν νὰ σκέφτωνται γιὰ τὴν ἐλευθερία τους. Ὅποτε λοιπὸν εὕρισκαν εὐκαιρία, ἔπαιρναν τὰ ὅπλα κι ἐπαναστατοῦσαν. Ἀλλ' οἱ ἐπαναστάσεις αὐτὲς ἦσαν τοπικές, γιατὶ ἐγίνονταν μόνο σὲ μιὰ ἐπαρχία καὶ χωρὶς σχέδια. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο οἱ Τοῦρκοι τὶς ἔπνιγαν εὔκολα κι εὕρισκαν μάλιστα ἀφορμὴ νὰ σφάζουν τοὺς Ἕλληνες.

Τὸ 1772 ἔγινε αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας ἡ Αἰκατερίνη Β', ἡ ὁποία θέλησε νὰ ἐκτελέση τὸ σχέδιο τοῦ Μεγάλου Πέτρου, νὰ καταλύση δηλαδὴ τὸ τουρκικὸ κράτος. Στὴ Ρωσία ὑπῆρχαν τότε πολλοὶ Ἕλληνες κι ἀρκετοὶ εἶχαν καταλάβει σπουδαῖες θέσεις, στὸ στρατό, στὸ ναυτικὸ καὶ σ' ἄλλες κρατικὲς ὑπηρεσίες. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν κι ὁ Γεώργιος Παπάζωλης ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ στὸ ρωσικὸ στρατό. Ἡ Αἰκατερίνη θέλοντας νὰ χρησιμοποιήση τοὺς χριστιανοὺς γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὸ σκοπό της, ἔστειλε τὸν Παπάζωλη στὴν Ἑλλάδα νὰ ἑτοιμάση τοὺς Ἕλληνες γιὰ ἐπανάστασι. Πρῶτα ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παπάζωλης ἔφτασε στὴν Ἤπειρο. Ἐκεῖ ἐκάλεσε σὲ μυστικὴ σύσκεψι τοὺς πιὸ σημαίνοντας ἀπὸ τοὺς προεστούς, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς κλέφτες, ἀνεκοίνωσε τὸ σκοπὸ τοῦ ταξιδίου του κι ὅλοι ἐδέχθηκαν νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν ἐπανάστασι. Ἀπὸ κεῖ ὁ Παπάζωλης κατέβηκε στὴ Ρούμελη, ἐπέρασε στὴν Πελοπόννησο κι ἔφτασε στὴ Μάνη. Ἀπὸ τὴ Μάνη ἐπῆγε κατόπιν στὴν Καλαμάτα κι ἐφιλοξενήθηκε στὸ σπίτι τοῦ Ἕλληνα προύχοντα Παν. Μπενάκη, ὅπου συγκεντρώθηκαν κι ἄλλοι προύχοντες, Μανιάτες καὶ Μεσσήνιοι. Αὐτοὶ ὑπεσχέθηκαν στὸν Παπάζωλη πὼς μποροῦν νὰ ἑτοιμάσουν ὡς 100 χιλιάδες στρατό, μὲ τὸν ὅρο νὰ δοθοῦν τὰ μέσα ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ νὰ ᾽ρθῆ καὶ ρωσικὸς στόλος.

Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Παπάζωλης ἐγύριζε στὴ Νότιο Ἑλλάδα, ἄλλοι ἄνθρωποι τῆς Αἰκατερίνης ἐγύριζαν στὴ Βόρειο Ἑλλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία, Μολδοβλαχία κι ἑτοίμαζαν τοὺς χριστιανοὺς γιὰ τὸν ἀγῶνα. Οἱ κινήσεις ὅμως αὐτὲς ἔγιναν γνωστὲς στὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Γι αὐτὸ πρὶν κηρυχθῆ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1768, οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ἔσφαξαν πολλοὺς χριστιανούς. Τότε ἐμαρτύρησαν ὁ Πατριάρχης **Μελέτιος**, ὁ ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας **Καλλιμάχης**, ὁ μεγάλος διερμηνέας **Νικόλας Σοῦτσος** κ. ἄ.

Τὸ 1770, ἐνῶ ὁ Ρωσικὸς στρατὸς εἶχε μπῆ στὴ Μολδοβλαχία, μιὰ μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου μὲ ἀρχηγὸ τὸ **Θεόδωρο Ὀρλώφ**, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ θάλασσα, ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα κι ἄραξε στὸ λιμάνι τῆς Οἰτύλου. Ἐκεῖ ἔβγαλε ἀγήματα στρατοῦ. Τότε οἱ Μανιᾶτες ἐπαναστάτησαν, ἐμπῆκαν στὶς πόλεις τῆς Λακωνίας καὶ κατέλυσαν τὶς τουρκικὲς ἀρχές. Στὸ μεταξὺ ἔφθασε στὴν Κορώνη καὶ δεύτερη ρωσικὴ μοῖρα μὲ ἀρχηγὸ τὸν **Ἀλέξιο Ὀρλώφ**—ἀδελφὸ τοῦ Θεοδώρου—κι ἐπανεστάτησαν οἱ Μεσσήνιοι. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα μυημένο ἀπὸ πρίν, ἁπλώθηκε σύντομα σ᾽ ὅλη τὴν Πελοπόννησο, Στερεά, Θεσσαλία, Ἤπειρο καὶ νησιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο, ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Βενετοί. Στὴν Κρήτη ἐκήρυξε ἐπανάστασι ὁ Δασκαλογιάννης, ποὺ εἶχε ρθῆ σὲ συνεννόησι μὲ τοὺς Μανιᾶτες καὶ τοὺς Μεσσηνίους.

Δυστυχῶς ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 παρ᾽ ὅλο τὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπέτυχε γιατὶ οἱ Ρῶσοι, ποὺ ἔλαβον μέρος, ἦσαν λίγοι καὶ οὔτε ἔφθασαν ἐνισχύσεις. Ἔπειτα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔστειλε ἰσχυρὰ τμήματα στρατοῦ σ᾽ ὅλα τὰ ἐπαναστατημένα μέρη. Ἰδιαίτερα στὴν Πελοπόννησο ἔφθασαν ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν κι ἄρχισαν τὴ σφαγὴ καὶ τὴ λεηλασία. Οἱ ἀδελφοὶ Ὀρλώφ, βλέποντας πὼς μὲ τὶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δυνάμεις ποὺ διέθεταν ἦταν μάταιος ὁ ἀγώνας, ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο κι ἄφησαν τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

Κατὰ τὴν ἀποχώρησι ὁ ρωσικὸς στόλος ἑνώθηκε στὸ Αἰγαῖο μὲ τὸν ἀγγλικὸ ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸν Ἐλφιστῶνα κι οἱ δυὸ στόλοι ἔκλεισαν τὸν τουρκικὸ στόλο στὸν Τσεσμέ. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη ναυμαχία, ἐμπῆκαν στὸν ἀγῶνα κι ἑλληνικὰ πλοῖα κι ὅλα τὰ πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατεστράφηκαν. Ἕνα μόνο ἐγλύτωσε ποὺ κι αὐτὸ αἰχμαλωτίσθηκε. Κατόπιν ὁ ρωσικὸς στόλος μὲ τὴ συνδρομὴ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἔχοντας ὡς βάσι τὴν Πάρο, κατέλαβε ὅλες τὶς Κυκλάδες καὶ τὶς ἐκράτησε ὡς τὸ 1774, ὁπότε μὲ τὴν εἰρήνη τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ ἡ Ρωσία τὶς ἔδωκε πάλι στὴν Τουρκία. Σ' ἀντάλλαγμα ἡ Τουρκία ἐχορήγησε ἀμνηστεία στοὺς Ἕλληνες, ποὺ ἐπαναστάτησαν, ἀνεγνωρίσθηκε στὴ Ρωσία τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύη τοὺς χριστιανοὺς σ' ὅλο τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ νὰ φροντίζη γιὰ τὶς ἐκκλησίες τους. Σπουδαῖος πάλι εἶναι κι ὁ ὅρος τῆς εἰρήνης, ποὺ σύμφωνα μ' αὐτὸν ἡ Τουρκία δὲ θὰ ἐνοχλοῦσε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἅμα εἶχαν ρωσικὴ σημαία.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴ ρωσοτουρκικὴ εἰρήνη οἱ Ἀλβανοὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ σφάζουν στὴν Πελοπόννησο. Τότε μάλιστα ἐγεννήθηκε ἡ σκέψις νὰ ἐξολοθρευτῆ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Εὐτυχῶς σ' αὐτὸ ἀντέδρασε ὁ Χασὰν πασᾶς, ἐπειδὴ τὸ τουρκικὸ ἔθνος θὰ ἔχανε τὸ φόρο καὶ θὰ ἔλειπαν τὰ ἐργατικὰ χέρια. Ἔπειτα ὁ Χασὰν ἐπῆγε μὲ στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ τὴν συνδρομὴ καὶ τῶν κλεφτῶν κατώρθωσε νὰ διώξη τοὺς Ἀλβανοὺς μὲ τὴ βία. Κατόπιν ἐστράφηκε κατὰ τῶν κλεφτῶν, ποὺ πρὶν ἦσαν συμπολεμιστές του, εὑρίσκοντας πρόφασι πὼς δὲν ἐπῆγαν τάχα νὰ τὸν προσκυνήσουν. Τότε μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξοντώθηκε κι ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, ὁπλαρχηγὸς τῆς Γορτυνίας καὶ πατέρας τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν τότε 10 χρονῶν.

2. Λάμπρος Κατσώνης

Ἡ Αἰκατερίνη Β' καὶ μετὰ τὴν εἰρήνη τοῦ Καϊναρτζῆ δὲν ἔπαψε νὰ σχεδιάζη τὴ διάλυσι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας γιὰ νὰ δημιουργήση στὴ θέσι της χριστιανικὸ κράτος. Γιὰ αὐτοκράτορα μάλιστα τοῦ κράτους αὐτοῦ προώριζε τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντῖνο καὶ τὸν ἐμάθαινε ἑλληνικά.

Τὸ 1788 ἄρχισε νέο πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων κι ἔστειλε πάλι ἀνθρώπους της στὴν Ἑλλάδα νὰ ἐξεγερθῆ ὁ λαός. Οἱ Ἕλληνες μολο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νότι δὲν εἶχαν ξεχάσει τὰ ὅσα ἔπαθαν τὸ 1770, πάλι ἐπανεστάτησαν. Τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἤπειρο. ὅπου οἱ Σουλιῶτες ἑνώθηκαν μὲ τοὺς κλέφτες καὶ ἐκτύπησαν τὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀρχηγὸς στὴ θάλασσα ἦταν ὁ Λάμπρος Κατσώνης.

Ὁ Κατσώνης ἐγεννήθηκε στὴ Λειβαδιὰ τὸ 1752 κι εἶχε λάβει μέρος στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770. Ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰρήνη τοῦ Καϊναρτζῆ, μὴ μπορώντας νὰ ἀνεχθῆ τὸ ζυγό, ἔφυγε μὲ τὸ ρωσικὸ στόλο στὴ Ρωσία. Μαζί του ἐπῆγαν καὶ 300 Ἕλληνες. Ἐκεῖ κατετάγη στὸ ρωσικὸ στρατό, διεκρίθη σὲ πολλὲς μάχες καὶ ἐπῆρε τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Τὸ 1780 ἐπῆγε στὴν Τεργέστη, παρέλαβε ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴ παροικία τρία πλοῖα ἐξωπλισμένα μὲ ἱκανοὺς ναῦτες καὶ κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα. Σὲ λίγο χρόνο ἐκυρίευσε 6 ἐχθρικὰ πλοῖα στὸ Αἰγαῖο κι ἄλλα 6 στὰ παράλια τῆς Συρίας. Κατόπιν μὲ τὸ στόλο τοῦ Κατσώνη ἑνώθηκαν καὶ 8 Σπετσιώτικα πλοῖα κι ἔγιναν ὅλα - ὅλα 23. Μὲ τὸ στόλο αὐτὸ ὁ Κατσώνης ἐνίκησε πολλὲς φορὲς τὸν τουρκικὸ στόλο κι ἔμεινε κυρίαρχος σ' ὅλο τὸ Αἰγαῖο. Αὐτὸ ἀνησύχησε τὸ σουλτᾶνο κι ἀνέθεσε στὸ διερμηνέα του Στέφανο Μαυρογένη νὰ ἔλθη σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Κατσώνη. Πράγματι ὁ Μαυρογένης ἔγραψε στὸν Κατσώνη ἐκ μέρους τοῦ σουλτάνου, τὸν ἀποκαλοῦσε «ἀνδρειότατο ἥρωα» καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν κάμη ἡγεμόνα. Ὁ Λάμπρος ὅμως σὰν ἀληθινὸς Ἕλληνας ἀπέρριψε τὶς προτάσεις τοῦ σουλτάνου καὶ ἐσυνέχισε τὸν πόλεμο. Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1790 ὁ Κατσώνης εὑρισκόταν στὴν Ἰθάκη, ὅπου εἶχε καταφύγει νὰ ξεχειμωνιάση. Ἐκεῖ ἐπῆρε τὸν ὁπλαρχηγὸ Γεώργιο Ἀνδροῦτσο, πατέρα τοῦ Ὀδυσέα, μὲ 500 κλέφτες κι ἔπλευσε στὸ Αἰγαῖο. Στὶς 6 Ἀπριλίου ἡ προφυλακή του

Εἰκ. 3. Λάμπρος Κατσώνης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνήγγειλε ὅτι ἀνάμεσα στὴν Ἄνδρο καὶ στὴν Εὔβοια ἐφάνηκαν 5 μεγάλα τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Κατσώνης μολονότι εἶχε μόνο 9 πλοῖα—τ' ἄλλα ἔλειπαν γιὰ ἐπιδρομὲς—ὥρμησε ἀμέσως κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ τὰ ἐνίκησε. Κατόπιν ἐκεῖνα ὑπεχώρησαν νὰ ἑνωθοῦν μὲ μιὰ Ἀλγερινὴ μοῖρα ποὺ τὴν ἐπερίμεναν.

Τὸ πρωῒ τῆς ἄλλης ἡμέρας ὁ Κατσώνης συνάντησε κοντὰ στὸν Καφηρέα τὸν τουρκοαλγερινὸ στόλο ἑνωμένο. Εἶναι τώρα ἐξαντλημένος κι ἔχει μόνο 7 πλοῖα κι αὐτὰ ὄχι σὲ καλὴ κατάστασι. Ὅμως δὲν δειλιάζει. Ὁρμάει καὶ πάλι καὶ τὰ παλληκάρια του δείχνουν γενναιότητα ἀπαράμιλλη. Πραγματικὴ γιγαντομαχία ἦταν ἡ ἀπεγνωσμένη ἐκείνη πάλι ἐναντίον ἰσχυροτάτου ἀντιπάλου. Ὡς 3.000 Τοῦρκοι καὶ Ἀλγερινοὶ ἐσφάγησαν ἀπὸ τὰ γιαταγάνια τῶν Ἑλλήνων ἐπάνω στὰ καταστρώματα τῶν πλοίων. Εἶχαν ὅμως κι οἱ Ἕλληνες τὶς ἀπώλειές τους: 5 πλοῖα τους ἐχάθησαν καὶ 650 ἄνδρες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τραυματίες ποὺ ἐσώθηκαν. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων εἶναι καὶ πολλοὶ κλέφτες ὅπως λέει τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι:

«Σὰν πιάστηκαν στὸ πόλεμο ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ βράδυ
πολλοὶ κλέφτες σκοτώθηκαν τοῦ καπετὰν Ἀνδρούτσου...»

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Κατσώνη στὸν Καφηρέα μᾶλλον μὲ νίκη μπορεῖ νὰ ὑπολογισθῆ. Ἡ Αἰκατερίνη μάλιστα τὸν ἐπροβίβασε σὲ χιλίαρχο καὶ τὸν παρασημοφόρησε. Βαριὰ τραυματισμένος στὸ κεφάλι ὁ Κατσώνης, πλέει μὲ τὰ δυὸ πλοῖα του στὴ Μῆλο, ἀλλὰ δὲν χάνει τὸ θάρρος του. Ἐκεῖ αἰχμαλωτίζει 2 πλοῖα καὶ σὲ λίγο χρόνο τὰ ἔκανε 4.

Μοναδική του σκέψις εἶναι πῶς νὰ καταστρέψη τὸν τουρκικὸ στόλο νὰ μπῆ στὴν Προποντίδα. Στὸ μεταξὺ παίρνει διαταγὴ ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνη νὰ σταματήση τὸν πόλεμο, γιατὶ ἐκείνη ἔκανε εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία. Ὁ γενναῖος πολεμιστὴς τότε ἐθύμωσε κι εἶπε ἀγανακτισμένος: «Ἂν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκαμε εἰρήνη, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψε τὴ δική του».

Μὲ τὸ νέο του στόλο ὁ Κατσώνης ἄραξε στὸ Ταίναρο καὶ ἐβγῆκε ὁ Ἀνδροῦτσος μὲ τὰ παλληκάρια του στὴν ξηρὰ νὰ ξεσηκώσουν τοὺς Μανιᾶτες σὲ ἐπανάστασι. Ὁ μπέης ὅμως τῆς Μάνης Τζανέτος Γρηγοράκης, εἰδοποίησε τὸν Κατσώνη νὰ φύγη, γιατὶ θὰ τὸν ἐκτυποῦσε μέ τοὺς Μανιᾶτες. Ἔτσι ὁ Κατσώνης ἔφυγε χωρὶς τὸν Ἀνδροῦτσο καὶ ἐπῆγε στὴν Ἰθάκη. Ἀπὸ κεῖ ὕστερ' ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες κατώρθωσε νὰ φθάση στὴν Κριμαία ὅπου ἀπέθανε δοξασμένος, τὸ 1804.

Μὰ κι ὁ Ἀνδροῦτσος μὲ τὰ παλληκάρια του δὲν εἶχε καλύτερη τύχη. Πολεμώντας συνεχῶς μὲ 6.000 Τούρκους ποὺ τὸν ἐκυνηγοῦσαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὲ 40 ἡμέρες ἔφθασε στὸ Ρίο. Ἀπὸ κεῖ πέρασε στὴ Ρούμελη καὶ κατέληξε στὴν Κέρκυρα. Κατόπιν οἱ Βενετοὶ τὸν παρέδωκαν στοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν μετέφεραν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Ἡ Γαλλικὴ πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔκαμε μεγάλες ἐνέργειες ν' ἀφεθῆ ὁ Ἀνδροῦτσος ἐλεύθερος, ἀλλ' ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐδέχετο μὲ κανένα τρόπο, γιατὶ ἐφοβόταν πὼς ὁ Ἀνδροῦτσος θὰ ἐπήγαινε πάλι στὴ Ρούμελη. Στὸ τέλος γιὰ ν' ἀποφύγη τὶς ἐνοχλήσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ, διέταξε καὶ τὸν ἐθανάτωσαν μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι τάχα ἀπεπειράθηκε νὰ δραπετεύση ἀπὸ μιὰ ὑπόνομο τῆς φυλακῆς.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Τὸ σχέδιον τῆς Αἰκατερίνης Β' ὠφελοῦσε τὴν πατρίδα μας; 2) Παπάζωλης, Δασκαλογιάννης (πληροφορίες). 3) Κρίνετε τὴν ἀπάντησι τοῦ Κατσώνη πρὸς τὴν Αἰκατερίνη Β'. 4) Ἱστορικὰ πρόσωπα Γ' Κεφαλαίου. 5) Νὰ συμπληρωθῆ ὁ χρονολογικὸς πίνακας. 6) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Γαλλικὴ ἐπανάστασις

Ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα οἱ ἄνθρωποι στὴ Γαλλία, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ἦταν χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις. Στοὺς **εὐγενεῖς**, τὸν **κλῆρο** καὶ τὸ **λαό**.

Τὴν τάξι τῶν εὐγενῶν ἀποτελοῦσαν οἱ μεγαλοκτηματίες κι οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους. Αὐτοὶ εἶχαν πολλὰ εἰσοδήματα: Οἱ μεγαλοκτηματίες ἀπὸ τὰ κτήματά τους ποὺ τὰ ἐδούλευαν οἱ πτωχοὶ ὡς δουλοπάροικοι κι οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἀπὸ τὶς βαριὲς φορολογίες ποὺ ἔβαναν στὸ λαό. Ἀκόμη εἶχε πολλὰ προνόμια καὶ δὲν πλήρωνε φόρους ἡ τάξις τοῦ κλήρου ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ ἀνώτεροι κληρικοί. Κι αὐτοὶ εἶχαν μεγάλες περιουσίες, γιατὶ εἰσέπρατταν τὴ δεκάτη ἀπὸ τοὺς ἀγρότες καὶ δὲν ἐπλήρωναν φόρο. Οἱ κατώτεραι ὅμως κληρικοί, οἱ ἐφημέριοι στὰ χωριά, ἦσαν πτωχοὶ κι ἔζοῦσαν ὅπως οἱ χωρικοί.

Τέλος στὴν τρίτη τάξι ἀνῆκαν οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς χώρας. Ἀπ' αὐτοὺς ὅσοι ἦσαν δικηγόροι, γιατροί, καθηγητὲς ἢ ἄλλοι ἐπιστήμονες ἀποτελοῦσαν τὴν τάξι τῶν ἀστῶν καὶ ἔζοῦσαν κάπως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑποφερτὴ ζωή. Ὁ πολὺς ὅμως λαός, ἡ μᾶζα τῶν ἐργατῶν στὶς πόλεις καὶ στὴν ὕπαιθρο ἦσαν πτωχοί, ἀγράμματοι καὶ περιφρονημένοι μόνο μὲ ὑποχρεώσεις καὶ κανένα δικαίωμα. Ἡ φορολογία τοῦ κράτους ἐβάρυνε αὐτοὺς μόνον καὶ γι' αὐτὸ ἔτρεφαν μεγάλο μῖσος γιὰ τὶς δυὸ πρῶτες κοινωνικὲς τάξεις.

Ἐπάνω ἀπ' ὅλες τὶς τάξεις ἦταν ὁ βασιλιάς. Αὐτὸς μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κλῆρο ἐκυβερνοῦσαν τὸ κράτος ὅπως ἤθελαν καὶ δὲν ἄφηναν καμμιὰ ἐλευθερία στὸ λαό. Στὶς ἐνέργειες τοῦ βασιλιᾶ κανεὶς δὲ μποροῦσε ν' ἀντιδράση γιατὶ τὸν θεωροῦσαν σταλμένο ἀπὸ τὸν Θεό. Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες οἱ λαοὶ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη δὲν διέφεραν καθόλου ἀπὸ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνες. Μόνο ποὺ οἱ ἀφέντες τους ἦσαν ντόπιοι. Ἀπὸ τὸ 18ο αἰῶνα ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ προοδεύη στὸ ἐμπόριο, στὶς τέχνες καὶ ἰδίως στὰ γράμματα κι οἱ ἄνθρωποι ἐξύπνησαν. Διάφοροι Γάλλοι συγγραφεῖς ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν ὅπως ὁ **Μοντεσκιέ**, ὁ **Ντυκλώ**, ὁ **Βολταῖρος**, ὁ **Ρουσσώ** καὶ ἄλλοι, μὲ λόγους καὶ τὰ συγγράμματά τους κατέκριναν τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα καὶ τὴ λαϊκὴ δυστυχία. Ἐκήρυτταν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι κι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μέσα στὴν κοινωνία ποὺ ζοῦν. Μὲ τὶς ἐνέργειες αὐτὲς καλλιεργήθηκε ἐπαναστατικὸ πνεῦμα στὶς λαϊκὲς τάξεις.

Ζητοῦσαν λοιπὸν νὰ συμμετέχη στὴν κυβέρνησι κι ὁ λαὸς μὲ δικούς του ἀντιπροσώπους, νὰ καταργηθοῦν τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ νὰ περιοριστοῦν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις στὴ Γαλλία ὅταν ἔγινε βασιλιὰς ὁ **Λουδοβῖκος ὁ 16ος**, ἄνθρωπος ἀγαθὸς ἀλλ' ἄστατος κι ἀναποφάσιστος. Βλέποντας ὁ Λουδοβῖκος τὸν ἀναβρασμὸ τοῦ λαοῦ, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1789, ἐκάλεσε στὶς Βερσαλίες τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τῶν τριῶν τάξεων νὰ συσκεφθοῦν τὶ πρέπει νὰ γίνη. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνῆλθαν ἀλλ' ἀπὸ τὶς πρῶτες συνεδριάσεις δὲν συμφωνοῦσαν καὶ περνοῦσαν οἱ ἡμέρες μ' ἀτέλειωτες συζητήσεις.

Ἐνῶ συνεχιζόταν ἡ συνέλευσι στὶς Βερσαλίες, ἔξω οἱ ὑπαίθριοι ρήτορες ἐξηρέθιζαν τὸ λαὸ κατὰ τῆς Αὐλῆς, τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου, θεωρώντας ὅλους αὐτοὺς ὑπαιτίους τῆς λαϊκῆς δυστυχίας.

Τὶς ἀγορεύσεις τῶν ρητόρων συχνὰ παρακολουθοῦσαν καὶ στρατιῶτες, παιδιὰ τοῦ λαοῦ κι αὐτοί, κι ἔδειχναν πὼς ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὸ λαό.

Καὶ πράγματι στὶς 14 Ἰουλίου τοῦ 1789 ὁ λαὸς τοῦ Παρισιοῦ ἐπανεστάτησε καὶ ὥρμησε κατὰ τῆς Βαστίλλης, ἑνὸς δηλαδὴ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ποὺ ἐχρησίμευε γιὰ φυλακὴ τῶν πολιτικῶν καταδίκων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπειδὴ ἡ φρουρὰ δὲν ἐπρόβαλε ἀντίστασι, ἡ Βαστίλλη ἐκυριεύθημε εὔκολα κι ἐλευθερώθηκαν οἱ φυλακισμένοι. Γρήγορα ἡ ἐπανάστασις ἁπλώθηκε σ' ὅλη τὴ Γαλλία. Παντοῦ καταλύθηκαν οἱ ἀρχὲς κι ἀνέλαβε τὴν τάξι ἡ πολιτοφυλακή. Κατόπιν ἔγιναν ἐκλογές. Ἡ νέα ἐθνοσυνέλευσις κατήργησε τοὺς τίτλους τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ ἐψήφισε τὸ νέο Σύνταγμα, τὴν περίφημη «Διακήρυξι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου», ποὺ τὴν ἐνέκρινε ὁ βασιλιάς. Σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἄρθρα τῆς διακηρύξεως αὐτῆς εἶναι:

1. Κάθε ἄνθρωπος γεννιέται ἐλεύθερος καὶ εἶναι ἴσος μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

2. Καθένας μπορεῖ νὰ ἀνακοινώνη τὶς σκέψεις του γραπτῶς καὶ προφορικῶς, ἀρκεῖ νὰ σέβεται τὴν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου.

3. Ὅλοι ἔχουν δικαίωμα νὰ παίρνουν ἀξιώματα μέσα στὴν Πολιτεία, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἄξιοι.

4. Κανένας δὲν ἠμπορεῖ νὰ φυλακισθῆ παρὰ ὅταν καὶ ὅπως ὁρίζει ὁ νόμος.

5. Κάθε ἐξουσία πηγάζει ἀπὸ τὸ λαό.

Ἅμα ἐπεκράτησε ἡ ἐπανάστασις ὅσοι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς κληρικοὺς ἀντιδροῦσαν ἐθανατώθησαν. Ἀργότερα ἐπειδὴ ὑποπτεύονταν καὶ τὸ Λουδοβῖκο πὼς συνεννοεῖται μὲ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς γιὰ νὰ ρίξη τὴν ἐπανάστασι, τὸν ἀπεκεφάλισαν καὶ ἀνεκήρυξαν Δημοκρατία.

Οἱ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἀνησύχησαν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Λουδοβίκου. Ἐπειδὴ ἐφοβόνταν μήπως ἐπαναστήσουν κι' οἱ δικοί τους λαοὶ καὶ πάθουν κι αὐτοὶ τὸ ἴδιο, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γαλλίας. Εὐτυχῶς στὸν πόλεμο τοῦτο ἔσωσε τὴ Γαλλία ἕνας νέος ἀξιωματικός, ὁ Μέγας Ναπολέων. Κατόπιν αὐτὸς ἔγινε αὐτοκράτωρ καὶ ἐνίκησε ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Τὸ 1797 ὁ Ναπολέων κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Βενετῶν καὶ κατέλαβε τὴν Ἑπτάνησο. Στὸ τέλος συνεμάχησαν ἐναντίον του οἱ Ἄγγλοι, Πρῶσοι, Αὐστριακοὶ καὶ Ρῶσοι καὶ ἐνικήθηκε στὸ Βατερλὼ τὸ 1815. Κατόπιν ὁ Νοπολέων ἐξορίσθηκε στὸ νησὶ Ἁγία Ἑλένη τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ὅπου ἀπέθανε, στὶς 5 Μαΐου 1821.

2. Ὁ Ρήγας Φεραῖος

Τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως «περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος τῶν λαῶν» εἶχε μεγάλη ἐπίδρασι στοὺς ὑποδούλους Ἕλληνες.

Ἔπαυσαν πιὰ νὰ πιστεύουν στὴ Ρωσία καὶ ἐγύρισαν τὰ βλέμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ματά τους στὴ Γαλλία, ἀπ' ὅπου ἐπήγαζε ἡ ἐλευθερία. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐνθουσιάστηκε περισσότερο ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας του, ἦταν ὁ Ρήγας Φεραῖος.

Ὁ Ρήγας ἐγεννήθηκε στὸ Βελεστῖνο τῆς Θεσσαλίας, τὸ 1754.

Ἐπειδὴ τὸ Βελεστῖνο εἶναι κτισμένο στὴ θέσι τῆς ἀρχαίας πόλεως Φεραί, λέγεται Βελεστινλῆς ἢ Φεραῖος. Ἦταν ὑπέροχη φυσιογνωμία, ἀθλητικὸς στὸ σῶμα καὶ γενναῖος στὴν ψυχή. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε στὸ σχολεῖο τῆς Ζαγορᾶς. Κατόπιν διωρίσθηκε δάσκαλος στὸν Κισσό. Σὲ ἡλικία 20 χρονῶν ἀναγκάσθηκε νὰ σκοτώση ἕναν Τοῦρκο ποὺ τοῦ εἶχε φερθῆ ἄσχημα κι ἔφυγε στὸν Ὄλυμπο. Ἀπὸ κεῖ ἐπῆγε στὸ Ἅγιο Ὄρος, κατόπιν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τέλος ἔφθασε στὸ Βουκουρέστι ὅπου ἐζοῦσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες.

Ἐκεῖ ἔμαθε ξένες γλῶσσες, ἐμορφώθηκε καλὰ κι ἔγινε γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα Μαυρογέννη. Τότε συνέπεσε νὰ γίνη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασι ποὺ εἶχε μεγάλη ἐπίδρασι στὴν ψυχὴ τοῦ Ρήγα. Ἀπὸ τότε ἐγεννήθηκε μέσα του ὁ πόθος νὰ ἰδῆ ἐλεύθερη καὶ τὴ δική του πατρίδα καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ ἔστρεψε ὅλες τὶς δυνάμεις του. Τὸ σχέδιό του ἦταν εὐρύτατο: Νὰ ξεσηκωθοῦν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Βαλκανικῆς κατὰ τῆς Τουρκίας, κι ὅταν ἐλευθερωθοῦν, νὰ γίνη ἕνα μεγάλο κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἄρχισε λοιπὸν ν' ἀλληλογραφῆ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ κατήχησε πολλοὺς προκρίτους, κλέφτες κι ἁρματωλούς. Στὴ Βιέννη ποὺ εὑρέθηκε κατόπιν, μὲ δαπάνες τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος, ἐτύπωσε κρυφὰ σὲ φυλλάδια διάφορα ἐπαναστατικὰ τραγούδια καὶ τὰ διωχέτευε στὸ ὑπόδουλο γένος. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι κι ὁ γνωστὸς Θούριος:

«Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζοῦμε στὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά;
Σπηλιὲς νὰ κατοικοῦμε νὰ βλέπουμε κλαδιά,
νὰ φεύγουμε ἀπ' τὸν κόσμο γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή...»

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα ἔγινε τὸ τραγούδι τοῦ ἔθνους. Δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὸ τραγούδι ποὺ νὰ ἐτραγουδήθηκε ὅπως αὐτὸ στὴν ἐποχή του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τραγούδια, ἐτύπωσε, καὶ τὸ χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ περιέλαβε σ' αὐτὸν ὅλες τὶς χῶρες ποὺ θὰ ἀποτελοῦσαν τὸ νέο κράτος. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1797 ὁ Ρήγας ἔστειλε στὴν Τεργέστη, μέσα σὲ κιβώτια τὰ ἐπαναστατικά του ἔγγραφα μὲ προκηρύξεις κι ἔφυγε κι αὐτὸς γιὰ κεῖ μὲ τὸν Περραιβό.

Οἱ ἄλλοι σύντροφοί του θὰ ἔρχονταν ἀργότερα γιὰ νὰ μὴν ὑπο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψιασθῆ ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία. Σκοπός του ἦταν νὰ συναντήση τὸ Ναπολέοντα ποὺ εὑρισκόταν τότε στὴ Βενετία κι ἀπὸ κεῖ θὰ κατέβαινε στὴν Πελοπόννησο νὰ κηρύξη τὴν ἐπανάστασι

Ἡ ἀστυνομία ὅμως τῆς Τεργέστης κατέσχε τὰ κιβώτια μὲ τὸ περιεχόμενό τους καὶ συνέλαβε τὸ Ρήγα μὲ 8 συντρόφους του. Ἀπ' αὐτοὺς μ' ἐπέμβασι τοῦ Γάλλου προξένου, ἀφέθηκε ἐλεύθερος μόνον ὁ Περραιβὸς ποὺ εἶχε γαλλικὴ ὑπηκοότητα. Οἱ ἄλλοι 7 μὲ τὸ Ρήγα παρεδόθηκαν στὸν πασᾶ τοῦ Βελιγραδίου νὰ ὁδηγηθοῦν στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐπειδὴ ὅμως στὸ δρόμο ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ φίλο τοῦ Ρήγα, Πασβάνογλου πασᾶ τοῦ Βιδινίου κι ἀποστάτη τῶν Τούρκων, κατὰ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ἐστραγγαλίσθησαν ὅλοι στὸ Βελιγράδι μυστικά, ὅπως φαίνεται, κατὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 11 Ἰουνίου 1798.

Εἰκ. 4. Ρήγας Φεραῖος
Ὁ τραγουδιστὴς τῆς Ἐλευθερίας καὶ πρωτομάρτυρας τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἔτσι ἔπεσε ὁ νέος αὐτὸς Τυρταῖος τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὁ Ρήγας Φεραῖος, ὅπως πέφτουν συνήθως οἱ πρόδρομοι τῶν μεγάλων ἰδεῶν. Καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἡ θυσία τοῦ Ρήγα μετέδωσε σ' ὅλο τὸν κόσμο τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐλευθερία... ὅπως ἐκεῖνος τὴν ἐπίστευε.

Ἡ πατρίδα εὐγνωμονώντας τὸν ἥρωα, ἀργότερα τοῦ ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν.

3. Σουλιῶτες καὶ Ἀλῆ Πασᾶς

Κατὰ τὸ 18ο αἰῶνα μερικοὶ Ἠπειρῶτες Ἕλληνες γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ σκλαβιά. ἐπῆραν τὶς οἰκογένειές τους κι ἐκατοίκησαν στὶς ἀπότομες πλαγιὲς τοῦ Ὀλύτσκα ποὺ τὸν σκίζει τὸ ποτάμι Ἀχέρων. Ἐκεῖ ἐκτίστηκαν τέσσερα χωριά. Τὸ **Σούλι**, ἡ **Κιάφα**, τὸ **Ἀβαρίκο** κι ἡ **Σαμονίβα**. Ἀργότερα ἐκτίσθηκε τὸ **Κακοσούλι** κι ἄλλα ἕξι χωριά. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν Κιάφα, κρέμεται ἕνας μοναχικὸς βράχος, τὸ **Κούγκι**. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ὁ καλόγερος Σαμουὴλ ἔκτισε τὴν ἐκκλησίτσα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Γιὰ νὰ μπῆ κανεὶς στὰ χωριὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτά, ἔπρεπε νὰ περάση τὸ στενὸ δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ βράχους καὶ δάση. Στὰ πιὸ δύσβατα μέρη τοῦ στενοῦ, ποὺ τὸ μάκρος του εἶναι ὡς 6 χιλιόμετρα, ἐκτίσθηκαν ὠχυρωμένοι πύργοι. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ κάτοικοι τῶν 4 χωριῶν ἔγιναν πολλοὶ κι ἐκτίστηκαν στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ ἄλλα 7 χωριά. Ἅμα εὑρίσκονταν σὲ πόλεμο οἱ κάτοικοι τῶν 7 χωριῶν, ἔμπαιναν στὰ 4 πρῶτα.

Ἐπειδὴ ἀπ' ὅλα τὰ χωριὰ πρωτοκτίσθηκε τὸ Σούλι, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἐλέγονταν Σουλιῶτες κι ἀποτελοῦσαν μιὰ μικρὴ ὁμόσπονδη δημοκρατία. Κανένας καμμιὰ τέχνη δὲν ἤξερε κι ὅλοι τους ἀπὸ παιδιὰ ἐγυμνάζονταν γιὰ τὸν πόλεμο, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶτες. Ἡ ἀγριότητα τῆς φύσεως τοὺς ἔκαμε σκληροὺς κι ἀνδρείους κι ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα τους ὅσο κανεὶς ἄλλος λαός. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνδρεία ἐπροστατεύονταν κι ἀπὸ τὴν τοποθεσία τῆς χώρας τους κι εἶχαν γίνει ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἄφησε ἐλεύθερη τὴν ἐπικίνδυνη αὐτὴ μικρὴ χριστιανικὴ δημοκρατία κι ἐπλήρωνε μικρὸ φόρο κάθε χρόνο.

Εἰκ. 5. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς

Ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασις στὰ χωριὰ τοῦ Σουλίου, τὸ 1788 παρουσιάστηκε ἕνας φοβερὸς ἐχθρός, ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Ὁ Ἀλῆς καταγόταν ἀπὸ τὸ Τεπελένι κι ἀπὸ παιδὶ ἀκόμη ἦταν πανοῦργος καὶ αἱμοβόρος. Ἅμα ἐμεγάλωσε ἔγινε ἀρχηγὸς συμμορίας ληστῶν καὶ μὲ διάφορες πανουργίες κι ἐκβιασμοὺς ἀπέκτησε μεγάλη δύναμη καὶ πολλὰ πλούτη. Ὅταν ἀπέθανε ὁ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἀλῆς κατέλαβε τὴν πόλι μὲ πλαστὸ φιρμάνι κι ἀνάγκασε τὴν Ὑψηλὴ Πύλη νὰ τὸν ἀναγνωρίση ὡς διοικητὴ τῆς Ἠπείρου. Σιγὰ - σιγὰ μὲ χίλιες δυὸ ἀτιμίες ἐδολοφόνησε τοὺς ἄλλους πασάδες καὶ προσήρτησε στὴν ἐξουσία του τμῆμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος. Σχέδιο εἶχε νὰ κάμη δικό του κράτος ἀνεξάρτητο. Γι' αὐτὸ προσείλκυσε στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐλή του τοὺς ἀνδρειότερους Ἕλληνες κλέφτες, ὅπως τὸν Ὀδυσσέα τὸ Διάκο, τὸν Καραϊσκάκη, τὸν Μάρκο Μπότσαρη, τὸ Βαρνακιώτη, τὸν Ἴσκο, τὸ Γρίβα κ. ἄ. Ἀπὸ τοὺς μορφωμένους ἐπῆγαν ὁ Ψαλίδας, ὁ Μπαλάνος, ὁ Κωλέτης, ὁ Βηλαρᾶς κ. ἄ.

Σ' ἐκείνη τὴν αὐλή, ποὺ ἐφώλιαζε ἡ πονηριὰ κι ἡ μπαμπεσιά, οἱ Ἕλληνες ἐφύλαξαν ἀμόλυντη τὴν ψυχή τους ἀπὸ τὴ σαπίλα. Ἔτσι, ἅμα ἄρχισε ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, καθένας ἔκαμε ὅπως ἔπρεπε τὸ καθῆκον του γιὰ τὴν πατρίδα.

4. Πόλεμοι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν

Πρῶτος πόλεμος. Ἀφοῦ ὁ Ἀλῆς ἐμεγάλωσε τόσο τὸ κράτος του, δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπη τὸ Σούλι ἐλεύθερο καὶ ἠθέλησε νὰ τὸ καταλάβη. Τὸ 1791 ξαφνικὰ ὥρμησε κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 3000 Ἀρβανίτες. Οἱ Σουλιῶτες ποὺ εἶχαν ὀχυρωθῆ στοὺς πύργους τοῦ στενοῦ ἀμύνθηκαν μὲ ἀνδρεία, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Στὸν πόλεμο αὐτὸν ὁ Ἀλῆς ἔχασε 1000 ἄνδρες κι ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ γυρίση μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ ντροπιασμένος στὰ Ἰωάννινα.

Δεύτερος πόλεμος. Τὸν ἄλλο χρόνο (1792), ὁ Ἀλῆς ἠθέλησε νὰ ἐπαναλάβη τὸ πείραμα κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλὰ τὴ φορὰ αὐτὴ μεταχειρίσθηκε δόλο. Διέδωσε πὼς θέλει νὰ ἐκστρατεύση κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐζήτησε βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες. Εἰδοποίησε μάλιστα πὼς ὅσοι θὰ ἐπήγαιναν, θὰ ἔπαιρναν μεγάλους μισθούς. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σουλιωτῶν κατάλαβαν πὼς κάποια πονηριὰ εἶναι στὴ μέση καὶ δὲν ἀπάντησαν στὸ γράμμα του. Ἕνας ὅμως, ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, ἔπεσε στὴν παγίδα καὶ παρουσιάστηκε μὲ 70 Σουλιῶτες καὶ τὸ παιδί του, τὸ Φῶτο, στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀλῆ. Ξεκινώντας Σουλιῶτες καὶ Ἀρβανίτες γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἐσταμάτησαν κάπου νὰ ξεκουρασθοῦν. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶτες ἄφησαν τὰ ὅπλα τους καὶ παράβγαιναν μὲ τοὺς Ἀρβανίνες στὸ πήδημα. Μ' ἕνα σύνθημα τοῦ Ἀλῆ οἱ Σουλιῶτες, ὅπως ἦσαν ἄοπλοι, ἐπιάσθηκαν ἀπὸ ὁπλισμένους Ἀρβανίτες κι ὡδηγήθηκαν στὰ Ἰωάννινα. Μόνον ἕνας Σουλιώτης τοῦ ξέφυγε καὶ πῆγε τὴ θλιβερὴ εἴδησι στὸ Σούλι.

Τότε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐστράφηκε κατὰ τοῦ Σουλίου, γιατὶ ἐνόμιζε πὼς θὰ τὸ εὕρισκε ἀφύλακτο. Ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες, ποὺ εἶχαν πιάσει ἀπὸ ἐνωρὶς τὶς θέσεις τους, ἀπέκρουσαν ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ. Ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ ὁ Ἀλῆς διέταξε κι ἔφεραν μπροστά του τὸν Λάμπρο Τζαβέλλα καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε μεγάλη ἀμοιβή, ἂν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ παραδώση τὸ Σούλι. Ὁ Λάμπρος ἔκανε πὼς ἐδέχθηκε κι ἀφέθηκε ἐλεύθερος νὰ πάη στὸ Σούλι, νὰ συνεννοηθῆ μὲ τοὺς συμπατριῶτες του. Γιὰ ἐγγύησι ὁ Ἀλῆς ἐκράτησε τὸ Φῶτο.

Φτάνοντας ὁ Τζαβέλλας στὸ Σούλι, διηγήθηκε στοὺς συμπατριῶτεν ὅλα τὰ καθέκαστα κι ὕστερα ἔστειλε στὸν Ἀλῆ πασᾶ ἕνα γραάμμα μ' αὐτὸ τὸ περιεχόμενο:

Βεζύρη Ἀλῆ πασᾶ,

Χαίρομαι ποὺ ἐγέλασα ἕνα δόλιο. Βρίσκομαι δῶ στὴν πατρίδα μου νὰ τὴν ὑπερασπίσω ἀπὸ ἕναν κλέφτη σὰν καὶ σένα. Ξέρω βέβαια πὼς ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ θὰ σκοτώσης τὸ παιδί μου, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν ἄδικο θάνατό του. Κι ἂν τὸ παιδί μου ξεχνώντας τὴν καταγωγή του δειλιάση καὶ δὲ μένει εὐχαριστημένο νὰ πεθάνη γιὰ τὴν πατρίδα του, εἶναι ἀνάξιο νὰ λέγεται παιδί μου. Προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε καὶ εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου.

Ἐγὼ ὁ ὡρκισμένος ἐχθρός σου
Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας

Τὸ γράμμα αὐτὸ ἐτάραξε τὸν Ἀλῆ πασᾶ κι ἔκανε σὰν τρελλὸς ἀπὸ τὸ θυμό του. Κατὰ διαταγή του παρουσιάσθηκε μπροστά του ὁ Φῶτος καὶ τοῦ εἶπε νὰ ἑτοιμασθῆ γιὰ νὰ τὸν θάψουν ζωντανόν. «*Δὲν σὲ φοβοῦμαι, ὁ πατέρας μου θὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἄδικο σκοτωμό μου*», ἀπάντησε μὲ θάρρος ὁ νέος. Ἡ τολμηρὴ ἀπάντησις τοῦ Φώτου ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωσι στὸν Ἀλῆ καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴ ζωή.

Κατόπιν μὲ 8000 ἄνδρες ὁρμάει κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες, ὠργισμένοι γιὰ τὴν ἀτιμία, πολεμοῦν μὲ λύσσα. Στὴ μάχη ἐπῆραν μέρος καὶ Σουλιώτισσες μὲ ἀρχηγό τους τὴ Μόσχω Τζαβέλλα, μάνα τοῦ Φώτω. Ὁ ἀγῶνας ἦταν σκληρὸς ὅσο καμμιὰ ἄλλη φορὰ καὶ δυὸ χιλιάδες Ἀρβανίτες ἐσκοτώθηκαν. Οἱ ἄλλοι βλέποντες τὴν καταστροφή, πετοῦν τὰ ὅπλα καὶ ὑποχωροῦν ἄτακτα. Ὁ Ἀλῆς τρέχοντας κι αὐτὸς ἔφτασε στὰ Ἰωάννινα, ἀφοῦ ἔσκασε δύο ἄλογα. Ὅμως στὸν τρομερὸ αὐτὸ πόλεμο ἐπληγώθηκε ὁ Λάμπρος καὶ ἀπέθανε. Κατόπιν ὁ Ἀλῆς ἀναγκάσθηκε ν' ἀφήση ἐλεύθερους τοὺς 69 Σουλιῶτες μὲ τὸ Φῶτο κι ἐξαγόρασε ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους.

Τρίτος πόλεμος. Ὀκτὼ χρόνια ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐνοχλήση τοὺς Σουλιῶτες. Τὸ 1800 ὅμως μὲ 10.000 στρατὸ ἐπετέθη ἐξαφνικὰ κατὰ τοῦ Σουλίου. Καὶ τούτη τὴ φορὰ οἱ Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Φῶτο Τζαβέλλα ἔπιασαν τὰ στενὰ καὶ δὲν ἄφησαν τοὺς Ἀρβανίτες ν' ἀνεβοῦν στὰ χωριά τους. Ὁ Ἀλῆς ἔκαμε τότε στενὸ ἀποκλεισμὸ τοῦ Σουλίου ποὺ ἐκράτησε τρία χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Σουλιῶτες ὑπέφεραν ἀφάνταστες στερήσεις ἀπὸ τροφὲς καὶ νερό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ζοῦσαν μὲ χόρτα, μὲ ρίζες καὶ φλοῦδες δένδρων. Τὸ καλοκαίρι γιὰ νὰ σβήσουν τὴ δίψα ἐκρεμοῦσαν σφουγγάρια δεμένα μὲ μακριὰ σχοινιὰ ν' ἀπορροφήσουν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς, ποὺ εἶχε μείνει στὶς κοιλότητες τῶν βράχων. Ἀπὸ τὶς στερήσεις καὶ τὶς κακουχίες εἶχαν γίνει σκελετοί. Μολαταῦτα ὅλοι τους, ὡς κι οἱ γυναῖκες ἀκόμη, ἐπροτιμοῦσαν τὸ θάνατο παρὰ τὴ σκλαβιὰ καὶ τὴν ἀτίμωσι.

Ὅ,τι ὅμως δὲν κατάφερε ὁ Ἀλῆς μὲ τὸ στρατό του, τὸ κατάφερε μὲ τὴν προδοσία. Ἕνας Σουλιώτης, ὁ Πήλιος Γούσης, σὲ μιὰ μάχη εἶχε δείξει δειλία κι οἱ πατριῶτες του τὸν περιφρονοῦσαν. Κανεὶς δὲν τὸν ἐπλησίαζε. Γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὴν περιφρόνησι ὁ Γούσης, παρουσιάστηκε στὸ Βελῆ, γιὸ τοῦ Ἀλῆ, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν βοηθήση νὰ πάρη τὸ Σοῦλι. Ὁ Βελῆς τότε ἐχάρηκε, γιατὶ τὸν ἔβγανε ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο. Τοῦ ἔδωκε λοιπὸν πολλὰ χρήματα καὶ 200 Ἀρβανίτες. Αὐτοὺς ὁ Γούσης, σὰν ἄλλος Ἐφιάλτης, τοὺς ὡδήγησε τὴν νύκτα ἀπὸ κάποιο κρυφὸ μονοπάτι στὸ Σούλι καὶ τοὺς ἔκρυψε. Τὴν ἄλλη μέρα—ἦταν 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1803—ὁ Βελῆς διέταξε γενικὴ ἔφοδο κατὰ τοῦ Σουλίου. Ταυτόχρονα ἐβγῆκαν κι οἱ 200 Ἀρβανίτες καὶ ἐκτυποῦσαν τοὺς Σουλιῶτες ἀπὸ πίσω. Ὁ διμέτωπος αὐτὸς ἀγώνας ἀνάγκασε τοὺς Σουλιῶτες ν' ἀποσυρθοῦν στὸ Κούγκι ποὺ ἦταν ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγιὰ - Παρασκευῆς, ὅμοια μὲ φρούριο κι ἐκεῖ ἀντιστάθηκαν πολλὲς ἡμέρες. Στὸ τέλος ἐπειδὴ τοὺς ἐθέριζε ἡ πεῖνα καὶ ἡ δίψα, συνεφώνησαν μὲ τὸν Ἀλῆ νὰ φύγουν μὲ τὰ ὅπλα καὶ μ' ὅλα τὰ πράγματά τους καὶ νὰ πᾶνε ὅπου θέλουν.

Ἐχωρίσθηκαν λοιπὸν σὲ τρία τμήματα κι ἔφυγαν γιὰ τὴν Πάργα ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Ἄγγλοι. Ἀπὸ κεῖ θὰ ἐπερνοῦσαν στὴν Ἑπτάνησο. Πίσω στὸ Κούγκι ἔμεινε ὁ καλόγερος Σαμουὴλ μὲ 5 συντρόφους του νὰ παραδώση τὰ πολεμοφόδια ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει στὴν Ἁγιὰ —Παρασκευή. Κατὰ τὴν παράδοσι ἕνας γραμματέας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, λέει στὸ Σαμουήλ:

—«Καὶ τώρα, βρὲ καλόγερε, ποὺ παραδόθηκες τόσο ἀνόητα, τὶ τιμωρία περιμένεις ἀπὸ τὸ Βεζύρη;»

—«Καμμιὰ» ἀποκρίθηκε περήφανα ὁ Σαμοήλ. Καὶ λέγοντας αὐτὰ ἐπυροβόλησε σ' ἕνα βαρέλι γεμάτο μπαρούτι. Ἔγινε τότε τρομερὴ ἔκρηξις κι ὅλοι Τοῦρκοι κι Ἕλληνες ποὺ εὑρέθησαν ἐκεῖ, ἐτάφησαν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησιᾶς.

Ὁ Ἀλῆς, παίρνοντας τὴν ἡρωϊκὴ πρᾶξι τοῦ Σαμουὴλ ὡς προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φασι, ἀκύρωσε τὴ συμφωνία κι ἔστειλε στρατὸ νὰ κυνηγήση τοὺς Σουλιῶτες.

Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ τρία σώματα, ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸ Φῶτο, ἐπρόλαβε κι ἔφτασε στὴν Πάργα. Τὸ δεύτερο μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κουτσονίκα ἐκυκλώθηκε στὸ Ζάλογγο, κάτω ἀπὸ ἕνα ψηλὸ βράχο. Στὸ βάθος τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης χαράδρας κυλάει τὰ νερά του ὁ ποταμὸς Ἀχέρων. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶτες κάνουν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ἀλλὰ σὲ δυὸ μέρες ἐσώθηκαν τὰ πολεμοφόδια καὶ κινδυνεύουν νὰ πιασθοῦν αἰχμάλωτοι.

Τότε 60 Σουλιώτισσες ἔκαναν μιὰ μεγάλη θυσία, πρωτάκουστη στὴν ἱστορία τῶν λαῶν. Ἐπῆραν τὰ παιδιά τους στὴν ἀγκαλιά, τὰ ἐφίλησαν γιὰ τελευταία φορὰ καὶ μία-μία τὰ ἐπέταξαν κάτω στὴν ἄβυσσο! Ἔπειτα ἐπιάσθηκαν ἀπὸ τὸ χέρι κι ἐχόρεψαν τὸ γνωστὸ τραγούδι: «Ἔχε γειὰ καϋμένε κόσμε...» Σὲ κάθε στροφὴ ἔπεφτε ἡ πρώτη στὸ γκρεμὸ ὥσπου ἔπεσε καὶ ἡ τελευταία! Ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ θυσία ἐδοξάσθηκε ὅσο καμμιὰ ἄλλη κι ἐπῆρε τὸ ὄνομα: **Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.**

Ἅμα ἐνύκτωσε, οἱ ἄνδρες κτυπώντας μὲ τὰ γιαταγάνια, σπᾶνε τὴ γραμμὴ καὶ φεύγουν. Ἡ φθορά τους ὅμως ἦταν τόση, ὥστε ἀπὸ 800 ποὺ ἦσαν, μόνο 160 ἐσώθηκαν κι αὐτοὶ ἠμπόρεσαν νὰ φθάσουν στὴν Πάργα.

Τὸ τρίτο σῶμα ἀπὸ 1000 Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κίτσο Μπότσαρη, ἐκλείσθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου κοντὰ στὸν Ἀχελῶο κι αὐτό. Ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ σκληρὸ καὶ ἄνισο ἀγῶνα ἐσώθηκαν μόνο 45. Αὐτοὶ μὲ τὸν Μπότσαρη ἔφθασαν στὴν Πάργα κι ἀπὸ κεῖ ἐπέρασαν μὲ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες στὴν Κέρκυρα. Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχαν οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

5. Οἱ Σουλιῶτες ἐπιστρέφουν στὸ Σούλι. Θάνατος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐκήρυξε τὸ κράτος του ἐλεύθερο ἀπὸ τὴν Τουρκία, ὅπως εἶχε σχεδιάσει. Ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β' θεωρώντας τον ἐπαναστάτη, τοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμο καὶ διώρισε πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων τὸν Ἰσμαὴλ Πασόμπεη, ἄσπονδο ἐχθρὸ τοῦ Ἀλῆ. Ἀμέσως ἑπτὰ ἄλλοι πασάδες ἐπῆραν διαταγὴ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ὁ σουλτᾶνος ἐκάλεσε κατόπιν τοὺς Σουλιῶτες νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους, νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐξοντωθῆ ὁ θανάσιμος ἐχθρός τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τριακόσιοι Σουλιῶτες ἐπέρασαν τότε στὴν Ἤπειρο, ἑνώθηκαν μὲ τὸν τουρκικὸ στρατὸ κι ἄρχισαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ὡστόσο γρήγορα κατάλαβαν πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστολὴ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἀλῆ, ὁ Πασόμπεης δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν πατρίδα τους. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ γιατὶ οἱ πράκτορες τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τοὺς εἰδοποίησαν πὼς σὲ λίγο καιρὸ θ' ἄρχιζε ἡ ἐπανάστασις καὶ πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ παραταθῆ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Τούρκων, στὶς 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ἐτάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀλῆ κι ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν μὲ λύσσα τοὺς Τούρκους. Στὸ μεταξὺ ἦρθαν κι ἄλλοι Σουλιῶτες ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ὁ Ἀλῆς ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν πατρίδα τους κι ἔπιασαν τὰ ὀχυρά.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1821 ὁ Πασόμπεης ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν ἔμπειρο πολεμιστὴ Χουρσὶτ πασᾶ, διοικητὴ τῆς Πελοποννήσου, κι ὁ πόλεμος συνεχίστηκε. Ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνο ὁ Χουρσὶτ ἐνίκησε τὸν Ἀλῆ καὶ τὸν ἀπέκλεισε σ' ἕνα νησάκι τῆς λίμνης. Στὸ τέλος ὁ Ἀλῆς σκοτώθηκε (στὶς 26 Ἰανουαρίου τοῦ 1822) ἀπὸ τὸν ὑπασπιστὴ τοῦ Χουρσίτ, ἀλλ' ὡς τότε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶχε φουντώσει στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

6. Φιλικὴ ἑταιρεία

Ἀπ' ὅσες ἐπαναστάσεις εἶχαν κάμει ὡς τώρα οἱ Ἕλληνες, ἐσχημάτισαν τὴ γνώμη πὼς γιὰ νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ γίνη γενικὴ ἐπανάστασις ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν Κρήτη. Γιὰ νὰ γίνη ὅμως αὐτὸ ἔπρεπε κάποιοι νὰ πάρουν τὴν πρωτοβουλία νὰ ὀργανώσουν τὸ λαό. Κι αὐτοὶ δὲν ἄργησαν νὰ εὑρεθοῦν.

Τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι, ἐγκατεστημένοι στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας, ὁ **Νικόλαος Σκουφᾶς** ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ **Ἀθανάσιος Τσακάλωφ**, ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, κι ὁ **Ἐμμανουὴλ Ξάνθος**, ἀπὸ τὴν Πάτμο, τὸ 1814, ἵδρυσαν στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας μυστικὴ Ἑταιρεία. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας ἦταν νὰ ἑτοιμάση γενικὴ ἐξέγερσι τῶν σκλάβων κι ὠνομάσθηκε **Φιλική Ἑταιρεία**.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ οἱ ἱδρυτὲς τῆς Ἑταιρείας ἔδειξαν μεγάλη δραστηριότητα κι ἐργάζονταν μὲ τέχνη καὶ μυστικότητα. Ὅσοι θὰ ἐγίνονταν μέλη ἐξετάζονταν πρῶτα μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ κάθε δυνατὴ προφύλαξι. Ἂν ἐβεβαιώνονταν ὅτι τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἦσαν τίμιοι πατριῶτες κι ἄξιοι νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς Ἑταιρείας, τοὺς ὡδηγοῦσαν σ' ἕνα σκοτεινὸ δωμάτιο. Ἐκεῖ ὡρκίζονταν στὸ Εὐαγγέλιο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι θὰ ἔχουν πίστι, ἀπόλυτη μυστικότητα καὶ θ' ἀκοῦνε τὶς διαταγὲς τῶν ἀνωτέρων τους.

Γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἑλλήνων, οἱ κατηχητὲς διέδιδαν πὼς τὴν Ἑταιρεία διευθύνει κάποιο ἰσχυρὸ πολιτικὸ πρόσωπο κι ἀφηνόταν νὰ ὑπονοηθῆ ὅτι τὸ πρόσωπο αὐτὸ εἶναι ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο δὲν ἄργησε ν' ἁπλωθῆ ἡ Ἑταιρεία σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι οἱ ἐπίλεκτοι κληρικοί, οἱ πρόκριτοι, οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοί, οἱ κλέφτες κι ἁρματωλοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐμπῆκαν στὸ φλογερὸ καμίνι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀπ' ὅπου ἀμέτρητα δαδιά, ἄναψαν τὴ φλόγα, ἔσπειραν τὴν πυρκαϊὰ κι ἔγινε πύρινο ποτάμι!...

Εἰκ. 6. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Σκουφᾶς, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθος ὁρκίζονται ν' ἀγωνισθοῦν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδος των.

Κι ὅταν οἱ ἱδρυτές, εἶδαν πὼς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας ἔγιναν τόσα πολλὰ μετέφεραν τὴν ἕδρα της ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ στὴν Κωνσταντινούπολι. Τέλος ἔπρεπε νὰ εὑρεθῆ καὶ τὸ κατάλληλο πρόσωπο γιὰ ἀρχηγὸς ν' ἀρχίση ἡ ἐπανάστασις γιατὶ ὑπῆρχε σοβαρὸς κίνδυνος ν' ἀνακαλυφθῆ ἡ Ἑταιρεία ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές.

Δύο πρόσωπα τότε ἦσαν κατάλληλα γιὰ ἀργηγοί: Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου. Ὁ παπποὺς κι ὁ πατέρας τοῦ Ὑψηλάντη εἶχαν κάμει ἡγεμόνες στὴ Βλαχία. Ἀπὸ τοὺς δύο ὁ Καποδίστριας ἦταν περισσότερο διπλωμάτης, ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲ Ὑψηλάντης γενναῖος ἀξιωματικός. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπολέμησε κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντα καὶ στὴ μεγάλη μάχη τῆς Λειψίας, τὸ 1815, ἔχασε τὸ δεξί του χέρι ἀπὸ γαλλικὸ κανόνι. Ἀπὸ τότε ἔμεινε μ' ἕνα χέρι κι ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας τὸν ἐπῆρε ὑπασπιστή του.

Ἔστειλαν λοιπὸν τὸν Ξάνθο στὴν Πετρούπολι καὶ ἐπρότεινε στὸν Καποδίστρια ν' ἀναλάβη ἀρχηγὸς τοῦ ἀγώνα. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν δέχτηκε, γιατὶ ἐνόμιζε πὼς δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός. Ἴσως νὰ νόμιζε πὼς θὰ ἦταν πιὸ χρήσιμος ἂν ἐκρατοῦσε τὴ θέσι του στὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Γι αὐτὸ ἅμα εἶδε πὼς ὁ Ξάνθος ἐπέμενε, τοῦ ὑπέδειξε ν' ἀποτανθῆ σ' ἄλλον. Κατόπιν ὁ Ξάνθος ἀποτάνθηκε στὸν Ὑψηλάντη, πασίγνωστο στὴν Ἑλλάδα ἐπειδὴ ἡ οἰκογένειά του εἶχε προσφέρει πολλὲς ὑπηρεσίες στὸ ὑπόδουλο ἔθνος. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθηκε πρόθυμα τὴν πρότασι κι ὠνομάσθηκε: «Γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ ἀγῶνος».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἀναπτύξετε γιατὶ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις προπαρασκεύασε τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασι. 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Ρήγα Φεραῖο. 3) Ἀπαγγελία ποιήματος Βαλαωρίτου: «Ἡ πατρὶς πρὸς τὰ τέκνα της». 4) Ἀποστηθίσετε τὰ ποιήματα τοῦ Γ. Ζαλοκώστα: «Ὁ Ρήγας», «Ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων κλπ.» 5) Σοῦλι, Σουλιῶτες (πληροφ.). 6) Ἀποστηθίσετε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «Τὰ Γιάννινα κι ὁ Ἀλῆ πασᾶς». 7) Ἡ τόλμη τοῦ Φώτου κι ἡ προδοσία τοῦ Γούση (κρίσεις). 8) Ποίημα τοῦ Σαμουὴλ «Κολόγερε τὶ καρτερεῖς... κλπ.» 9) Ἀπὸ τὸ λυρικὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ «Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος», διαβάσετε τὶς στροφὲς 101—104 ποὺ ἀναφέρονται στὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου. 10) Σκουφᾶς, Τσακάλωφ, Ξάνθος, (βιογραφία). 11) Ἀναπτύξετε τὸ μεγάλο σκοπὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. 12) Ζωγραφίσετε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ Δ' κεφαλαίου. 13) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες εἰκόνες. 14) Χρονολογικὸς πίνακας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ
1821 — 1829

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μολδοβλαχίας

Ἅμα ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία, κατέβηκε στὴν Ὀδησσό. Ἐκεῖ συναντήθηκε μὲ τοὺς ἱδρυτὲς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κι ἀποφασίστηκε ν' ἀρχίση ἀμέσως ἡ ἐπανάστασις γιατὶ οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ ὑποψιάζωνται τὶς κινήσεις τῶν Φιλικῶν καὶ γιατὶ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εὑρίσκονταν σὲ πόλεμο μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Ἤξεραν καλὰ πὼς ἅμα ἔπεφτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς, οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκτυποῦσαν τοὺς Ἕλληνες καπεταναίους, ποὺ τὸν ἐβοηθοῦσαν καὶ χωρὶς αὐτοὺς δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνη ἐπανάστασις. Ἀποφασίσθηκε ἀκόμη στὴν Ὀδησσό, πὼς τὸ κίνημα πρέπει ν' ἀρχίση ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία, ἰδίως γιὰ τρεῖς λόγους: Πρῶτο γιατὶ οἱ ἡγεμόνες ἐκεῖ ἦσαν Ἕλληνες. Δεύτερο γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ ρωσσοτουρκικὴ συνθήκη, στὴ Μολδοβλαχία ἔμενε λίγος τουρκικὸς στρατὸς κι αὐτὸς μόνο στὶς πόλεις. Καὶ τρίτο, γιατὶ θ' ἀφηνόταν νὰ ἐννοηθῆ ὅτι τὴν ἐπανάστασι τὴν ὑπεστήριζε ἡ Ρωσία.

Στὶς 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης μὲ τοὺς ἀδελφούς του Νικόλαο καὶ Γεώργιο καὶ μερικοὺς ἄλλους, ἐπέρασε σὰν ἰδιώτης τὸν Προῦθο κι ἐπῆγε στὸ Ἰάσιο. Στὶς 24 τοῦ μηνὸς κηρύσσει τὴν ἐπανάστασι καὶ μὲ προκήρυξί του καλεῖ τὸν λαὸ νὰ ἐπαναστατήση. Ἀμέσως χιλιάδες πολεμιστές, Ἕλληνες, Ρουμάνοι, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι παρουσιάσθηκαν μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ κατηρτίσθηκαν ἔνοπλα ἐπαναστατικὰ σώματα. Τὴ διοίκησι τῶν σωμάτων αὐτῶν ἀνέλαβαν ἔμπειροι ὁπλαρχηγοί, ὅπως ὁ Φαρμάκης, ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὁ Θανάσης Καρπενησιώτης κι οἱ Ρουμᾶνοι Σάββας καὶ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκο. Ἀκόμη 500 Ἕλληνες, οἱ περισσότεροι σπουδαστὲς ἀνωτέρων ἑλληνικῶν σχολῶν Ὀδησσοῦ καὶ Βουκουρεστίου, ὅλοι τους παιδιὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καλῶν οἰκογενειῶν, ἔφθασαν στὴ Μολδαβία. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἀπετέλεσαν τὸν **Ἱερὸ Λόχο,** ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Θηβαῖοι κι ἐφοροῦσαν τὴν ἴδια στολή. Στὸ κράνος τους ἐγράφονταν οἱ λέξεις: **«Ἐλευθερία ἢ θάνατος».**

Στὶς 27 Φεβρουαρίου ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὸ στρατό του πλησιάζει στὸ Βουκουρέστι κι ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ λίγες μέρες πληροφορεῖται τὰ ἑξῆς δυσάρεστα νέα:

α') Ὅτι ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξανδρος ἀπεδοκίμασε τὸ κίνημά του καὶ τὸν διέγραψε ἀπὸ τὸ μητρῶο τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. β') Ὅτι ἐδόθηκε ἄδεια στὸ σουλτᾶνο νὰ μεταφέρη στὴ Μολδοβλαχία ὅσο στρατὸ ἤθελε νὰ καταστείλη τὴν ἐπανάστασι. Καὶ γ') ὅτι ὁ Πατριάρχης τὸν ἀφώρισε.

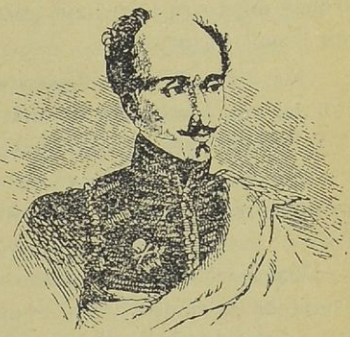

Εἰκ. 7. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος στὴ Μολδοβλαχία.

Ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ τρεῖς τουρκικὲς στρατιὲς ὥρμησαν στὴν ἐπαναστατημένη Μολδοβλαχία κι ἀπὸ τὴν 1 Μαΐου ἄρχισαν σκληρὲς μάχες. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν τὸ κίνημα ἑλληνικό, ἐγκατέλειψαν τὸν Ὑψηλάντη κι ἐγύρισαν στὰ σπίτια τους. Ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἀρχηγοὺς ὁ Σάββας αὐτομόλησε στοὺς Τούρκους. Τὸ Βλαδιμηρέσκο ποὺ κι αὐτὸς εὑρισκόταν σὲ συνεννόησι μὲ τοὺς Τούρκους, ἐπρόλαβαν οἱ Ἕλληνες καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Μπροστὰ στὸν ἐχθρικὸ ὄγκο ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης μὲ ὅλο τὸ στρατό του 7.500 ἄνδρες, ὑπεχώρησε στὴν Τυργοβίτσα, Β. Δ. τοῦ Βουκουρεστίου. Τουρκικὸ τμῆμα στρατοῦ, ἀπὸ 2000 ἄνδρες, εἶχε ὀχυρωθῆ τότε στὰ χωριὰ Δραγατσάνι κι ἐπερίμενε τοὺς Ἕλληνες. Πράγματι οἱ Ἕλληνες ἐκινήθησαν πρὸ τὸ Δραγατσάνι ἀλλ' ἀπὸ τὴν κακοκαιρία ἀργοπόρησαν κι ἔφτασαν κατὰ τμήματα. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Δραγατσανίου θὰ ἐγινόταν στὶς 8 Ἰουνίου, οἱ δὲ Τοῦρκοι βλέποντας νὰ καταφθάνουν διαρκῶς νέες ἑλληνικὲς δυνάμεις, δὲν εἶχαν σκοπὸ ν' ἀντισταθοῦν καὶ πολύ.

Στὸ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ποὺ εἶχαν ὀχυρωθῆ στὸ Δραγατσάνι, γιὰ στρατηγικοὺς λόγους ἔκαψαν μερικὰ σπίτια. Ὁ συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ Βασ. Καραβιᾶς, βλέποντας τὶς φλόγες ἐνόμισε ὅτι οἱ Τοῦρκοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑτοιμάζονταν νὰ φύγουν. Ἀσυγκράτητος ὅπως ἦταν καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του τὴ διαταγὴ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, πείθει τὸ διοικητὴ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου Ν. Ὑψηλάντη καὶ ἐπιτίθενται μὲ 500 ἱππεῖς καὶ τὸν Ἱερὸ Λόχο κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ Δραγατσανίου. Οἱ Τοῦρκοι μόλις εἶδαν πὼς οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίγοι, ἐπῆραν θάρρος, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἱππέων καὶ τοὺς διέλυσαν. Κατόπιν ἐστράφησαν κατὰ τῶν Ἱερολοχιτῶν καὶ τοὺς ἐκύκλωσαν. Οἱ Ἱερολοχίτες, ἂν καὶ ἄπειροι ἀπὸ πόλεμο, ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα θαυμαστὴ καὶ περισσότεροι ἀπὸ 200 ἐσκοτώθηκαν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μὲ τὸν ἄλλο στρατὸ ἔφθασε ἀργὰ στὴ μάχη καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ σώσῃ λίγους ἄνδρες τοῦ Ἱεροῦ Λόχου.

Μετὰ τὴ μάχη στὸ Δραγατσάνι, ποὺ ἔκρινε τὴν τύχη τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Μολδοβλαχία, διελύθηκε σχεδὸν ὅλος ὁ στρατός. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγε μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ μερικοὺς ἄλλους στὴν Αὐστρία, μὲ πρόγραμμα νὰ κατεβῇ στὴν Πελοπόννησο. Οἱ Αὐστριακοὶ ὅμως τὸν ἔπιασαν καὶ γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ εἶχαν μ' αὐτοὺς καλὲς σχέσεις, τὸν ἐφυλάκισαν στὸ φρούριο Μουγκὰτς τῆς Οὐγγαρίας στὶς 14 Ἰουλίου τοῦ 1821. Ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης ἔμεινε κλεισμένος ὡς τὸ 1827, ὁπότε μὲ ἐνέργειες τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας ἀποφυλακίσθηκε. Κατόπιν ἐπῆγε στὴ Βιένη κι ἐκεῖ ἐπέθανε ἀπὸ τὶς κακουχίες τῆς φυλακῆς.

Ἂς γυρίσωμε τώρα στὴ Μολδοβλαχία. Οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ ἐκεῖ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Ὑψηλάντη. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Καρπενησιώτης ἐκυκλώθηκε μὲ τὸ σῶμα του ἀπὸ 6000 Τούρκους στὸ χωριὸ Σκουλένι. Ἐκεῖ ἐπολέμησαν ὥσπου ἔπεσαν ὅλοι κι ἐλάχιστοι ἐπέρασαν κολυμπώντας τὸν Προῦθο γιὰ τὴ Ρωσία. Ὁ Ὀλύμπιος μὲ τὸ Φαρμάκη ἐκλείσθηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ἀλλ' ἔφτασε πολὺς ἐχθρικὸς στρατὸς καὶ τοὺς ἐκύκλωσε. Ἦταν 8 Σεπτεμβρίου. Ὁ Ὀλύμπιος μὲ 11 πιστοὺς συντρόφους, ἀνέβηκε στὸ κωδωνοστάσι κι ἀπὸ ἐκεῖ ἐχτυποῦσε τοὺς Τούρκους. Ἅμα ὅμως εἶδε πὼς ἐμπῆκαν μέσα ἀρκετοὶ Τοῦρκοι καὶ δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ σωθῇ ἔβαλε φωτιὰ σ' ἕνα βαρέλι μὲ μπαρούτι κι ἀνετινάχθηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα.

Ὁ Φαρμάκης, ποὺ ἦταν κλεισμένος κάτω στὸ μοναστήρι, ἀντιστάθηκε 11 ἡμέρες καὶ κατόπιν ἔσωσε τὰ πολεμοφόδια. Ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ παραδοθῇ, ἀφοῦ τοῦ ὑποσχέθηκαν πὼς κανεὶς δὲν θὰ πειραχθῇ. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως μετὰ τὴν παράδοσι δὲν ἐκράτησαν τὸ λόγο τους κι ἔσφαξαν ὅλους τοὺς ἄνδρες του. Αὐτὸν τὸν ἔστειλαν στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωνσταντινούπολι κι ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια τὸν ἀποκεφάλισαν.

Μολονότι τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη ἐκράτησε μόνον ἑπτὰ μῆνες, ἠμποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασι τοῦ Εἰκοσιένα γιὰ δυὸ κυρίως λόγους : α) Γιατὶ συγκεντρώθηκε στὴ Μολδοβλαχία πολὺς τουρκικὸς στρατός, ἐπειδὴ πάντοτε ὑποπτεύονταν τὴ Ρωσία. Καὶ β) ἔδωκε θάρρος στοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν στὴ νότιο Ἑλλάδα.

2. Ἐπανάστασις στὴν Πελοπόννησο

Ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοπόννησος συγκέντρωσε τότε πολλὰ πλεονεκτήματα γιὰ ν' ἀρχίση ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις. Πρῶτα, γιατὶ εἶναι νησὶ καὶ προστατευόταν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στόλο. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἰσθμοῦ εἶναι τὰ Γεράνεια ὄρη. Δεύτερο, οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες. Τρίτο, εἶχε πολλοὺς καπεταναίους γι' ἀρχηγούς, ὅλοι μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κι ἐπὶ πλέον τὴ Μάνη ἐλεύθερη. Καὶ τέταρτο, ὁ περισσότερος τουρκικὸς στρατὸς μὲ τὸν Χουρσὶτ ἔλειπαν στὴν Ἤπειρο, ὅπου ἐπολεμοῦσαν τὸν Ἀλῆ πασᾶ.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1821 ἔφτασε στὴν Πελοπόννησο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντη ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας, ἄνθρωπος δραστήριος καὶ θερμὸς πατριώτης νὰ ἑτοιμάση τὸ λαὸ γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Παπαφλέσσας — ἔτσι θὰ τὸν λέμε ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα — ἦταν Μεσσήνιος. Ἅμα ἔγινε διάκος, ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολι κι ἔγινε ἀρχιμανδρίτης. Κατόπιν ἦταν ἀπὸ τὰ καλύτερα στελέχη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τελευταῖα τὸν συναντοῦμε στὴν Πελοπόννησο. Ὅπου ἐπερνοῦσε ἐμιλοῦσε μὲ πάθος γιὰ τὸν ἀγῶνα κι ἔδινε νὰ καταλάβουν πὼς μόλις θ' ἀρχίζε ἡ ἐπανάστασις, ἡ Ρωσία θὰ ἐκήρυττε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας γιὰ νὰ βοηθήση τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ἄλλο σπουδαῖο γεγονὸς ἦταν ἡ ἄφιξις τοῦ Κολοκοτρώνη στὴ Μάνη. Ἡ εἴδησις πὼς ἦρθε ὁ Κολοκοτρώνης, ἐνθουσίασε ὅλους γιατὶ ἐπίστευσαν πὼς χωρὶς αὐτὸν δὲ θὰ ἐγινόταν ἐπανάστασις.

Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ ἔστειλε ὁ Ὑψηλάντης, ἡ ἐπανάστασις θ' ἄρχιζε στὶς 25 Μαρτίου γιὰ νὰ συμπέση μὲ τὸν Εὐαγγελισμὸ τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ μερικὰ γεγονότα συνετέλεσαν ν' ἀρχίση ἐνωρίτερα. Ἂς ἰδοῦμε τὰ γεγονότα αὐτά :

Ὁ Παπαφλέσσας περιοδεύοντας ἔφθασε στὴ Βοστίτσα (τὸ σημερινὸ Αἴγιο) κι ἐδημιουργήθηκε ἐκεῖ μεγάλος θόρυβος γύρω ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι. Αὐτὸ ὅμως ἀνησύχησε τοὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γιατὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ τὸ μάθουν οἱ Τοῦρκοι. Ἔκαμαν λοιπὸν μυστικὴ σύσκεψι στὴ Βοστίτσα γιὰ ν' ἀκούσουν τὸν Παπαφλέσσα καὶ νὰ ἰδοῦν τὶ πρέπει νὰ κάνουν. Στὴ σύσκεψι ἐκείνη ἀμφέβαλαν γιὰ τὰ ὅσα εἶπεν ὁ Παπαφλέσσας κι ἀπεφάσισαν ν' ἀναβληθῆ γιὰ λίγον καιρὸ ἡ ἐπανάστασις, νὰ πάρουν ὁδηγίες ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη.

Τὴ σύσκεψι τῆς Βοστίτσας ἔμαθε ὁ Τοῦρκος διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου. Ἐπειδὴ εἶχε πληροφορίες κι ἀπὸ ἄλλα μέρη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἑτοιμάζοντσν νὰ ἐπαναστατήσουν, ἐκάλεσε στὴν Τρίπολι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς προεστοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ συσκεφθοῦν τάχα γιὰ σπονδαῖα ζητήματα. Στὴν πραγματικότητα ὅμως νὰ τοὺς ἔχη στὴ διάθεσί του, γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ θὰ ἦσαν ἀρχηγοὶ στὴν ἐπανάστασι. Οἱ πρόκριτοι Ἀχαΐας εἰδοποιήθηκαν πὼς κινδυνεύουν καὶ δὲν ἐπῆγαν στὴν Τρίπολι. Συγκεντρώθηκαν λοιπὸν στὴν Ἁγία Λαύρα στὶς 10 Μαρτίου κι ἀπὸ τὶς τελευταῖες πληροφορίες ποὺ εἶχαν, διεπιστώθηκε πὼς ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐγινόταν ὁπωσδήποτε. Κατόπιν ἐσκορπίσθηκαν στὰ χωριὰ νὰ κάμουν στρατολογία.

Στὶς 16 Μαρτίου ὁ Νικόλαος Σολιώτης ἀπὸ τὸ χωριὸ **Σόλο** τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Παπαφλέσσα, ἴσως κατὰ διαταγὴ τοῦ τελευταίου γιὰ νὰ ἐκβιάση τὰ πράγματα, ἔχοντας πληροφορίες πὼς οἱ Τοῦρκοι Τριπολιτσιῶτες θὰ ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ χωριό του μὲ γράμματα γιὰ τὸ Χουρσίτ, ἐφύλαξε μὲ ἐννιὰ ἄλλους συγχωριανούς του στὴ θέσι **«Πόρτες Ἀγριδίου»** καὶ τοὺς ἐσκότωσε. Τὸ ἐπισόδιο αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστατήσουν οἱ προεστοὶ τῶν Καλαβρύτων **Ζαΐμης, Φωτήλας, Χαραλάμπης, Πετμεζαῖοι** καὶ ἄλλοι καὶ στὶς 21 Μαρτίου κατέλαβαν τὰ Καλάβρυτα.

Στὶς 22 Μαρτίου ὁ ἡγεμόνας τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης κατέβηκε ἀπὸ τὸν Ταΰγετο μὲ χίλιους Μανιάτες—μαζί τους ἦταν κι ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Νικηταρᾶ—καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐμπῆκαν στὴν Καλαμάτα. Οἱ Καλαματιανοὶ ἐχύθηκαν τότε στοὺς δρόμους καὶ ἐδέχθηκαν τοὺς ἐλευθερωτὲς μὲ δάκρυα. Εὐτυχῶς οἱ Τοῦρκοι παρεδόθηκαν ἀμέσως κι ἔτσι δὲν ἐχύθηκε πολὺ αἷμα.

Στὶς 25 Μαρτίου, κατὰ τὴν παράδοσι, ὁ ἐπίσκοπος **Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός**, ὕστερα ἀπὸ τὴ λειτουργία στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Λαύρας, ὕψωσε τὴ σημαία καὶ ἐκήρυξε πλέον ἐπίσημα τὴν ἐπανάστασι, ὅπως εἶχε κανονισθῆ. Σύμφωνα μὲ τὶς ἱστορικὲς πληροφορίες ὅμως, ἡ ὕψωσις τῆς σημαίας τῆς ἐπαταστάσεως ἔγινε μεταξὺ 10—14 Μαρτίου, ὁπότε οἱ πρόκριτοι Ἀχαΐας εἶχαν συνέλθει σὲ σύσκεψι στὴν Ἁγία Λαύρα, ὅπως εἴδαμε καὶ παραπάνω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ τὴν Ἀχαΐα καὶ τὴ Μεσσηνία ἡ ἐπανάστασις ἁπλώθηκε σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο. Σύνθημα γιὰ τὴν ἐξέγερσι εἶχαν τὶς φωτιὲς ποὺ ἐφούντωναν ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό. Τὴν Πελοπόννησο ἀκολούθησαν, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, γρήγορα ἡ Στερεά, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἤπειρος, ἡ Κρήτη, ἡ Μακεδονία καὶ τὰ νησιά.

3. Σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν. Κρέμασμα τοῦ Πατριάρχη

Ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσι τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Μολδοβλαχία ἡ Πύλη, ἀπὸ μυστικὰ ἔγγραφα ποὺ κατεσχέθηκαν, ἀνεκάλυψε τὸ σχέδιο τῆς ἐπαναστάσεως σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ προληφθῆ ἡ γενικὴ ἐξέγερσις, ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β' ἔδωκε διαταγὴ νὰ γίνουν ὁμαδικὲς σφαγὲς τῶν χριστιανῶν. Οἱ σφαγὲς ἄρχισαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι στὶς 24 Μαρτίου — τὰ γεγονότα τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦσαν ἀκόμη γνωστὰ — καὶ ἐσφάγησαν ὡς 30.000 Ἕλληνες. Τότε ἀποκεφαλίσθηκε ὁ μεγάλος διερμηνέας τῆς Πύλης Κωνσταντῖνος Μουρούζης, ὁ συνοδικὸς Διονύσιος Καλ-

Εἰκ. 8. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς εὐλογεῖ τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Ἁγία Λαύρα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λιάρχης μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι Φαναριῶτες. Ταυτόχρονα ἐγίνηκαν σφαγὲς στὴ Σμύρνη, Κυδωνίες, Ἔφεσο, Ρόδο, Ἀδριανούπολι, Θεσσαλονίκη καὶ σ' ἄλλα μέρη μὲ πολλὲς χιλιάδες θύματα.

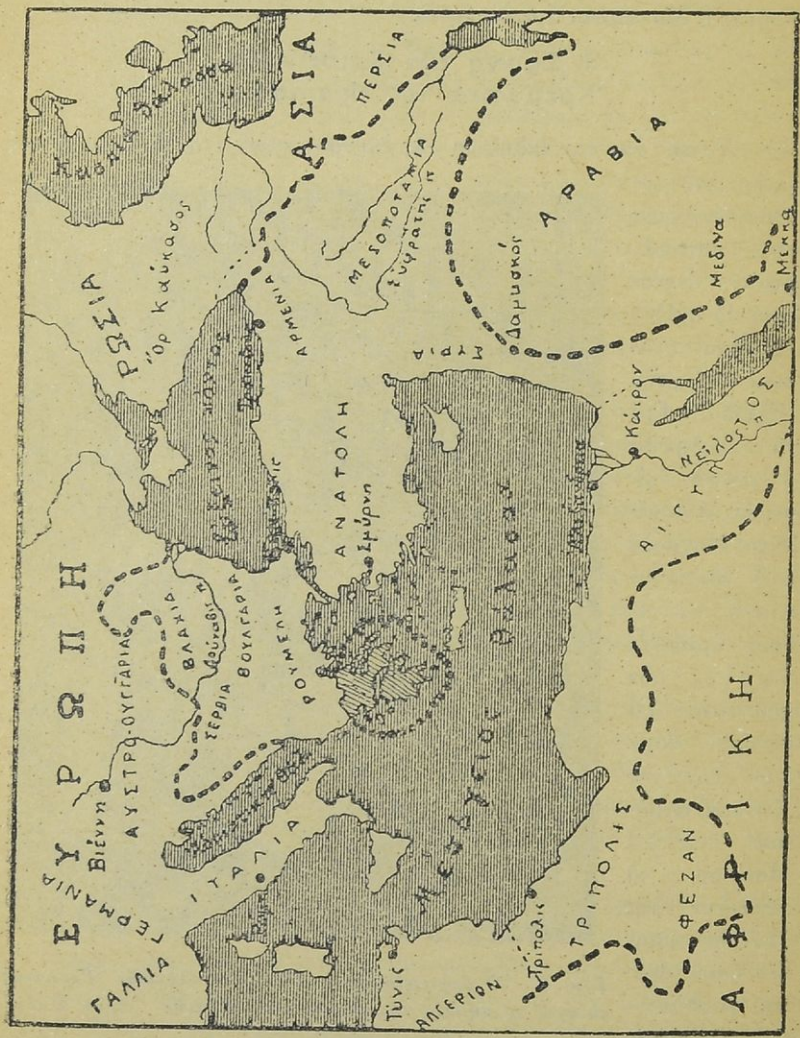

9 Χάρτης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα στὸ μέσο

Ἄμα ὅμως ἔφθασε στὴν πρωτεύουσα ἡ εἴδησις πὼς ἐπαναστάτησε ἡ Πελοπόννησος, ὁ σουλτᾶνος γιὰ νὰ τρομοκρατήση τοὺς Ἕλλη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νες ἀπεφάσισε νὰ θανατώση τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε'. Γιὰ πρόφασι ἐπῆρε ὅτι ἦταν συμπολίτης τοῦ Γερμανοῦ κι εὑρισκόταν σὲ συνεννόησι μ' αὐτόν.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε γεννηθῆ στὴ Δημητσάνα, τὸ 1745 κι ἀπὸ μικρὸς ἐπῆγε στὴ Σμύρνη κοντὰ σ' ἕνα θεῖο του κληρικό. Ἐκεῖ ἐμορφώθηκε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολή, ἐσπούδασε θεολογία καὶ φιλοσοφία στὴν Πάτμιο Σχολὴ κι ὕστερ' ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἐχειροτονήθηκε Μητροπολίτης Σμύρνης. Τὸ 1794 ἔγινε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τὴν ἀπόφασι τοῦ σουλτάνου γιὰ τὸν Πατριάρχη ἔμαθαν μερικοὶ ἐπίσημοι Ἕλληνες καὶ τὸν συνεβούλευσαν νὰ φύγη. Ἐκεῖνος ὅμως ἀρνήθηκε καὶ τοὺς εἶπε: «Μὴ μὲ ἀναγκάζετε νὰ φύγω. Εἶμαι Πατριάρχης κι ἡ θέσις μου εἶναι κοντὰ στὸ ποίμνιό μου. Ἂν φύγω, θὰ ἐξαγριωθοῦν περισσότερο οἱ Τοῦρκοι, ἐνῶ ἂν μείνω μὲ τὸ θάνατό μου θὰ φανατισθῆ ὁ λαός μας καὶ θὰ πολεμήση μὲ λύσσα τὸν τύραννο». Κι ἔμεινε...

Στὶς 10 Ἀπριλίου, ἀνήμερα τοῦ Πάσχα, ὁ Γρηγόριος ἐλειτούργησε γιὰ τελευταία φορὰ στὸ ναὸ τοῦ Πατριαρχείου. Μόλις ἐτελείωσε ἡ λειτουργία, ἐμπῆκαν μέσα ἀνώτεροι ὑπάλληλοι Τοῦρκοι καὶ τοῦ ἐδιάβασαν τὴ διαταγὴ πὼς κηρύσσεται ἔκπτωτος ἀπὸ Πατριάρχης. Κατόπιν τὸν ἔπιασαν οἱ δήμιοι καὶ τὸν κρέμασαν στὴ μεσαία πύλη τοῦ Πατριαρχείου. Ἀπὸ τότε ἡ πύλη ἐκείνη μένει κλειστή. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἔμεινε κρεμασμένος ὡς τὴν Τρίτη τοῦ Πάσχα. Τὴν ἄλλη ἡμέρα κατέβασαν τὸ πτῶμα του μ' ἕνα σχοινί, τὸ ἐπέρασαν τραβώντας ἀπ' ὅλους τοὺς βρωμεροὺς δρόμους τῆς «Πόλης» κι ἔφθασαν στὴν παραλία. Κατόπιν ἔδεσαν στὸ λαιμὸ μιὰ πέτρα, τὸ ἔριξαν στὴ θάλασσα κι ἐβούλιαξε.

Ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες τὸ πτῶμα ἀνέβηκε στὴν ἐπιφάνεια κι ἡ πέτρα ἐκτύπησε στὸ πλευρὸ ἑνὸς ἑλληνικοῦ πλοίου, ποὺ κατὰ σύμπτωσι εἶχε ἀράξει ἐκεῖ κοντά. Μολονότι ἦταν νύκτα, ὁ πλοίαρχος, ποὺ ἐλεγόταν Σκλάβος ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, τὸ ἐγνώρισε. Χωρὶς νὰ χάση καιρὸ τὸ ἀνέβασε στὸ πλοῖο καὶ τὸ ἐπῆγε στὴν Ὀδησσό, ὅπου τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Τὸ 1871, ποὺ ἑορτάσθηκε στὴν Ἑλλάδα ἡ πεντηκονταετηρίδα τῆς ἐπαναστάσεως τὰ κόκκαλα τοῦ Πατριάρχη μεταφέρθηκαν στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ ἔθαψαν μέσα στὴ Μητρόπολι. Ἀργότερα ἡ πατρίδα μας ἔστησε τὸ ἄγαλμα τοῦ σεβαστοῦ ἱεράρχη μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅπως εἶχε πῆ ὁ Πατριάρχης πρὶν πιαστῆ, ἔτσι κι ἔγινε. Ὁ θάνατός σου ἀντὶ νὰ φοβίση τοὺς Ἕλληνες, ὅπως ἐνόμισε ὁ σουλτᾶνος, τοὺς ἐφανάτισε περισσότερο. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἐπροκάλεσε τὴ συμπάθεια ὅλων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα.

4. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο, οἱ Ἕλληνες συνάντησαν μεγάλα ἐμπόδια. Ἐνῶ εἶχαν νὰ κάμουν μὲ μιὰ πανίσχυρη αὐτοκρατορία, ἐκεῖνοι διέθεταν μόνο ἄτακτα μπουλούκια πολεμιστῶν, χωρὶς ὅπλα οἱ περισσότεροι. Χρήματα νὰ προμηθευτοῦν πολεμοφόδια, δὲν εἶχαν. Μοναδικὸς στρατός τους ἦταν οἱ κλέφτες γιατὶ αὐτοὶ εἶχαν ὅπλα κι ἦσαν συνηθισμένοι στὸν πόλεμο. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κλεφτῶν ἦσαν ἀτρόμητοι κι ἀποφασισμένοι νὰ θυσιάσουν κι αὐτὴ τὴ ζωή τους γιατὶ εἶχαν ἐπίγνωσι τῆς ἱερότητας τοῦ ἀγώνα. Σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς καπεταναίους ἦσαν οἱ Πετμεζαῖοι ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, οἱ Ζαϊμαῖοι ἀπὸ τὴν Κερπινὴ τῶν Καλαβρύτων, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἀπὸ τὴν Βστίτσα, οἱ Νοταραῖοι ἀπὸ τὴν Κόρινθο, οἱ Δηλιγιανναῖοι ἀπὸ τὰ Λαγκάδια. ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ἀπὸ τὴ Μάνη, ὁ Τζανέτος Χριστόπουλος κι ὁ Παναγιώτης Ντούφας ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἱκανώτερος ὅμως ἀπ' ὅλους ἡ ψυχὴ τῆς ἐπαναστάσεως, ἦταν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ἀγαπητὸς σ' ὅλους Γέρος τοῦ Μωριᾶ. Ἦταν παιδὶ τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη κι ἐγεννήθηκε στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770, κάτω ἀπὸ ἕνα δένδρο ἑνὸς βουνοῦ τῆς Μεσσηνίας. Ἀπὸ πάππου πρὸς πάππο οἱ Κολοκοτρωναῖοι ἐζοῦσαν μὲ τ' ὅπλο στὸ χέρι. Μόνο ἀπὸ τὸ 1770 ὡς τὸ 1821 ἐφονεύθησαν 70 Κολοκοτρωναῖοι κι ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἀποθανάτισε τὴν ἀνδρεία τους μὲ τὰ γνωστὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἰδιαίτερα τὸ 1779 ἐφονεύθη ὁ Κωνστ. Κολοκοτρώνης κι ἔμειναν ὁ μικρὸς Θεόδωρος μὲ τὴ μάνα του καὶ τὴν ἀδελφή του. Κατόπιν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀκολούθησε τὰ παλληκάρια τοῦ πατέρα του καὶ σὲ ἡλικία 15 χρονῶν ἔγινε καπετάνιος τους. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν τότε ἄγριο διωγμὸ κατὰ τοῦ νέου καπετάνιου καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ μετακινῆται διαρκῶς. Ἔτσι ἔμαθε ὅλα τὰ μονοπάτια, ὅλες τὶς σπηλιὲς κι ὅλα τὰ στρατηγικὰ σημεῖα τῆς Πελοποννήσου, ποὺ τοῦ χρειάστηκαν ἀργότερα στὴν ἐπανάστασι. Στὸ τέλος ἐπειδὴ ἐκινδύνευε ἡ ζωή του, ἔφυγε μὲ τὰ δύο παλληκάρια ποὺ τοῦ ἐπέμειναν καὶ ἐπῆγε στὴν Ζάκυνθο. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν ἀγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γλικὸ στρατό, διακρίθηκε σὲ πολλὲς μάχες πολεμώντας τοὺς Γάλλους κι ἔφθασε ὥς τὸ βαθμὸ τοῦ ταγματάρχου. Γι αὐτὸ σ' ὅλη τὴν ἐπανάστασι ἐφοροῦσε τὴν περικεφαλαία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

Πρὶν ἀρχίση ἡ ἐπανάστασις, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε γράμμα ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη καὶ ἐπέρασε στὴ Μάνη. Μαζί του ἦταν κι ὁ ἀνεψιός του Νικηταρᾶς. Στὴ Μάνη ὁ Κολοκοτρώνης εὗρῆκε τὸν Πετρόμπεη, τὸν Ἀναγνωσταρᾶ κι ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς καὶ στὶς 23 Μαρτίου, ὅπως ἐμάθαμε, ἐμπῆκαν στὴν Καλαμάτα.

Εἰκ. 10. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης
Ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου στὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ἔξοχη ἐμφάνισι καὶ μεγάλη εὐφυΐα. Τὸ κεφάλι του ἦταν μικρὸ μὲ μακρυὰ μαλλιά, τὸ μέτωπο πλατὺ καὶ τὰ μάτια ζωηρὰ μὲ βλέμμα διαπεραστικό. Ἡ ἀλύγιστη ἐπιμονή του, ἡ βροντερὴ φωνή, ἡ περικεφαλαία ποὺ ἐθύμιζε τοὺς ἀρχαίους ἥρωες, ὅλα αὐτὰ μεγάλωναν τὴν ἐπιβολή του. Γράμματα ἤξερε λίγα, ἀλλὰ ἐγνώριζε καλὰ τὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς Ἑλλάδας. Τὸ κυριώτερο, ἦταν γεννημένος ἀπὸ τὴ φύσι γιὰ στρατηγός. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμε καὶ τὴ μεγάλη πίστι του πὼς ἡ Ἑλλάδα θὰ ἐγινόταν ἐλεύθερη. Γι' αὐτὸ συχνὰ ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας καὶ δὲ θὰ πάρη πίσω τὴν ὑπογραφή Του».

5. Τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη

Ἅμα ἐλευθερώθηκε ἡ Καλαμάτα, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε 150 Μανιᾶτες καὶ ἐπῆγε κοντὰ στὴν Καρύταινα. Ἀργότερα ἐπῆγαν ἐκεῖ ὁ Πετρόμπεης μὲ τὸν Παπαλέσσα κι ἄλλους ἀρχηγούς, ἐμάζεψαν στρατὸ καὶ πολιόρκησαν τὴν Καρύταινα. Στὸ φρούριό της εἶχαν κλεισθῆ κι οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ Φανάρι τῆς Ὀλυμπίας. Ἅμα ὅμως ἐφάνηκε τουρκικὸς στρατὸς νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Τρίπολι, οἱ Ἕλληνες ἐσκορπίσθηκαν. Ἔμειναν μόνο οἱ ἀρχηγοὶ μὲ λίγους ἄνδρες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στὸ συμβούλιο ποὺ ἔκαναν οἱ ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέπτυξε τὸ σχέδιό του ὅτι ἔπρεπε νὰ καταληφθῆ ἡ Τρίπολις γιὰ νὰ παραλύση ἡ τουρκικὴ ἀντίστασις. Ἐκεῖ ἔμενε ὁ Τοῦρκος διοικητὴς μὲ τοὺς ἐπισήμους Τούρκους τοῦ Μωρηᾶ κι ὁ περισσότερος στρατὸς ἔλειπε μὲ τὸν Χουρσὶτ στὴν Ἤπειρο. Ἂν λοιπὸν ἔπεφτε ἡ Τρίπολις, οἱ Ἕλληνες θὰ ἔπαιρναν ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικὸ καὶ θ' ἀναθαρροῦσαν.

Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, μολονότι ἦσαν παλληκάρια καὶ καλοὶ πατριῶτες, δὲν εἶχαν τὴν ἀπαιτούμενη στρατηγικὴ ἱκανότητα νὰ νοιώσουν τὰ πλεονεκτήματα ποὺ θὰ εἶχαν ἀπὸ τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη. Γι' αὐτὸ δὲν συμφώνησαν κι ἀποφάσισαν νὰ γυρίσουν στὴ Μεσσηνία. Ὁ Κολοκοτρώνης, βλέποντας τὴν ἐπιμονή τους νὰ φύγουν, τοὺς εἶπε: «Ἂν θέλετε ἐσεῖς τραβᾶτε. Ἐγὼ θὰ μείνω δῶ ποὺ τὰ βουνὰ καὶ τὰ θεριὰ μὲ γνωρίζουν. Κάλλιο νὰ μὲ φᾶν αὐτά». Ὁ Παπαφλέσσας λέει τότε σ' ἕνα στρατιώτη νὰ μείνη μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ μὴν τὸν φᾶνε οἱ λύκοι. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐδέχθηκε κι ἔμεινε μόνος. Τοὺς παρακολούθησε μὲ τὸ μάτι ὥσπου ἐχάθηκαν κι ὕστερα κατέβηκε στὸ δρόμο. Ἐκεῖ ἦταν ἡ Ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβιτσιώτισσας καὶ ἐμπῆκε μέσα. Γονάτιτε μ' εὐλάβεια μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ δώση θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Ἔπειτα ἐβγῆκε ἔξω, καβάλησε τ' ἄλογό του κι ἐτράβηξε γιὰ τὴν Πιάνα. Στὸ δρόμο ἀπάντησε τὸν ἐξάδελφό του, τὸν Ἀντώνη Κολοκοτρώνη μὲ ἑπτὰ ἀνεψίδια του κι ἔγιναν ὅλοι ἐννιά. Καὶ μὲ τ' ἄλογό του δέκα. Στὴν Πιάνα εὗρῆκαν τὰ σπίτια ἔρημα, γιατὶ οἱ χωρικοὶ εἶχαν φύγει. Ἀπὸ κεῖ ἐτράβηξαν γιὰ τὴν Ἀλωνίσταινα, ποὺ τὴ βρῆκαν κι αὐτὴ ἔρημη. Ὁ Κολοκοτρώνης ρίχνει τότε μιὰ ντουφεκιὰ κι ἦρθαν κοντά του 20 Ἀλωνισταινιῶτες. Αὐτοὺς τοὺς ἐσκόρπισε στὰ γύρω χωριά, ἐμαζεύτηκαν 300 ἄνδρες κι ὅλοι αὐτοὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς συντρόφους του ἐγύρισαν στὴν Πιάνα.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἦρθαν ἐκεῖ ὁ Πετρόμπεης μὲ τὸν Παπαφλέσσα κι ἄρχισε γενικὴ στρατολογία. Ἐμαζεύτηκαν ὡς 2.500. Κατόπιν ἐπειδὴ δὲν εὕρισκαν εὔκολο νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Τριπόλεως, ἔπιασαν ὅλα τὰ χωριὰ καὶ τὰ στενὰ ποὺ εἶναι γύρω κι ἔκλεισαν ὅλες τὶς συγκοινωνίες νὰ μὴ μποροῦν οἱ Τοῦρκοι νὰ μπάζουν τροφὲς στὴν Τρίπολι. Γιὰ πρώτη φορὰ ἐμαζεύτηκαν γύρω στὴν Τρίπολι τόσοι καπεταναῖοι, ἀπὸ τὴ Μάνη, ἀπὸ τὴ Μεσσηνία, ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, ἀπὸ τὴ Γορτυνία, ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα, περισσότεροι ἀπὸ 30. Ἀρχιστράτηγο ἀκόμη δὲν εἶχαν ὁρίσει. Ὡς τόσο σιωπηλὰ εἶχε ἀναγνωρισθῆ ὁ Κολοκοτρώνης κι ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του, στὸ Χρυσοβίτσι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6. Ἡρωϊκὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὸ Βαλτέτσι

Ὁ Χουρσὶτ ποὺ ἐπολεμοῦσε στὴν Ἤπειρο κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο ἔστειλε ἐκεῖ 3500 Ἀρβανίτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μουσταφάμπεη νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐπαναστάτες. Ὁ Μουσταφάμπεης κατεβαίνοντας στὸ Μεσολόγγι ἐπέρασε μὲ πλοῖα στὴν Πάτρα καὶ διέλυσε τὴν πολιορκία τοῦ φρουρίου. Κατόπιν ἐπῆγε στὴν Κόρινθο, ἐσκόρπισε κι ἐκεῖ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν ἀποκλείσει τὴν Ἀκροκόρινθο, κατέβηκε στὸ Ἄργος, στὸ Ναύπλιο καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ Μαΐου ἔφτασε τὴν Τρίπολι.

Στὶς 12 Μαΐου ὁ Μουσταφάμπεης μὲ 8.000 στρατὸ καὶ 2 κανόνια ἐβγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολι μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸ Βαλτέτσι, ποὺ τὸ ἐκρατοῦσαν 850 Μανιᾶτες ὑπὸ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Νομίζοντας πὼς θὰ διαλύση τοὺς Ἕλληνες, ὅπως ἔκανε κι ἄλλοῦ, ὥρμησε μὲ θάρρος ἀλλὰ οἱ Μανιᾶτες ἦσαν ἀλύγιστοι. Οἱ Τοῦρκοι προχωροῦσαν ἀκάλυπτοι κι εἶχαν μεγάλη φθορά. Στὴν πιὸ κρίσιμη ὥρα τῆς μάχης φθάνει ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 800 ἄνδρες καὶ φωνάζει μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του: «*Ποῦ θὰ μοῦ πᾶτε παλιότουρκοι, θὰ σᾶς ψήσω ζωντανούς. Εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης*». Κι ἐρρίχθηκε κι αὐτὸς στὸν ἀγῶνα.

Τὴν ἄλλη μέρα φθάνει ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα. Οἱ Ἕλληνες τώρα παίρνουν θάρρος. Μὲ γυμνὰ τὰ γιαταγάνια βγαίνουν ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα κι ὁρμοῦν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ μέτωπο κτυποῦν οἱ Μανιᾶτες κι ἀπὸ τὰ πλάγια ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πλαπούτα. Στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ὑποχώρησαν μ' ἀταξία πρὸς τὴν Τρίπολι κι ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης δυὸ κανόνια κι ἄφθονο ὑλικό.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὸ Βαλτέτσι εἶχε μεγάλη ἐπίδρασι στὸν ἀγῶνα, γιατὶ ἐπῆραν θάρρος οἱ Ἕλληνες, ἔπεσαν στὰ χέρια τους πολλὰ ὅπλα κι ὡπλίσθηκαν καλύτερα. Ἐνῶ πρῶτα ἔφευγαν ἅμα ἔβλεπαν Τούρκους, τώρα ἐρωτοῦσαν ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι νὰ πᾶνε νὰ τοὺς πολεμήσουν.

Μάχη στὰ Βέρβαινα καὶ στὰ Δολιανά. Ὕστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ὁ Μουσταφάμπεης γιὰ νὰ βγάλη τὴ ντροπή, ἔστειλε στρατὸ νὰ κτυπήση τοὺς Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν πιάσει τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανά, χωριὰ στὶς ὑπωρεῖες τοῦ Πάρνωνα. Στὰ Βέρβαινα ἦσαν ἀρκετοὶ Ἕλληνες κι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους. Στὰ Δολιανὰ ὅμως ἦσαν ὡς 150 ἄνδρες μὲ τὸ Νικήτα Σταματελόπουλο ἢ Νικηταρᾶ. Μολαταῦτα ἐκράτησαν τὶς θέσεις τους ὅλη τὴν ἡμέρα. Κατόπιν φθάνουν ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ὁρμοῦν ὅλοι μαζί, νικοῦν καὶ κυνηγοῦν τοὺς Τούρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κους ὡς ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολι. Περισσότερους Τούρκους ἐσκότωσε ὁ Νικηταρᾶς κι ἀπὸ τότε τὸν ἔλεγαν ὅλοι τιμητικά : Τουρκοφάγο.

7. Οἱ Ἕλληνες παίρνουν τὴν Τρίπολι

Ἔπειτα ἀπὸ τὶς νίκες οἱ Ἕλληνες, πού εἶχαν ἐνισχυθῆ καὶ μὲ ἄλλες δυνάμεις, ἐπλησίασαν στὴν Τρίπολι κι ἡ πολιορκία ἔγινε στενώτερη. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμποροῦσαν πιὰ νὰ βγοῦν ἔξω νὰ θερίσουν τὰ γενήματα καὶ νὰ μπάσουν τροφές Μὲ τὴ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ, τὴν ἔλλειψι νεροῦ καὶ τροφῶν καὶ τὴ συσσώρευσι 30.000 περίπου ἀνθρώπων καὶ πολλῶν ζώων, ἄρχισαν ἐπιδημίες ποὺ ἐθέριζαν ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Τότε ἦρθε στὴν Πελοπόννησο ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ὥσπου νὰ κατεβῆ κι ἐκεῖνος στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὑψηλάντης ἦταν καλὸς πατριώτης κι ἰσχυρὸ στοιχεῖο νὰ ἑνώση τοὺς Ἕλληνες, μὰ δὲ βρῆκε καμμιὰ τάξι στὸ ἑλληνικὸ στρατόπεδο. Οἱ στρατιῶτες ἦταν ἀπείθαρχοι κι ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν. Ὡστόσο ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν, ἔβαλε κάποια τάξι στὸ στράτευμα.

Οἱ Ἀρβανίτες βλέποντας πὼς δὲν ἔχουν ἐλπίδες, συμφώνησαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ τοὺς ἀφήση νὰ φύγουν μὲ τὸν ὁπλισμό τους. Τοῦτο ὅμως τὸ ἔμαθαν οἱ Τοῦρκοι κι ἄρχισαν μεταξύ τους φιλονικίες. Στὶς 23 Σεπτεμβρίου ὁ Κεχαγιάμπεης ἐκάλεσε στὸ Διοικητήριο τοὺς ἐπισήμους Τούρκους νὰ συζητήσουν γιὰ τὴν παράδοσι τῆς πόλεως. Ἔξω εἶχε μαζευθῆ πολὺς κόσμος καὶ ἐφώναζε γιὰ ψωμί.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγίνονταν μέσα στὴν πολιορκημένη πόλι, μερικοὶ στρατιῶτες Ἕλληνες κατώρθωσαν ν' ἀνεβοῦν στὸ τεῖχος κι ἄνοιξαν τὴν πόρτα ποὺ ἦταν στὸ δρόμο γιὰ τὸ Ναύπλιο. Ἀπὸ κεῖ ἐμπῆκε πολὺς στρατὸς κι ἔφερε μεγάλη σύγχυσι στοὺς Τούρκους. Ἄρχισε τότε μεγάλη σφαγὴ καὶ λεηλασία ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ποὺ ἐβάσταξε τρεῖς ἡμέρες κι οἱ δρόμοι ἐγέμισαν ἀπὸ πτώματα. Τὰ λάφυρα—ὑφάσματα, γοῦνες, χρυσαφικὰ κ. ἄ.—εἶχαν συγκεντρωθῆ σὲ σωρούς. Δυστυχῶς ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ποὺ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ τὸν ἀγῶνα, ἐμοιράσθηκε στοὺς στρατιῶτες καὶ δὲν ἐφάνηκε. Ἔτσι τὸ ἑλληνικὸ Δημόσιο δὲν ἐκέρδισε παρὰ μόνο ὅπλα νὰ ὁπλίση 10.000 ἄνδρες. Ἐπὶ τέλους τὴν τρίτη ἡμέρα ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε νὰ βάλη τάξι καὶ σταμάτησε τὸ κακό. Ὅσο γιὰ τοὺς Ἀρβανίτες ἐκράτησε τὸ λόγο του καὶ τοὺς ἀφῆκε νὰ φύγουν.

Ἅμα ἔπεσε ἡ Τρίπολις, ἐστερεώθηκε πιὰ ἡ ἐπανάστασις στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πελοπόννησο. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε δίκιο. Ὡς τότε ἀπὸ ἄλλες ἑλληνικὲς δυνάμεις εἶχαν πέσει καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου, τῆς Μονεμβασιᾶς καὶ τῆς Ἀκροκορίνθου. Στὰ χέρια τῶν Τούρκων ἔμειναν ἀκόμη μερικὰ φρούρια γύρω στὰ παράλια.

8. Ἐπανάστασις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα

Ἐκστρατεία Ὀμὲρ Βρυώνη. Ταυτόχρονα σχεδὸν μὲ τὴν Πελοπόννησο ἐπανεστάτησε κι ἡ Στερεὰ μὲ καπεταναίους: τὸν Πανουργιᾶ, τὸ Διοβουνιώτη, τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσο, τὸν Ἀθανάσιο Διάκο καὶ ἄλλους. Ὅλοι τους αὐτοὶ εἶχαν ὑπηρετήσει στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κι ἦσαν γυμνασμένοι στὸν πόλεμο. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἤξεραν τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐχθροῦ κι ἐνεργοῦσαν ἀνάλογα μ' αὐτά.

Εἰκ. 11. Χουρσὶτ πασᾶς

Ὁ Χουρσὶτ ἔστειλε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δύο πασάδες, τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, μὲ 9.000 στρατὸ νὰ σβήσουν τὴν ἐπανάστασι. Κατόπιν ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ θὰ ἐπερνοῦσαν στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ καπεταναῖοι τῆς Στερεᾶς ὅταν εἶδαν τὸν ἐχθρικὸ στρατὸ νὰ κατεβαίνη πρὸς τὸ Λιανοκλάδι τῆς Λαμίας, ἔκαμαν ἀμέσως συμβούλιο κι ἀπεφάσισαν νὰ μὴν τὸν ἀφήσουν νὰ περάση κάτω. Γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων, ἔπιασαν τρία στενά: Ὁ Πανουργιᾶς μὲ 600 ἄνδρες ἔπιασε τὰ χωριὰ Μουσταφάμπεη καὶ Χαλκωμάτα κι ἔκλεισε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἄμφισσα. Ὁ Διοβουνιώτης μὲ 400 ἄνδρες τὸ γεφύρι τοῦ Γοργοπόταμου καὶ τὰ γύρω ὑψώματα κι ὁ Διάκος μὲ 500 ἄνδρες τὸ γεφύρι τοῦ Σπερχειοῦ (ἢ Ἀλαμάνας) κοντὰ στὶς ἀρχαῖες Θερμοπύλες, νὰ ἐμποδίση τοὺς Τούρκους νὰ κατεβοῦν πρὸς τὴ Λοκρίδα καὶ τὴ Βοιωτία.

Τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ ἀκολουθεῖ κι ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων (Ἀμφίσσης) Ἡσαΐας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπιβάλλεται μία παρένθεσις γιὰ τὴν ἡρωϊκὴ αὐτὴ μορφὴ τοῦ ἀγῶνος, τὸν ἐπίσκοπο Ἡσαΐα: Ἐγεννήθηκε στὴ Δεσφίνα τῆς Παρνασίδος τὸ 1780 καὶ τὸ 1818 ἐχειροτονήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' ἐπίσκοπος Σαλώνων. Στὴν Κων)πολι μυεῖται φιλικὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατριάρχη καὶ κατόπιν ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Ἄμφισσα. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1821 ὁ Πατριάρχης τὸν καλεῖ ἐσπευσμένως στὴν Κων)πολι, παίρνει ὁδηγίες γιὰ τὴν ἐπανάστασι καὶ ἀναχωρεῖ ἀμέσως γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ὅπου φθάνει τὸ Φεβρουάριο. Ἐκεῖ συναντᾶται μὲ τοὺς ἐπισκόπους Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό, Τριπόλεως Δανιήλ, Ναυπλίου Γρηγόριο καὶ ἄλλα σημαίνοντα πρόσωπα καὶ κατόπιν ἐπιστρέφει στὴν ἕδρα του, νὰ προπαρασκευάση τὸ ποίμνιό του γιὰ τὸν ἀγῶνα. Μετὰ τὴν ἔκρηξι τῆς ἐπαναστάσεως εὐλογεῖ τὰ ὅπλα τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Διάκου καὶ τελευταῖα τὸν συναντοῦμε στὴ Χαλκωμάτα ν' ἀγωνίζεται μὲ τὸν Πανουργιᾶ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων.

Ἀθανάσιος Διάκος. Ἐγεννήθηκε τὸ 1788 στὴ Μουσονίτσα τῆς Παρνασσίδος. Ἅμα ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα, παραδόθηκε ἀπὸ τοὺς γονεῖς του στὸ μοναστήρι τοῦ Προδρόμου κοντὰ στὴν Ἀρτοτίνα κι ἔγινε διάκος. Ἔπειτα ἀπὸ μερικὸν καιρὸ εὑρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ σκοτώση ἕνα Τοῦρκο ἀποσπασματάρχη, ἐπέταξε τὰ ράσα κι ἔγινε κλέφτης. Ὡστόσο ἐκράτησε τὸ ἀξίωμα τοῦ διάκου καὶ μὲ τ' ὄνομα τοῦτο ἀποθανατίσθηκε στὴν Ἱστορία. Κατόπιν ἔκανε κι αὐτὸς στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅπου ἐγνωρίσθηκε μὲ τὸν Ὀδυσσέα κι ἔγιναν φίλοι. Ἔτσι, ὅταν τὸ 1818 ὁ Ἀνδροῦτσος διωρίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ ἀρματωλὸς τῆς Λειβαδιᾶς, τὸν ἀκολούθησε κι ὁ Διάκος κι ἔγινε πρωτοπαλλήκαρό του. Ἔπειτα ἔγινε ὁπλαρχηγὸς καὶ στὶς 29 Μαρτίου 1821, ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Λειβαδιά.

Πρὶν οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ ὀχυρώσουν καλὰ-καλὰ τὶς θέσεις τους, ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἔστειλε ἐπάνω τους τρεῖς φάλαγγες. Οἱ ἄνδρες τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Διοβουνιώτη, μόλις ἐδέχθηκαν τὸν ἐχθρικὸν ὄγκο, ὑπεχώρησαν μὲ πολλὲς ἀπώλειες. Μεταξὺ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ γενναῖος ἐπίσκοπος Ἡσαΐας μὲ τὸν ἀδελφό του Παπαγιάννη, ἱερομόναχο. Τὸ ἡρωϊκὸ τέλος τοῦ ἐθνομάρτυρα Ἡσαΐα ἐπροξένησε μεγάλη ἐντύπωσι γιατὶ ἦταν ὁ πρῶτος ἱεράρχης, ποὺ ἔπιπτε νεκρὸς στὸ πεδίο τῆς μάχης, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας ποὺ συμμετεῖχε σύσσωμος στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ πολὺ συνετέλεσε στὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἡρωϊκοῦ μας ἔθνους.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησι τῶν σωμάτων τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Διοβουνιώτη ὅλη ἡ τουρκικὴ δύναμις ἐστράφηκε πρὸς τὸ γεφύρι τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλαμάνας, ποὺ τὸ ἐκρατοῦσε ὁ Διάκος. Οἱ ἄνδρες τοῦ Διάκου, μόλις εἶδαν τόσο στρατό, ἐφοβήθηκαν κι ἔφυγαν κι αὐτοί. Μερικοὶ μάλιστα ἐπρότειναν καὶ στὸ Διάκο νὰ φύγη ἀλλ' ἐκεῖνος ἀρνήθηκε. Μέσα ἀπὸ τὰ βάθη 2000 χρόνων ἐρχόταν στ' αὐτιά του ἡ φωνὴ τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν 300 καὶ τὸν ἐπρόσταζαν νὰ μιμηθῆ τὸ παράδειγμά τους. Νὰ διδαχθοῦν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ οἱ ἑπόμενες γενιές, πὼς καλύτερος θάνατος εἶναι νὰ σκοτωθῆ κανεὶς πολεμώντας γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν πατρίδα τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ τῶν γενναίων πολεμιστῶν!...

Μὲ τὸν Διάκο ἔμειναν μόνον 48 παλληκάρια, ἀποφασισμένα νὰ πεθάνουν μὲ τὸν ἀρχηγό τους. Σὲ λίγο ὁρμοῦν ἐπάνω τους ἀμέτρητοι ἐχθροὶ καὶ γίνεται μάχη τρομερή. Οἱ ἄνδρες τοῦ Διάκου πολεμοῦν δίπλα στὸν ἀρχηγό τους σὰ λιοντάρια ὥσπου ἔπεσαν ὅλοι. Ὁ Διάκος μένει τότε μόνος ἀλλὰ δὲ δειλιάζει. Κτυπώντας τοὺς ἐχθρούς, πληγώνεται στὸ δεξιὸ ὦμο καὶ τὸ πιστόλι εἶναι πιὰ ἄχρηστο. Κατόπιν κτυπάει μὲ τὸ σπαθί, κρατώντας το μὲ τ' ἀριστερὸ χέρι, ἀλλὰ σπάει κι αὐτό. Τότε ἐχύθηκαν ἐπάνω του οἱ ἐχθροὶ καὶ τὸν ἔπιασαν ζωντανό. Μολονότι φαίνεται ἐξαντλημένος ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ ἔχασε, ὥστόσο ἀκόμα τὸν φοβοῦνται. Τὸν δένουν λοιπὸν πισθάγκωνα, δένουν καὶ τὰ πόδια του, τὸν ἀνεβάζουν σ' ἕνα μουλάρι καὶ τὸν πηγαίνουν στοὺς πασάδες. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐθαύμασε τὴν ὀμορφιὰ τοῦ παλληκαριοῦ καὶ πρότεινε νὰ τοῦ χαρίση τὴ ζωή, ἂν ἄλλαζε τὴν πίστι του καὶ τὸν ἐβοηθοῦσε νὰ σβήση τὴν ἐπανάστασι. Ὁ Διάκος ὅμως σ' ὅλα αὐτὰ τοῦ ἀπάντησε: «Ἐγὼ Ἕλληνας γεννήθηκα καὶ Ἕλληνας θὰ πεθάνω».

Τότε ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐπρόσταξε νὰ τὸν ψήσουν ζωντανὸ στὴν πλατεῖα τῆς Λαμίας. Ἐκεῖ ὁ Διάκος ὑπέστη ἀπάνθρωπο θάνατο, χωρὶς νὰ χύση οὔτε ἕνα δάκρυ. Μόνο πρὶν πεθάνη, ρίχνοντας ἕνα βλέμμα γύρω του στὴν καταπράσινη φύσι (ἦταν 20 Ἀπριλίου τοῦ 1821) εἶπε τὸ γνωστὸ δίστιχο:

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ καὶ βγάνει ἡ γῆ χορτάρι».

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ παλληκαριοῦ ποὺ συγκινεῖ βαθύτατα κάθε ἐλεύθερο ἄνθρωπο.

Ὀδυσσέας Ἀνδροῦτσος. Ἐγεννήθηκε στὴν Ἰθάκη τὸ 1790 κι ἦταν γιὸς τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ἀνδρούτσου, ποὺ συναντήσαμε στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770. Τὸν ἐβάπτισε ὁ Λάμπρος Κατσώνης. Νέος ἀκόμη ὁ Ὀδυσσέας κατατάχθηκε στὴ σωματοφυλακὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἀπέκτησε μεγάλη στρατηγικὴ ἱκανότητα. Εἶχε μέτριο ἀνάστημα, μεγάλα καὶ παχιὰ μουστάκια, πυκνὲς τρίχες στὸ στῆθος καὶ πάντοτε τὸ εἶχε ἀνοικτό, ὅπως φαίνεται στὴν εἰκόνα. Ὁ Ὀδυσσέας ἦταν ἀτρόμητος καὶ τόσο γρήγορος στὰ πόδια ὥστε παράβγαινε μὲ τὸ ταχύτερο ἄλογο Μὲ τέτοια φυσικὰ χαρίσματα ἔγινε ὁ καλύτερος ὁπλαρχηγὸς τῆς Ρούμελης κι ἀπέκτησε μεγάλη φήμη.

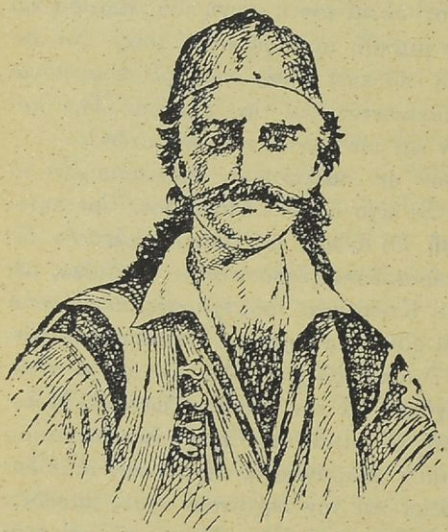

Εἰκ. 12. Ὁ ἥρωας τῆς Γραβιᾶς

Τὸ θάνατο τοῦ φίλου του Διάκου ἔμαθε ἐνῷ εὑρισκόταν στὴν Εὐρυτανία καὶ ἐπῆρε ἀπόφασι νὰ ἐκδικηθῆ. Ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας, ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐδίστασε νὰ κατεβῆ στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴν Ἀττική, γιατὶ ἐφοβόταν τὰ στενὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπῆρε λοιπὸν τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἄμφισσα κι ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι θὰ ἐπερνοῦσε ἀπέναντι μὲ πλοῖα. Τότε ὁ Ἀνδροῦτσος μὲ τὸν Πανουργιᾶ καὶ τὸν Διοβουνιώτη ἔπιασαν τὴ Γραβιά. Ἐκεῖ πλησιάζουν ὁ Παρνασσὸς μὲ τὴ Γκιώνα κι ἀφήνουν ἕνα στενό, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος γιὰ τὴν Ἄμφισσα.

Πράγματι στὶς 8 Μαΐου ἐφάνηκαν οἱ προφυλακὲς τῶν Τούρκων νὰ ἔρχωνται πρὸς τὴ Γραβιά. Ἐκεῖ κοντὰ ἦταν ἕνα χάνι. Ὁ Ἀνδροῦτσος ἐπρότεινε στοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν βρῆκαν τὴν πρότασι λογικὴ γιατὶ τὸ χάνι ἦταν παλιὸ καὶ κτισμένο μὲ πλίθες. Ἔτσι δὲν ἐδέχθηκαν. Τότε ὁ Ἀνδροῦτσος λέει στὰ παλληκάρια: «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήση ἂς πιασθῆ στὸ χορό». Κι ἀμέσως ἄρχισε νὰ χορεύη τὸ γνωστὸ κλέφτικο τραγούδι: «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριὰ κλπ.». Στὸ χορὸ ἐπιάστηκαν 118 παλληκάρια καὶ χορεύοντας ἐμπῆκαν στὸ χάνι. Κατόπιν ἔφραξαν μὲ πέτρες τὴν πόρτα καὶ τὰ παράθυρα, τὰ ἐστερέωσαν ἀπὸ μέσα καλὰ μὲ ξύλα, ἄνοιξαν πολεμίστρες καὶ ἐπερίμεναν. Οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ἔπιασαν τὶς πλαγιὲς τῶν βουνῶν.

Ὕστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα ἐπλησίασε ἡ τουρκικὴ φάλαγγα, ἐκτύπησε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς κι οἱ ἄνδρες τους ἐσκορπίσθηκαν. Ἐνῶ ἐπροχωροῦσε ἡ φάλαγγα πρὸς τὸ χάνι, ὁ Ὀδυσσέας βλέπει ἕνα δερβίση, ποὺ ἐπήγαινε μπροστὰ καβάλα καὶ τὸν ρωτάει στὴν Ἀλβανική.

—Γιὰ ποῦ πᾶς ὀρὲ δερβίση ;

—Πάω νὰ σφάξω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ προφήτη, ἀπάντησε ἐκεῖνος ἀγέρωχα.

Πρὶν ὅμως προφθάση νὰ τελειώση τὴ φράσι, ὁ Ὀδυσσέας τὸν ἐσημάδεψε ἀπὸ τὴν πολεμίστρα κι ἔπεσε κάτω νεκρός. Οἱ Τοῦρκοι ὁρμοῦν τότε μὲ μανία στὸ χάνι μὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ καταλάβουν γιατὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ μέσα ἐσημάδευαν καλὰ καὶ δὲν ἐπήγαινε καμμιὰ τουφεκιά τους χαμένη. Κατὰ τὸ δειλινὸ ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἀπέσυρε τὸ στρατό του κι ἔστειλε στὴ Λαμία νὰ φέρουν κανόνια. Τὴ νύχτα ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ χάνι κι ἐπῆγαν στὸ ἀντικρυνὸ βουνό. Μετρήθηκαν κι ἔλειπαν μόνο δυό, ἐνῶ οἱ ἀπώλειες τῶν Τούρκων ἦσαν ὡς 1000 ἄνδρες.

Ἡ νίκη στὴ Γραβιὰ εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ τὸν ἀγῶνα, γιατὶ δὲν ἠμπόρεσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο σ' ἐποχὴ μάλιστα ποὺ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἦταν στὶς ἀρχές της. Ἀπὸ τότε ὁ Ὀδυσσέας ἀναγνωρίσθηκε ἀπ' ὅλους ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Μάχη στὰ Βασιλικά. Μετὰ τὴ μάχη τῆς Γραβιᾶς ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, ἐγύρισαν στὴ Λαμία. Κατόπιν, ἀλλάζοντας δρόμο, ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες ἐμπῆκαν στὴ Βοιωτία καὶ κατέλαβαν τὴ Λειβαδιά. Προχωρώντας στὴν Ἀττικὴ ἔλυσαν τὴν πολιορκία τῶν Ἀθηνῶν κι ἐκεῖ ἐσταμάτησαν περιμένοντας ἐνισχύσεις, νὰ μποῦν στὴν Πελοπόννησο.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1821 νέος στρατὸς ἀπὸ 8.000 μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μπαϊρὰμ πασᾶ ἔφθασε στὴ Λαμία. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ Διοβουνιώτης, Γκούρας, Καλύβας, Τράκας καὶ Παπανδρέας μὲ 2.000 ἄνδρες ἔπιασαν τὰ στενὰ τῶν Βασιλικῶν, στὸ δρόμο Θερμοπυλῶν—Ἀταλάντης, γιὰ νὰ μὴν περάση κάτω ὁ Μπαϊρὰμ πασᾶς καὶ ἑνωθῆ μὲ τὸν Ὀμὲν Βρυώνη. Πράγματι στὶς 26 Αὐγούστου ἔφθασε στὰ Βασιλικὰ ὁ Μπαϊρὰμ πασᾶς, ὁ ὁποῖος—ἂς σημειωθῆ καὶ τοῦτο—εἶχε καὶ ἱππικὸ καὶ πυροβολικό. Ὁ Μπαϊρὰμ ρίχνει ὅλο τὸ στρατό του κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀνθίστανται μὲ πεῖσμα καὶ κάνουν μεγάλη φθορὰ στὸν ἐχθρό. Ἡ μάχη συνεχίσθηκε καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα. Ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦσαν, ἀκούσθηκε μιὰ φωνή : «Ἔρχεται ὁ Ὀδυσσέας!». Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες παίρνουν θάρρος, ὁρμοῦν κατὰ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐχθροῦ καὶ τὸν τρέπουν σὲ ἄτακτη φυγή. Στὸ πεδίο τῆς μάχης ἔμειναν 1000 νεκροί, 800 ἄλογα, ἄφθονο ὑλικὸ καὶ δυὸ κανόνια. Κατόπιν ὁ Μπαϊρὰμ ἔφυγε μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ Στρατοῦ του πρὸς τή Λαμία καὶ δὲν ἀκούστηκε πιὰ τὶ ἔγινε.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴ Νίκη στὰ Βασιλικά, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821, ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης μὲ τὸ Μεχμὲτ ἐγύρισαν ἄπρακτοι στὰ Ἰωάννινα. Ἔτσι ἡ Στερεὰ κι ἡ Πελοπόννησος ἀπέφυγαν τὸν κίνδυνο κι ἔμειναν ἐλεύθερες.

9. Ἡ ἐπανάστασις στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Θεσσαλία καὶ Κρήτη

Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ δὲν ἐπαναστάτησε ταυτόχρονα μὲ τὴν Ἀνατολική, γιατὶ εἶναι κοντὰ στὴν Ἤπειρο, ποὺ εὑρίσκονταν οἱ δυνάμεις τοῦ Χουρσίτ. Μόλις τὸ Μάϊο, ἀφοῦ ἐδόθηκαν ἀφορμές, ὅπως ἐκείνη στὸ Ἀγρίδι, ἄρχισε κι ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις. Πρῶτος ἐπανεστάτησε ὁ ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ζύγοῦ **Δημήτριος Μακρῆς**. Κατόπιν ὁ **Βλαχόπουλος**, ὁ **Βαρνακιώτης**, ὁ **Γρίβας**, ὁ **Ἴσκος**, ὁ **Μπακόλας** κ. ἄ. κι ἔτσι ἡ ἐπανάστασις ἐφούντωσε σ' ὅλη τὴν Αἰτωλοακαρνανία. Οἱ τουρκικὲς φρουρὲς στὶς πόλεις παραδόθηκαν στοὺς Ἕλληνες καὶ δὲν εἶχαν θύματα.

Μόλις ὁ Χουρσὶτ ἔμαθε πὼς ἐπαναστάτησε κι ἡ Δυτικὴ Στερεά, ἔστειλε ἐκεῖ τὸν Ἰσμαὴλ πασᾶ μὲ 1800 διαλεχτοὺς Ἀρβανίτες. Ὁ Ἴσκος ὅμως μὲ τὸν Μπακόλα τοὺς ἐτσάκισαν στὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν κάτω.

Στὴ Θεσσαλία ἐπανεστάτησαν μόνο τὰ χωριὰ τοῦ Πηλίου. Ὑποκινητὴς ἦταν ἐκεῖ ὁ **Ἄνδιμος Γαζῆς**, σπουδαῖο στέλεχος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ πολὺ μορφωμένος. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως στὸ Πήλιο δὲν ἐπεκράτησε, γιατὶ ὁ πασᾶς τῆς Λάρισας Δράμαλης ἔστειλε ἐκεῖ ἰσχυρὲς δυνάμεις καὶ διέλυσαν τοὺς ἐπαναστάτες.

Τέλος στὴν Κρήτη ἐπανεστάτησαν πρῶτοι οἱ Σφακιανοὶ καὶ κατόπιν ἡ ἐπανάστασις ἁπλώθηκε σ' ὅλο τὸ ὀρεινὸ συγκρότημα τοῦ νησιοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἔριξαν ὅλες τὶς δυνάμεις ποὺ ἦσαν στὴν Κρήτη —ἡ Πύλη διατηροῦσε πάντοτε πολὺ στρατὸ ἐκεῖ—ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάστασι, ὅπως ἔκαμαν στὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία.

10. Ἐπανάστασις Ἀνατολικῆς Μακεδονίας

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Μακεδονίας δὲν εὐνοοῦσε ν' ἀρχίση κι ἐκεῖ ἀμέσως ἡ ἐπανάστασις. Πρῶτο, γιατὶ εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλη Ἑλλάδα μὲ ὀροσειρές. Δεύτερο, γιατὶ σ' ὅλες τὶς Μακεδονικὲς πόλεις ὑπῆρχαν ἰσχυρὲς φρουρές. Καὶ τρίτο, γιατὶ ἡ Κων)πολις εἶναι κοντὰ καὶ μποροῦσαν νὰ φθάσουν εὔκολα καὶ νέες ἐνισχύσεις.

Μολαταῦτα τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα δὲν ἄργησε νὰ ἐκδηλωθῆ στὴν Ἀν. Μακεδονία, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε μεγάλη ζωτικότητα. Πρωτεργάτης ἦταν ὁ Ἐμ. Παπᾶς ἀπὸ τὴν κωμόπολι Παπᾶ, δύο ὧρες πρὸς τὰ Α. τῶν Σερρῶν. Ὁ Παπᾶς ἦταν γιὸς ἱερέως κι ὅταν ἐμεγάλωσε ἐγκατεστάθηκε στὶς Σέρρες ὅπου ἔγινε μεγαλέμπορος καὶ τραπεζίτης. Πιστὸς στὸν ὅρκο ποὺ εἶχε δώσει στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ τὶς ὁδηγίες ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ἔφυγε γιὰ τὴν Κων)πολι. Ἐκεῖ μὲ δικά του χρήματα ἀγόρασε πολεμοφόδια, τὰ ἐφόρτωσε σ' ἕνα πλοῖο καὶ στὶς 23 Μαρτίου 1821 ἀπέπλευσε γιὰ τὸ Ἅγιο Ὄρος. Ὡς ὑπασπιστή του εἶχε τὸν Ἰω. Χατζηπέτρου καὶ γραμματέα τὸν Δημ. Οἰκονόμου. Μόλις ὁ Παπᾶς μὲ τὴν ἀκολουθία του ἔφθασαν στὶς Καρυὲς—πρωτ. τοῦ Ἁγίου Ὄρους—τοὺς ἔγινε μεγάλη ὑποδοχὴ ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς μοναχούς. Κατόπιν ἔφθασαν ἐκεῖ οἱ πρόκριτοι κι ἄρχισε μυστικὴ στρατολογία στὴ Χαλκιδικὴ καὶ τὴν περιφέρεια Σερρῶν.

Τὴν κίνησι τοῦ Παπᾶ ἔμαθε ὁ πασᾶς τῆς Θεσ)νίκη Γιουσοὺφ μπέης κι ἔστειλε στρατὸ στὴ Χαλκιδικὴ ν' ἀφοπλίση τοὺς κατοίκους γιὰ νὰ προλάβη τὴν ἐξέγερσι τῶν χριστιανῶν. Τμῆμα τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπὸ 1000 ἄνδρες προωριζόταν γιὰ τὸν Πολύγυρο. Τὴν παραμονὴ τῆς εἰσόδου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ στὸν Πολύγυρο—ἦταν 16 Μαΐου—οἱ λίγοι ἄνδρες τῆς ἐκεῖ τουρκικῆς φρουρᾶς ὕβριζαν τοὺς χριστιανοὺς καὶ πυροβολοῦσαν τοὺς νέους στὴν ἀγορά. Οἱ κάτοικοι ὅμως ἀντὶ νὰ τρομοκρατηθοῦν, ὡπλίσθηκαν, κατέλαβαν τὸ διοικητήριο κι ἐφόνευσαν τὸν Τοῦρκο διοικητὴ μὲ τὴ φρουρά. Τὴν ἄλλη ἡμέρα κατέλαβεν τὶς θέσεις Τσιρίμπαση καὶ Χασάναγα, ἔξω ἀπὸ τὸν Πολύγυρο, ἐκτύπησαν τὸν τουρκικὸ στρατὸ ποὺ ἔφθανε καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήση μὲ μεγάλες ἀπώλειες. Ἐν τῷ μεταξὺ στὶς Καρυὲς εὐλογήθηκαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Μαρωνείας Κωνσταντῖνο κι ἀνακηρύχθηκε ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος ὁ Παπᾶς.

Κατόπιν οἱ ἐπαναστάτες ἐχωρίσθηκαν σὲ δυὸ σώματα: Τὸ ἕνα μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἀτρόμητο Χάψα, τὸ Νικηταρᾶ τῆς Μακεδονίας, ἐπροχώρησε πρὸς τὴ Θεσ)νίκη κι ἀνάγκασε τὸν τουρκικὸ στρατὸ νὰ κλεισθῆ στὰ τείχη τῆς πόλεως. Τὸ ἄλλο μὲ ἀρχηγὸ τὸν Παπᾶ ἐμπῆκε στὴν περιφέρεια Σερρῶν κι ἐχάρισε στοὺς κατοίκους τὴν ἐλευθερία. Ἔπειτα ὅμως ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἰσχυρὸς τουρκικὸς στρατὸς ἔφθανε ἀπὸ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κων)πολι, ἐπετέθηκε κατὰ τοῦ Παπᾶ καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήση μὲ τὸ σῶμα του στὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς. Ἡ εἴδησις πὼς ἀνακτήθηκε ἡ περιφέρεια Σερρῶν, ἔδωκε θάρρος στοὺς Τούρκους τῆς Θεσ)νίκης. Ἐβγῆκαν λοιπὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι καὶ συνάντησαν τὸ σῶμα τοῦ Χάψα σ' ἀ Βασιλικά. Οἱ Ἕλληνες, ὡς 200, ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχαν νὰ κάμουν μὲ περισσότερο ἐχθρικὸ στρατό, ἐνικήθηκαν κι ἔπεσε νεκρὸς ὁ ἡρωϊκὸς Χάψας.

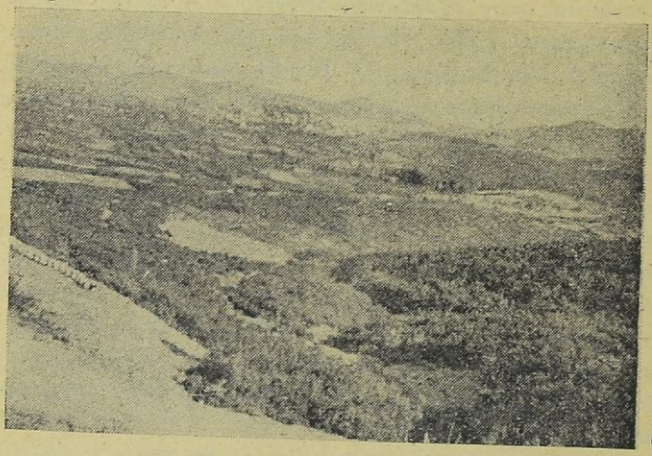

Εἰκ. 13. Θέσις Χασάναγα

Στὸ βάθος δεξιὰ διακρίνεται ὁ ἡρωϊκὸς Πολύγυρος

Μετὰ τὸ ἀτύχημα τῶν Βασιλικῶν οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἦσαν λίγοι, ἀπεσύρθηκαν στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κασσάνδρας, κοντὰ στὴν ἀρχαία Ποτίδαια κι ἄνοιξαν διώρυγα ν' ἀσφαλισθοῦν καλύτερα. Ἐκεῖ ἔφθασαν ψαριανὰ πλοῖα μ' ἐνισχύσεις, ἦρθε κι ὁ ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ὀλύμπου Διαμαντῆς Νικολάου μὲ ἱκανοὺς συντρόφους κι ἡ δύναμις τοῦ ἑλ. στρατοπέδου τῆς Κασσάνδρας ἀνῆλθε σὲ 2500 περίπου ἄνδρες. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τούτου ὡρίσθηκε ὁ Διαμαντῆς πού, μετὰ τὸν Παπᾶ, ἦταν ἡ κυριωτέρα μορφὴ τοῦ ἀγῶνος στὴ Μακεδονία.

11. Ὑποταγὴ τῆς Χαλκιδικῆς
Λῆξις τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας

Ὁ Γιουσοὺφ ἔπειτα ἀπὸ μεγάλες ἑτοιμασίες ἔστειλε ἰσχυρὲς δυνάμεις κατὰ τῆς Κασσάνδρας. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες ὠχυρωμένοι στὴ διώρυγα ἀνάγκασαν τὸν ἐχθρὸ νὰ ὑποχωρήση ἀφοῦ ἄφησε στὸ πεδίο τῆς μάχης ὡς 500 νεκροὺς κι ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικό. Ἡ περίλαμπρος αὐτὴ νίκη τῆς Κασσάνδρας σκορπίζει ρίγη ἐνθουσιασμοῦ σ' ὅλους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς δουλωμένους Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Παπᾶς ἐζητοῦσε ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸ Δημ Ὑψηλάντη ἀλλ' ὁ στρατὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὶς στρατιὲς τῶν πασάδων ποὺ κάθε τόσο ἔστελνε πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ Χουρσίτ. Τέλος στρέφεται στοὺς ὁπλαρχηγοὺς τοῦ Ὀλύμπου ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι ἑτοίμαζαν κίνημα στὴ Λυτ. Μακεδονία ὅπου εἶχαν μεγαλύτερες πιθανότητες πὼς θὰ ἐπικρατοῦσε.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα στὴν Ἀν. Μακεδονία ὅταν τὸ Σ)βριο τοῦ 1821 ἡ Πύλη ἀντικατέστησε τὸ Γιουσοὺφ μὲ τὸν Ἀβδοὺλ Ἀμπούτ, πολὺ ἱκανώτερο. Ἅμα ὁ νέος πασᾶς ἐγκατεστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ἑτοίμασε στρατὸ ἀπὸ 14.000 ἄνδρες καὶ κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἐξεστράτευσε ὁ ἴδιος κατὰ τῆς Κασσάνδρας. Φθάνοντας ἐπιτίθεται σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς διώρυγας γιὰ νὰ ξεγελάση τοὺς Ἕλληνες ἀλλὰ σ' ἕνα μέρος ρίχνει τὶς περισσότερες δυνάμεις. Στὸ μέρος ἐκεῖνο οἱ Ἕλληνες κάμπτονται καὶ ὑποχωροῦν. Ἀμέσως οἱ Τοῦρκοι γεμίζουν τὸ μέρος αὐτὸ τῆς διώρυγας μὲ ξύλα, περνοῦν στὴν Κασσάνδρα κι ἐπιτίθενται στὰ νῶτα τῆς ἑλ παρατάξεως. Οἱ Ἕλληνες μολονότι πολεμοῦν γενναῖα, πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ ὄγκου, ὑποχωροῦν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χερσονήσου. Ὅσοι ἐπρόλαβαν ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα κι ἔφυγαν. Οἱ ἄλλοι ἐπιάστηκαν κι ἐσύρθηκαν αἰχμάλωτοι στὴ Θεσσαλονίκη.

Μετὰ τὴ διάλυσι τοῦ ἑλ. στρατοπέδου τῆς Κασσάνδρας, ἔπεσε εὔκολα κι ἡ πλαγινὴ χερσόνησος τοῦ Λόγγου. Ὁ Ἀβδοὺλ συγκεντρώνει τώρα τὶς δυνάμεις του νὰ καταλάβη καὶ τὸ τελευταῖο προπύργιο τοῦ ἀγῶνος, τὸ Ἅγιο Ὄρος, ποὺ τὸ ἐκρατοῦσε ὁ Παπᾶς. Μολονότι τὸ Ἅγιο Ὄρος ἦταν φυσικὸ ὀχυρό, ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἄφθονα ἐφόδια κι ἡ θάλασσα ἐλεύθερη οἱ Ἁγιορεῖτες, ἀντὶ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα, ἐδέχθηκαν τὶς ἀπατηλὲς προτάσεις τοῦ Ἀβδοὺλ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ὁμήρους καὶ δὲ θὰ πάθουν τίποτε. Ὕστερα ἀπὸ τὰ ραγδαῖα αὐτὰ γεγονότα στὸ Ἅγιο Ὄρος, ὁ Παπᾶς μόλις πρόλαβε νὰ φύγη μ' ἕνα ψαριανὸ πλοῖο γιὰ τὴ Νότιο Ἑλλάδα καὶ νὰ ζητήση ἐνισχύσεις γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐνῶ ὅμως τὸ πλοῖο ἔπλεε στὸν Καφηρέα, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὶς πολλὲς συγκινήσεις ἐπέθανε καὶ τὸν ἔθαψαν στὴν Ὕδρα μὲ τιμὲς ἀρχιστρατήγου.

12. Ἡ ἐπανάστασις στὰ νησιὰ

Ὅπως ἔχομε μάθει στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες εἶχαν πολλὰ πλοῖα μὲ ναῦτες γυμνασμένους ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις ποὺ ἔκαναν οἱ πειρατές. Ἅμα λοιπὸν ἔγινε ἡ ἐπανάστασις στὴν Πελοπόννησο,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ μιᾶς τὰ εἰρηνικὰ ἐκεῖνα καράβια ἔγιναν πολεμικὰ κι ἐσήκωσαν τὴ σημαία. Πρῶτα ἐπαναστάτησαν τὰ ἡρωϊκὰ νησιὰ **Σπέτσες, Ψαρά** καὶ **Ὕδρα,** ποὺ εἶχαν πολλὰ καὶ μεγάλα καράβια, ὅλα - ὅλα 176. Τὰ νησιὰ αὐτὰ εἶχαν καὶ πολλοὺς, πλούσιους, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν προμήθεια πολεμοφοδίων καὶ γιὰ μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Περισσότερα χρήματα ἔδωκαν οἱ Ὑδραῖοι. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἔδωσε ὅλη του τὴν περιουσία ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμὲς γιὰ τὴν ὀργάνωσι τοῦ ναυτικοῦ. Ἀξιόλογη ἦταν κι ἡ εἰσφορὰ τῆς Σπετσιώτισσας Μπουμπουλίνας ἡ ὁποία μὲ δικά της χρήματα ἀρμάτωσε πολλὰ καράβια καὶ ἀπέκλεισε μ' αὐτὰ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο νὰ μὴ μποροῦν οἱ Τοῦρκοι νὰ πᾶνε ἐνισχύσεις στὸ φρούριο τοῦ Ναυπλίου.

Τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν νησιῶν σύντομα ἀκολούθησαν οἱ **Κυκλάδες,** ἡ **Σάμος** καὶ τὰ **Δωδεκάνησα,** ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ρόδο. Ὡστόσο τὸ βάρος τοῦ ἀγῶνα ἔπεσε στὶς Σπέτσες, τὰ Ψαρὰ καὶ τὴν Ὕδρα καὶ γι αὐτὰ ν' ἀσχοληθοῦμε περισσότερο.

Κάθε νησὶ εἶχε τοὺς δημογέροντας καὶ τὸ ναύαρχό του. Ἔτσι ναύαρχος τῶν Σπετσῶν ἦταν ὁ Γεώργιος Ἀνδροῦτσος, τῶν Ψαρῶν ὁ Νικόλαος Ἀποστόλης καὶ τῆς Ὕδρας ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης. Στὴν ἀρχὴ οἱ στόλοι τῶν νησιῶν αὐτῶν ἐνεργοῦσαν χωριστά. Ἔκαναν δηλαδὴ περιπολίες στὸ Αἰγαῖο κι αἰχμαλώτιζαν ἐχθρικὰ πλοῖα, ποὺ πήγαιναν τροφὲς καὶ πολεμοφόδια στὸ Μωριὰ καὶ στὴ Στερεά. Κατόπιν εὑρέθησαν στὴν ἀνάγκη τὰ ἑνωθοῦν κάτω ἀπὸ μιὰ διοίκησι, γιὰ νὰ μποροῦν ν' ἀντιμετωπίζουν ἑνωμένοι τὸν ἐχθρικὸ στόλο. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὶς ὑποδείξεις τοῦ Κουντουριώτη, διωρίσθηκε ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἀπὸ τὴν Ὕδρα, ἄνθρωπος ἀποφασιστικὸς καὶ πολὺ γενναῖος. Καὶ πραγματικὰ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μιαούλη ἦταν πολὺ πετυχημένη. Κάτω ἀπὸ τὴ διοίκησί του ὁ ἑλληνικὸς στόλος σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνα ἔκανε θαύματα καὶ δοξάσθηκε.

Στὰ μέσα τοῦ Μαΐου ὁ τουρκικὸς στόλος θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο κι ἔπλευσε μ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ στόλο νὰ τὸν συναντήση. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια, ἐνῶ εὑρίσκονταν στ' ἀνοικτὰ τῆς Λέσβου, εἶδαν στὰ δυτικὰ τοῦ νησιοῦ μιὰ μεγάλη τουρκικὴ φρεγάτα, ποὺ εἶχε 84 κανόνια κι ὡς 1100 ἄνδρες νὰ προπορεύεται μόνη της. Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες ἐστράφηκαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ, μὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ πλησιάσουν γιατὶ μὲ τὰ μεγάλα κανόνια του, τοὺς ἐκρατοῦσε μακριά. Ἔτσι ἀνενόχλητο ἐμπῆκε στὸ λιμάνι τῆς Ἐρεσοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ἐκατάλαβαν πῶς μὲ τὰ κανόνια ποὺ διέθεταν τὰ καράβια τους, ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ μεγάλα ἐχθρικὰ καράβια. Ἔκαμαν λοιπὸν συμβούλιο νὰ σκεφτοῦν τί πρέπει νὰ κάμουν. Κατὰ καλὴ σύμπτωσι ἐκεῖ εὑρέθηκε κι ἕνας διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης, ὁ Ἰωάν. Πατατοῦκος ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ποὺ ἤξερε νὰ φτιάνη πυροπολικὰ κι ἀνέλαβε τὴ δουλειὰ αὐτή.

Εἰκ 14 Ἀνδρέας Μιαούλης

Εἰκ. 15. Ἰάκωβος Τομπάζης

Τοῦ διέθεσαν λοιπὸν δύο μικρὰ πλοῖα, ἔβαλε σ' αὐτὰ βαρέλια μὲ μπαρούτι, πίσσα, θειάφι κι ἄλλα εὔφλεκτα ὑλικὰ καὶ τὰ πυροπολικὰ ἦσαν ἕτοιμα. Τώρα ἔπρεπε νὰ ὁδηγηθοῦν ἀπὸ τολμηροὺς ναυτικοὺς στὸ ἐχθρικὸ πλοῖο, νὰ τὰ κολλήσουν σ' αὐτὸ μὲ γάντζους, ν' ἀνάψουν τὸ φυτίλι κι ἀμέσως ν' ἀπομακρυνθοῦν. Τὴ δύσκολη αὐτὴ δουλειὰ ἀνέλαβαν δύο τολμηροὶ ναυτικοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης. Μόλις λοιπὸν ἔφθασαν στὸ λιμάνι τῆς Ἐρεσοῦ οἱ Τοῦρκοι τοὺς εἶδαν κι ἄρχισαν τοὺς πυροβολισμούς. Ἀπτόητοι ἐκεῖνοι πλησιάζουν τὸ πολεμικό, γαντζώνουν τὰ πυροπολικά, ἀνάβουν τὸ φυτίλι καὶ στὴ στιγμὴ πηδοῦν μὲ τοὺς συντρόφους τους στὶς βαρκοῦλες καὶ φεύγουν. Τὸ πυροπολικὸ τοῦ Καλαφάτη ἀπέτυχε, γιατὶ ἐπρόλαβαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸ ἀπεμάκρυναν. Ὅμως τοῦ Παπανικολῆ ποὺ ἦταν καλὰ γαντζωμένο μετέδωσε ἀμέσως τὴ φωτιὰ στὴ φρεγάτα κι ἐκυκλώθηκε ἀπὸ τὶς φλόγες. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἡ φωτιὰ ἔφθασε στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τὸ περήφανο πολεμικὸ ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ ὁ τουρκικὸς στόλος ἔφυγε τρομοκρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τημένος κι ἐκρύφτηκε στὸν Ἑλλήσποντο. Ὁ Παπανικολῆς μὲ τοὺς συντρόφους του ἐγύρισαν στὰ Ψαρὰ ὅπου ἔγινε δοξολογία νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ γιὰ τὸ κατόρθωμά του.

13. Πτη ἐρώθνικὴ Συνέλευσις στὴν Ἐπίδαυρο

Λίγον καιρὸ ἀπὸ τότε ποὺ ἄρχισε ἡ ἐπανάστασις στὴν Πελοπόννησο, οἱ Ἕλληνες εἶδαν πὼς ἔπρεπε νὰ ἔχουν μιὰ κοινὴ διοίκησι νὰ κατευθύνη τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ἐξοικονομῆ τ' ἀπαραίτητα χρήματα. Ἔτσι στὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1821 πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου συγκεντρώθηκαν στὸ μοναστήρι τῶν Κυλτεζῶν ποὺ εὑρίσκεται στὰ νότια τῆς Τριπόλεως, ἔβγαλαν μιὰ ἐπιτροπὴ κι ὠνομάσθηκε **Γερουσία τῆς Πελοποννήσου**. Πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἔγινε ὁ Πετρόμπεης.

Ὕστερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἦρθε κι ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του κι ἀναγνωρίσθηκε ἀρχιστράτηγος, μὲ τὴ συμφωνία νὰ συμβουλεύεται τὴ Γερουσία. Τὸν ὑποχρέωσαν ἀκόμη ἅμα θὰ ἔπεφτε ἡ Τρίπολις, νὰ συγκαλέση τὴν ἐθνικὴ συνέλευσι νὰ κανονίση αὐτή, σὰν κυρίαρχο σῶμα, τὴ διοίκησι τοῦ νέου κράτους. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔφθασαν στὴν Ἑλλάδα κι οἱ Φαναριῶτες Θεόδ. Νέγρης καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδᾶτος. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Νέγρης ἵδρυσε τὴ Γερουσία τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κι ὁ Μαυροκορδᾶτος τὴ Γερουσία τῆς Δυτικῆς.

Ἅμα ἔπεσε ἡ Τρίπολις, ὁ Ὑψηλάντης ἐκτελώντας τὴν ὑπόσχεσί του, ἐκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Μωριᾶ, τῶν νησιῶν καὶ τῆς Ρούμελης σὲ συνέλευσι στὴν Ἀρχαία Ἐπίδαυρο. Ἡ συνέλευσις αὐτὴ ἔγινε στὰ τέλη τοῦ 1821 καὶ ὠνομάσθηκε «Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων». Ἐκεῖ ἔκαμαν τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας μὲ βάσι τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ καταρτίσθηκαν δύο σώματα. Τὸ Βουλευτικό, δηλαδὴ ἡ Βουλὴ μὲ 70 βουλευτὲς καὶ τὸ Ἐκτελεστικό, ἡ Κυβέρνησις μὲ 5 ὑπουργούς. Πρόεδρο τσῦ Βουλευτικοῦ ἔκαμαν τὸν Ὑψηλάντη καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὸ Μαυροκορδᾶτο.

Ἀκόμη ἡ συνέλευσις ἵδρυσε δικαστήρια σ' ὅλη τὴ χώρα κι ὥρισε πὼς χρώματα τῆς σημαίας μας θὰ εἶναι τὰ λευκὸ καὶ τὸ γαλάζιο, ἀντὶ τοῦ μαύρου ποὺ εἶχαν ὡς τότε. Ἕδρα τῆς Κυβερνήσεως ὡρίσθηκε ἡ Κόρινθος.

Μ' αὐτὲς τὶς συνθῆκες ἔληξε τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως: Τὴν ἐπικράτησι δηλ. τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο, στὴ Στερεὰ καὶ στὰ νησιὰ καὶ τὴ δημιουργία ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους μὲ πρωτεύουσα τὴν Κόρινθο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Γιὰ τὸ α' ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπάρχει ἄφθονη ὕλη. Συγκεντρώσετέ την. 2) Ἱστορικὰ πρόσωπα, πίνακες, ἐλεύθερες ἐργασίες κ.τ.λ. 3) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἐπανάστασι τῆς Χαλκιδικῆς καὶ εἰκόνες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἐπανάστασις Δυτικῆς Μακεδονίας

Ἡ Δυτ. Μακεδονία ἂν καὶ ἦταν καλὰ ὠργανωμένη ἀπὸ τὴ φιλικὴ Ἑταιρεία δὲν ἐπαναστάτησε ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους. Ἡ καθυστέρησις αὐτὴ ἔγινε γιὰ δύο κυρίως λόγους: Πρῶτο γιατὶ εἶναι ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴ Νότιο Ἑλλάδα καὶ δὲν ἔχει γύρω θάλασσα. Καὶ δεύτερο, γιατὶ κοντά της εἶχε τὶς ἰσχυρὲς τουρκικὲς φρουρὲς τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1822 οἱ ὁπλαρχηγοὶ **Καρατάσος** τῆς Βεροίας, **Ζαφειράκης Θεοδοσίου** τῆς Ναούσης, **Ἀγγελῆς Γάτσος** τῆς Ἔδεσσας, ὁ πρόκριτος **Ἰω. Βαρβαρέσκος** ἀπὸ τὴν Καστοριά, ὁ **Νεόπουλος** ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, μερικοὶ ὁπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ πολλοὶ ἄλλοι, συγκεντρώθηκαν στὴ Μονὴ τοῦ Δοβρᾶ —μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴ Βέροια— κι ἀπεφάσισαν νὰ μπῆ στὸν ἀγῶνα κι ἡ Δυτ. Μακεδονία. Πρώτη θὰ ἐπαναστατοῦσε ἡ Νάουσα

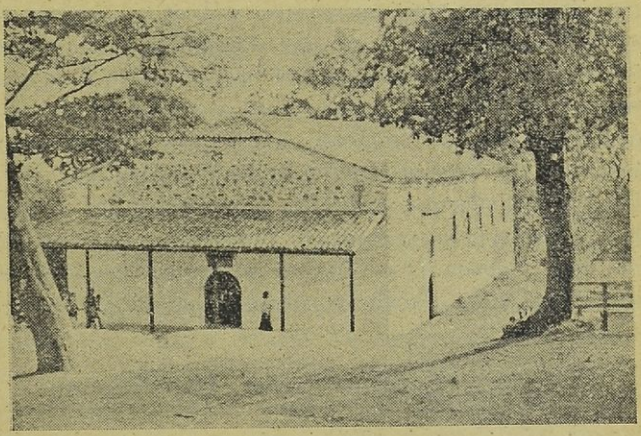

Εἰκ. 16. Ἐκκλησούλα τῆς μονῆς τοῦ Δορβρᾶ, ὅπως εἶναι σήμερα

ποὺ ἦταν φυσικὸ ὀχυρὸ καὶ εἶχε τείχη ἀπ' ὅπου οἱ Ναουσαῖοι τὸ 1795 ἀπέκρουσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ δὲν τ' ἄφησαν νὰ μποῦν στὴν πόλι καὶ νὰ τὴν λεηλατήσουν.

Μετὰ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ συγκέντρωσι, ἐσκορπίσθηκαν ὅλοι στὶς ἐπαρχίες τους κι ἄρχισε μυστικὴ στρατολογία. Τὸ κίνημα θ' ἄρχιζε ἅμα ἔφθανε βοήθεια ἀπὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντη ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀβδοὺλ Ἀμπούτ, ποὺ φαίνεται νὰ εἶχε πληροφορηθῆ τὶς κινήσεις τῶν Ἑλλή-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νων, ἐζήτησε ὁμήρους μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸ Ζαφειράκη, τὸν Καρατάσο καὶ τὸ Γάτσο, ὁ ἀγώνας ἄρχισε ἀμέσως. Ἐπιβάλλεται μιὰ παρένθεσις γιὰ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἥρωες τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Εἰκοσιένα: Ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου, πρῶτος ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Νάουσας, ἦταν δραστήριος κι ἐμπνευσμένος παράγων τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς σ' ὅλη τὴ Μακεδονία, ἐφάμιλλος τοῦ Παπᾶ. Ὁ Καρατάσος, καθὼς ἔχουμε μάθει, ἦταν παλιὸς κλέφτης κι ἁρματωλὸς μὲ ἀξιόλογο στρατιωτικὸ πνεῦμα, μεγάλη ἐμπειρία στὸν πόλεμο καὶ ἀδάμαστο θάρρος. Τέλος ὁ Γάτσος ἦταν κι αὐτὸς παλιὸς κλέφτης κι ἀχώριστος φίλος τοῦ Καρατάσου. Εἶχε πελώριο σῶμα μὲ χαρίσματα ἀθλητοῦ τῶν βουνῶν, γρήγορος στὰ πόδια, ἀτρόμητος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ πολὺ φιλάνθρωπος. Γράμματα δὲν ἤξερε καθόλου, ἀλλ' εἶχε προσωπικὴ ἀνδρεία καὶ τὸν ἐθαύμαζαν ὅλοι.

Τὰ χαράματα λοιπὸν τῆς 22 Φεβρουαρίου 1822 ὁ Καρατάσος μὲ τὸ Γάτσο ἐμπῆκαν μ' ἀρκετοὺς ἄνδρες στὴ Νάουσα, αἰχμαλώτισαν τὴ φρουρὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐξετέλεσαν. Οἱ Ναουσαῖοι ἔξαλλοι ἀπὸ χαρὰ ἐξεχύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ κατόπιν συγκεντρώθηκαν στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ Ἁγ. Δημητρίου, ὅπου μετὰ τὴ δοξολογία εὐλογήθηκαν τὰ ἑλ. ὅπλα καὶ ὑψώθηκε στὰ τείχη ἡ σημαία. Πολιτικὸς ἀρχηγὸς ὡρίσθηκε ὁ Ζαφειράκης καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς ὁ Καρατάσος. Κατόπιν ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος ἐκινήθηκαν μὲ 1800 ἄνδρες κατὰ τῆς Βέροιας, ἔκαμαν ἔφοδο τὴ νύκτα καὶ τὴν κατέλαβαν. Τὴν ἑπομένη εἰδοποιήθηκαν ὅτι ἔρχεται ἰσχυρὸς τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη καὶ γιὰ νὰ μὴν κυκλωθοῦν ἄφησαν τὴν πόλι κι ἐγύρισαν στὴ Νάουσα. Ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν ἐντατικὰ τὴν ἄμυνα τῆς πόλεως, γιὰ ν' ἀνθέξη στὴν ἐπίθεσι ποὺ θὰ ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι.

2. Ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ναούσης

Ὅπως ἐπερίμεναν οἱ Ἕλληνες στὴ Νάουσα ἔτσι κι ἔγινε. Στὶς 12 Μαρτίου 1822 ἔφθασε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ὁ Κεχαγιάμπεης μὲ 4000 ἄνδρες κι ἄρχισε τὴν ἐπίθεσι κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ γενναῖοι ὅμως ὑπερασπιστές, ποὺ γνωρίζουν γιατὶ πολεμοῦν, ἀμύνονται καρτερικὰ κι ἀναγκάζουν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρίσουν πρὸς τὴ Βέροια, ἀφήνοντας στὸ πεδίο τῆς μάχης 1500 περίπου νεκροὺς κι ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικό.

Μόλις ὁ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ ἔμαθε τὴν ἧττα τοῦ στρατοῦ του στὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νάουσα, ἐξεστράτευσε πλέον ὁ ἴδιος μὲ 16000 ἄνδρες καὶ 12 κανόνια κι ἐστρατοπέδευσε στὴ θέσι «Ροδιὰ» μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχαν φθάσει στὴ Νάουσα ἐνισχύσεις ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Δυτ. Μακεδονίας κι ὁ μάχιμος ἑλλ. στρατὸς ἦταν ὡς 4000 ἄνδρες. Τὸ μεσημέρι τῆς 16 Μαρτίου τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀμπουὶτ ὁρμοῦν ἀκάθεκτα ἀπὸ τὴν πύλη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀλλ' οἱ Ἕλληνες πολεμώντας ἡρωϊκὰ μὲ τὰ μακριὰ ντουφέκια τους, ποὺ εἶχαν γίνει στὰ ὁπλοστάσια τῆς Νάουσας, κρατοῦν γερὰ τὶς θέσεις τους. Ἔπειτα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις ποὺ ἐκράτησαν τέσσαρα ἡμερόνυκτα ὁ Ἀβδοὺλ ἀποσύρει τὰ στρατεύματά του γιατὶ εἶχαν πάθει μεγάλη φθορά. Βλέποντας πὼς μὲ τὸν πόλεμο δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμη τίποτε, προτείνει στοὺς Ἕλληνες νὰ παραδώσουν τὴν πόλι, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπορρίπτουν μὲ ἀγανάκτησι τὴν πρότασι. Ὠργισμένος τότε ὁ Ἀβδοὺλ ἀνασυντάσσει τὸ στρατό του καὶ τὰ χαράματα τῆς 30 Μαρτίου—ἦταν Μεγ. Παρασκευὴ—κάνει δεύτερη ἐπίθεσι κατὰ τῆς πόλεως, ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα αὐτὴ τὴ φορά. Οἱ Ἕλληνες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γνωρίζοντας τὶ τύχη τοὺς περιμένει ἂν χάσουν τὴν πόλι τους, ἀμύνονται μὲ πεῖσμα ἐπάνω στὰ τείχη κι ὁ ὑπερήφανος πασᾶς ὑποχωρεῖ πάλι ντροπιασμένος μὲ περισσότερες ἀπώλειες. Δυὸ ἡμέρες ὕστερα—ἀνήμερα τοῦ Πάσχα—ἡ Νάουσα δέχεται καὶ τρίτη ἐπίθεσι ἀλλὰ κι αὐτὴ ἀποτυγχάνει. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Δυτ. Μακεδονίας σκορπίζουν ἄκρατο ἐνθουσιασμὸ σ' ὅλη τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα καὶ τὰ βλέμματα ὅλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν τῆς γῆς στρέφονται τώρα πρὸς τὴν ἡρωϊκὴ Νάουσα, ποὺ ἔχει γίνει τὸ σύμβολο τῆς Ἐλευθερίας καὶ τὸ προπύργιο τῆς Βορείου Ἑλλάδος.

Δυστυχῶς ἡ ἄμυνα τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως δὲν ἠμποροῦσε νὰ κρατήση ἐπ' ἄπειρον. Αὐτὸ γιατὶ ὁ Ἀβδοὺλ ἐνισχύθηκε μὲ 3.000 ἄνδρες ποὺ ἔφθασαν ἀπὸ διάφορες πόλεις τῆς Δυτ. Μακεδονίας, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες διαρκῶς λιγόστευαν χωρὶς νὰ φαίνεται πουθενὰ βοήθεια. Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις στὶς 6 Ἀπριλίου ὁ Τοῦρκος πασᾶς κάνει τὴν τετάρτη καὶ τελευταία ἐπίθεσι κατὰ τῆς μαρτυρικῆς πόλεως. Τὴ φορὰ αὐτὴ οἱ Ἕλληνες ἐξαντλημένοι καὶ χωρὶς ἐφόδια δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατήσουν καὶ ὁ ἐχθρικὸς στρατός, ἀπὸ τὴν πύλη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐχύθηκε μὲ ἀλαλαγμοὺς μέσα στὴν πόλι. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἡ πόλις παραδόθηκε στὴν φωτιὰ καὶ τὴν καταστροφή. Ἀπὸ τὸν ἄμαχο πληθυσμὸ ἄλλοι ἐσφάγησαν καὶ ἄλλοι ὡδηγήθηκαν αἰχμάλωτοι στὸ τουρκικὸ στρατόπεδο. Ὡς 10.000 ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς μαρτυρικῆς Νάουσας. Ἀρκετὲς γυναῖκες, μητέρες μὲ παιδιὰ στὴν ἀγκα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λιὰ καὶ παρθένοι, ἀνέβηκαν σ' ἕνα ὕψωμα ἐπάνω ἀπὸ τὸν ποταμὸ «Ἀραπίτσα» κι ἀπὸ κεῖ—σὰν ἄλλες Σουλιώτισες στὸ Ζάλογγο— ἔπεσαν στὰ ὁρμητικὰ νερὰ τοῦ καταρράκτη προτιμώντας τὸν πιὸ σκληρὸ θάνατο παρὰ τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴν ἀτίμωσι.

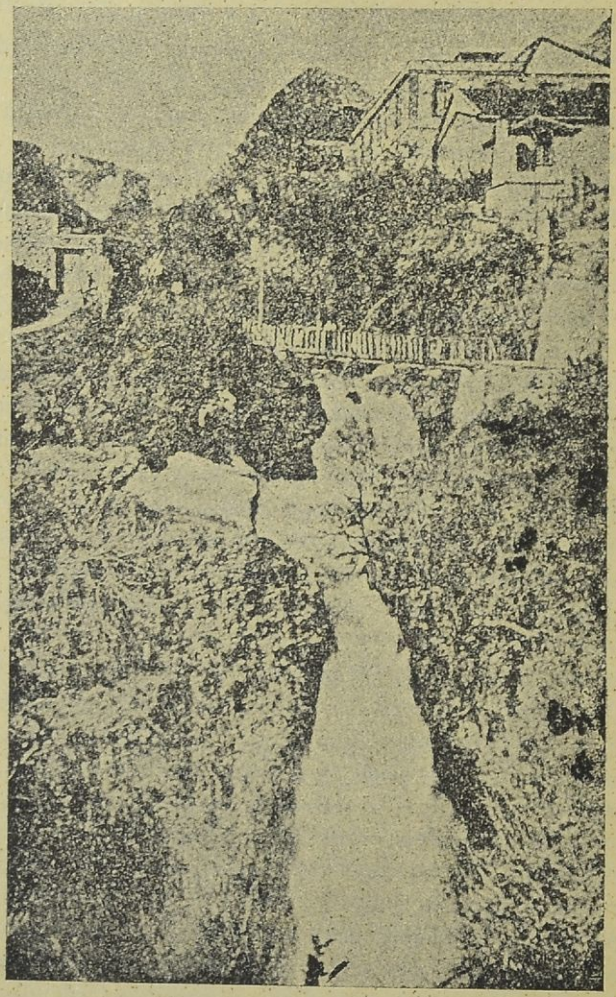

Εἰκ. 17. Καταρράκτης τοῦ ποταμοῦ «Ἀραπίτσα»
Ἐδῶ ἔπεσαν καὶ ἐπνίγηκαν οἱ Ἑλληνίδες τῆς Νάουσας, τὸ 1822

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ τὴν πτῶσι τῆς πόλεως ὁ Ζαφειράκης κατέφυγε στὰ βουνὰ ἀλλ' ἐκεῖ ἐκυκλώθηκε ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐσκοτώθηκε μ' ὅλους τοὺς ἄνδρες του. Ἡ γυναῖκα του μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ Καρατάσου καὶ τοῦ Γάτσου ὡδηγήθηκαν αἰχμάλωτες στὴ Θεσσαλονίκη ὅπου ὑπέφεραν φρικτὰ βασανιστήρια. Αὐτὸ τὸ ἡρωϊκὸ τέλος εἶχε ἡ ἐπανάστασις τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ὁ Καρατάσος μὲ τὸ Γάτσο βλέποντας πὼς δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους καὶ τὶς οἰκογένειές τους, ἔφυγαν μὲ 800 ἄνδρες στὴ Νότιο Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησαν δίπλα στοὺς ἀδελφούς τους Ἕλληνες ὥσπου ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερη. Ἔτσι στὴ φωνὴ τῆς πατρίδας ν' ἀποτινάξη τὴ σκλαβιά, ἔτρεξαν μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ καὶ τὰ παιδιὰ τῆς Μακεδονίας κι ἐπότισαν κι αὐτὰ μὲ τὸ θερμό τους αἷμα τὸ ἱερὸ δένδρο τῆς Ἐλευθερίας.

3. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Πέτα

Ὁ Χουρσὶτ ἅμα τὰ κατάφερε νὰ ἐξοντώση τὸν Ἀλῆ πασᾶ ἐστράφηκε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχαν γυρίσει στὸν τόπο τους καὶ τοὺς πολιόρκησε. Οἱ Σουλιῶτες ὅμως ἐπολέμησαν μὲ πεῖσμα κι ἀπέκρουσαν τὶς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Βλέποντας ὁ Χουρσὶτ πὼς ἡ ὑποταγὴ τοῦ Σουλίου θ' ἀπαιτοῦσε χρόνο, ἀφῆκε ἐκεῖ τὸν Ὁμὲρ Βρυώνη κι αὐτὸς κατέβηκε στὴ Θεσσαλία. Ἀπὸ κεῖ θὰ κατέβαινε στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ κατόπιν στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ Σουλιῶτες ἐζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ Κυβέρνησι κι ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύση στὴν Ἤπειρο, ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδᾶτος. Στὴν ἐκστρατεία ἐκείνη ἐπῆραν μέρος καὶ πολλοὶ φιλέλληνες Γερμανοί, Γάλλοι, Πολωνοί, Ἰταλοὶ κ. ἄ., ποὺ εἶχαν φθάσει στὴν Ἑλλάδα νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Κόρινθο, ἐπῆγε στὴν Πάτρα κι ἀπὸ κεῖ ἐπέρασε στὸ Μεσολόγγι. Ὅλος ὁ στρατὸς ποὺ εἶχε συγκεντρωθῆ ἐκεῖ ἦταν ὡς 4000. Σ' αὐτοὺς περιλαμβάνονταν ὁ Καρατάσος μὲ τὸ Γάτσο ποὺ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴ Νάουσα μὲ ἀρκετοὺς ἄνδρες νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα κι ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ λίγους Σουλιῶτες.

Ὁ Μαυροκορδᾶτος δὲν ἔκανε γιὰ στρατηγὸς κι ἔπεσε σὲ μεγάλο σφάλμα. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ προχωρήση μ' ὅλο τὸ στρατό, ἔστειλε τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη μὲ 500 Μανιᾶτες στὸ Φανάρι, λιμάνι στὴν Ἤπειρο ποὺ ἀπέχει ἑπτὰ ὧρες ἀπὸ τὸ Σούλι, νὰ βοηθήση τοὺς Σουλιῶτες. Μόλις ὁ Μαυρομιχάλης ἀπεβιβάσθηκε στὸ Φανάρι ἐκυκλώθηκε ἀπὸ 4.000 Τούρκους καὶ σκοτώθηκε κι ὁ ἴδιος μὲ τὸν περισσότερο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στρατό. Οἱ λίγοι ποὺ ἔμειναν ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα κι ἐγύρισαν στὸ Μεσολόγγι.

Ὁ ἄλλος στρατὸς μὲ τὸ Μαυροκορδᾶτο προχώρησε στὴν Ἄρτα κι ἔφθασε στὸ χωριὸ Πέτα. Ἐκεῖ τοὺς ἐπετέθη ξαφνικὰ ὁ Κιουταχῆς μὲ 6000 Ἀλβανοὺς—ἦταν νύκτα πρὸς τὴν 4η Ἰουλίου τοῦ 1822— κι οἱ Ἕλληνες ἂν καὶ ἐπολέμησαν γενναῖα ἔπαθαν τρομερὴ καταστροφή. Μὲ τὸν ἴδιο ἡρωϊσμὸ ἐπολέμησαν κι οἱ φιλέλληνες κι ἐσκοτώθηκαν ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ 25. Ὁ Μαυροκορδᾶτος μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του κατέβηκε κατόπιν στὸ Μεσολόγγι κι ὠχυρώθηκε γιὰ ν' ἀντισταθῆ στοὺς Τούρκους ποὺ θὰ ἐκατέβαιναν κάτω. Οἱ Σουλιῶτες πάλι ἅμα ἔμαθαν τὸ ἀτύχημα τῶν Ἑλλήνων στὸ Πέτα, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ ξανάφυγαν μὲ τὶς οἰκογένειές τους στὰ Ἑπτάνησα.

4. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ἅμα ἔπεσε τὸ Σούλι, ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐκτελώντας διαταγὴ τοῦ Χουρσὶτ κατέβηκε μὲ τὸν Κιουταχῆ στὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ πολιώρκησαν ἀπὸ τὴν ξηρά. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἔφθασε κι ὁ Γιουσοὺφ πασᾶς τῆς Πάτρας μ' ἀρκετὰ πλοῖα καὶ τὸ ἔκλεισε ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ὁ στρατὸς ποὺ διέθεταν οἱ πολιορκούμενοι ἦταν ὡς 400 ἄνδρες κι ἄλλοι 30 Σουλιῶτες μὲ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ὡς 15.000. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες εἶχαν λίγο στρατό, γιὰ νὰ κερδίσουν χρόνο, ἀνέθεσαν στὸ Μπότσαρη νὰ ρθῆ σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ παραδώση τάχα τὴν πόλι. Τέλος ἔφθασε ὁ στόλος μὲ τὸ Μιαούλη, ἐσκόρπισε τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα κι ἔμπασε στὸ Μεσολόγγι τροφές, πολεμοφόδια κι ἐνίσχυσι ἀπὸ 1000 ἄνδρες. Ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Πετρόμπεης μὲ τὸν Κανέλλο Δηλιγιάννη.

Οἱ πολιορκημένοι τότε ἐσταμάτησαν τὶς διαπραγματεύσεις καὶ παράγγειλαν στὸν Ὀμὲρ Βρυώνη, πὼς ἂν θέλη τὸ Μεσολόγγι, ἂς κοπιάση νὰ τὸ πάρη. Μὲ τὴν ἀπάντησι αὐτὴ ὠργίσθηκε ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς κι ἀπεφάσισε νὰ κάμη γενικὴ ἔφοδο νὰ μπῆ στὴν πόλι. Ἡ ἔφοδος θὰ ἐγινόταν ξημερώνοντας τὰ Χριστούγεννα γιατὶ ἤξερε πὼς τότε οἱ Ἕλληνες θὰ εἶχαν ἀφήσει τὶς θέσεις καὶ θὰ ἦσαν στὴν ἐκκλησία. Γιὰ καλή τους ὅμως τύχη οἱ Ἕλληνες εἰδοποιήθηκαν ἀπὸ νωρὶς ἀπὸ ἕναν Ἕλληνα κυνηγὸ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη κι ἔλαβαν τὰ μέτρα τους. Ἔτσι ἅμα ἐκδηλώθηκε ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις, ἐκράτησαν καλὰ τὶς θέσεις, ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸ καὶ τοῦ ἐπροξένησαν πολλὲς ἀπώλειες.

Ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ συνάμα εἶχαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σώσει τὰ ἐφόδια κι ὑπέφεραν ἀπὸ τὶς βροχὲς καὶ τὸ κρύο, ἔλυσαν τὴν πολιορκία κι ἔφυγαν. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔπεσαν ἀπὸ κοντὰ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀφήσουν πολλὲς ἀποσκευὲς καὶ μερικὰ κανόνια. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολλοὶ ἐπνίγηκαν στὸν Ἀχελῶο καὶ μόνο λίγοι κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὴν Ἤπειρο, ἐξαντλημένοι ἀπὸ τὶς πολλὲς στερήσεις καὶ τὶς κακουχίες.

5. Ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη

Ὁ σουλτᾶνος, μὴ θέλοντας νὰ δοξασθῆ περισσότερο ὁ Χουρσίτ, ποὺ μετὰ τὴν ἐξόντωσι τοῦ Ἀλῆ εἶχε ἀποχτήσει μεγάλη φήμη, ἔκαμε ἀρχιστράτηγο τὸ Μαχμοὺτ πασᾶ τῆς Δράμας ἢ Δράμαλη κι ἀνέθεσε σ' αὐτὸν νὰ σβήση τὴν ἐπανάστασι. Τὸν Ἰούνιο λοιπὸν τοῦ 1822 ὁ Δράμαλης ἐξεκίνησε ἀπὸ τὴ Λάρισα μὲ 30.000 στρατὸ καὶ πολλὰ μεταγωγικὰ ζῶα. Εὐτυχῶς γι' αὐτὸν οἱ καπεταναῖοι τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς εὑρίσκονταν σὲ διχόνοιες κι ἔτσι ἔφθασε στὴν Ἀθήνα ἀνενόχλητος. Ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ κατόπιν ἐμπῆκε στὴν Κόρινθο καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκροκόρινθο. Ὕστερα ἐπέρασε στὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ στὶς 12 Ἰουλίου τὰ στρατεύματά του ἐχύθηκαν στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα.

Στὸ ἀντίκρυσμα τόσου στρατοῦ οἱ Ἕλληνες ἐφοβήθηκαν κι ἔπιασαν τὰ βουνά. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ποὺ στὸ μεταξὺ εὑρισκόταν στὸ Ἄργος, μεταφέρθηκε σὲ δύο πλοῖα ποὺ ἦσαν στὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Μόνο ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἐδέχθηκε νὰ μπῆ στὰ πλοῖα. Ἐμάζεψε 700 ἄνδρες κι ἐπῆγε νὰ βοηθήση τοὺς Ἕλληνες ποὺ ἦσαν κλεισμένοι στὸ φρούριο τοῦ Ἄργους.

Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμὴ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα τὸ θάρρος τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ἡ στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἅμα ἔφθασε στὴν Τρίπολι ἡ εἴδησις πὼς ὁ Δράμαλης ἐμπῆκε στὴν Πελοπόννησο, ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πετρόμπεη καὶ τὸν Παπαφλέσσα ἐπῆραν ὅ,τι στρατὸ εἶχαν κι ἔπιασαν τοὺς Μύλους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκε διαταγὴ νὰ μεταφερθοῦν τὰ γεννήματα στὰ βουνά. Ὅσα δὲ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ μεταφέρουν, θὰ τὰ ἔκαιαν νὰ μὴν τὰ πάρη ὁ ἐχθρός.

Στὸ μεταξὺ οἱ ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων διαδέχονταν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη κι ἀνάγκασαν τὸ Δράμαλη νὰ μένη ἀκίνητος στὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους. Νὰ προχωρήση πρὸς τὴν Τρίπολι, ἦταν ἀδύνατο. Στὸ τέλος οἱ τροφὲς ἐσώθηκαν καὶ τὸ νερὸ ἦταν λίγο γιατὶ τὰ πιὸ πολλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πηγάδια ἦσαν δηλητηριασμένα ἀπὸ τὰ χάλκινα μαγειρικὰ σκεύη ποὺ εἶχαν ρίξει μέσα οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ γλυτώσουν. Οἱ ἀσθένειες πάλι ἀπὸ τὴ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ ἐθέρισαν ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Τὰ τουρκικὰ πλοῖα πολλὲς φορὲς ἐπεχείρησαν νὰ ἐφοδιάσουν τὸ Δράμαλη, ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν τ' ἄφηνε νὰ πλησιάσουν. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ γυρίση μὲ τὸ στρατό του στὴν Κόρινθο, νὰ περιμένη ἐκεῖ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Χουρσὶτ ἢ μὲ τὸν τουρκικὸ στόλο. Ἔπρεπε ὅμως νὰ ξεγελάση τοὺς Ἕλληνες νὰ μὴ πιάσουν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων ποὺ εἶναι στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Ἄργος στὴν Κόρινθο. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν γραμματέα του, ποὺ ἦταν Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Κυπαρισσία, στοὺς Μύλους καὶ εἶπε στοὺς ἀρχηγοὺς νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ θὰ ἔπαιρναν ὅλοι ἀμνηστεία. Οἱ ἀρχηγοὶ ἀκούοντες τὴν πρότασι αὐτὴ ἐγέλασαν. Τότε ὁ Γραμματέας σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἶχε λάβει, ἀνεκοίνωσε ἐμπιστευτικὰ τάχα πὼς ὁ Δράμαλης σκέπτεται νὰ προχωρήση στὴν Τρίπολι. Σὰν χριστιανὸς λοιπὸν τοὺς συμβούλεψε νὰ πιάσουν τὰ στενὰ καὶ νὰ τὸν κτυπήσουν. Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τὸν ἐπίστευσαν, μὰ ὁ τετραπέρατος Κολοκοτρώνης δὲν ἐννοοῦσε νὰ πέση στὴν παγίδα. Κατάλαβε τὴ δύσκολη θέσι τοῦ Δράμαλη. «Κόβω τὸ κεφάλι μου» τοὺς εἶπε «πὼς ὁ Δράμαλης σκέφτεται νὰ φύγη γιὰ τὴν Κόρινθο καὶ πρέπει νὰ πιάσουμε τὰ Δερβενάκια νὰ τὸν κτυπήσουμε». Δυστυχῶς οἱ ἀρχηγοὶ δὲν τὸν ἄκουσαν. Ἔτσι ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν ἐξαδελφό του τὸν Πλαπούτα καὶ 2000 πιστούς του ἄνδρες ἐπῆγε κι ἔπιασε τὸ χωριὸ Ἅγιος Γεώργιος, κοντὰ στὴ Νεμέα. (Κοίταξε τὸ σχέδιο τῆς μάχης στὴ σελ. 71). Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀκολούθησαν μόνο ὁ ἀνεψιός του Νικηταρᾶς, ὁ Ὑψηλάντης κι ὁ Παπαφλέσσας. Αὐτοὶ μ' ὅ,τι δυνάμεις εἶχαν ἔπιασαν τὸ λόφο ποὺ φράζει τὴ χαράδρα, κοντὰ στὸ χωριὸ Ἅγιος Σώστης.

Ἡ καταστροφή. Πραγματικὰ ὅπως εἶχε ὑπολογίσει ὁ Κολοκοτρώνης ἔτσι κι ἔγινε. Στὶς 25 Ἰουλίου ἡ πρωτοπορεία τοῦ Δράμαλη ἐφάνηκε νὰ κινῆται πρὸς τὴν Κόρινθο. Ἅμα οἱ Τοῦρκοι ἐμπῆκαν στὰ Δερβενάκια, ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πλαπούτα τοὺς κτυποῦν ἀπὸ τὶς πλαγιές. Ἐκεῖνοι τρομάζουν ἀπὸ τὸν αἰφνιδιασμό, ἀλλάζουν δρόμο καὶ τραβοῦν πρὸς τὸν Ἅγιο Σώστη νὰ σωθοῦν. Μόλις ἐμπῆκαν στὴ χαράδρα τοὺς ὑποδέχονται τὰ πυρὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Συνάμα ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς κτυπάει ἀπὸ πίσω. Οἱ Τοῦρκοι κτυπιοῦνται τώρα ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς καὶ πσθαίνουν μεγάλη καταστροφή. Ὁ Νικηταρᾶς ἄλλαξε τέσσερα σπαθιά. Ὡς 4000 ὑπολογίζονται οἱ Τοῦρκοι ποὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

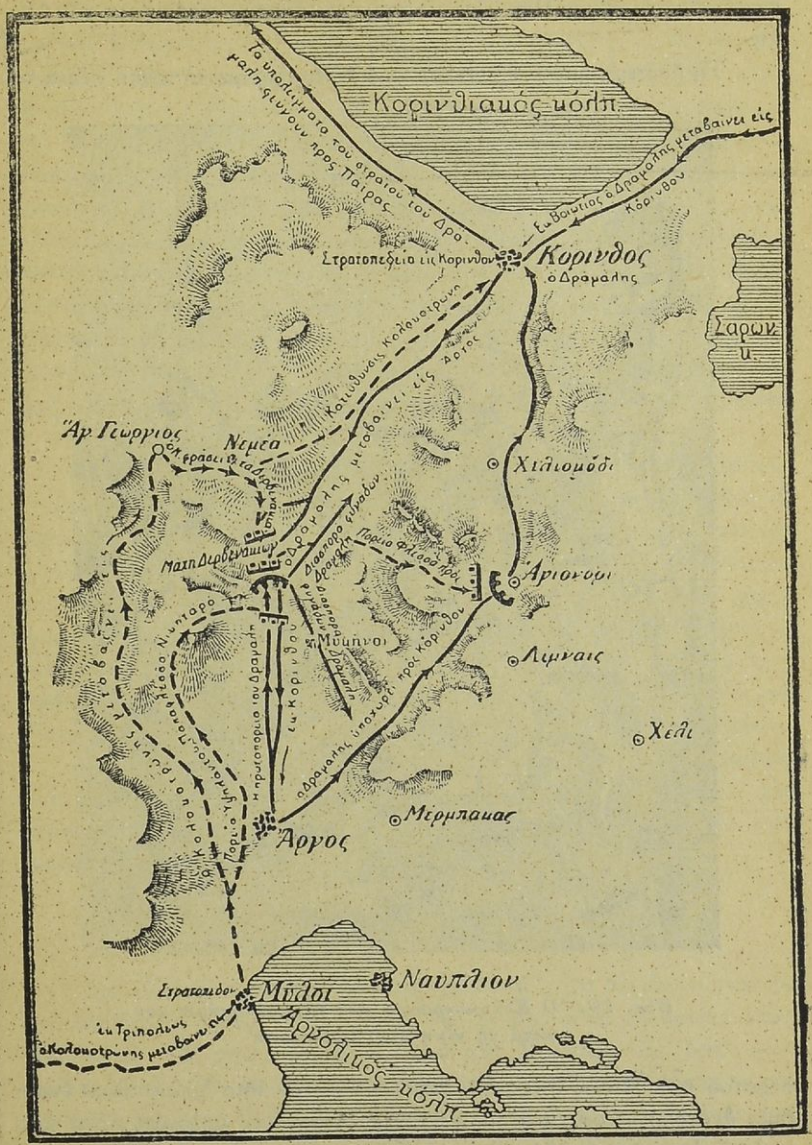

18. Σχέδιο τῆς μάχης στὰ Δερβενάκια (25 καὶ 27 Ἰουλίου 1822)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐσκοτώθηκαν καὶ πολλὰ ζῶα φορτωμένα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Τὴ δεύτερη ἡμέρα ἐξεκίνησε κι ὁ Δράμαλης μὲ τὸ κύριο σῶμα τοῦ

Εἰκ. 19. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τὰ παλληκάρια του μετὰ τὴ νίκη στὰ Δερβενάκια

στρατοῦ του. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἀκολούθησε τὸν ἴδιο δρόμο παρὰ ἐτράβηξε ἀνατολικώτερα νὰ περάση ἀπὸ τὸ Ἁγιονόρι, μολονότι ἤξερε πῶς κι ἐκεῖ εἶναι στενά. Μὰ καὶ δῶ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε τὸ νοῦ του. Παρήγγειλε στοὺς ἀρχηγοὺς ποὺ περίμεναν στοὺς Μύλους νὰ κυνηγήσουν τὸ Δράμαλη. Ἐκεῖνος ἔμεινε στὰ Δερβενάκια γιατὶ δὲν ἤξερε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποιὸ δρόμο θ' ἀκολουθοῦσε ὁ Δράμαλης. Ἔστειλε ὅμως στὸ Ἁγιονόρι τὸν Παπαφλέσσα μὲ τὸ Νικηταρᾶ καὶ τὸν Ὑψηλάντη. Γιὰ νὰ ἐνθουσιάση τοὺς πολεμιστὲς καὶ νὰ τραβήξη τὴν ὄρεξί τους γιὰ λαφυραγωγία τοὺς ἔλεγε: «Ἔννοια σας καὶ πίσω εἶναι οἱ πασάδες μὲ τὰ πλούτη».

Ἅμα ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη μπῆκε στὰ στενὰ τ' Ἁγιονοριοῦ ὁ Νικηταρᾶς βγαίνει μπροστὰ καὶ πυροβολεῖ μιὰ καμήλα φορτωμένη μπαρούτι. Ἀπὸ τὴν ἀνάφλεξι οἱ Τοῦρκοι συγχύζονται. Ὅσο νὰ συνέλθουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν σύγχυσι οἱ Ἕλληνες τοὺς κτυποῦν ἀπὸ παντοῦ καὶ παθαίνουν μεγάλη καταστροφή. Ἂν ἐρχόταν κι οἱ Ἕλληνες ποὺ εἶχαν πιάσει τοὺς Μύλους, ὅπως τοὺς εἶχε παραγγείλει ὁ Κολοκοτρώνης, δὲ θὰ ἐγλύτωνε κανείς. Τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκινήθησαν ἀπὸ τοὺς Μύλους. Μόλις ὅμως ἔφθασαν στὸ Ἄργος ἐπεδόθηκαν στὸ νὰ μαζεύουν τὰ λάφυρα ποὺ ἄφησε ἐκεῖ ἐπίτηδες ὁ Δράμαλης κι ἔτσι τοῦ ἐδόθηκε καιρὸς νὰ φύγη.

Μετὰ τὴ μάχη στ' Ἁγιονόρι ὁ Δράμαλης ἐπροχώρησε μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ κι ἔφθασε στὴν Κόρινθο. Ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ φύγη ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ γιατὶ μποστὰ στὰ στενὰ τοῦ εἶχε στήσει καρτέρι ὁ Ἀνδροῦτσος, ἔμεινε στὴν Κόρινθο καὶ στὶς 27 Ὀκτωβρίου ἐπέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του. Κατόπιν ὅσοι Τοῦρκοι ἐγλύτωσαν ἐπῆραν τὸν παραλιακὸ δρόμο γιὰ τὴν Πάτρα. Στὴν Ἀκράτα ὅμως τοὺς ἐκτύπησαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ζαΐμης, Πετμεζᾶς, Λόντος καὶ Χαραλάμπης καὶ τοὺς ἀποδεκάτισαν. Στὸ τέλος πολὺ λίγοι ἐπρόλαβαν νὰ μποῦν στὰ πλοῖα τοῦ Γιουσοὺφ ποὺ ἐπερίμεναν στὴν παραλία κι ἐκεῖνοι μόνον ἐσώθηκαν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη ὁ Κολοκοτρώνης ἐδοξάσθηκε κι ἡ Γερουσία σύμφωνα μὲ ἀπαίτηση τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τὸν ὠνόμασε ἀρχιστράτηγο. Στὰ τέλη τοῦ 1822, παραδόθηκε καὶ τὸ Παλαμήδι μὲ πολλὰ λάφυρα.

6. Καταστροφὴ τῆς Χίου

Ἀπ' ὅλα τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου μόνο ἡ Χίος δὲν ἐπαναστάτησε ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο. Αὐτὸ γιατὶ οἱ Χιῶτες εἶναι φιλήσυχος λαός. Ἔπειτα τὸ νησί τους εἶναι πολὺ κοντὰ στὴ Μικρασία ἀπ' ὅπου μποροῦσαν εὔκολα νὰ ρθοῦν τουρκικὰ στρατεύματα. Στὶς 10 Μαρτίου τοῦ 1822 ὁ ἡγεμόνας τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεβιβάσθηκε στὴ Χίο μὲ 2500 ἄνδρες κι ἀνάγκασε τοὺς Χιῶτες νὰ ἐπαναστατήσουν. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ νησιοῦ ἐκλείστηκαν τότε βιαστικὰ στὸ κάστρο τῆς πόλεως. Μόλις ὁ Σουλτᾶνος ἔμαθε πὼς ἐπαναστάτησαν κι οἱ Χιῶ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τες, ἔδωκε διαταγὴ στὸ ναύαρχο Καραλῆ νὰ πλεύση μὲ τὸ στόλο στὴ Χίο καὶ νὰ μὴν ἀφήση λίθον ἐπὶ λίθου. Ὁ Καραλῆς φθάνοντας στὴ Χίο—30 Μαρτίου—ἄρχισε σφοδρὸ κανονιοβολισμὸ καὶ κατόπιν ἔβγαλε 7000 ἄνδρες. Μὲ αὐτοὺς ἑνώθηκε κι ἡ φρουρὰ ποὺ εἶχε κλεισθῆ στὸ κάστρο κι οἱ ἐπαναστάτες διελύθηκαν. Κατόπιν οἱ Σαμιῶτες ἔφυγαν κι ἐγύρισαν στό νησί τους.

Ὁ Καραλῆς μὲ προκήρυξι καλεῖ τότε τοὺς κατοίκους νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους καὶ ἐγγυᾶται πὼς δὲν θὰ πάθη κανεὶς τίποτε. Ἐκεῖνοι γυρίζουν ἀλλὰ σφάζονται στὰ σπίτια καὶ στοὺς δρόμους (5—7 Ἀπριλίου). Τόση ἦταν ἡ ἀγριότητα τῶν Τούρκων, ὥστε ἔμπαιναν καὶ στὰ νοσοκομεῖα κι ἔσφαζαν τοὺς ἀρρώστους ἐπάνω στὰ κρεβάτια. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ στὰ χωριά. Μεγαλύτερη σφαγὴ ἔγινε στὸ Β.Δ. μέρος τοῦ νησιοῦ, ὅπου εἶχαν μαζευθῆ πολλοὶ καὶ περίμεναν πλοῖα νὰ τοὺς πάρουν. Τοὺς ἐπρόλαβαν ὅμως οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἔσφαξαν. Ἔτσι τὸ μυροβόλο κι ἥσυχο νησὶ εἶχε γίνει τώρα ἀπέραντο νεκροταφεῖο. Ἀπὸ τοὺς 100.000 κατοίκους ποὺ εἶχε ἡ Χίος πρὸ τῆς καταστροφῆς 70.000 περίπου ἐσφάγησαν μὲ ἀγριότητα ἢ ἐπωλήθησαν σὰν τὰ ζῶα στὶς ἀγορὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἄλλοι κατώρθωσαν νὰ φύγουν μὲ πλοῖα καὶ μόνον ὡς 3.000 ἔμειναν στὸ νησί.

Εἰκ. 20. Καραλῆς

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ἐκίνησε τὴ συμπάθεια ὅλων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ὅλος ὁ τύπος ἐκαυτηρίασε τὴ βαρβαρότητα τῶν Τούρκων κι ἐζητοῦσε ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις νὰ ἐπέμβουν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος.

7. Ὁ Κανάρης ἐκδικεῖται

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασε ἀργὰ στὴ Χίο καὶ δὲν ἐπρόλαβε τὸ κακό. Μόνο κατώρθωσε νὰ μαζέψη ὅσους εἶχαν κρυφθῆ στὰ δυτικὰ παράλια καὶ τοὺς ἐπῆγε στὰ Ψαρά. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σαν νὰ κάμουν κατὰ μέτωπο ἐπίθεσι κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου γιατὶ εἶχε μεγάλα κανόνια, ἀπεφάσισαν νὰ χρησιμοποιήσουν πάλι τὰ πυροπολικά. Τὴ δουλειὰ αὐτὴ ἀνέλαβαν ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Πιπῖνος κι ὁ Ψαριανὸς Κωνστ. Κανάρης μὲ 40 ἄνδρες. Ὡς τότε ὁ Κανάρης ἦταν ἁπλὸς ναύτης. Ἀφοῦ μετάλαβαν ὅλοι στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, ἐμπῆκαν στὰ πυροπολικὰ καὶ τὴ νύκτα τῆς 6ης Ἰουνίου ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Χίου. Ἐκεῖ ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὸ σκοτάδι κι ἐμπῆκαν μέσα χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι.

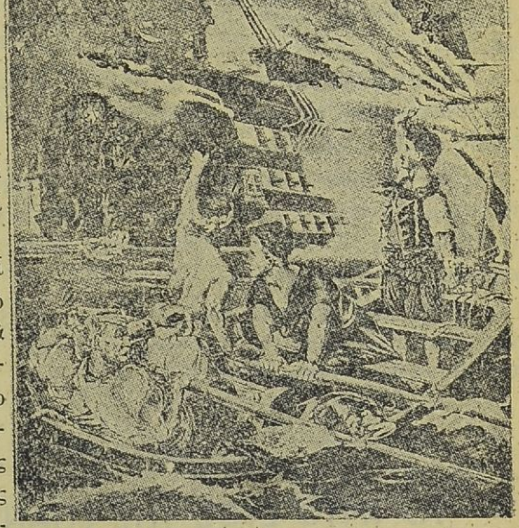

Εἰκ. 21. Ἡρωϊσμὸς τοῦ Κανάρη

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ οἱ Τοῦρκοι ἑώρταζαν τὸ Ραμαζάνι κι ὅλα τὰ πλοῖα τους ἦταν φωταγωγημένα. Ἰδιαίτερο φωτισμὸ εἶχε ἡ ναυαρχίδα, γιατὶ ὁ Καραλῆς εἶχε καλέσει ἐκεῖ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ στόλου καὶ διεσκέδαζαν.

Τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἔπεσαν στὴ ναυαρχίδα καὶ ἐτράβηξε ἴσια σ' αὐτὴ μὲ τὸ πυροπολικό του. Ὁ Πιπῖνος κατευθύνεται στὴν ὑπο-ναυαρχίδα, ἀνάβει τὸ πυροβολικό του ἀλλὰ δὲν τὰ καταφέρνει καλὰ κι ἀποτυγχάνει. Ὁ Κανάρης ὅμως τὸ ἔδεσε καλά. Κατόπιν ἄναψε τὸ φυτίλι καὶ πηδώντας στὴ βάρκα ποὺ τὸν περίμεναν αἱ ναῦτες του, ἐφώναξε: «Νὰ παλιότουρκοι ὡραία φωτοχυσία γιὰ τὸ Μπαϊράμι σας». Τὸ τὶ ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ λίγο δὲν περιγράφεται. Οἱ φλόγες τοῦ πυροπολικοῦ μεταδίδονται στὴν ναυαρχίδα κι ἐπακολουθεῖ πανικός. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ τοὺς ναῦτες ἔντρομοι πέφτουν στὴ θάλασσα νὰ σωθοῦν μὲ τὸ κολύμπι. Ἄλλοι πάλι κατεβάζουν γρήγορα τὶς βάρκες στὴ θάλασσα, μπαίνουν μέσα ἀλλ' ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὸν πανικὸ οἱ βάρκες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνατρέπονται. Ὁ ἴδιος ὁ Καραλῆς μὲ δυσκολία κατώρθωσε καὶ μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα ἀλλὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔπεσε ἀπὸ τὸ πλοῖο ἕνα ἀναμμένο ξύλο, τὸν ἐκτύπησε στὸ κεφάλι καὶ πρὶν τὸν βγάλουν στὴν παραλία ἐπέθανε. Τέλος ἡ φωτιὰ φθάνει στὶς πυριτιδαποθῆκες. Τεράστιες φλόγες ξεχύθηκαν τότε ὡς τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ περήφανο πλοῖο ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα. Ἀπὸ 3000 ἄνδρες ποὺ διεσκέδαζαν σ' αὐτό, λίγοι μόνο ἐσώθηκαν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κολύμπι. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς ναυαρχίδας, ὁ ἄλλος στόλος ἔκοψε τὶς ἄγκυρες κι ἀντὶ νὰ πάη στὴ Σάμο καὶ τὰ Ψαρά, ὅπως ἦταν τὸ σχέδιο, κατέφυγε στὸν Ἑλλήσποντο.

Ἀπὸ τὴ μεγάλη σύγχυσι ποὺ ἔγινε, οἱ γενναῖοι πυροπλητὲς ἐβγῆκαν ἀθέατοι ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Χίου, ἔφθασαν στὰ Ψαρὰ καὶ τοὺς ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Κανάρης ἔκαμε καὶ δεύτερο κατόρθωμα. Ἀνετίναξε στὴν Τένεδο καὶ τὴν ὑπονναυαρχίδα καὶ εὗρῆκαν τὸ θάνατο ὡς 1600 ἄτομα. Ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔμεινε κυρίαρχος σ' ὅλο τὸ Αγαῖο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Συγκεντρώσετε τὴν ὕλη τοῦ β' ἔτους. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Νάουσας, τὴν ἄνοιξι τοῦ 1822. Ἱστορικὰ πρόσωπα β' ἔτους, πίνακας κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων. Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1823 ἐγίνονταν μεγάλες ἑτοιμασίες στὴν Κωνσταντινούπολι νὰ σταλοῦν στὴν Ἑλλάδα ἰσχυρὲς δυνάμεις μὲ ἄφθονο ὑλικό. Εὐτυχῶς τὸ Μάρτιο ἔγινε μιὰ μεγάλη πυρκαϊὰ στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ζημίες σὲ σπίτια, ἐκάηκαν οἱ ἀποθῆκες πολεμοφοδίων, ὅλα τὰ κανόνια ποὺ εἶχαν ἕτοιμα γιὰ τὴ Θεσσαλία, 1200 ἄλλα κανόνια ποὺ προώριζαν γιὰ τὸ στόλο, ὁ ναύσταθμος κι ἄφθονο ὑλικό. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἐματαιώθηκε προσωρινά. Ἐπὶ τέλους τὸ Μάϊο ἑτοιμάσθηκε στρατὸς κι ἐχωρίσθηκε σὲ δύο τμήματα. Τὸ ἕνα θὰ ἐπροχωροῦσε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τ' ἄλλο ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Στερεά. Οἱ στρατοὶ αὐτοὶ θὰ ἑνώνονταν στὴ Ναύπακτο καὶ μὲ πλοῖα θὰ ἐπερνοῦσαν στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ στρατὸς ποὺ προχώρησε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ ἀπέτυχε καὶ ἐγύρισε στὴ Θεσσαλία. Ὁ ἄλλος ἀπὸ 14.000 ἄνδρες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ τὸ Μουσταῆ πασᾶ τῆς Σκόδρας, ἐμπῆκε στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης προχώρησε τότε στὴν Ἀκαρνανία καὶ ὁ Μουσταῆ πασᾶς περνώντας τ' Ἄγραφα ἐμπῆκε στὴν Εὐρυτανία κι ἐστρατοπέδευσε στὸ Καρπενήσι.

Ἡ εἴδησις πὼς κατεβαίνει τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴ Δυτ. Στερεὰ ἀνησύχησε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι. Ἀρχιστράτηγος στὴ Δυτικὴ Στερεὰ διωρίστηκε ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ὁ Μπότσαρης βλέποντας πὼς οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ δυσαρεστήθηκαν μ' αὐτό, ἀφοῦ ἀσπάσθηκε τὸν διορισμό του, κατόπιν τὸν ἔσχισε λέγοντας: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ δίπλωμά του ἐπάνω στὴ μάχη». Καὶ χωρὶς νὰ χάση καιρὸ ἐπῆρε 350 Σουλιῶτες καὶ ἐπῆγε στὸ Καρπενήσι. Στὶς 9 Αὐγούστου, μεσάνυχτα, ὁ Μάρκος μὲ τὰ παλληκάρια του εἰσχώρησε στὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο. Χωρὶς νὰ πυροβολοῦν ἐρρίχθηκαν στοὺς ἐχθροὺς μὲ τὰ σπαθιὰ μιλώντας Ἀρβανίτικα. Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν πὼς θὰ ἔγινε κάποια στάσις κι ἀπὸ τὴ σύγχυσι ἐπυροβολοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Πολλοὶ πετοῦσαν τὰ ὅπλα κι ἔφευγαν. Ὁ Μπότσαρης ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὸν πανικὸ καὶ ἠθέλησε νὰ πιάση καὶ τοὺς πασάδες ποὺ εἶχαν τὶς σκηνές τους μέσα σὲ μιὰ μάντρα. Σκαρφάλωσε λοιπὸν στὸν τοῖχο καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἰδῆ μέσα, ἐπυροβολήθηκε στὸ μέτωπο κι ἔπεσε κάτω. «Ἐβαρέθηκα ἀδέλφια», λέει στοὺς συντρόφους του. Ἐκεῖνοι ἀμέσως τὸν ἐπῆραν καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι ἐγύρισαν στὸ Μεσολόγγι μὲ πολλὰ λάφυρα. Στὴ μάχη τοῦ Καρπενησίου οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ὡς 1500 νεκρούς, ἐνῶ οἱ Σουλιῶτες μόνο 30.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Μπότσαρη μεταφέρθηκε στὸ σπίτι τῆς ἀδελφῆς του καὶ κάθε τέταρτο ἐρρίχνονταν ἀπὸ τοὺς προμαχῶνες 33 πυροβολισμοί, ὅση ἦταν ἡ ἡλικία τοῦ Μάρκου. Τέλος τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Μετὰ τὴ μάχη στὸ Καρπενήσι ὁ Μουσταῆς κατέβηκε στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀγρινίου, ἑνώθηκε μὲ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ πολιώρκησαν τὸ Αἰτωλικό. Ἡ μικρὴ αὐτὴ πολιτεία, ποὺ ἤκμασε στὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας, εἶναι κτισμένη ἐπάνω σ' ἕνα νησάκι στὴ μέση τῆς λιμνοθάλασσας. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο καὶ γιατὶ ἦταν καλὰ ὀχυρωμένη δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν καταλάβουν. Ἔτσι ἅμα ἐμπῆκε ὁ χειμώνας ἔλυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σαν τὴν πολιορκία κι ἐγύρισαν στὴν Ἤπειρο. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔγιναν στὴ Δυτ. Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ μερικὲς μικροσυμπλοκὲς στὴ θάλασσα, ἄλλα πολεμικὰ γεγονότα τὸ 1823 δὲν ἔγιναν.

2. Φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη. Λόρδος Βύρων

Τὰ κατορθώματα ποὺ εἶχαν κάνει ὡς τώρα οἱ Ἕλληνες, ἐκίνησαν τὸ θαυμασμὸ τῶν ἐλευθέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ συμπάθησαν τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα. Πολὺ βοήθησαν σ' αὐτὸ οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνες (Κοραῆς, Καποδίστριας κ. ἄ.) καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι μορφωμένοι ποὺ ἐγνώριζον τὴν ἱστορία τῆς πατρίδος μας. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ ἱδρύωνται φιλελληνικοὶ σύλλογοι στὴν Πολωνία, Γερμανία, Ἑλβετία, Γαλλία, Ἱσπανία κ. ἄ. κι ἐμαζεύονταν χρήματα. Μ' αὐτὰ ἀγόραζαν πολε-

Εἰκ. 22. Ὑποδοχὴ τοῦ Λόρδου Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι

μοφόδια, ἑτοίμαζαν ἐθελοντικὸ στρατὸ ἀπὸ φιλέλληνες καὶ τὸν ἔστελναν στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ φιλέλληνες ἔπεσαν στὴ μάχη τοῦ Πέτα.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ξένων, ἰδίως μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Χίου, ἦταν τόσος ὥστε οἱ κυβερνήσεις ποὺ ἦσαν ὡς τώρα ἀδιάφοροι ἀναγκάσθηκαν νὰ εὐνοήσουν τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα. Μεγάλη φιλελληνικὴ κίνησις παρατηρήθηκε ὅταν ἦταν στὴν Ἀγγλία ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὁ μεγάλος φιλέλληνας Γεώργιος Κάνιγκ. Τότε τὰ μέλη τοῦ συλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λόγου τοῦ Λονδίνου αὐξήθησαν καὶ γράφηκαν σ' αὐτὸν καὶ πολλὰ πολιτικὰ πρόσωπα. Ἔτσι συγκεντρώθηκαν πολλὰ χρήματα καὶ ἐδόθηκε καὶ δάνειο στὴν Ἑλλάδα. Πρωτοπόρος στὴν ὅλη φιλελληνικὴ κίνησι τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἦταν ὁ μεγάλος ποιητὴς Λόρδος Βύρων.

Ὁ Βύρων καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Λονδίνου κι ἦταν πολὺ γνωστὸς ἀπὸ τὰ ὑπέροχα ποιήματά του ποὺ μ' αὐτὰ περιγράφονταν τὰ βάσανα κι οἱ κρυφοὶ πόθοι τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Τὸ 1823 ἔφυγε ἀπὸ τὸ Λονδῖνο μ' ἄλλους φιλέλληνες καὶ στὶς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἔφθασε στὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ ἐντύθηκε ἑλληνικὰ κι ἔγινε σωστὸς Ἕλληνας. Ὅσα χρήματα εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ φιλελληνικὸ σύλλογο τοῦ Λονδίνου τὰ παρέδωσε στὸ Μαυροκορδᾶτο. Αὐτὸς μὲ δικά του χρήματα κατάρτισε ἰδιαίτερο στρατιωτικὸ σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιῶτες κι ἔκανε προετοιμασίες γιὰ νὰ πολεμήση τοὺς Τούρκους. Δυστυχῶς τὸ ἑλῶδες κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου ἐκλόνισε τὴν ὑγεία του καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ζήση περισσότερο ἀπὸ 4 μῆνες. Ἔτσι στὶς 19 Ἀπριλίου τοῦ 1824 ἐπέθανε κι οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου τούτου φιλέλληνα.

Ὅταν τὸ κράτος μας ἔγινε ἐλεύθερο, ἐκδηλώνοντας τὴν εὐγνωμοσύνη του, ἔστησε ἀγάλματα τοῦ Βύρωνα στὸ Μεσολόγγι καὶ στὸ Ζάππειο τῶν Ἀθηνῶν.

3. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων

Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη ὡς τὸ 1824, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔκαμαν ἄλλη ἐκστρατεία στὴν Πελοπόννησο. Τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἀντὶ νὰ τὸ ἐκμεταλλευθοῦν καὶ νὰ ὀργανώσουν τὸ Κράτος ὥστε ν' ἀνθέξη σὲ νέα ἐπίθεσι τοῦ ἐχθροῦ, ἄρχισαν τὰ κομματικὰ καὶ ἐχωρίσθηκαν σὲ δύο μερίδες: Στὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν ποὺ εἶχε τὸ Μαυροκορδᾶτο. Στὴ Β' Ἐθνικὴ συνέλευσι ποὺ ἔγινε στὸ Ἄστρος τὸ Μάρτιο τοῦ 1823, ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔγινε ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὁ Πετρόμπεης. Ὁ Κολοκοτρώνης ποὺ ἦταν κι αὐτὸς μέλος στὸ Ἐκτελεστικό, ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του τὸν Πετρόμπεη καὶ μερικὰ ἄλλα μέλη κι ἔτσι ἔπαψαν νὰ συνεργάζωνται τὸ Βουλευτικὸ μὲ τὸ Ἐκτελεστικό. Ὁ Μαυροκορδᾶτος μάλιστα ἔκαμε ἄλλο Ἐκτελεστικὸ κι ἔβαλε πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουντουριώτη. Αὐτὸ εἶχε τὴν ἕδρα του στὴν Ἑρμιόνη ἐνῶ τὸ πρῶτο, ποὺ κυριαρχοῦσε ὁ Κολοκοτρώνης τὴν εἶχε στὴν Τρίπολι. Ἀπὸ τὴν ὕπαρξι δύο Κυβερνήσεων ἄναψαν τὰ κομματικὰ πάθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἄρχισαν ἐμφύλιοι πόλεμοι ποὺ ἐξημίωσαν πολὺ τὸν ἀγῶνα. Κάθε μερίδα κατηγοροῦσε τὴν ἄλλη γιὰ παράνομη. Ἡ μερίδα τοῦ Μαυροκορδάτου ὠνόμαζε τοὺς στρατιωτικοὺς κλέφτες κι ἀντάρτες καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀποκαλοῦσε τοὺς πολιτικοὺς καλαμαράδες καὶ σκυλολόϊ φαναριώτικο. Στὸ τέλος ὑπεχώρησε ὁ Κολοκοτρώνης γιὰ χάρι τῆς πατρίδος κι ἐζήτησε ἀμνηστεία. Ἡ κυβέρνησις ὅμως τοῦ Μαυροκορδάτου ἀντὶ νὰ συνετιστῆ μὲ τὴν πατριωτικὴ πρᾶξι τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀθέτησε τὸ λόγο της. Ἔτσι μόλις διαλύθηκε ἡ ἀντίπαλη κυβέρνησις διέταξε καὶ φυλάκισαν τὸν Κολοκοτρώνη μὲ 14 προκρίτους φίλους του στὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἠλία ποὺ εὑρίσκεται στὴν Ὕδρα.

Ἅμα ἡ κυβέρνησις ἡσύχασε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη ἐστράφηκε κατὰ τοῦ Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου ποὺ ἀνῆκε στὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατηγόρησε λοιπὸν κι αὐτὸν ὅτι συνεννοεῖται μὲ τοὺς Τούρκους κι ἔστειλε τὸν Γκούρα, ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρό του, νὰ τὸν πιάση. Ὁ Ὀδυσσέας ἀφοῦ ἐπῆρε ὑπόσχεσι ἀπὸ τὸν Γκούρα ὅτι θ' ἀμνηστευθῆ, παραδόθηκε. Ὁ Γκούρας ὅμως τὸν ἔδεσε καὶ τὸν ἐφυλάκισε στὴν Ἀκρόπολι. Ὕστερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἄγνωστοι ἐσκότωσαν τὸν Ὀδυσσέα στὴ φυλακή. Γιὰ νὰ καλύψουν δὲ τὸ ἔγκλημα, ἀφοῦ ἔδεσαν στὸ λαιμὸ ἕνα κομμάτι σχοινί, ἔρριξαν τὸ πτῶμα κάτω ἀπὸ τὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως νὰ πιστέψη ὁ κόσμος πὼς ἤθελε νὰ δραπετεύση καὶ πὼς ἐκόπηκε τὸ σχοινὶ ποὺ εἶχε κρεμασθῆ.

Ἀργότερα, ποὺ ἠρέμησαν τὰ πάθη, τὸ κράτος ἀπεκατέστησε τὴ μνήμη τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιᾶς καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἰσάξιο τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Μπότσαρη.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τοὺς φιλέλληνες. 2) Διαβάσετε τὸ διήγημα «Χριστούγεννα στὸ Μεσολόγγι». 3) Δερβενάκια. (Γεωγρ. ἱστορ.). 4) Διαβάσετε τὸ βιβλίον τοῦ Μελᾶ «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ». 5) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τὸ κεφ. «Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώση». 6) Τὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μάρκου. 7) Λόρδος Βύρων (πληροφορίες). 8) Διχόνοιες τῶν Ἑλλήνων (κρίσεις). 9) Διαβάσετε τὸ βιβλίο τοῦ Τάκη Λάππα «Ὁ Ὀδυσσέας Ἀνδροῦτσος». 10) Ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου, χρονολογικὸς πίνακας, ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ Αἴγυπτος μπαίνει στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἑλλήνων

Βλέποντας ὁ σουλτᾶνος πὼς μὲ τὶς δικές του δυνάμεις δὲν ἠμποροῦσε νὰ καταστείλη τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασι, στὶς ἀρχὲς τοῦ 1824, ἐζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὸ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, ποὺ εἶχε γεν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νηθῆ στὴν Καβάλα. Ἡ Αἴγυπτος ἀνῆκε τότε στὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἀλλ' ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, ἄνθρωπος δραστήριος, εἶχε ὀργανώσει ἰσχυρὸ στρατὸ μὲ ὀργανωτὲς εὐρωπαίους ἀξιωματικοὺς καὶ τὴν ἔκαμε σχεδὸν ἀνεξάρτητη. Μόνο ποὺ ἐπλήρωνε φόρο στὸ σουλτᾶνο. Ἡ πρότασις τοῦ σουλτάνου ἦταν στὸ βάθος πονηρή. Ἂν λοιπὸν ἔμπαινε στὸν πόλεμο ὁ Μεχμέτ, ὄχι μόνο θὰ ἔσβηνε ἡ ἐπανάστασις, ἀλλὰ θὰ ἐπάθαινε μεγάλη φθορὰ ὁ στρατὸς κι ὁ στόλος του, ποὺ τὸν ἐθεωροῦσε ἐπικίνδυνο. Γιὰ νὰ κάνη τὸ Μεχμὲτ νὰ δεχθῆ, ὑποσχέθηκε πὼς θὰ τοῦ δώση τὴν Κρήτη μὲ τὴν Κύπρο καὶ θὰ ἔκανε τὸν Ἰμβραήμ, θετὸ παιδὶ τοῦ Μεχμέτ, πασᾶ τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Μεχμέτ, μὴ γνωρίζοντας τοὺς βαθύτερους σκοποὺς τοῦ σουλτάνου, ἀπὸ φιλοδοξία ἐδέχθηκε χωρὶς δισταγμὸ τὴν πρότασί του. Κατόπιν κατεστρώθηκε αὐτὸ τὸ σχέδιο ἐπιχειρήσεων:

Πρῶτα ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος θὰ ὑπέτασσε τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο καὶ ὁ τουρκικὸς τὰ Ψαρά. Κατόπιν οἱ δυὸ στόλοι θὰ ἔσμιγαν καὶ θὰ κατελάμβαναν τὴν Σάμο, τὴν Ὕδρα καὶ τὶς Σπέτσες. Ἔτσι θὰ ἔπαυε ἡ ἑλληνικὴ ἀντίστασις στὴ θάλασσα καὶ μποροῦσαν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μικρασίας ὅσο στρατὸ ἤθελαν. Ἅμα θὰ ἐκπληρώνονταν οἱ παραπάνω ἀντικειμενικοὶ σκοποί, ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς θὰ κατελάμβανε τὴν Πελοπόννησο κι ὁ τουρκικὸς τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου

Ἡ Κρήτη, καθὼς ἐμάθαμε, ἐμπῆκε στὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὸ 1821. Οἱ Τοῦρκοι γιὰ ν' ἀναγκάσουν τοὺς Κρητικοὺς νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα, ἔκαμαν μεγάλες σφαγὲς στὰ Χανιά, στὸ Ρέθυμνο καὶ στὸ Ἡράκλειο. Οἱ σφαγὲς ὅμως αὐτὲς ἐφανάτισαν περισσότερο τοὺς κατοίκους κι ἐξακολούθησαν τὸν ἀγῶνα. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐκράτησε ὡς ὅτου ἀνέλαβε νὰ ὑποτάξη τὴν Κρήτη ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς. Ὁ Μεχμὲτ ἔστειλε ἐκεῖ στρατὸ καὶ στόλο μὲ ἀρχηγὸ τὸ Χουσεΐν, ὁ ὁποῖος μὲ σκληρὰ μέτρα κατώρθωσε νὰ ὑποτάξη ὅλο τὸ νησὶ (1824).

Κατόπιν ὁ Χουσεΐν ἐστράφηκε κατὰ τῆς Κάσου καὶ στὶς 7 Ἰουνίου τοῦ 1824 τὴν ἐκύκλωσε μὲ τὸ στόλο. Οἱ Κάσιοι ἦσαν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἐβοήθησαν πολὺ τὸν ἀγῶνα. Αὐτοὶ κυρίως μὲ τὰ πλοῖα τους ἐτροφοδοτοῦσαν τὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη. Ἔπειτα ἀπὸ ἰσχυρὸ κανονιοβολισμό, ὁ Χουσεΐν ἀποβίβασε στὸ νησὶ 4000 στρατό. Οἱ κάτοικοι ἂν καὶ εἶχαν καλὰ ὀχυρωθῆ δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀνθέξουν καὶ στὸ τέλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑπέκυψαν. Ἡ καταστροφὴ ποὺ ἔπαθε τὸ νησὶ ἦταν τρομερή. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, ὡς 500, παρεδόθηκαν, ἐσφάγησαν ἀμέσως. Ὡς 2000 γυναικόπαιδα ποὺ ἐγλύτωσαν ἐπωλήθησαν στὴν Αἴγυπτο γιὰ δοῦλοι κι ὅλα τὰ πλοῖα, ὡς 50, αἰχμαλωτίσθηκαν. Ἀπὸ τότε τὸ νησὶ ἔμεινε ἔρημο ὡς τὸ 1840 ποὺ ἐγύρισαν ἐκεῖ ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους του εὑρίσκονταν στὴ ζωή.

3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 176 πολεμικὰ καὶ μεταγωγικὰ πλοῖα μὲ 14.000 στρατὸ ἔχοντας ἀρχηγὸ τὸ Χοσρὲφ πασᾶ, ἐβγῆκε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο κι ἔπλεε πρὸς τὰ Ψαρά. Τὰ Ψαρὰ εἶχαν τότε ὡς 30.000 κατοίκους. Ἀπὸ αὐτοὺς 7.000 ἦσαν ντόπιοι κι οἱ ἄλλοι πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Χίο, τὴ Σμύρνη καὶ τὶς Κυδωνίες, ὅλοι τους ἀσυνήθιστοι στὸν πόλεμο. Ἀλλὰ κι ἀπὸ τοὺς ντόπιους μόνο 3000 ἦσαν μάχιμοι.

Οἱ Ψαριανοὶ ἔκαμαν τότε μεγάλο στρατηγικὸ σφάλμα. Ἀντὶ νὰ κάμουν τὸν πόλεμο στὴ θάλασσα ὅπως ἐπρότεινε ὁ Κανάρης, ἡ πλειοψηφία τῶν ἀρχηγῶν τους ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσουν στὴν ξηρά. Γιὰ νὰ μὴ μπορῇ μάλιστα κανεὶς νὰ φύγῃ, ἔβγαλαν τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ τὰ ἐπῆγαν στὴν ξηρά.

Τὴν νύκτα τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1824, ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐκύκλωσε τὸ νησὶ καὶ τὸ ἐκτυποῦσε μὲ τὰ κανόνια ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Τὸ πρωΐ τῆς ἄλλης ἡμέρας ὁ Χοσρὲφ ἔβγαλε ἀγήματα στρατοῦ σὲ δυὸ τοποθεσίες τοῦ νησιοῦ, μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλι. Κατόπιν ἐβγῆκε κι ἄλλος στρατὸς κι οἱ Ψαριανοὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν πόλι. Μερικοὶ ἐκλείσθησαν στὸ Παλιόκαστρο κι ἄλλοι ἔτρεχαν στὰ πλοῖα νὰ σωθοῦν. Ὡστόσο δὲν ἠμπόρεσαν νὰ φύγουν γιατὶ τὰ πηδάλια ἔλειπαν ἀπὸ τὰ πλοῖα. Στὸ τέλος εὗρῆκαν τὰ πηδάλια γιὰ μερικὰ πλοῖα κι ἔφυγαν μ' αὐτὰ ὅσοι μπόρεσαν.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὧρες εἶχε καταληφθῆ ὅλο τὸ νησὶ καὶ παρεδόθηκε στὴ φωτιά. Μόνο τὸ Παλιόκαστρο ἄνθεξε δυὸ μέρες. Στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ μποῦν στὰ τείχη. Τότε ὁ Ἀντώνιος Βρατσάνος ἔβαλε φωτιὰ στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ κι ὅλοι ἀνετινάχθηκαν στὸν ἀέρα.

Ἀπὸ τοὺς 30.000 κατοίκους τοῦ νησιοῦ, οἱ 20.000 ἐσκοτώθηκαν ἢ αἰχμαλωτίσθηκαν. Οἱ ἄλλοι κατώρθωσαν νὰ φύγουν μὲ τὰ πλοῖα. Αὐτοὶ ἐπῆγαν καὶ κατοίκησαν στὴν Ἐρέτρια τῆς Εὐβοίας ποὺ ἀπὸ τότε ὠνομάσθηκε Νέα Ψαρά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ πάη στὰ Ψαρά, γιατὶ δὲν εἶχε χρήματα νὰ κινηθῆ. Τὸν Ἰούλιο ἡ Κυβέρνησις ἐπῆρε τὸ πρῶτο δάνειο ἀπὸ τὸ Λονδῖνο κι ἀμέσως ἔστειλαν χρήματα στὴν Ὕδρα καὶ τὶς Σπέτσες νὰ ἑτοιμασθῆ ὁ στόλος. Κατόπιν ἕνα μέρος τοῦ στόλου μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σαχτούρη ἔπλευσε γιὰ τὴ Σάμο. Ἀπὸ τὴν τουρκοαιγυπτιακὴ συμφωνία ἤξεραν πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν Κάσο καὶ τὰ Ψαρὰ θ' ἀκολουθοῦσε ἡ καταστροφὴ τῆς Σάμου. Εὐτυχῶς ποὺ ὁ τουρκικὸς στόλος καθυστέρησε ἕνα μῆνα στὰ Ψαρὰ κι ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς ἔφθασε πρῶτος στὴ Σάμο. Ὅταν λοιπὸν ἦρθε ἐκεῖ κι ὁ τουρκικὸς στόλος ἔγινε ναυμαχία, ἀπὸ τὶς 31 Ἰουλίου ὡς τὶς 5 Αὐγούστου τοῦ 1824 κι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν μεγάλες ἀπώλειες. Κατόπιν ἔφυγαν γιὰ τὴν Κῶ νὰ περιμένουν ἐκεῖ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἔφθασε στὴν Κῶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἰμβραήμ. Στὸ μεταξὺ ἦρθαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τὸ Μιαούλη κι ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος συγκεντρώθηκε γύρω ἀπὸ τὴ Λέρο καὶ τὴν Πάτμο. Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος εἶχε ὅλα-ὅλα 400 πλοῖα ὡπλισμένα μὲ 2.500 κανόνια καὶ ὡς 50.000 ἄνδρες. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν 70 πλοῖα, 800 κανόνια καὶ 5000 ἄνδρες. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδείλιασαν νὰ κάμουν ναυμαχία ἐκ παρατάξεως. Ἀλλ' ἂς διηγηθοῦμε μὲ τὴ σειρὰ τὰ γεγονότα :

Στὶς 24 Αὐγούστου οἱ προφυλακὲς τῶν στόλων ἐπλησίασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Κάλυμνο καὶ τὴν Ἁλικαρνασσό. Ἡ ναυμαχία ἐκράτησε ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὸ βράδυ οἱ ἀντίπαλοι ἀπεχώρησαν. Ἡ μεγάλη ὅμως ναυμαχία ἔγινε στὶς 29 Αὐγούστου, στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα καὶ ἐπῆραν μέρος ὅλα τὰ πλοῖα. Ἀπρβραδὶς ὁ Μιαούλης μὲ 22 πλοῖα ἐχωρίσθηκε ἀπὸ τὸν ἄλλο στόλο καὶ ἔπλευσε μέσα στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα. Τὸ πρωΐ ὅμως ποὺ ἄρχισε ἡ ναυμαχία δὲν τὸν ἐβοηθοῦσε ὁ ἀέρας νὰ ἑνωθῆ μὲ τὸν ἄλλο στόλο. Ἀντίθετα ὁ ἐχθρικὸς εὑρισκόταν ἑνωμένος καὶ τὸν ἐβοηθοῦσε ὁ νότιος ἀέρας. Στὴ δύσκολη αὐτὴ θέσι ὁ Μιαούλης ἔδειξε μεγάλη ἱκανότητα καὶ ἀμυνόταν ὡς τὶς 2 μ. μ. Ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτὴ ἄρχισε νὰ φυσάη βόρειος ἄνεμος καὶ τότε ὁ Μιαούλης ἑνώθηκε μὲ τὸν ἄλλο στόλο. Κατόπιν ὅλος ὁ στόλος ὁρμάει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἀγώνας, μολονότι ἄνισος, ἐγινόταν μὲ πεῖσμα. Στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμὴ οἱ ἀντίπαλοι κλονίζονται. Ὁ Μιαούλης διατάσσει νὰ προχωρήσουν τὰ πυροπολικὰ καὶ σὲ λίγο δυὸ μεγάλα ἐχθρικὰ καράβια ἀνατινάσσονται στὸν ἀέρα. Μετὰ τὴν καταστροφὴ ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔφυγε ντροπιασμένος στὴν Κῶ καὶ στὴν Ἁλικαρνασσό.

Τὸ βράδυ οἱ Ἕλληνες σκοτωμένοι ἀπὸ τὴν κούρασι, νηστικοὶ καὶ κατάμαυροι ἀπὸ τὸ μπαρούτι, ἐκάθονταν κοντὰ-κοντὰ στὰ καταστρώματα τῶν πλοίων κι ἔτρωγαν τὸ φτωχικὸ φαγητό τους, ψωμὶ κι ἐλιές, δοξάζοντας τὸ Θεὸ γιὰ τὸ κατόρθωμά τους. Ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐπεχείρησε κατόπιν νὰ πλησιάση στὴ Σάμο, ἀλλ' ἐμποδίσθηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. Κατόπιν ὁ Χοσρὲφ ἔφυγε μὲ τὸ στόλο γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι κι ὁ Ἰμβραὴμ μὲ τὸ δικό του γιὰ τὴν Κρήτη. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν τοῦ τὴ χάρισαν. Κυνηγώντας τὸν ἐνίκησαν πάλι ἔξω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ κλεισθῆ στὴ Σούδα.

Ὕστερα ἀπὸ τὶς νίκες αὐτὲς ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἐπειδὴ εἶχε πάθει ἀρκετὲς ζημιὲς καὶ ἐμπῆκε κι ὁ χειμώνας, ἐγύρισε στὴν Ὕδρα καὶ στὶς Σπέτσες νὰ ξεκουρασθῆ. Δὲν ἐφανταζόταν πὼς τέτοια ἐποχὴ θὰ ἐπιχειροῦσε ὁ Ἰμβραὴμ ἀπόβασι στὴν Πελοπόννησο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὰ Ψαρά. 2) Ὁ Μιαούλης καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου (πληροφορίες, κρίσεις). 3) Ἱστορικὰ πρόσωπα, πίνακες καὶ εἰκόνες. 3) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΑΙ ΕΚΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραὴμ στὴν Πελοπόννησο

Πρὶν φύγη ὁ Ἰμβραὴμ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, εἶχε εἰπῆ ὅτι δὲν θὰ ἐπατοῦσε σ' ἄλλη στεριὰ παρὰ μόνο στὴν Πελοπόννησο. Τόσο ἦταν τὸ πεῖσμα του ὥστε στὸ διάστημα ποὺ ἦταν ὁ στόλος του στὴ Σούδα, ἔμενε διαρκῶς στὰ πλοῖα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπῆρε καὶ νέες ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔφυγε μὲ 4500 ἄνδρες καὶ 50 πλοῖα καὶ στὶς 12 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 ἀποβιβάσθηκε στὴ Μεθώνη. Τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης δὲν εἶχαν πέσει ἀκόμη. Ἔστειλε κατόπιν τὰ πλοῖα στὴν Κρήτη κι ἔφερε κι ἄλλο στρατό, ὡς 6500 ἄνδρες.

Ἡ εἴδησις πὼς ἐβγῆκε στὴν Πελοπόννησο ὁ Ἰμβραὴμ ἀνησύχησε τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι. Τώρα κατάλαβαν τὸ λάθος, ποὺ ἄφησαν ἀφρούρητη τὴ θάλασσα ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Πελοπόν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νησο. Ἂν ὁ στόλος ἐπέβλεπε τὸ μέρος ἐκεῖνο, δὲ θὰ ἐγινόταν ἀπόβασις καὶ θὰ ἐγλύτωνε ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τὸν Ἰμβαήμ.

Ἡ κυβέρνησις χωρὶς νὰ χάση καιρὸ ἔστειλε πολεμοφόδια στὰ φρούρια τῆς Πύλου καὶ στρατὸ νὰ ἀναχαιτίση τὸ νέο ἐχθρό. Ὁ στρατὸς ἔπιασε τὸ χωριὸ Κρεμμύδι, δυὸ ὧρες ἔξω ἀπὸ τὴ Μεθώνη, ἀλλὰ ἐνικήθηκε ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ Ἰμβραὴμ ποὺ ἦταν περισσότερος, καλὰ γυμνασμένος καὶ τὸν διοικοῦσαν εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰμβραὴμ ἐπροχώρησε γιὰ τὴν Πύλο. Τὸ εὐρύχωρο λιμάνι τῆς Πύλου κλείνεται, ὅπως ξέρομε, ἀπὸ τὸ νησὶ Σφακτηρία καὶ μένουν δύο ἔξοδοι πρὸς τὸ πέλαγος. Ἡ πόλις ἐπροστατευόταν τότε ἀπὸ δύο φρούρια: Ἕνα στὴ νότιο ἔξοδο, τὸ Νέο Ναυαρίνο ἢ Νιόκαστρο, ποὺ σώζεται ἀκόμη καὶ τ' ἄλλο, τὸ Παλιὸ Ναυαρίνο ἢ Παλιόκαστρο, ποὺ εἶναι ἐρειπωμένο, στὴ βόρεια ἔξοδο. Κοντὰ στὸ Νιόκαστρο εἶναι ἡ σημερινὴ Πύλος καὶ στὸ Παλιόκαστρο ἡ παλιὰ Πύλος.

Στὸ λιμάνι εἶχαν ἀράξει 5 πλοῖα καὶ στὴ Σφακτηρία ἦσαν ὠχυρωμένοι 800 Ἕλληνες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Τσαμαδό, τὸ Σαχτούρη, τὸ Σαχίνη καὶ τὸ φιλέλληνα Ἰταλὸ Σανταρόζα. Ἡ παραμονὴ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ στὸ νησὶ ἦταν μεγάλο στρατηγικὸ σφάλμα κι ἐπληρώθηκε ἀκριβά.

Τὸ μεσημέρι λοιπὸν τῆς 26 Ἀπριλίου ὁ Ἰμβραὴμ παρέταξε τὸ στόλο σὲ τριπλῆ σειρὰ ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Κατόπιν ἔβγαλε 4.000 ἄνδρες στὴν Σφακτηρία καὶ τὴν κατέλαβε. Στὸ μεταξὺ τὰ 4 πλοῖα, πρὶν καλὰ - καλὰ κλεισθῆ τὸ λιμάνι, ἐπρόλαβαν κι ἔφυγαν. Οἱ Ἕλληνες κλεισμένοι τώρα στὸ νησὶ ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Οἱ Τσαμαδός, ὁ Σαχίνης κι ὁ Σανταρόζας μὲ 350 ἄνδρες ἐσκοτώθηκαν καὶ 250 ἐπιάσθηκαν αἰχμάλωτοι. Οἱ ὑπόλοιποι 200 μὲ τὸ Σαχτούρη καὶ τὸ Μαυροκορδᾶτο, ποὺ ἔτυχε νὰ εὑρεθῆ ἐκεῖ γιὰ ἐπιθεώρησι, ἔφυγαν μὲ τὸ πέμπτο πλοῖο, τὸν Ἄρη καὶ νὰ πῶς: Τὸ πλοῖο αὐτὸ ἄργησε νὰ φύγη γιατὶ οἱ ναῦτες περίμεναν τὸν κυβερνήτη του, τὸν Τσαμαδό. Ἅμα ἔμαθαν πὼς ὁ Τσαμαδὸς ἐσκοτώθηκε, ὁ Ἄρης μὲ νέο κυβερνήτη τὸ Βότση ὁρμάει πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκεῖ ἐφύλαγαν σὰ μαντρόσκυλα 31 πελώρια ἐχθρικὰ καράβια κι ἄρχισαν νὰ κτυποῦν μὲ τὰ κανόνια. Κυκλωμένος ὁ Ἄρης ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ τὶς φλόγες ἀπαντοῦσε μὲ τὰ δικά του κανόνια. Ἡ πάλη αὐτὴ κράτησε τρεῖς ὧρες κι ἦταν σωστὴ κόλασις. Στὸ τέλος ὁ Ἄρης μ' ἐπιδέξιες κινήσεις ξεγλύστρησε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ καράβια καὶ τοὺς ἐξέφυγε. Ἀπὸ τὴν πρωτάκουστη αὐτὴ ναυμαχία ἕνα αἰγυπτιακὸ καράβι ἐβυθίσθηκε καὶ πέντε ἄλλα ἔπαθαν ζημίες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἅμα ἔπεσε ἡ Σφακτηρία οἱ Ἕλληνες ποὺ ἀμύνονταν στὰ φρούρια ἀναγκάστηκαν νὰ τὰ παραδώσουν κι ἔφυγαν μὲ τὰ ὅπλα τους. Σὲ λίγο χρόνο ἔφτασε κι ὁ Μιαούλης μὲ 10 πλοῖα ἀλλ' ἦταν ἀργά. Κατόπιν ὁ Μιαούλης ἐμπῆκε μὲ τόλμη στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης καὶ ἐπυρπόλησε μιὰ ὡραία φρεγάτα, τὴν «Ἀσία», ποὺ εἶχε ναυπηγηθῆ στὴν Ἀγγλία κι ἄλλα ἕξι καράβια. Ὡστόσο ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου δὲν ἀνησύχησε τὸν Ἰμβραήμ. Μὲ τὴν κατάληψι τῶν φρουρίων Μεθώνης, Κορώνης καὶ Πύλου, εἶχε ἐξασφαλίσει τὴ Μεσσηνία.

2. Μάχη στὸ Μανιάκι. Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Ἀπὸ τὴν Πύλο ὁ Ἰμβραὴμ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μεσσηνίας περνώντας ὅλα ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ σίδερο. Μπροστὰ στὸν τρομερὸ αὐτὸ κίνδυνο ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου ἐθυμήθηκε πάλι τὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι νὰ τὸν βγάλη ἀπὸ τὴν φυλακή. Μὲ τὴ γνώμη τοῦ λαοῦ ἐτάχθηκε κι ὁ Παπαφλέσσας ποὺ ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἀλλὰ δὲν ἀκούσθηκε. Ἐπῆρε λοιπὸν 1000 ἄνδρες καὶ στὰ μέσα Μαΐου ἔπιασε τὸ ὀχυρὸ Μανιάκι, κοντὰ στὴν Πύλο. Στὶς 25 Μαΐου ἐφάνηκε νὰ ἔρχεται ἐχθρικὸς στρατός, ὡς 6000. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἄνδρες τοῦ Παπαφλέσσα βλέποντας τόσο στρατὸ καὶ μὲ εὐρωπαϊκὸ ὁπλισμό, ἐφοβήθηκαν κι ἔφυγαν. Στὴ θέσι τους ἔμεινον μόνο 400 Μεσσήνιοι πατριῶτες τοῦ Παπαφλέσσα ἀποφασισμένοι νὰ σκοτωθοῦν μὲ τὸν ἀρχηγό τους. Ἡ μάχη ποὺ ἄρχισε σὲ λίγο ἦταν τρομερὴ καὶ παραβάλλεται μὲ τὴν γιγαντομαχία τῆς Ἀλαμάνας. Ἐπὶ ἕξι ὧρες οἱ Ἕλληνες ἀγωνίζονταν σῶμα μὲ σῶμα ὥσπου ἔπεσαν ὅλοι. Ἀλλὰ κι ἀπώλειες τῶν ἐχθρῶν ἦσαν πολὺ μεγαλύτερες.

Ἅμα ἐτελείωσε ἡ μάχη, ὁ Ἰμβραὴμ ἔδωσε διαταγὴ νὰ εὕρουν τὸ πτῶμα τοῦ Παπαφλέσσα. Μόλις τὸ εὗρῆκαν τὸ ἔφεραν μπροστά του καὶ τὸ ἔστησαν ὄρθιο στὸν κορμὸ κάποιου δένδρου. Ἐπὶ πολλὴν ὥρα ὁ Ἰμβραὴμ παρατηρεῖ σιωπηλὸς τὸν ἥρωα. Κατόπιν γυρίζει καὶ λέει στοὺς ἀξιωματικούς του: «Ἀλήθεια ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν γενναῖος». Καὶ πλησιάζοντας ἐφίλησε τὸ νεκρό.

3. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀποφυλακίζεται. Ὁ Ἰμβραὴμ μπαίνει στὴν Τρίπολι.

Μετὰ τὰ γεγονότα στὸ Μανιάκι, μεγάλη ἀπογοήτευσις ἁπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο. Ἡ Κυβέρνησις βλέποντας πὼς στὶς πιὸ δύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κολες στιγμὲς σὰν καὶ τούτη μόνη ἐλπίδα νὰ σωθῆ τὸ ἔθνος εἶναι ἡ ἕνωσις ὅλων τῶν Ἑλλήνων. μόλις στὶς 18 Μαΐου ἐψήφισε τὸ νόμο «περὶ γενικῆς ἀμνηστείας» κι ἔβγαλε τὸν Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴ φυλακή. Ταυτόχρονα τὸν ὠνόμασε πάλι ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου κι ὅλοι ἐτάχθηκαν στὶς διαταγές του γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας. Κι ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὑπέροχος αὐτὸς πατριώτης, ἔχοντας ἐπίγνωσι τοῦ μεγάλου κινδύνου ποὺ διέτρεχε ἡ πατρίδα, ἔκαμε ὅ,τι ἦταν δυνατὸ νὰ ὀργανώση τὴν ἀντίστασι τοῦ λαοῦ. Ἐγύριζε παντοῦ κι ἔδινε θάρρος στὸ λαό. Προσπαθοῦσε μὲ πειστικότητα νὰ κάμη τοὺς Ἕλληνες νὰ πιστέψουν ἀπόλυτα πὼς ἔχουν τὸ Θεὸ μὲ τὸ μέρος τους καὶ δὲ θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ χαθοῦν καὶ τούτη τὴ φορά. Κι ὁ λαός, ὁ μάρτυρας, ποὺ τὸν εἶχε σὰν πατέρα του, γιατὶ ποτὲ δὲν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του ψέμμα, τὸν ἐπίστεψε κι ὡπλίσθηκε μὲ νέο θάρρος γιὰ τὸν ἀγῶνα

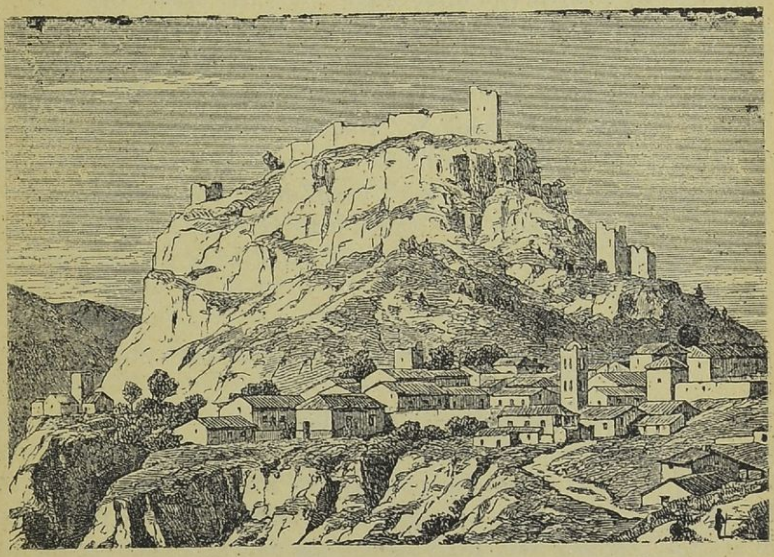

Εἰκ. 13. Ἡ Καρύταινα μὲ τὸ φρούριο ἐπάνω ἀπ' αὐτὴν
[Ἡ μικρὴ αὐτὴ πόλις ἐχρησιμοποιήθηκε τὸ 1826 ὡς καταφύγιο τῶν γυναικοπαίδων καὶ ὁρμητήριο τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ.

πού, ἀλλοίμονο δὲν ἐτελείωνε. Προτίμησε ὁ λαός μας νὰ ὑποφέρη τὶς πιὸ χειρότερες στερήσεις παρὰ τὸν ἄτιμο θάνατο.

Μὲ τὸ λίγο στρατὸ ποὺ ἐμάζεψε ὁ Κολοκοτρώνης συνάντησε τὸν Ἰμβραὴμ στὸ Ἄκοβο τῆς Μεγαλουπόλεως, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κόψη τὸ δρόμο. Ἔτσι ὁ Ἰμβραὴμ ἐπροχώρησε καὶ στὶς 10 Ἰουνίου τοῦ 1825 ἐμπῆκε στὴν Τρίπολι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔφυγε νὰ καταλάβη τὸ Ναύπλιο ποὺ εἶχε τὴν ἕδρα της ἡ κυβέρνησις. Μολονότι ὁ Ἰμβραὴμ εἶχε θαυμάσιο ἱππικό, τὸν ἐκράτησε ὁ Ὑψηλάντης κοντὰ στοὺς Μύλους μὲ 350 ἄνδρες καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ γυρίση στὴν Τρίπολι.

Πολλὲς φορὲς ἐπεχείρησε ὁ Κολοκοτρώνης νὰ πολιορκήση τὴν Τρίπολι, ὅπως ἔκαμε καὶ μὲ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὁ Ἰμβραὴμ ἔκανε ἐξόδους καὶ ἐσκόρπιζε τοὺς Ἕλληνες. Βλέποντας ὁ Κολοκοτρώνης πὼς ἦτσν ἀδύνατο νὰ παραταχθῆ σὲ μάχη μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Ἰμβραὴμ ποὺ ἦταν ἄρτια ὠργανωμένος καὶ ὡπλισμένος, περιωρίσθηκε νὰ τὸν ἐνοχλῆ μὲ τὸν κλεφτοπόλεμο ἔχοντας ὡς ὁρμητήριο τὴν Καρύταινα ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ τὰ γυναικόπαιδα. Αὐτὸ ὅμως ἐφανάτιζε τὸν Ἰμβραὴμ καὶ συνέχιζε τὴν καταστροφή. Ἔσφαζε ὅλους τοὺς Ἕλληνες ἀδιακρίτως, ἔκαιγε τὰ σπίτια καὶ τὰ σπαρτά, ἐσκότωνε τὰ ζῶα, ἔκοβε τὰ δένδρα. Κι ὅλα αὐτὰ μὲ σκοπὸ ν' ἀφανίση τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο καὶ νὰ φέρη Αἰγυπτίους νὰ κατοικήσουν τὴν Πελοπόννησο. Καμμιὰ ἱστορία ἄλλου λαοῦ δὲν ἀναφέρει τόσες θυσίες. Μολαταῦτα οἱ Ἕλληνες ὑπομένουν. Προτιμοῦν νὰ ὑποφέρουν στὰ βουνὰ καὶ στὶς σπηλιὲς παρὰ νὰ παραδοθοῦν, γιατὶ γνωρίζουν τὶ τέλος τοὺς περιμένει.

Εὐτυχῶς ὁ Ἰμβραὴμ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέση τὸ σχέδιό του γιατί, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, τὸν ἐκάλεσαν νὰ πάρη μέρος στὴ δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

4. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ἐνῶ ὁ Ἰμβραὴμ ἐρήμαζε τὴν Πελοπόννησο, ὁ σουλτᾶνος, μὴ ἔχοντας πιὰ ἐμπιστοσύνη στὸν Ὀμὲρ Βρυώνη, ἔκανε στρατάρχη τὸν Κιουταχῆ καὶ τοῦ ἔδωκε ρητὴ διαταγὴ νὰ καταλάβη ὁπωσδήποτε τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Κιουταχῆς ξεκίνησε ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μὲ 20.000 στρατὸ καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1825 ἔφθασε ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ πολιόρκησε ἀπὸ τὴ στεριά. Τὴ φορὰ τούτη τὸ Μεσολόγγι ἦταν καλὰ ὠχυρωμένο καὶ τὸ ὑποστήριζαν 4000 καλοὶ πολεμιστές. Μέσα εἶχαν κλεισθῆ καὶ 12.000 γυναικόπαιδα.

Τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνες οἱ πολιορκημένοι πήγαιναν καλά, γιατὶ ἐφοδιάζονταν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στόλο. Κατὰ τὰ τέλη ὅμως τοῦ Ἰουνίου ἦρθε ὁ τουρκικὸς στόλος κι ἔκλεισε τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μὲ τὸ γενικὸ ἀποκλεισμὸ ἡ θέσις τῶν πολιορκημένων ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἐχειροτέρευε, γιατὶ ἐσώνονταν τὰ ἐφόδια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπὶ τέλους στὶς 23 Ἰουλίου ἦρθε ὁ Μιαούλης μὲ τὸ στόλο, ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμὸ κι ἔμπασε στὸ Μεσολλόγγι τροφὲς πολεμοφόδια. Μὲ τὸν ἀνεφοδιασμὸ αὐτὸ ὁ ἀγώνας ἐκράτησε ὡς τὸ φθινόπωρο. Ὡς τότε ὁ Κιουταχῆς, ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὶς ἀρρώστειες, εἶχε χάσει 13.000 ἄνδρες. Ἡ φθορὰ ποὺ εἶχε ὁ στρατός του καὶ ἡ σκέψις πὼς σὲ λίγο θὰ ἔμπαινε ὁ χειμώνας, τὸν ἔφεραν σὲ δύσκολη θέσι. Νὰ ὑποχωρήση, δὲν ἐτολμοῦσε γιατὶ ὁ σουλτᾶνος τοῦ εἶχε δώσει ρητὴ διαταγή: «Ἢ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὸ κεφάλι σου». Στὸ τέλος ἀποσύρθηκε μὲ 3.000 πεινασμένους στοὺς πρόποδες τοῦ Ζυγοῦ νὰ διαχειμάση ἐκεῖ κι ἐζήτησε ἐνισχύσεις. Μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ ὁ σουλτᾶνος παρεκάλεσε τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆ νὰ διατάξη τὸν Ἰμβραὴμ νὰ βοηθήση τὸν Κιουταχῆ νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μεχμὲτ ἔστειλε στὸν Ἰμβραὴμ σχετικὴ διαταγὴ καὶ 10.000 ἄνδρες καὶ στὶς 26 Δεκεμβρίου 1825 ἐκεῖνος ἐπέρασε στὸ Μεσολόγγι. Συνάμα ἰσχυρὸς τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔκαμε στενώτερο τὸν ἀποκλεισμὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ Ἰμβραὴμ ἅμα εἶδε τὰ χαμηλὰ τείχη τοῦ Μεσολογγίου λέει στὸν Κιουταχῆ: «Αὐτὸς ὁ φράχτης σᾶς σταματάει;» «Ὁρίστε κυρίευσέ τον ἐσύ» ἀπάντησε δυσαρεστημένος γιὰ τὴν προσβολὴ ὁ Κιουταχῆς κι ἄφησε τὸν Ἰμβραὴμ νὰ καταλάβη τὸ Μεσολόγγι μόνος του.

Ὁ Ἰμβραὴμ πρὶν ἐπιχειρήση ἔφοδο ἐπρότεινε τὴν παράδοσι τῆς πόλεως ἀλλὰ τοῦ ἐδόθηκε ἀρνητικὴ ἀπάντησις. Τότε διέταξε σφοδρὸ κανονιοβολισμὸ τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὴ στεριὰ καὶ τὴ θάλασσα. Κατόπιν κάνει πρώτη ἔφοδο, δεύτερη, τρίτη... περνοῦν δύο ἑβδομάδες, μὰ τὸ ἡρωϊκὸ Μεσολόγγι ἄντεχε.

«Τὶ λέτε γιὰ τὸ φράκτη αὐτό;» τοῦ λέει χαιρέκακα τότε ὁ Κιουταχῆς. Ὁ Ἰμβραὴμ ὁμολογεῖ τὴν πλάνη του καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ νὰ τὸν βοηθήση. Ἄρχισε τότε μιὰ γιγάντια πάλη δύο στρατιῶν, ἐναντίον μιᾶς μικρῆς πολιτείας ποὺ συγκεντρώνει τὰ βλέμματα ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς.

Τρία νησάκια, τὸ Βασιλάδι, ὁ Ἅγιος Σώστης κι ἡ Κλείσοβα ποὺ εἶναι στὴ λιμνοθάλασσα, τὰ εἶχαν οἱ Ἕλληνες. Ἐπειδὴ ἐκεῖ τὰ νερὰ εἶναι ρηχά, οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν μικρὰ καΐκια ἀπὸ τὴν Πάτρα νὰ καταλάβουν τὰ νησιά. Ὁ Ἰμβραὴμ κατάφερε νὰ πάρη τὰ δυὸ πρῶτα. Ἐπιχειρεῖ κι ὁ Κιουταχῆς νὰ πάρη τὸ τρίτο, τὴν Κλείσοβα, ἀλλ' ἀποτυγχάνει γιατὶ τὸ ὑποστηρίζει ὁ Κίτσος Τζαβέλλας μὲ 130 παλληκάρια. Ὁ Ἰμβραὴμ στέλνει ἐκεῖ τὸ Χουσεΐν ἀλλὰ νικιέται κι αὐτὸς καὶ σκοτώνεται. Κατόπιν ὁ Τζαβέλλας ξαναπῆρε τὰ δυὸ ἄλλα νησιὰ καὶ ἐκυρίευσε 12 καΐκια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ τὴν ἀποτυχία οἱ πασάδες ἄρχισαν νὰ κτυποῦν μὲ τὸ πυροβολικὸ ἀλύπητα τὰ σπίτια. Ὅλα ἔγιναν χαλάσματα μὰ καὶ τὸ μέτρο αὐτὸ δὲν φέρνει ἀποτέλεσμα. Οἱ πολιορκημένοι ἀμύνονται καρτερικὰ καὶ κάπου - κάπου κάνουν κι ἐπιθέσεις.

5. Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου

Ἡ κατάστασις μέσα στὸ Μεσολόγγι ἦταν τραγικὴ γιατὶ τὰ τρόφιμα εἶχαν πιὰ ἐξαντληθῆ. Τὰ κατοικίδια ζῶα εἶχαν κι αὐτὰ λείψει ἀπὸ πολὺν καιρό. Οἱ δυστυχισμένοι κάτοικοι ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ κορέσουν τ' ἀδειανὰ στομάχια τους μὲ ποντικούς, φίδια, βατράχους, δέρματα, ἀγριοχόρταρα καὶ φύκια. Ὅλοι τους εἶχαν καταντήσει σκελετοὶ καὶ κατάμαυροι ἀπὸ τὸ μπαρούτι. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφταναν αὐτά, ἀπὸ τὴν κακὴ δίαιτα παρουσιάστηκαν κι ἀρρώστειες ποὺ ἐθέριζαν τὸν κόσμο. Φάρμακα δὲν ὑπῆρχαν. Καὶ ὅταν ἡ κατάστασις ἔφθασε στὸ ἀπροχώρητο, οἱ ἀρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ γίνη ἔξοδος μὲ τὰ ὅπλα, κι ὅποιος σωθῆ. Οἱ πληγωμένοι μὲ τοὺς γέρους θὰ ἔμεναν στὴν πόλι. Ἐκεῖ θὰ ἀμύνονταν καὶ στὸ τέλος θ' ἀνατινάσσονταν μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς στὸν ἀέρα.

Ἡ ἔξοδος ὡρίσθηκε νὰ γίνη τὴ νύκτα τῆς 10ῆς πρὸς τὴν 11η Ἀπριλίου τοῦ 1826, ξημερώματα τῶν Βαΐων. Ὅλοι - ὅλοι εἶχαν μείνει 9000 ψυχὲς ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς μόνο 3000 ἦσαν ἱκανοὶ γιὰ πόλεμο. Τὴν παραμονὴ ἔγινε λειτουργία καὶ στὸ τέλος ἐκοινώνησαν ὅλοι. Κατόπιν ἀποχωρέτησαν τοὺς γέρους καὶ τοὺς ἀρρώστους, ποὺ δὲν μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν καὶ μόλις ἐνύκτωσε ἐμπῆκαν στὴ σειρά. Μπροστὰ παρατάχθηκε ἕνα μέρος ἀπὸ πολεμιστὲς μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κίτσο Τζαβέλλα, τὸ Νότη Μπότσαρη καὶ τὸ Δημήτρη Μακρῆ· στὴ μέση τὰ γυναικόπαιδα καὶ πίσω ἄλλοι πολεμιστές. Ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς γυναῖκες εἶχαν ντυθῆ μ' ἀνδρικὰ ροῦχα γιὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται.

Γιὰ νὰ διευκολυνθῆ ἡ ἔξοδος, ἀπὸ ἡμέρες εἰδοποιήθηκε ὁ Καραϊσκάκης ποὺ εἶχε στρατοπεδεύσει στὸν Πλάτανο τῆς Ναυπακτίας, νὰ κτυπήση ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ πίσω. Ἐκεῖνος ὅμως ἦταν ἄρρωστος καὶ κατέβηκε ὁ Κωνστ. Μπότσαρης. Τὴν ὡρισμένη ὥρα, μεσάνυχτα, ὁ Μπότσαρης ἔριξε ἕνα δυνατὸ πυροβολισμὸ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Συμεῶνα ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολλόγγι. Αὐτὸ ἦταν τὸ σύνθημα. Ὅμως ὁ ἐχθρὸς εἶχε εἰδοποιηθῆ ἀπὸ ἕνα Βούλγαρο, ποὺ ἔτυχε νὰ εὑρεθῆ στὸ Μεσολόγγι κι ἦταν ἕτοιμος. Μόλις λοιπὸν ἀκούστηκε ὁ πυροβολισμός, 2000 Ἀρβανίτες ὁρμοῦν κατὰ τοῦ Μπότσαρη καὶ πρὶν προλάβη νὰ ἐπιτεθῆ, οἱ ἄνδρες του διαλύθηκαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἂς γυρίσωμε τώρα στὸ Μεσολόγγι. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς φρουρᾶς ποὺ ἐπερίμεναν μ' ἀγωνία τὸ σύνθημα, μὲ τὸ ἄκουσμα τοῦ πυροβολισμοῦ ἔδωκαν διαταγὴ στὴν ἐμπροσθοφυλακὴ κι ὥρμησαν μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη ἔξω ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα. Κοντά του ἐχύθηκαν τὰ γυναικόπαιδα. Κι ἔγινε τότε ἕνα μεγάλο κακό: Ἐνῶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐπολεμοῦσε μὲ ἀφάνταστο ἡρωϊσμό, ἀκούσθηκε μιὰ φωνή: «Πίσω, πίσω, στὰ ὀχυρώματα». Ἦταν φωνὴ προδοτικὴ καὶ κανεὶς δὲν ξέρει ποιὸ στόμα τὴν ἔβγαλε. Τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὴν ὀπισθοφυλακὴ παίρνουν τὴ φωνὴ γιὰ ὑποχώρησι καὶ γυρίζουν νὰ μποῦν στὰ ὀχυρώματα. Ὁ ἐχθρὸς ποὺ ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴ σύγχυσι, τοὺς κτυπᾶ ἀπὸ πίσω καὶ ἐμπῆκε κι αὐτὸς στὴν πόλι. Τὰ σπίτια τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο ἀνατινάσσονται καὶ θάβονται κάτω σ' αὐτὰ μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἔτσι ἅμα ἐξημέρωσε ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων, τὸ Μεσολόγγι ἦταν ἐρείπια ποὺ κάπνιζαν. Μόνο στάχτη, πέτρες καὶ χώματα ἔμειναν στὴν ἐξουσία τοῦ ἐχθροῦ ποὺ εἶχε χάσει τὸ μισό του στράτευμα.

Μὰ τὴν ἡρωϊκώτερη πρᾶξι ἔκαμε ὁ γερο-πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Χρῆστος Καψάλης. Αὐτὸς μὴ ἐννοώντας ν' ἀφήση τὰ ἱερὰ χώματα τῆς πατρίδος του, εἶχε ἀπομείνει στὸ Μεσολόγγι. Ἐμάζεψε λοιπὸν στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ ὡς 2000 γυναικόπαιδα κι ἀρρώστους καὶ μόλις ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροὶ ἔκαμε τὸ σταυρό του. Ἀμέσως ψάλλοντας τό: «Μνήσθητί μου Κύριε...» ἔβαλε φωτιά. Στὴ στιγμὴ ἀκούσθηκε τρομερὴ ἔκρηξις κι ἀνατινάχθηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα.

Ἐνῶ ἐγίνονταν αὐτὰ μέσα στὸ Μεσολόγγι, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ κι ὅσοι ἄλλοι ἀκολούθησαν ἔδιναν ἔξω σκληρὲς μάχες. Στὸ τέλος 1800 κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὸ στρατόπεδο Καραϊσκάκη κι ἀπὸ κεῖ ἐπῆγαν στὴν Ἄμφισσα.

Ἡ ἡρωϊκὴ θυσία στὸ Μεσολόγγι ὠφέλησε πολὺ τὸν ἀγῶνα, γιατὶ προκάλεσε τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου κι ἐνισχύθηκε ἡ φιλελληνικὴ κίνησις.

6. Ὁ Ἰμβραὴμ γυρίζει στὴν Πελοπόννησο

Λίγες ἡμέρες προτοῦ πέση τὸ Μεσολόγγι, στὴν Ἐπίδαυρο εἶχε ἀρχίσει τὶς ἐργασίες της ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Ἅμα ἔφθασε ἐκεῖ ἡ θλιβερὴ εἴδησις, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ κατέκριναν τὴν κυβέρνησι ποὺ ἄφησε τὸ Μεσολόγγι ἀβοήθητο καὶ τὴν ἀνάγκασαν νὰ παραιτηθῆ. Κατόπιν ἔγινε νέα κυβέρνησις μὲ Πρόεδρο τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μετὰ τὴν πτῶσι τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἰμβραὴμ ἐγύρισε στὴν Πελοπόννησο νὰ συνεχίση τὴν καταστροφή. Ἀπὸ τὴν Πάτρα προχώρησε καὶ ἔκαψε τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Ἅγια Λαύρα (4 Μαΐου 1826). Κατόπιν ἐπῆγε νὰ καταλάβη καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Οἱ καλόγεροι ὅμως αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ ἔπιασαν τὸ φρούριο ποὺ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸ γκρεμὸ καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πλησιάση τὸ μοναστήρι. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰμβραὴμ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πελοποννήσου, ἔκαψε τὴν Ἀνδρίτσαινα καὶ κατέληξε στὴν Καλαμάτα. Ἐπεχείρησε τότε νὰ καταλάβη τὴ Μάνη ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ Ταϋγέτου, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ ἐγύρισε στὴν Τρίπολι. Ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔκανε καὶ δεύτερη ἀπόπειρα νὰ καταλάβη τὴ Μάνη ἀπὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Ὡστόσο καὶ τότε ἀπέτυχε καὶ ἐγύρισε ντροπιασμένος στὴν Τρίπολι. Κατόπιν περιωρίσθηκε σ' ἐπιδρομὲς γύρω στὰ χωριά, μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν τὸν ἄφηνε ἥσυχο.

Ταυτόχρονα μὲ τὸν Ἰμβραὴμ ἔφυγε κι ὁ Κιουταχῆς γιὰ τὴν Ἀν. Στερεὰ Ἑλλάδα κι ἔφθασε στὴ Θήβα χωρὶς νὰ συναντήση πουθενὰ ἀντίστασι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη, ποὺ εἶχε ὡς 10.000 ἄνδρες, κατέβηκαν στὴν Ἀττικὴ καὶ στὶς 4 Αὐγούστου 1826 κατέλαβαν τὴν Ἀθήνα. Κατόπιν ἄρχισε ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ποὺ τὴν ὑπεστήριζε ὁ Γκούρας μὲ 400 ἄνδρες: Ἡ προσοχὴ τῆς κυβερνήσεως στρέφεται τώρα στὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως κι ἔπρεπε νὰ κρατηθῆ.

7. Κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη

Ἅμα ἐσβήσθηκε ἡ ἐπανάστασις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ἡ νέα κυβέρνησις εὑρέθηκε σὲ δύσκολη θέσι. Ἡ προσοχὴ ὅλων στρέφεται τώρα στὸν Γεώργιο Καραϊσκάκη γιατὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὸν Ἰμβραήμ.

Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθηκε στὴ Σκουληκαριὰ τῆς Ἄρτας, πολὺ νέος ἔγινε κλέφτης κι ὑπηρέτησε στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὅταν κάποτε ὁ Γάλλος πρόξενος Πουκεβίλ, εἶδε τὸν Καραϊσκάκη μὲ τὸν Μάρκο Μπότσαρη σ' ἕνα ἀγώνισμα ποὺ ἐγινόταν στὰ Ἰωάννινα, γυρίζει καὶ λέει στὸν Ἀλῆ: «*Πασᾶ μου, λύκους τρέφεις στὴν αὐλή σου καὶ θὰ σὲ φᾶνε*». Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο. Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν κοντὸς κι ἀδύνατος ἀλλ' εἶχε γενναία ψυχὴ κι ἐξαίρετη στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα. Στὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἠμπόρεσε νὰ βοηθήση γιατὶ ἦταν ἄρρωστος στὸ Καρπενήσι. Φαίνεται πὼς ἐθεραπεύθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ καὶ τότε ἐφάνηκε ἡ ἱκανότητά του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιὰ νὰ διορισθῆ ὅμως ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς ὑπῆρχε σοβαρὸ ἐμπόδιο. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Ζαΐμης ἦταν ἐχθρός του καὶ ὑπῆρχε φόβος νὰ μὴ δεχθῆ. Ὡστόσο ὁ Ζαΐμης ἀναγνωρίζοντας τὴν ἱκανότητα τοῦ Καραϊσκάκη ἐδέχθηκε πρόθυμα καὶ ὑπέγραψε τὸ διορισμό του. Τὸν Ἰούλιο λοιπὸν τοῦ 1826 ὁ Καραϊσκάκης ἔφυγε μὲ λίγο στρατὸ ἀπὸ τὸ Ναύπλιο καὶ ἐπῆγε στὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἦρθαν κι οἱ ὁπλαρχηγοὶ Βάσσος, Κριεζώτης, Πανουργιᾶς κι ὁ φιλέλληνας Γάλλος Φαβιέρος καὶ συγκεντρώθηκαν ὡς 3.500 ἄνδρες.

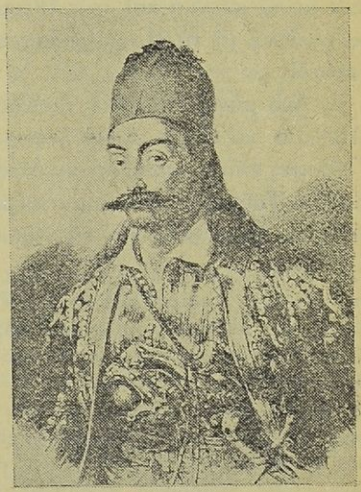

Εἰκ. 24 Γεώργιος Καραϊσκάκης
(Γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ρούμελης, τὸ 1827)

Ὁ Κιουταχῆς ἅμα ἔμαθε πὼς ἦρθε ἑλληνικὸς στρατὸς στὴν Ἐλευσίνα ἔστειλε τὸ ἱππικό του, γίνεται μάχη στὸ Χαϊδάρι κι οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθηκαν μὲ πολλὲς ἀπώλειες. Τὶς ἡμέρες αὐτὲς εἶχε σκοτωθῆ κι ὁ Γκούρας στὴν Ἀκρόπολι κι ἡ φρουρά της ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῆ μὲ κάθε θυσία. Ἔπειτα λοιπὸν ἀπὸ πολλὲς ἀπόπειρες ἕνα βράδυ ὁ Κριεζώτης μὲ 300 ἄνδρες προχωρώντας ἀπὸ τὸν Ἰλισσὸ κατώρθωσε ν' ἀνεβῆ στὴν Ἀκρόπολι.

Ὁ Καραϊσκάκης, παρὰ τὴν νίκη στὸ Χαϊδάρι, εἶδε πὼς δὲν ἦταν εὔκολο νὰ πολεμήση τοὺς Τούρκους μὲ τόσο λίγο στρατό. Τότε κατέστρωσε τὸ πολεμικό του σχέδιο. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ πιαστοῦν οἱ δρόμοι ποὺ ἀνεφοδιαζόταν ὁ Κιουταχῆς γιὰ ν' ἀναγκασθῆ νὰ ὑποχωρήση. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Κωλέττη νὰ πάη μὲ πλοῖα νὰ καταλάβη τὴν Ἀταλάντη γιὰ νὰ κόψη τὸ δρόμο του πρὸς τὴ Λαμία. Αὐτὸς ἔπιασε τὴ Δοβραίνα. Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε στὴν Ἀταλάντη τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 2000 διαλεκτοὺς Ἀρβανίτες. Ὁ Κωλέττης ἐνικήθηκε, ἐμπῆκε στὰ πλοῖα κι ἔφυγε. Ὁ Καραϊσκάκης μαθαίνοντας πὼς ὁ Μουσταφάμπεης προχωρεῖ πρὸς τὴν Ἄμφισσα ἔστειλε τὸ Βάγια, τὸ Γαρδικιώτη καὶ τὸ Γρίβα μὲ 500 ἄνδρες νὰ πιάσουν τὴν Ἀράχωβα. Ἔτσι ἅμα ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Μουσταφάμπεης τὸν ἐσταμάτησαν οἱ Ἕλληνες. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἔφθασε κι ὁ Καραϊσκάκης κι οἱ Τοῦρκοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκλείστηκαν ἐκεῖ μιὰ ἑβδομάδα. Παρ' ὅλο τὸ χειμῶνα ἀναγκάζονταν νὰ μένουν στὸ ὕπαιθρο κι ὑπέφεραν πολύ. Στὸ τέλος, μιὰ νύκτα θυελλώδη, ἐπεχείρησαν νὰ φύγουν γιὰ τὴν Ἄμφισσα ἀπὸ μιὰ χαράδρα τοῦ Παρνασσοῦ. Αὐτὸ ὅμως τὸ κατάλαβαν οἱ Ἕλληνες, τοὺς ἐρρίχθηκαν μὲ τὰ σπαθιὰ καὶ τοὺς ἐθέρισαν. Ἀπὸ 2000 ἐγλύτωσαν μόνο 300 κι οἱ ἄλλοι μὲ τὸ Μουσταφάμπεη ἐσκοτώθηκαν. Οἱ Ἕλληνες ἔχασαν μόνο 4.

Δυὸ μῆνες ἀπὸ τότε ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε μιὰ λαμπρὴ νίκη στὸ Δίστομο κι ἐπῆρε πολλὰ λάφυρα. Μὲ τὶς νίκες ποὺ εἶχαν ὡς τώρα οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος κι ἐλευθέρωσαν πάλι τὴ Δυτ. Στερεὰ Ἑλλάδα. Οἱ Τοῦρκοι ἐκρατοῦσαν τώρα ἐκεῖ μόνο τὴ Βόνιτσα, τὸ Αἰτωλικό, τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴ Ναύπακτο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἡ βιογραφία τοῦ Παπαφλέσσα (πληροφ.). 2) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικό σας τὸ κεφ. «Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων». 3) Ἐπίσης τὰ διηγήματα τοῦ Βλαχογιάννη καὶ τοῦ Τραυλαντώνη γιὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου. 4) Ἀπαγγείλατε τὸ ποίημα τοῦ Κρυστάλλη «Τὸ δαυλὶ τοῦ Καψάλη». 5) Διαβάσετε κι ἀποστηθίσετε τὸ ποίημα «Ὁ Μεσολογγίτης» Ἀλ. Πάλλη. Ἐπίσης τὰ τρία ποιήματα μὲ τίτλο «Τὸ Μεσολόγγι» ποὺ ἔγραψαν οἱ ποιητές μας Ἀλ. Βαλαωρίτης, Λ. Μαβίλης καὶ Γ. Μαρτινέλης. 6) Διαβάσετε τὸ βιβλίο τῆς Σίτσας Καραϊσκάκη «Ὁ γυιὸς τῆς Καλόγρηας». 7) Ζωγραφίσετε εἰκόνες κυριωτέρων ἐπεισοδίων, ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ. 8) Ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας. 9) Γραπτὴ ἐργασία: «Τὸ Μεσολόγγι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

(1827 — 1829)

1. Ἡ μάχη στὸ Κερατσίνι

Τὸν καιρὸ ποὺ ἔλειπε ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ ὁ ἀγώνας ἐκεῖ δὲν ἔπαψε. Μπαίνοντας τὸ 1827 ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἔσωσε πάλι τὰ ἐφόδια καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ παραδοθῆ. Ἕνα βράδυ ὁ Φαβιέρος ἐπῆρε 500 ἄνδρες, ἐπέρασαν τὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ εἶναι τὸ θέατρο τοῦ Ἡρώδη τοῦ Ἀττικοῦ κι ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολι. Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐνίσχυσι αὐτὴ ὁ ἀμυντικὸς ἀγώνας τῆς φρουρᾶς συνεχίστηκε.

Ἡ Κυβέρνησις βλέποντας πὼς ὁ Κιουταχῆς δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Ἀθήνα εἰδοποίησε τὸν Καραϊσκάκη νὰ γυρίση στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀττική. Πράγματι ἔπειτα ἀπὸ λίγον καιρὸ ὁ Καραϊσκάκης ἐγύρισε μὲ 1000 ἄνδρες στὴν Ἐλευσίνα, ἑνώθηκε μὲ τὸν Βάσσο καὶ τὸ Νοταρᾶ καὶ κατέλαβαν τὸ Κερατσίνι. Ὁ Κιουταχῆς στέλνει τότε 3500 ἄνδρες, γίνεται μάχη κι οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἔχασαν 800 ἄνδρες ὑπεχώρησαν.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἔφθασαν στὸ Κερατσίνι ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης μὲ 3000, οἱ Πετμεζαῖοι μὲ 2000, ὁ Σισίνης μὲ ἄλλους 2000 καὶ συγκεντρώθηκε στρατὸς ἀπὸ 10.000 ἄνδρες. Ἦταν Ἀπρίλιος τοῦ 1827.

Κατόπιν οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν ἐπιθέσεις μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νὰ κυκλώσουν τὸν Κιουταχῆ. Τὰ ἀποτελέσματα τότε θὰ ἦσαν πολὺ εὐχάριστα ἄν, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, δὲν ἐπενέβαιναν οἱ ξένοι.

2. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1828 ἦρθε στὸ Ναύπλιο μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ σὲ χρήματα καὶ πολεμοφόδια. Τότε ἐνισχύθηκε ὁ στόλος μας μὲ δυὸ νέα πλοῖα τὴν «Ἑλλάδα» καὶ τὴν «Καρτερία». Τὸ Μάρτιο συνῆλθε στὴν Τροιζήνα ἡ Δ΄. Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων κι ἔγινε κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰω. Καποδίστριας. Ἐπίσης διωρίσθηκαν δυὸ Ἄγγλοι Φιλέλληνες, ὁ Τζὼρζ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ στὴν ξηρὰ κι ὁ Κόχραν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης κι ὁ Μιαούλης γιὰ χάρη τῆς πατρίδας ἐδέχθηκαν νὰ ὑπηρετήσουν στὶς διαταγὲς τῶν ξένων.

Μετὰ τὸ διορισμό τους ὁ Τζὼρζ καὶ ὁ Κόχραν ἀπεβιβάστηκαν μὲ νέο στρατὸ στὸ Φάληρο. Ἐκεῖ συναντήθηκαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη κι ἀποφασίσθηκε νὰ γίνη ἐπίθεσις. Αὐτὸ ὁ Καραϊσκάκης τὸ ἐθεώρησε πολὺ ἐπικίνδυνο καὶ ἐπρότεινε στοὺς ἀρχηγοὺς τὸ γνωστὸ σχέδιό του, νὰ κόψουν δηλαδὴ τὶς συγκοινωνίες τοῦ ἐχθροῦ γιὰ ν' ἀναγκασθῆ νὰ ὑποχωρήση. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε πὼς οἱ ξένοι ἐπέμεναν, γιὰ νὰ μὴ φέρη διχόνοιες, ὑπεχώρησε. Ἡ ἐπίθεσις ὡρίσθηκε νὰ γίνη στὶς 23 Ἀπριλίου καὶ ἐδόθηκε αὐστηρὰ διαταγὴ νὰ μὴν πέση κανεὶς πυροβολισμός.

Τὴν παραμονὴ μερικοὶ στρατιῶτες, Κρητικοὶ καὶ Ὑδραῖοι μεθυσμένοι, ἐπιάστηκαν μ' ἀπόσπασμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κι ἄρχισαν τοὺς πυροβολισμούς. Τὴν ὥρα αὐτὴ ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἄρρωστος στὴ σκηνή του κι εἶχε μεγάλο πυρετό. Ἅμα ἄκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς ἐτινάχθηκε ἀπὸ τὸ κρεββάτι του καὶ πετάχθηκε ἔξω ἀπὸ τὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκηνή του. Βλέποντας τοὺς Ἕλληνες νὰ κυνηγιοῦνται ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀνεβαίνει στ' ἄλογό του καὶ μὲ τὸ γιαταγάνι στὸ χέρι ὁρμάει πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἦσαν οἱ Τοῦρκοι. Μὴ ἔχοντας ὅμως ἐπίγνωσι τοῦ κινδύνου, ἀπὸ τὸ μεγάλο πυρετό, ἐπροχώρησε πολύ. Μιὰ σφαῖρα ἀπὸ Τοῦρκο ἱππέα τὸν εὗρῆκε στὴν κοιλιὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὴν σκηνή του. Ἀπὸ ἐκεῖ μεταφέρθηκε στὸ πλοῖο τοῦ Κόχραν καὶ ἀπέθανε. Τὰ τελευταῖα λόγια του ἦσαν: «Σῶστε τὴν Ἀθήνα». Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ἐβύθισε σὲ πένθος ὅλο τὸ στρατόπεδο κι ἡ κηδεία του ἔγινε ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, στὴ Σαλαμίνα.

Ἔτσι ἡ ἐπίθεσις ἀνεβλήθη γιὰ τὶς 24. Ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε χωρὶς σχέδιο, οἱ Ἕλληνες ἐνικήθηκαν κι ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Ἀπὸ 3000 ποὺ ἐπῆραν μέρος στὴ μάχη, οἱ περισσότεροι ἐσκοτώθηκαν ἢ αἰχμαλωτίσθηκαν. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνη μάχη στὸ Φάληρο, τὸ ἑλληνικὸ στρατόπεδο διαλύθηκε.

Ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα συνθηκολόγησε ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως κι ὅλη ἡ Στερεὰ ὑποδουλώθηκε πάλι στοὺς Τούρκους. Εὐτυχῶς, ὅπως θὰ ἰδοῦμε στὸ ἄλλο μάθημα, ἐπενέβησαν οἱ ξένες Δυνάμεις κι ἔτσι ἡ πατρίδα μας διέφυγε τὸν κίνδυνο.

3. Ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.

Τὰ πρῶτα χρόνια οἱ Μεγάλες δυνάμεις δὲν ἔδειξαν καμμιὰ συμπάθεια γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Τοὐναντίον τὸν ἐπολέμησαν γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὴν Τουρκία ποὺ ἦταν ὑπολογίσιμος δύναμις. Τὴ μεγαλύτερη πολεμικὴ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔξασκοῦσε ἡ Αὐστρία γιατὶ εἶχε ὑποδουλώσει πολλοὺς λαοὺς καὶ ἐφοβόταν μήπως ἐπαναστατήσουν κι αὐτοί. Ἀλλὰ κι ἡ Ἀγγλία μὲ τὴ Γαλλία εἶχαν φιλότουρκη πολιτικὴ γιατὶ ἐπίστευαν πὼς τὴν ἐπανάστασι τὴν ὑπεκίνησε ἡ Ρωσία γιὰ δική της ὠφέλεια. Ἡ Ρωσία πάλι, ἂν καὶ εἶχε λόγους νὰ συμπαθῆ τοὺς Ἕλληνες ἐπειδὴ ἦσαν Ὀρθόδοξοι, ἐν τούτοις γιὰ νὰ ἀποδείξη στὶς ἄλλες Δυνάμεις πὼς εἶναι ὁλότελα ξένη μὲ τὴν ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων, ἀκολουθοῦσε κι αὐτὴ τὴν ἴδια μ' αὐτὲς πολιτικὴ κι ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα διατηρήθηκε ὡς τὸ 1826. Ἀπὸ τότε κι ὕστερα ἡ κοινὴ γνώμη, κυρίως μετὰ τὴν ἡρωϊκὴ ἔξοδο τοῦ Μεγολογγίου, ἄρχισε νὰ ἐξασκῆ μεγάλη πίεσι στὶς κυβερνήσεις ὥσπου ἐτάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἐφάνηκε καθαρὰ ἅμα ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ὁ μεγάλος φιλέλληνας Κάνιγγ. Ἡ Ρωσία τότε βλέπον-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τας τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας φανέρωσε πιὰ τὴ συμπάθειά της στοὺς Ἕλληνες. Οἱ δυὸ αὐτὲς δυνάμεις δὲν ἄργησαν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους καὶ τὴ Γαλλία. Ἔτσι στὶς 24 Ἰουνίου τοῦ 1827 οἱ τρεῖς δυνάμεις ὑπέγραψαν συνθήκη στὸ Λονδῖνο καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴν ἐκανονίζονταν δυὸ ζητήματα: Νὰ σταματήση ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος καὶ νὰ γίνη ἑλληνικὸ κράτος ποὺ θὰ πληρώνη φόρο στὴν Τουρκία. Ἡ συνθήκη αὐτὴ ἀνακοινώθηκε κατόπιν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκία. Ἡ Ἑλλάδα ἐδέχθηκε τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης. Ἡ Τουρκία ὅμως τὴν ἀπέρριψε μὲ ἀγανάκτησι. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ οἱ τρεῖς ἐνδιαφερόμενες δυνάμεις ἔστειλαν τοὺς στόλους τους στὴ Μεσόγειο γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς.

4. Ναυμαχία στὸ Ναυαρῖνο

Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἦταν δύσκολη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Πελοπόννησο, τὴ Μάνη καὶ τὰ νησιὰ Σπέτσες καὶ Ὕδρα, ὅλη ἡ ἄλλη Ἑλλάδα εἶχε πέσει πάλι στὴ σκλαβιά. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶχε φθάσει στὸ Ναυαρῖνο ἰσχυρὸς τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ 82 πολεμικὰ πλοῖα μὲ στρατό, πολεμοφόδια καὶ τρόφιμα.

Ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες ἔφθασε στὸ Ναυαρῖνο καὶ ὁ συμμαχικὸς στόλος ἀπὸ 26 μεγάλα πολεμικὰ (11 ἀγγλικά, 7 γαλλικὰ καὶ 8 ρωσικὰ) μὲ ναυάρχους τὸν Ἄγγλο Κοδρινγκτῶνα, τὸ Γάλλο Δεριγνύ καὶ τὸ Ρῶσο Χέϋδεν. Γενικὸς ἀρχηγὸς ἀναγνωρίσθηκε ὁ Κοδρινγκτὼν καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Ἰμβραὴμ ν' ἀποπλεύση ὁ στόλος του στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια κι ἐκεῖνος νὰ ἐκκενώση τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Ἰμβραὴμ ἔκανε πὼς ἐδέχθηκε καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Κοδρινγκῶνα χρόνο νὰ πάρη ὁδηγίες ἀπὸ τὸ σουλτᾶνο. Μετὰ τὴν ὑπόσχεσι αὐτὴ ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐτραβήχθηκε στὰ Ἑπτάνησα καὶ ἐπερίμενε.

Ὁ σουλτᾶνος ἔστειλε διαταγὴ στὸν Ἰμβραὴμ ν' ἀγνοήση τὸν ξένο στόλο καὶ νὰ φροντίση νὰ ὑποτάξη καὶ τὴν ὑπόλοιπη Πελοπόννησο. Ὕστερ' ἀπὸ τὴ διαταγὴ αὐτὴ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραὴμ ἐσκορπίσθηκαν στὴν Πελοπόννησο κι ἄρχισαν τὴν καταστροφή.

Μετὰ τὴν κακοπιστία αὐτὴ τοῦ Ἰμβραὴμ οἱ τρεῖς ναύαρχοι ἀπεφάσισαν νὰ πλεύσουν στὴν Πελοπόννησο καὶ στὶς 2 μ. μ. τῆς 8 Ὀκτωβρίου τοῦ 1827, ἔμπαιναν πάλι στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου. Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ποὺ εἶχε ἀράξει στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου ἀποτελεῖτο ἀπὸ 120 πλοῖα (πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ) καὶ εἶχε ἀρχηγὸ τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ταχὴρ πασᾶ. Ὁ Ταχὴρ βλέποντας τὰ ξένα πλοῖα νὰ μπαίνουν στὸ λιμάνι εἰδοποίησε πὼς πρέπει νὰ φύγουν. Ὁ Κοδρινγκτὼν τότε τοῦ ἀπαντᾶ: «Δὲν ἦρθα νὰ πάρω διαταγὲς ἀλλὰ νὰ δώσω». Κατόπιν ἔστειλε μιὰ βάρκα μ' ἕναν ἀξιωματικὸ καὶ πέντε ναῦτες νὰ ἐπιδώσουν ἕνα ἔγγραφο γιὰ τὸν Ἰμβραήμ. Μόλις ὅμως ἡ βάρκα ἐπλησίασε στὸ πρῶτο πλοῖο, οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν καὶ ἐσκότωσαν τὸν Ἄγγλο ἀξιωματικὸ μὲ τοὺς ναῦτες.

Ὁ Κοδρινγκτὼν ἔδωσε τότε τὸ σύνθημα κι ἄρχισε γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Ἡ ναυμαχία ἔγινε μὲ πεῖσμα κι ἔπειτα ἀπὸ τέσσερες ὧρες ἔληξε μὲ ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Ἀπὸ τὰ 120 πλοῖα του εἶχαν μείνει στὴν ἐπιφάνεια μόνο 20 κι αὐτὰ ἀπὸ τὰ μικρότερα. Ὅλα τ' ἄλλα ἔγιναν σιντρίμια καὶ κατέβηκαν στὸ βυθὸ τοῦ λιμανιοῦ.

Ὁ σουλτᾶνος ἅμα ἔμαθε τὰ γεγονότα τοῦ Ναυαρίνου ἔκοψε τὶς σχέσεις μὲ τὶς τρεῖς δυνάμεις. Ἡ Ρωσία τοῦ ἐκήρυξε ἀμέσως τὸν πόλεμο, οἱ δὲ συμμαχικοὶ στόλοι ἀπέκλεισαν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴν ἐφοδιάζεται ὁ Ἰμβραήμ. Τέλος γαλλικὸς στρατὸς ἀπὸ 14.000 ἄνδρες μὲ στρατηγὸ τὸν Μαιζῶνα ἐβγῆκε στὴν Πελοπόννησο νὰ διώξῃ τὸν Ἰμβραήμ.

5. Ἰωάννης Καποδίστριας

Εἴπαμε ὅτι ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐξέλεξε Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος τὸν Καποδίστρια. Ἀπὸ τότε ποὺ ἄρχισε ἡ ἐπανάστασις ὁ Καποδίστριας προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τὸν τσάρο νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ. Ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι ὁ τσάρος ἦταν ἀμετάπειστος—αὐτὸ τὸ 1822—παραιτήθηκε ἀπὸ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας κι ἐγκαταστάθηκε στὴ Γενεύη. Ἐκεῖ ἐργαζόταν συνεχῶς γιὰ τὴν ἐπανάστασι κι ἀλληλογραφοῦσε μὲ τοὺς ἀρχηγούς, ἰδίως μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Καραϊσκάκη.

Ἅμα ἐπληροφορήθηκε πὼς ἔγινε Κυβερνήτης, δὲν κατέβηκε ἀμέσως στὸ Ναύπλιο. Σὰν διπλωμάτης ἐπεσκέφθηκε τὶς πρωτεύουσες τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ν' ἀντιληφθῇ ἀπὸ κοντὰ τὶ γνώμη εἶχαν γιὰ τὸν ἀγῶνα. Κατόπιν ἔφυγε γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ στὶς 6 Ἰανουαρίου τοῦ 1828 ἀποβιβάσθηκε στὸ Ναύπλιο. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ἦταν ἀκόμη στοὺς Τούρκους, ἡ Πελοπόννησος ἐρειπωμένη καὶ τὸ περισσότερο μέρος κατεῖχε ὁ Ἰμβραήμ. Ἀλλὰ κι ὅσα μέρη ἦταν ἐλεύθερα, εὑρίσκονταν σ' ἄθλια κατάστασι ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴν ἀναρχία.

Ἅμα ὁ Καποδίστριας ἐγκατεστάθηκε στὸ Κυβερνεῖο, ἄρχισε τὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δουλειὰ νὰ φτιάση τὸ κράτος. Ἔτσι σὲ λίγους μῆνες ἔλειψε ἡ ἀναρχία, οἱ δημόσιες ὑπηρεσίες ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν, ἐκόπηκαν χρήματα κι εἰσπράττονταν φόροι γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ κράτους. Εὐτυχῶς ποὺ τὸ δημόσιο ταμεῖο ἐνισχύθηκε μὲ τὰ δάνεια ποὺ ἐσύναπτε τὸ κράτος καὶ μὲ τὶς γενναῖες προσφορὲς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Γαλλίας Καρόλου Γ', τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου Α' καὶ τῆς τσαρίνας Ἀλεξάνδρας. Ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας διέθεσε ὅλη τὴν περιουσία του κι ἐργαζόταν χωρὶς νὰ πληρώνεται. Ἦταν σὲ τόσο βαθμὸ ἀφιλοχρήματος ὥστε ἀπέρριψε τὴν ἐπιχορήγησι ποὺ τοῦ ἐψήφισε ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις λέγοντας: «Τὸ κράτος εἶναι φτωχὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συντηρῇ ἄρχοντες». Ἐπίσης δὲν ἐδέχθηκε σύνταξι 60.000 φράγκων ποὺ τοῦ ἐχορήγησε ἡ Ρωσία γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του σ' αὐτὴ καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴν παρεξηγηθῇ ἀπὸ τοὺς συμμάχους.

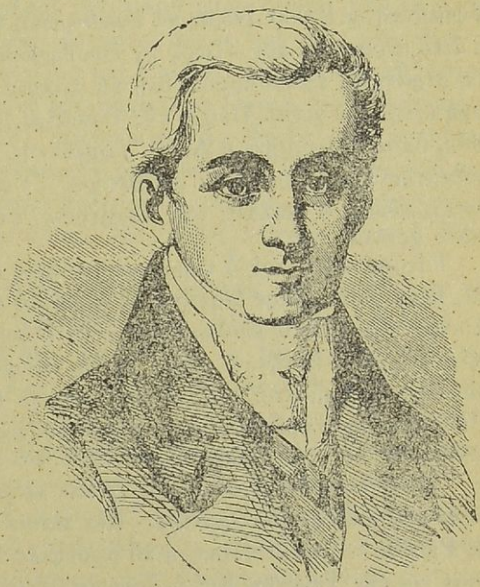

Εἰκ. 25. Ἰωάννης Καποδίστριας
Πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδης

Μεγάλη προσοχὴ ἔδωσε ὁ Κυβερνήτης νὰ ὀργανωθῇ στρατὸς καὶ στόλος. Ἐχώρισε τὸ στρατὸ σὲ χιλιαρχίες κι ὥρισε νὰ πληρώνωνται οἱ στρατιῶτες καὶ ναῦτες ἀπὸ τὸ κράτος κι ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς, ὅπως ἐγινόταν πρίν. Ἀκόμη ἵδρυσε στὸ Ναύπλιο Στρατιωτικὴ Σχολή, Ναυτικὴ στὴν Ὕδρα, Γεωργικὴ στὴν Τίρυνθα, Ἱερατικὴ στὸν Πόρο καὶ Διδασκαλεῖο στὴν Αἴγινα νὰ μορφώνωνται οἱ δασκάλοι. Ἔτσι μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Ἰμβραὴμ ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν δημοτικὰ σχολεῖα σ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο καὶ Γυμνάσιο στὴν Αἴγινα. Ὁ Καποδίστριας σὰν μορφωμένος καὶ κοσμογυρισμένος ποὺ ἦταν, ἔδωκε μεγάλη σημασία στὴν ἐκπαίδευσι γιατὶ μόνο μ' αὐτὴν θ' ἀποκτοῦσε τὸ νέο κράτος καλοὺς πολίτες καὶ θὰ προώδευε.

Ἐνῶ ὁ Καποδίστριας ἦταν ἀπησχολημένος μὲ τὴν ὀργάνωσι τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κράτους, ὁ γαλλικὸς στρατὸς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, συνέχισε τὸν ἀγῶνα στὴν Πελοπόννησο ὅσπου ἀνάγκασαν τὸν Ἰμβραὴμ νὰ πάρη τὸ στρατό του καὶ νὰ φύγη στὴν Ἀλεξάνδρεια (Σεπτέμβριος τοῦ 1828).

6. Ἡ Ἑλλάδα γίνεται ἀνεξάρτητο κράτος

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Ἰμβραὴμ ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε τὸν Ὑψηλάντη μὲ 8.000 ἄνδρες νὰ ἐλευθερώση τὴν Ἀν. Στερεὰ Ἑλλάδα κι ἄλλο στρατὸ μὲ τὸν Τζῶρζ νὰ ἐλευθερώση τὴ Δυτικὴ Στερεά. Οἱ δύο στρατηγοὶ ἐξεκαθάρισαν ὅλη τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ τελευταία μάχη ἔγινε στὸ χωριὸ Πέτρα τῆς Βοιωτίας, στὶς 23 Σεπτεμβρίου τοῦ 1829, ὅπου διακρίθηκε ὁ Δημ. Ὑψηλάντης. Ἔτσι τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία ποὺ ἄρχισε ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης στὴ Ρουμανία, τὸν ἐτελείωσεν ὁ ἀδελφός του Δημήτριος στὸ χωριὸ Πέτρα, ἔπειτα ἀπὸ 8 χρόνια.

Κύριος λόγος ποὺ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἄδειασε εὔκολα τὴ Στερεά, ἦταν γιατὶ ἐπῆρε διαταγὴ νὰ φύγη γιὰ τὴ Θράκη, νὰ ἐνισχύση τὰ στρατεύματα ποὺ ἐπολεμοῦσαν τοὺς Ρώσους. Πρὶν ὅμως φθάση ἐκεῖ, οἱ Ρῶσοι ἐμπῆκαν στὴν Ἀνδριανούπολι. Κατόπιν ἡ Τουρκία ὑπέγραψε εἰρήνη, στὶς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1829. Μὲ τὴν εἰρήνη αὐτὴ ἡ Ἑλλάδα ἀναγνωρίσθηκε ἀνεξάρτητο κράτος καὶ τὰ σύνορά της ἐκανονίσθηκαν ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὡς τὸ Βόλο καὶ κάτω.

Ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὴν ἵδρυσι τόσου μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἕνα τέτοιο κράτος ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς Ρωσίας καὶ μὲ Κυβερνήτη τὸ ρωσόφιλο Καποδίστρια, ἦταν κίνδυνος γιὰ τὴν Τουρκία. Καὶ ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ μένη ἰσχυρὴ γιὰ νὰ κρατῆ τὴ Ρωσία μακριὰ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο. Μὲ τὴν ἐπέμβασι λοιπὸν τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, τὰ σύνορα τοῦ κράτους μας περιωρίσθηκαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Σπερχειοῦ. Ἀπεφασίσθηκε ἀκόμη ὅτι ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος νὰ μὴν ἀνήκη σὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς βασιλικὲς οἰκογένειες τῶν Μεγάλων δυνάμεων: Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας. Ὡς τέτοιον ἐξέλεξαν τὸν πρίγκηπα τοῦ Βελγίου Λεοπόλδο. Ὁ Λεοπόλδος στὴν ἀρχὴ ἐδέχθηκε. Κατόπιν ὅμως, ἐπειδὴ ἐθεώρησε τὸ κράτος πολὺ μικρὸ παραιτήθηκε.

7. Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια

Ὁ Καποδίστριας μὲ κίνητρο τὸ ἁγνὸ πατριωτισμὸ καὶ μὲ προσὸν τὴν πολιτικὴ ἱκανότητα ὠργάνωσε καλὰ τὸ κράτος κι ἀπέκτησε τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ του. Γρήγορα ὅμως εἶδε πὼς ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἔπειτα ἀπὸ σκλαβιὰ 400 χρόνων, δὲν ἦταν ὥριμος νὰ διοικηθῆ μόνος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του. Γι αὐτὸ διέλυσε τὴ Βουλὴ καὶ ἐπῆρε ὅλη τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Ἡ Γερουσία διατηρήθηκε. Ἀπὸ τὴ μεταβολὴ αὐτὴ δυσαρεστήθηκαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι ἐπειδὴ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴ διοίκησι κι ἔχαναν τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Ὅλοι τους λοιπὸν ἄρχισαν νὰ κατακρίνουν τὴν πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτη καὶ τὸν ἐθεώρησαν αἴτιο ποὺ παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ θρόνο ὁ Λεοπόλδος. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμε καὶ τὴ γνωστὴ ἀντίδρασι τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Γι αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους ἐσχηματίσθηκε ἰσχυρὴ ἀντιπολίτευσις μὲ κέντρο τὴν Ὕδρα ἡ ὁποία, ἀνάλογα μὲ τὶς θυσίες ποὺ προσέφερε στὸν ἀγῶνα, δὲν εἶχε ἱκανοποιηθῆ ὅπως ἔπρεπε. Ἐκεῖ σιγὰ-σιγὰ συγκεντρώθηκαν οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Καποδίστρια, ὅπως ὁ Μαυροκορδᾶτος κι ἄλλοι. Στὸ τέλος ἐπαναστάτησε ἡ Μάνη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Καποδίστριας ἔχοντας πληροφορίες πὼς τὴν ἐπανάστασι τὴν ὑπεκίνησε ὁ Πετρόμπεης, διέταξε καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ τοῦ Ναυπλίου. Αὐτὸ ὅμως οἱ Μαυρομιχαλαῖοι τὸ ἐθεώρησαν προσβολὴ γιὰ τὴν οἰκογένειά τους. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος μὲ τὸ γιὸ τοῦ Πετρόμπεη Γεώργιο, στὶς 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1831 ἐφύλαξαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα κσὶ μόλις ὁ Καποδίστριας ἔμπαινε μέσα, τὸν ἐσκότωσαν.

Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια ἦταν μεγάλο ἀτύχημα γιὰ τὸ κράτος τὸ ὁποῖο ἔπεσε πάλι στὴν ἀναρχία. Σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, ἄρχισε τότε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν καὶ θὰ εἶχε μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα, ἂν πάλι δὲν ἐπενέβαινον οἱ προστάτιδες δυνάμεις.

Ὑπέγραψαν λοιπὸν συνθήκη στὸ Λονδῖνο, στὶς 25 Ἀπριλίου τοῦ 1832 κι ἔκαναν τὴν Ἑλλάδα βασίλειο μὲ μεγαλύτερα σύνορα. Ἔφθαναν ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο ὡς τὸν Παγασητικὸ καὶ περιλαμβάνονταν οἱ Βόρειες Σποράδες, ἡ Εὔβοια καὶ οἱ Κυκλάδες. Τὸ θρόνο προσέφεραν στὸν πρίγκηπα τῆς Βαυαρίας Ὄθωνα ποὺ τότε ἦταν 17 χρονῶν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὄθωνα ἐνεθουσίασε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, τὰ πάθη ἐλησμονήθηκαν κι ἀποκαταστάθηκε ἡ ἡσυχία σ' ὅλο τὸ κράτος.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων γιὰ τὴν Ἑλλάδα (κρίσεις). 2) Ἡ μεγάλη σημασία τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος (κρίσεις). 3) Ὁ Καποδίστριας (πληροφορίες—κρίσεις). 4) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ κεφ. εἰκόνες, ἐλεύθερες ἐργασίες. 5) Ἐδῶ τελειώνει τὸ Β' Μέρος τοῦ βιβλίου «*Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*». Νὰ ἐπαναληφθοῦν τὰ κυριώτερα γεγονότα καὶ νὰ καταρτισθῆ ὁ χρονολογικὸς πίνακας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ (1833—1862)

1. Ἀντιβασιλεία

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε στὸ Μόναχο ἀντιπροσωπεία ἀπὸ τὸ Νότη Μπότσαρη γιὰ τὴ Ρούμελη, τὸ Πλαπούτα γιὰ τὸ Μωριὰ καὶ τὸ Μιαούλη γιὰ τὰ νησιὰ καὶ συνώδευσε τὸν Ὄθωνα στὸ Ναύπλιο (13 Ἰανουαρίου 1833). Μὲ τὸν Ὄθωνα ἦρθαν καὶ τρεῖς Βαυαροί, ὁ Ἄρμοντεργ, ὁ Μάουνερ καὶ ὁ Ἐϋδεν, ποὺ θὰ κυβερνοῦσαν τὸν τόπο ὡς ἀντιβασιλεῖς ὥσπου νὰ ἐρχόταν ὁ Ὄθων σὲ νόμιμη ἡλικία. Ἀκόμη ἦρθαν καὶ 4000 ἄνδρες βαυαρικοῦ στρατοῦ, ἰδίως μηχανικὸ καὶ πυροβολικό.

Ἡ Ἀντιβασιλεία κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια νὰ ὀργανώση τὸ κράτος κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα. Ἐχώρισε τὴ χώρα σὲ νομούς, ἐπαρχίες καὶ δήμους, ἵδρυσε δικαστήρια καὶ σχολεῖα, ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησία αὐτοκέφαλη κι ἔκανε καλοὺς νόμους. Ὡστόσο μὴ γνωρίζοντας τὴ νοοτροπία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔκαμε πολλὰ σφάλματα. Κυριώτερο σφάλμα ἦταν ποὺ διέλυσε τοὺς πολεμιστὲς τοῦ ἀγῶνα χωρὶς νὰ τοὺς δώση ἕνα μικρὸ μισθὸ νὰ ζήσουν, γιατὶ εἶχαν ξεσυνηθίσει πιὰ νὰ ἐργάζωνται. Ὅσοι μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Κρήτη, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ γυρίσουν στὰ μέρη τους εὑρέθηκαν σὲ χειρότερη θέσι. Ἔτσι ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ἀντάρτες στὰ βουνὰ καὶ ἐζοῦσαν ἀπὸ τὴ ληστεία.

Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ οἱ ἀγωνιστὲς ν' ἀντιπαθήσουν τὸ κράτος ποὺ ἐφάνηκε σ' αὐτοὺς ἀχάριστο, ἐνῶ οἱ Βαυαροὶ εἶχαν τὶς καλύτερες θέσεις. Μολαταῦτα ὁ λαός, ποὺ ἦταν κουρασμένος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἔκανε ὑπομονὴ ὥσπου νὰ ὀρθῆ ὁ Ὄθων σὲ νόμιμη ἡλικία. Ἤλπιζε πὼς τότε θ' ἄλλαζε ἡ κατάστασις.

2. Ὁ Ὄθων βασιλιάς

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1835, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους μεταφέρθηκε στὴν Ἀθήνα. Πέντε μῆνες ὕστερα, ὁ Ὄθων ἦρθε σὲ νόμιμη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡλικία κι ἔγινε βασιλιάς. Τότε ἔληξε ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀντιβασιλείας κι ἀνέλαβαν ὑπουργοὶ Ἕλληνες.

Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1836 ἔγιναν στὸ Μόναχο οἱ γάμοι τοῦ Ὄθωνος μὲ τὴν πριγκήπισσα τῆς Γερμανίας Ἀμαλία, ποὺ ἦταν γυναῖκα ἔξυπνη, τολμηρὴ καὶ μὲ ἰσχυρὸ χαρακτῆρα.

Ὁ Ὄθων μὲ τὴν Ἀμαλία ἀγάπησαν τὸ λαὸ κι ἐγκολπώθηκαν ὅσο λίγοι τὴ Μεγάλη Ἰδέα: Τὸ ὄνειρο δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων νὰ ξαναγίνη τὸ κράτος μας αὐτοκρατορία μέ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολι. Ὡστόσο ὑπερέβαλαν τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους κι ἔβαλαν σὲ κίνδυνο τὴ χώρα καὶ τὸ θρόνο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γενικώτερες φροντίδες του γιὰ τὸ κράτος, ὁ Ὄθων ἐξωράϊσε τὴν Ἀθήνα ποὺ ἦταν τότε ἀσήμαντο χωριό. Ἔκανε καλοὺς δρόμους γι ἀγορές, ἵδρυσε φιλανθρωτικὰ ἱδρύματα, σχολεῖα, ἐπροστάτευσε τὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Ἐπὶ Ὄθωνος ἔγινε καὶ τὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, τὸ 1837.

Ἀλλ' ὁ Ὄθων ἔκαμε καὶ σφάλματα. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν ποὺ τὴν διοίκησι τοῦ κράτους, στὸ μεγαλύτερο μέρος της, τὴν εἶχαν οἱ Βαυαροὶ καὶ δὲν ἵκανοποίησε τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνα. Ἔτσι ἀπέκτησε δυσαρέσκειες καὶ δημιουργήθηκε μεγάλη ἀντιπολίτευσις. Τὴν νύκτα λοιπὸν πρὸς τὴν 3ὴ Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, ὁ στρατὸς μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Δημ. Καλλέργη καὶ Ἰω. Μακρυγιάννη, ἐκύκλωσε τ' ἀνάκτορα καὶ ἀνάγκασαν τὸν Ὄθωνα νὰ διώξη τοὺς ξένους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παλιοὺς φιλέλληνες. Ἀκόμη ὑπέγραψε διάταγμα κι ἔγιναν ἐκλογές. Οἱ βουλευτὲς κατόπιν ἐμαζεύτηκαν στὴ Βουλὴ καὶ ἐψήφισαν τὸ Σύνταγμα τῆς χώρας, ἕνα νόμο δηλαδὴ

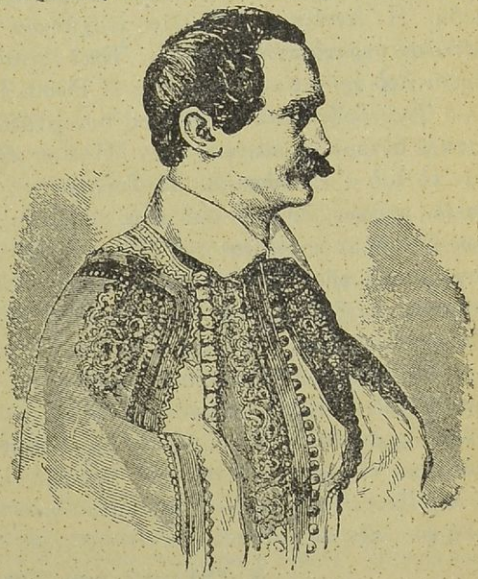

Εἰκ. 26. Ὄθων
Πρῶτος βασιλιὰς νῶν Ἑλλήνων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποὺ ἐκανόνιζε πῶς πρέπει νὰ διοικῆται τὸ κράτος. Ἀπὸ τότε ὁ βασιλιὰς κυβερνοῦσε σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ τὸ πολίτευμα αὐτὸ λέγεται **Συνταγματικὴ βασιλεία.**

Μολαταῦτα ὁ Ὄθων παρεβίασε πολλὲς φορὲς τὸ σύνταγμα εἴτε μὲ τὸ νὰ ἐπεμβαίνη στὶς ἐκλογὲς γιὰ νὰ ἔχη δική του πλειοψηφία, εἴτε κατ' ἄλλον τρόπο κι ἀποκτοῦσε μίση ποὺ τὰ ἐκμεταλλεύονταν οἱ ἀντίπαλοί του.

Τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Ὄθωνα ἐσταμάτησε προσωρινὰ τὸ 1854 ποὺ ἔγινε ὁ **Κριμαϊκὸς πόλεμος.** Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου τούτου ἦταν ἡ διένεξις ποὺ εἶχαν στὰ Ἱεροσόλυμα οἱ Ὀρθόδοξοι μὲ τοὺς Καθολικούς. Τοὺς πρώτους ὑπεστήριζε ἡ Ρωσία καὶ τοὺς ἄλλους τὰ Δυτικὰ κράτη. Ἐπειδὴ ἡ Τουρκία ἐδικαίωσε τοὺς καθολικούς, ἡ Ρωσία τῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο καὶ κατέλαβε τὶς χῶρες ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ Δούναβη. Ἡ Ἀγγλία κι ἡ Γαλλία ἐτάχθηκαν τότε μὲ τὴν Τουρκία κι ἔστειλαν στρατὸ στὴν Κριμαία. Ἐκεῖ ἔγιναν πολλὲς μάχες ποὺ ἐκράτησαν δυὸ χρόνια καὶ στὸ τέλος οἱ Ρῶσοι ἐνικήθηκαν (1856).

Ἐνῶ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος συνεχιζόταν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε ἀνταρτικὰ σώματα στὴν Ἤπειρο καὶ στὴ Θεσσαλία κι ἐσήκωσαν τὸ λαὸ σ' ἐπανάστασι. Ἡ Τουρκία μὴ ἔχοντας τὴν εὐχέρεια νὰ στείλη στρατό, ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς συμμάχους της νὰ ἐπέμβουν. Ἀμέσως ἡ Αγγλία κατέσχεσε στὴ Μάλτα 9.000 ὅπλα ποὺ ἐστέλνονταν γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Συνάμα ἀγγλογαλικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθηκαν στὸν Πειραιᾶ κι ἀνάγκασαν τὴν κυβέρνησι ν' ἀνακαλέση τοὺς ἀντάρτες.

Ἡ κατοχὴ στὸν Πειραιᾶ ἐκράτησε ὡς τὸ 1875 κι ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς ἀπὸ τόσα ἄλλα τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἔφεραν χολέρα κι ἀποδεκατίσθηκε ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ. Στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς ἐπειδὴ οἱ Ἀγγλογάλλοι ἐπίεζαν τὸν Ὄθωνα νὰ τὸν ἐξευτελίσουν, ὁ λαὸς ποὺ συμφωνοῦσε μὲ τὴ φιλορωσικὴ πολιτική του, τὸν συμπάθησε καὶ τὸν ἀγάπησε ὅσο ποτὲ ἄλλοτε.

3. Ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος

Ἅμα ὁ στρατὸς κατοχῆς ἔφυγε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ διάφορες ἀφορμές, ὁ Ὄθων ἔχασε πάλι τὴ συμπάθεια τοῦ λαοῦ. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο τὸ 1862, ἄρχισαν ἐπαναστάσεις στὴ Σύρο, Ἄργος, Τρίπολι καὶ Κυπαρισσία. Στὰ μέρη αὐτὰ ἔστειλαν στρατὸ καὶ ἐσβήσθηκαν οἱ ἐπαναστάσεις ἀλλὰ τὸ καμίνι ἔβραζε σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες. Ὁ Ὄθων ἐπεχείρησε τότε νὰ κάμη περιοδεία στὴν Πελοπόννησο ἐλπίζοντας πῶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἅμα ἐρχόταν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ λαό, θ' ἀνακτοῦσε τὴν ἀγάπη του. Ἐνῶ εὑρισκόταν μὲ τὴ βασίλισσα στὴν Καλαμάτα, ἐπαναστάτησε ἡ Βόνιτσα, τὸ Μεσολόγγι κι ἡ Πάτρα κι ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψη στὴν Ἀθήνα. Στὸ μεταξὺ ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ ἐπανεστάτησε καὶ ἐκήρυξε τὸν Ὄθωνα ἔκπτωτο. Ἔτσι μόλις τὸ βράδυ τῆς 11 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862 ἡ θαλαμηγὸς «Ἀμαλία» ἔμπαινε στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, στίφη ἐπαναστατῶν συγκεντρώθηκαν στὴν παραλία νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀποβίβασι τῶν βασιλέων.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔκαμαν τὸν Ὄθωνα νὰ φύγη μὲ τὸ πλοῖο στὴ Σαλαμῖνα. Ἐκεῖ τὸν ἐπεσκέφθηκαν οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ τὸν συμβούλευσαν πῶς γιὰ νὰ μὴ χυθῆ αἷμα, νὰ παραιτηθῆ τοῦ θρόνου καὶ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τότε ὁ Ὄθων μὴ μπορώντας νὰ κάμη διαφορετικά, ἔφυγε μὲ ἀγγλικὸ πλοῖο στὴν Τεργέστη κι ἀπὸ ἐκεῖ ἐγύρισε στὴ Βαυαρία.

Ὡστόσο καὶ στὴν πατρίδα του ὁ Ὄθων δὲν ἐξέχασε τὴν Ἑλλάδα ποὺ τόσο τὴν ἀγάπησε καὶ πάντα ἐφοροῦσε τὴ φουστανέλλα. Στὸ σπίτι του ἐμιλοῦσαν Ἑλληνικά. Ὅσοι Ἕλληνες ἐπερνοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ νὰ τὸν ἰδοῦν, τοὺς ἐδεχόταν μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ συζητοῦσε μ' ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Σ' ὅλα αὐτὰ ἦταν ἐνήμερος.

Ἂν ἐξαιρέσωμε τὸ ὅτι ὁ Ὄθων εἶχε ἀδύνατο χαρακτῆρα, κατὰ τὰ ἄλλα ἦταν ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ δὲν ἀγαποῦσε τὰ χρήματα. Ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα φτωχὸς καὶ ἐζοῦσε μὲ τὴν ἐπιχορήγησι ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Βαυαρίας. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἀγάπης του στὴν Ἑλλάδα εἶναι ὅτι ἕνα μῆνα πρὶν πεθάνη, ἔδωκε ὅλη τὴν ἐτησία ἐπιχορήγησί του στὸ Σπ. Καραϊσκάκη ποὺ ἐπέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Κυβερνήσεως στὴν Εὐρώπη νὰ μαζέψη ἐράνους γιὰ τὸν Κρητικὸ ἀγῶνα. Ὅταν ἐπέθανε ὁ Ὄθων σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του, τὸν ἔθαψαν μὲ τὴν ἑλληνικὴ φορεσιὰ ποὺ δὲν τὴν ἀποχωριζόταν ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ὄθωνα. Μεγάλη ἰδέα (πληροφορ). 2) Ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α' (1863 - 1913)

1. Ἐκλογὴ τοῦ Γεωργίου Α'.

Μετὰ τὴν ἔξωσι τοῦ Ὄθωνος ἔγινε δημοψήφισμα καὶ μὲ παμψηφία ἐξελέγη βασιλιὰς ὁ πρίγκηπας Ἀλβέρτος τῆς Ἀγγλίας. Τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκλογὴ τοῦ Ἀλβέρτου δὲν ἐδέχθηκε ἡ Ἀγγλία γιατὶ ἐδεσμευόταν ἀπὸ τὴ συμφωνία μὲ τὴν Γαλλία καὶ τὴ Ρωσία. Ὑπέδειξε ὅμως τὸ Γεώργιο Α΄. παιδὶ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Δανίας Χριστιανοῦ κι ἐξελέγη αὐτὸς βασιλιὰς ἀπὸ τὴν ἐθνοσυνέλευσι. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Γεωργίου εὐχαρίστησε τὴν Ἀγγλία καὶ μᾶς παραχώρησε τὰ Ἑπτάνησα (21 Μαΐου 1863).

Εἰκ. 27. Γεώργιος Α΄
Ἐγεννήθηκε στὴν Κοπεγχάγη στὶς 22 Δεκεμβρίου 1845 καὶ ἐδολοφονήθηκε στὴ Θεσ)νίκη στὶς 5 Μαρτίου 1913.

Ὁ Γεώργιος Α΄ κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα στὶς 18 Ὀκτωβρίου τοῦ 1863. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὡρκίστηκε μπροστὰ στὴ Βουλή ὅτι θὰ τηρῆ μ' εὐλάβεια τὸ Σύντάγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Ὁ Γεώργιος ἐκράτησε τὸν ὅρκο του καὶ γι αὐτὸ στὴν ἐποχή του, ἂν καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν κομμάτων δὲν ἔπαυσε, δὲν ἔγινε καμμιὰ ἐπανάστασις. Ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς ὁ λαὸς ἀντιπαθοῦσε τοὺς ξένους, δὲν ἐδίστασε νὰ διώξη τὸ θεῖο του μὲ μερικοὺς συμβούλους του κι ἔμεινε μόνος στὴ νέα του πατρίδα. Συνεχῶς παλαίοντας σ' ὅλες τὶς πολιτικὲς θύελλες, σὰν ἔξυπνος καὶ φρόνιμος ποὺ ἦταν ἐχειρίσθηκε μὲ δεξιότητα ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ ἔθνους ἐπὶ 50 χρόνια. Ἔχοντας ἐπίγνωσι τῶν καθηκόντων του, ἐκράτησε ὅσο κανεὶς ἄλλος βασιλιάς, τὸ κῦρος τοῦ θρόνου ψηλὰ ἀπὸ τὰ κόμματα κι ὅσο τοῦ ἦταν δυνατὸ ἀπέφευγε νὰ διαλύη τὴ Βουλή.

Στὸν καιρὸ τῆς Βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄ ἔγιναν πολλὰ καὶ μεγάλα γεγονότα στὴν πατρίδα μας. Ἀπ' αὐτὰ θὰ διηγηθοῦμε τὰ σπουδαιότερα.

2. Κρητικὴ ἐπανάστασις (1866—1869)

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε, τὸ 1841 καὶ τὸ 1858, χωρὶς νὰ κατορθώση νὰ ἐλευθερωθῆ. Μόνο ποὺ τῆς ἐδόθηκαν μερικὰ προνόμια. Ἐπειδὴ καὶ τὰ λίγα αὐτὰ προνόμια κατεπατήθηκαν, οἱ Κρητικοὶ ἔκαμαν τὴ μεγάλη ἐπανάστασι τοῦ 1866 καὶ ἐζήτησαν νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πατρίδα μας δὲν ἠμποροῦσε νὰ βοηθήση φανερὰ τοὺς Κρητικοὺς γιατὶ ἦταν ἐπικίνδυνο νὰ ἀναμιχθῆ σὲ πόλεμο μὲ τὴν Τουρκία. Γι' αὐτὸ ἔστειλε ἐθελοντικὸ στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Χαρ. Ζυμβρακάκη καὶ πολεμοφόδια κι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ ἐπανάστασις ἀπλώθηκε σὲ ὅλο τὸ νησί. Ἡ Τουρκία ἔστειλε βέβαια πολὺ στρατὸ ἀλλ' οἱ Κρητικοί, παρὰ τὰ ἄφθονα μέσα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὶς πολλὲς στερήσεις, ἐπολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐνικοῦσαν. Ἡ ἡρωϊκώτερη πρᾶξις ποὺ ἀποθανάτισε τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1866, ἦταν τ' ὁλοκαύτωμα τῆς μονῆς Ἀρκαδίου, κοντὰ στὸ Ρέθυμνο. Ἐκεῖ εἶχαν κλεισθῆ ὡς 700 γυναικόπαιδα καὶ τὴν ὑπεστήριζαν οἱ καλόγεροι μὲ λίγους πολεμιστές. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκύκλωσε τ' Ἀρκάδι κι ἐκεῖνο ἄντεχε τρεῖς ἡμέρες. Τὴν τρίτη ἡμέρα οἱ Τοῦρκοι κτυπώντας μὲ κανόνια ἔσπασαν τὴν πόρτα καὶ ἐμπῆκαν μέσα. Τότε ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ βλέποντας πὼς θὰ πιασθοῦν αἰχμάλωτοι, ἔβαλε φωτιὰ στὴν πυριτιδαποθήκη κι ἀνετινάχθηκαν μὲ τοὺς Τούρκους στὸν ἀέρα.

Ἡ θυσία τούτη ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωσι στὴν Εὐρώπη. Σὲ πολλὲς πόλεις ἐσυστήθηκαν ἐπιτροπές, ἐστέλνονταν χρήματα κι ἐθελοντὲς στὴν Ἑλλάδα κι ἀπὸ κεῖ στὴν Κρήτη. Ἔτσι διατηρήθηκε ἡ ἐπανάστασις στὴν Κρήτη. Οἱ ἐπαναστάτες ἐφοδιάζονταν μὲ δυὸ πλοῖα, τὸ «Ἀρκάδι» καὶ τὴν «Ἕνωσι» ποὺ ἀγοράσθηκαν μὲ χρήματα τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔμεναν στὴν Ἀγγλία.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις βλέποντας πὼς δὲν ἠμπορεῖ νὰ σβήση τὴν ἐπανάστασι, μολονότι ὡς τότε εἶχε κατεβάσει στὴν Κρήτη ὡς 100 χιλιάδες στρατό, ἀπείλησε πὼς θὰ κηρύξη τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἐπενέβησαν οἱ Μεγάλες δυνάμεις, ἔστειλαν ἀντιπροσώπους στὸ Βερολῖνο νὰ λύσουν τὸ Κρητικὸ ζήτημα. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅμως δὲν ἐσυνεφώνησαν νὰ λύσουν τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ὑπεχρέωσαν μόνο τὴν Ἑλληνικὴ κυβέρνησι νὰ ἐμποδίση τὴν ἀποστολὴ ἐθελοντικοῦ στρατοῦ καὶ πολεμοφοδίων στὴν Κρήτη.

Ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπόφασι τοῦ Βερολίνου οἱ Κρητικοὶ μὴ μπορώντας νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα, κατέθεσαν τὰ ὅπλα κι ἡ ἐπανάστασις ἔσβησε, τὸ 1869.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1867, ἐνῶ συνεχιζόταν ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις, ὁ Γεώργιος Α' ἐπανδρεύθηκε τὴ μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσίας, Ὄλγα. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1868 ἐγεννήθηκε ὁ διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου κι ὠνομάσθηκε Κωνσταντῖνος.

Ἔπειτα ἀπὸ δέκα χρόνια ἐφάνηκαν στὴν Ἑλλάδα δύο σπουδαῖοι πολιτικοὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης κι ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ποὺ ἐκυβέρνησαν διαδοχικὰ πολλὰ χρόνια τὴν πατρίδα μας.

Ἤδη ἔχουν ἀρχίσει ζυμώσεις τῶν Σλαύων στὰ Βαλκάνια. Τὸ θέμα τοῦτο, ἀρκετὰ σοβαρὸ γιὰ τὴν τύχη τῆς πατρίδος μας, θὰ μᾶς ἀπασχολήση στὸ ἑπόμενο μάθημα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. Κινήσεις τῶν Σλαύων στὰ Βαλκάνια

Τὸ Βουλγαρικὸ σχίσμα (1890). Ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἀπασχολημένη μὲ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, στὰ Βαλκάνια οἱ Σλαῦοι ποὺ ἀφυπνίσθηκαν μὲ τὸν Πανσλαυϊσμὸ (*) ἔκαναν σημαντικὲς προόδους. Τὴν πολιτικὴ τῶν Σλαύων ἐνίσχυε ἡ Ρωσία, ἡ ὁποία ἄρχισε νὰ δείχνη ζωηρὸ ἐνδιαφέρον στὰ Βαλκάνια. Μὲ ὑποκίνησι τῆς Ρωσίας ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία ἔγινε ἀνεξάρτητη, προτοῦ ἀκόμη οἱ Βούλγαροι γίνουν κράτος καὶ τοῦτο γιὰ νὰ ἐξασθενηθῆ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ποὺ τὸ διοικοῦσαν Ἕλληνες κληρικοί. Ἔτσι ὁ σουλτᾶνος, ποὺ κι αὐτὸς εἶχε συμφέρον νὰ περιορισθῆ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Πατριαρχείου, μ' ἐνέργειες τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, πρεσβευτῆ τότε τῆς Ρωσίας στὴν Κων)πολι καὶ φανατικοῦ πανσλαυϊστοῦ, ὑπέγραψε τὸ σχετικὸ διάταγμα. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία ἐγινόταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἔξαρχο καὶ μὲ ἕδρα του τὴν Κων)πολι. Ὕστερα ἀπ' αὐτὰ τὸ Πατριαρχεῖο ἐκήρυξε τὴ βουλγαρικὴ ἐκκλησία σχισματική.

Ὁ Ἔξαρχος διώρισε τοὺς δικούς του ἐπισκόπους στὴ Μακεδονία κι ἄρχισε μεγάλος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Πατριαρχικῶν καὶ Ἐξαρχικῶν ἐπισκόπων. Ὁ κίνδυνος ποὺ εἶχε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὸ Σλαυϊσμό, μὲ πρωτοπορεία τοὺς Βουλγάρους ἅμα θ' ἀποχωροῦσε ἡ Τουρκία ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, ἦταν πιὰ φανερὸς κι ἡ ἀνησυχία τῶν Ἑλλήνων πολὺ δικαιολογημένη.

Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877. Τὸ 1877 οἱ Βούλγαροι μὲ ὑποκίνησι πάντοτε τῆς Ρωσίας ἐπαναστάτησαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔπνιξαν τὴν ἐπανάστασι ἐκείνη στὸ αἷμα κι ἔσφαξαν ἀρκετοὺς ἀπὸ τὸν ἄμαχο πληθυσμό. Τὰ βάρβαρα αὐτὰ μέτρα κατήγγειλε σ' ὅλον τὸν κόσμο πρώτη ἡ Ἀγγλία. Τότε ἡ Ρωσία ποὺ ἐζητοῦσε κάποιο στήριγμα, ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Τουρκία ν' ἀναγνωρίση αὐτόνομη τὴ Βουλγαρία. Ἡ Τουρκία ὅμως δὲν ἐδέχθηκε κι ἔτσι τὰ ρωσικὰ στρατεύματα, μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ρουμάνων, ἐπέρασαν τὸ Δούναβι κι ἐμπῆκαν στὴν Τουρκία. Στὸ φρούριο τῆς Πλεύνας εὑρῆκαν μεγάλη ἀντίστασι καὶ καθηστέρησαν κάμποσο καιρό. Κατόπιν ἐπέρασαν καὶ τὸ ἐμπόδιο αὐτό, ἐχύθηκαν στὴ Θράκη κι ἔστησαν τὸ στρατηγεῖο τους στὸν Ἅγιο Στέφανο, ἔξω ἀπὸ τὴν Κων)πολι. Ἡ Τουρκία ἀναγκάσθηκε τότε νὰ ὑπογράψη συνθήκη στὸν Ἅγιο Στέφανο (3 Μαΐου

(*) Θεωρία περὶ παγκοσμίου ἐπικρατήσεως τῶν Σλαύων ποὺ ἐφάνηκε μετὰ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1879). Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ ἡ Βουλγαρία ἀναγνωριζόταν ἐλεύθερο κράτος καὶ περιελάμβανε ὅλη τὴ σημερινὴ Βουλγαρία, τὴ Θράκη ὡς τὸ Λουλὲ—Μπουργὰζ καὶ τὴ Μακεδονία ὡς τὴν Καστοριὰ (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης). Τὸ ὄνειρο τῆς Ρωσίας γιὰ τὴ δημιουργία Μεγάλης Βουλγαρίας εἶχε γίνει πιὰ πραγματικότης. Ἡ Ἑλλάδα ἀγνοήθηκε μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι δὲν ἐπῆρε μέρος στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας.

Εὐτυχῶς στὸ σχέδιο αὐτὸ τῶν Ρώσων, ἀντιτάχθηκε ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γλάδστων, ὁ ὁποῖος ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Αὐστριακούς. Μὲ ἐνέργειες λοιπὸν τοῦ Γλάδστωνος οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ὑπέγραψαν στὸ Βερολῖνο, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1878, ἄλλη συνθήκη καὶ τὸ Βαλκανικὸ ζήτημα ἐκανονίσθηκε ὡς ἑξῆς:

α') Ἡ Βουγαρία περιωρίσθηκε γύρω ἀπὸ τὸν Αἷμο.

β') Τὸ Μαυροβούνιο, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία ἔγιναν ἀνεξάρτητα κράτη.

γ') Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἔγινε αὐτόνομο κράτος μὲ κυβερνήτη χριστιανό.

δ') Ἡ Μακεδονία ἔμεινε στὴν Τουρκία.

ε') Στὴν Ἑλλάδα παραχωρήθηκε ἡ Ἤπειρος μὲ τὴ Θεσσαλία.

Καὶ στ') Στὴν Ἀγγλία παραχωρήθηκε ἡ Κύπρος.

Ἡ Τουρκία ὅμως δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήση τὴ Θεσσαλία μὲ τὴν Ἤπειρο κι ἡ Ἑλλάδα ἐζήτησεν νὰ μεσολαβήσουν οἱ Δυνάμεις. Τέλος μὲ ἄλλη συνθήκη ποὺ ἔγινε στὴν Κων)πολι τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1881, παραχωρήθηκε ἡ Θεσσαλία μὲ τὸ νομὸ Ἄρτης.

Μὲ τὴν ἐπέμβασι λοιπὸν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, μολονότι ἐστοίχισε στὴ Ρωσία πολὺ αἷμα καὶ χρῆμα, δὲν ἔδωκε τ' ἀποτελέσματα ποὺ περίμενεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Β', νὰ διώξη δηλαδὴ τὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ κατεβῆ στὸ Αἰγαῖο.

Βουλγαρικὸ πραξικόπημα τοῦ 1885. Τὸ 1885 οἱ Βούλγαροι ἐμπῆκαν πραξικοπηματικὰ στὴν Ἀνατ. Ρωμυλία καὶ τὴν κατέλαβαν. Ὁ σουλτᾶνος γνωρίζοντας πὼς πίσω ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κρύβεται ἡ Ρωσία, γιὰ νὰ μὴ τὴν δυσαρεστήση, ἀρκέσθηκε μόνο νὰ διαμαρτυρηθῆ. Αὐτὸ ὅμως ἀνησύχησε τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἕλληνες γιατὶ μεταβαλλόταν ἡ ἰσορροπία στὰ Βαλκάνια κι ἐπιστρατεύθηκαν. Οἱ Σέρβοι ἐπέρασαν τὰ σύνορα κι ἐπετέθηκαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ὑπεχώρησαν. Οἱ Ἕλληνες πάλι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας νὰ πάρουν τὴν Ἤπειρο ποὺ τοὺς εἶχε παραχωρηθῆ στὸ συνέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δριο τοῦ Βερολίνου ἀλλὰ σ' αὐτὸ ἀντέδρασαν οἱ Μεγάλες Δυνάμεις (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γαλλία) κι ἀπέκλεισαν τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἀναγκάσθηκε νὰ σταματήση τὶς ἐχθροπραξίες ποὺ εἶχαν ἀρχίσει στὰ Θεσσαλικὰ σύνορα, ἔπεσε ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη κι ἀνέλαβε ὁ Χαρίλαος Τρικούπης ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἀποστράτευσι. Στὸ τέλος μὲ τὴν συνδιάσκεψι τῆς Κων)πόλεως ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἐπικυρώθηκε στὴ Βουλγαρία.

4. Ὁ ἑλληνο-τουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1897 ἡ Κρήτη πάλι ἐπαναστάτησε κι ἔγινε μεγάλη σφαγὴ τῶν χριστιανῶν στὰ Χανιά. Τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε στὴν Κρήτη 1800 ἄνδρες μὲ τὸ συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσο. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβάστηκε στὸ Κολυμπάρι κι ὁ Βάσος ἔκαμε προκήρυξι στὸ λαὸ πὼς καταλαμβάνει τὸ νησὶ στὸ ὄνομα τοῦ βασιλιὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ἐπροχώρησε νὰ πάρη τὰ Χανιά. Ἀλλ' οἱ Μεγάλλες Δυνάμεις ἐπεμβαίνουν κι αὐτὴ τὴ φορά. Διέταξαν λοιπὸν τὰ πολεμικά τους ποὺ ἦσαν στὰ λιμάνι τῆς Σούδας κι ἔβγαλαν στρατὸ στὰ Χανιά, στὸ Ρέθυμνο καὶ στὸ Ἡράκλειο κι ἐμπόδισαν τοὺς Ἕλληνες νὰ τὰ καταλάβουν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κλεισθῆ στὰ φρούρια τῶν πόλεων αὐτῶν.

Στὰ μεταξὺ ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος κι ὁ στρατός της ἐμπῆκε στὴ Θεσσαλία. Ἡ Ἑλλάδα ἔκαμε τότε βιαστικὰ ἐπιστράτευσι κι ἔστειλε στρατὸ στὴ Θεσσαλία. Ὅμως ὁ στρατός μας παρὰ τὴ γενναιότητα ποὺ ἔδειξε, δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀνθέξη στὸν ὄγκο τοῦ ἐχθροῦ. Ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ ἐκκενώση τὴ Θεσσαλία καὶ ὑπεχώρησε πρὸς τὴ Λαμία. Εὐτυχῶς ἐπενέβησαν οἱ Μεγάλες Δυνάμεις κι ὁ πόλεμος ἐσταμάτησε. Κατόπιν ἡ Τουρκία ἀπέσυρε τὸ στρατό της ἀπὸ τὴ Θεσσαλία κι ἡ Ἑλλάδα τὸ δικό της ἀπὸ τὴν Κρήτη. Τὸ κράτος μας ἐπλήρωσε στὴν Τουρκία ἀποζημίωσι 100 ἑκατομμύρια δραχμές.

Ἕνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὰν ἄτυχο πόλεμο τοῦ 1897 ἡ Κρήτη ἔγινε αὐτόνομος καὶ διωρίστηκε ὕπατος ἁρμοστὴς ὁ πρίγκηψ Γεώργιος. Μετὰ τὴ λύσι τοῦ ζητήματος τῆς Κρήτης, ἡ προσοχὴ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐστράφηκε πιὰ στὴ Μακεδονία.

5. Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα. Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων

Ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε τὸ σχίσμα, οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦσαν νὰ πάρουν μὲ μέρος τῆς Ἐξαρχίας καὶ τοὺς ἄλλους σλαυικοὺς λαοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν Βαλκανίων. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν κι οἱ Ρουμᾶνοι μὲ τοὺς Σέρβους ποὺ ἐχωρίσθηκαν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Οἱ πρῶτοι μάλιστα κατώρθωσαν νὰ σάρουν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Δυτ. Μακεδονίας κι ἵδρυσαν ἐκεῖ ρουμανικὲς ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα. Ἔτσι Πατριαρχικοὶ τώρα ἔμειναν μόνον οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τότε ἄρχισε ἀνταγωνισμὸς τῶν φυλῶν στὴ Μακεδονία περὶ τοῦ ποιὰ θὰ ἐπικρατήση ἅμα θὰ ἔφευγαν οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ἀντιπροσώπευαν μόλις τὸ ἕκτο τοῦ πληθυσμοῦ. Γιὰ νὰ ἐνταθῆ ἡ προπαγάνδα ἄρχισαν νὰ κτίζουν στὴ Μακεδονία ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα κι ἔτσι ἐδημιουργήθηκε τὸ γνωστὸ **Μακεδονικὸ ζήτημα**.

Οἱ Βούλγαροι γιὰ νὰ κερδίσουν αὐτοὶ τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα, τὸ 1900 περίπου, ἵδρυσαν τὸ Μακεδονικὸ κομιτάτο, ἕνα εἶδος Φιλικῆς Ἑταιρείας, μὲ ἕδρα τὴ Σόφια καὶ μὲ σκοπὸ νὰ γίνη ἡ Μακεδονία αὐτόνομο κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Θεσσαλονίκη. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἤλπιζαν πὼς θὰ εἶχε τὴν τύχη τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Γιὰ νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς ἄλλους καὶ ἰδίως τοὺς Ἕλληνες, ὠργάνωσαν τοὺς κομιτατζῆδες (ἀντάρτες τοῦ κομιτάτου) μὲ Βουλγάρους ἀξιωματικοὺς κι ἄρχισαν νὰ ἐξοντώνουν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Μακεδονίας. Στὴν ἀγριότητα αὐτὴ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων δὲν ἔμεινε ἀδιάφορο τὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ὠργάνωσε κι αὐτὸ ἀνταρτικὰ σώματα μὲ Ἕλληνες ἀξιωματικούς, ἐμπῆκαν στὴ Μακεδονία κι ἄρχισαν σκληροὶ ἀγῶνες μὲ τὶς συμμορίες τῶν κομιτατζήδων. Στὸν ἀνταρτικὸν ἀγῶνα διεκρίθη ὁ **Παῦλος Μελᾶς**, ποὺ ἔγινε ὁ τρόμος τῶν κομιτατζήδων. Στὸ τέλος ὁ θρυλικὸς αὐτὸς ἥρωας, ἀπὸ μία προδοσία, ἐκυκλώθηκε ἀπὸ ἰσχυρὴ τουρκικὴ δύναμι στὴ Σιάτιστα καὶ ἐσκοτώθηκε στὶς 15 Ὀκτωβρίου τοῦ 1904.

Ὁ ἀνταρτικὸς ἀγώνας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀνησύχισε τοὺς Τούρκους τῆς Μακεδονίας. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο οἱ νεωτεριστὲς Τοῦρκοι ἢ **Νεότουρκοι** ὅπως τοὺς ἔλεγαν, ἵδρυσαν στὴ Θεσσαλονίκη μυστικὸ σύνδεσμο μὲ σκοπὸ νὰ ὀργανωθῆ καλὰ τὸ κράτος τους ὥστε ν' ἀνθέξη στοὺς κινδύνους ποὺ δημιουργήθηκαν γιὰ τὴ Μακεδονία. Στὸ Σύνδεσμο προσεχώρησαν καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί. Βλέποντας οἱ Νεότουρκοι πὼς μὲ τὴν ἀπολυταρχικὴ διοίκησι τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὸ κράτος δὲν ἐπήγαινε καλά, τὸ 1908 ἔκαμαν ἐπανάστασι στὴ Θεσσαλονίκη κι ἐζήτησαν τὸ Σύνταγμα. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων ἁπλώθηκε σ' ὅλο τὸ κράτος κι ὁ σουλτᾶνος ὑπεχώρισε. Κατόπιν ἔγιναν ἐκλογὲς κι ἄνοιξε ἡ Βουλή.

Ὁ σουλτᾶνος, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρη τὴν πίεσι τῶν Νεο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τούρκων, ποὺ εἶχαν τὴν πλειοψηφία στὴ βουλή, ὠργάνωσε ἄλλο σύνδεσμο, τῶν Παλαιοτούρκων κι αὐτοὶ τὸ 1909 ἔκαναν κίνημα στὴν Κων)πολι. Τότε οἱ Νεότουρκοι, ποὺ εἶχαν μὲ τὸ μέρος τους τὸν περισσότερο στρατό, προχώρησαν ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη καὶ κατάλαβαν τὴν Κων)πολι. Μετὰ τὴν ἐπικράτησι τῶν Νεοτούρκων, ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ καθαιρέθηκε καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ ἀδελφός του Μωάμεθ ὁ Ε'. Ὁ νέος ὅμως σουλτᾶνος ἦταν ἀκατατόπιστος στὰ ζητήματα τοῦ Κράτους κι ἔτσι τὴ διοίκησι οὐσιαστικὰ τὴν εἶχαν οἱ Νεότουρκοι.

Ἀπὸ τὴν ἀνωμαλία στὴν Τουρκία ἐπωφελήθηκε ἡ Αὐστρία καὶ κατέλαβε τὴ Βοσνία καὶ τὴν Ἐρζεγοβίνη. Ἐπίσης ἡ Βουλγαρία, ποὺ ὡς τότε ἦταν ὑποτελὴς στὴν Τουρκία, ἐκηρύχθηκε ἀνεξάρτητο κράτος, στὶς 23 Σεπτεμβρίου 1908. Τὴν πρᾶξι αὐτὴ τῆς Βουλγαρίας σὲ λίγο καιρὸ ἀπεδέχθηκαν οἱ Δυνάμεις.

6. Ἐπανάστασις στὸ Γουδὶ

Ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι τῶν Νεοτούρκων ἐπωφελήθηκε κι ἡ Κρήτη κι ἐζήτησε νὰ ἑνωθῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Νεότουρκοι θεωρώντας σ' αὐτὰ ὑπεύθυνη τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀπείλησαν νὰ δηλώση πῶς δὲ δέχεται τὴν ἕνωσι τῆς Κρήτης ἀλλιῶς θὰ τῆς ἐκήρυτταν τὸν πόλεμο. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, βλέποντας πῶς εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ ἀναμιχθῆ πάλι σὲ πόλεμο μὲ τὴν Τουρκία, γιατὶ δὲν εἶχε ὀργανώσει καλὰ τὸ στρατό της, ἀναγκάσθηκε νὰ δεχθῆ τοὺς ὅρους τῆς Τουρκίας. Ἔτσι τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης ἐχάθηκε καὶ τότε.

Ἀπὸ τὸν ἐξευτελισμὸ ποὺ ἔπαθε τὰ κράτος ἐπληγώθηκε ἡ φιλοτιμία τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν ἀξιωματικῶν μας. Ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτούς, ὡς 500, ἵδρυσαν στρατιωτικὸ σύνδεσμο μὲ ἀρχηγὸ τὸ συνταγματάρχη Νικ. Ζορμπᾶ. Τὴ νύκτα λοιπὸν τῆς 14 Αὐγούστου 1909 οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπῆραν τὸ στρατὸ ἀπὸ τοὺς στρατῶνες καὶ τὸν ἐπῆγαν ἔξω στὸ Γουδί. Τὴν ἑπομένη ἐκήρυξαν ἐπανάστασι κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐζήτησαν νὰ φύγουν οἱ πρίγκηπες ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ τὸ ναυτικὸ καὶ νὰ ὀργανωθοῦν οἱ πολεμικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Ἀμέσως ὁ λαὸς ἔκανε συλλαλητήριο καὶ ἐτάχθηκε μὲ τὴν ἐπανάστασι, ἔπεσε ἡ κυβέρνησις καὶ ἀνέλαβε νέα μὲ πρωθυπουργὸ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Κατόπιν ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τοὺς νόμους, ποὺ ὑπέδειξε ὁ σύνδεσμος γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσι τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ παραγγέλθηκε πολεμικὸ ὑλικό. Τότε παραγγέλθηκε καὶ τὸ θωρηκτό μας «Ἀβέρωφ».

Ἀφοῦ ἔγιναν ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ διαλυθῆ ὁ σύνδεσμος γιὰ νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λειτουργήση τὸ Σύνταγμα. Ὁ σύνδεσμος ὅμως δὲν εἶχε πεποίθησι στοὺς πολιτικοὺς ἂν θὰ ἐξακολουθοῦσαν τὰ πρόγραμμά του καὶ ἐκάλεσε ἀπὸ τὴν Κρήτη τὸ νέο πολιτευτὴ Ἐλευθέριο Βενιζέλο νὰ τὸν ἔχη ὡς σύμβουλό του. Πράγματι ὁ Βενιζέλος ἦρθε στὴν Ἀθήνα καὶ ἐπρότεινε νὰ γίνουν ἐκλογὲς γιὰ ν' ἀναθεωρηθῆ τὸ Σύνταγμα. Ἡ πρότασις ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι, ἔγιναν ἐκλογὲς κι ἦρθε στὰ πράγματα ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου μὲ μεγάλη πλειοψηφία. Κατόπιν ἀναθεωρήθηκε τὸ Σύνταγμα, ἀναδιοργανώθηκαν οἱ ὑπηρεσίες, ἰδίως οἱ στρατιωτικὲς κι ἡ Ἑλλάδα ἀπέκτησε ἰσχυρὸ στρατὸ καὶ στόλο. Ἔτσι τὸ κράτος εὑρέθηκε ἕτοιμο στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὸ ἑπόμενο κεφάλαιο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Γιατὶ ὁ Γεώργιος Α' ἐβασίλευσε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος; 2) Πληροφορίες γιὰ τὸ Ἀρκάδι—κρίσεις. 3) Ὁ Παῦλος Μελᾶς (πληροφ. κρίσεις) 4) Θωρηκτὸν Ἀβέρωφ (πληροφ.). 5) Τί εἶναι τὸ Σύνταγμα; 6) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ κεφαλαίου, ἐλεύθερες ἐργασίες κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Ἑλληνο-τουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912

Οἱ Νεότουρκοι ἀντὶ νὰ θεωρήσουν ἴσους ὅλους τοὺς λαούς, ὅπως εἶχαν ὑποσχεθῆ, ἐφάνηκαν σκληρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιότουρκους. Ἄρχισαν τότε νὰ ἐκβιάζουν τοὺς χριστιανοὺς νὰ γίνουν κι αὐτοὶ Τοῦρκοι. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο τὰ τέσσερα Βαλκανικὰ κράτη: Ἑλλάδα, Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιο, παραμερίζοντας τὰ πάθη, ἔκαμαν μυστικὴ συμμαχία νὰ κτυπήσουν τὴν Τουρκία. Ἔτσι, ἀφοῦ ἡ Τουρκία ἀρνήθηκε νὰ κάμη ὡρισμένες μεταρρυθμίσεις ποὺ τῆς ἐζήτησαν, στὰ τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ 1912 τῆς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο. Ἡ Ἑλλάδα ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας, τὴν 5ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912.

Νίκες τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν ἐπιστράτευσι στὴν Ἑλλάδα συγκροτήθηκαν 8 μεραρχίες στρατοῦ (ὡς 90.000) κι ὡρκίσθηκε ἀρχιστράτηγος ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. Στὶς 6 Ὀκτωβρίου ὁ στρατός μας ἐπέρασε τὰ παλιὰ σύνορα στὸν τομέα Ἐλασσόνας κι οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν στὰ στενὰ του Σαρανταπόρου. Τὰ στενὰ αὐτὰ τὰ εἶχαν ὀχυρώσει οἱ Γερμανοὶ κι ἐθεωροῦντο ἀπόρθητα. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες, ὕστερ' ἀπὸ σκληρὲς μάχες ποὺ ἐκράτησαν τρεῖς ἡμέρες, ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν στὴν κοι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάδα τοῦ Ἀλιάκμονα. Στὸν τόπο τῆς μάχης ἔμειναν 700 αἰχμάλωτοι, ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικὸ καὶ 23 κανόνια. Κατόπιν ἔγινε ταχεῖα προέλασις τοῦ στρατοῦ μας καὶ ἐπάρθηκαν τὰ Σέρβια, ἡ Κοζάνη καὶ τὰ Γρεβενά. Ἡ 5η μεραρχία τότε προχώρησε πρὸς τὴν Πτολεμαΐδα γιὰ τὴ Φλώρινα. Ὅλος ὁ ἄλλος στρατὸς ἐστράφηκε πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη κι ἐμπῆκε στὴ Βέροια. Στὶς 18 Ὀκτωβρίου ἐπλησίασε στὰ Γιαννιτσὰ ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Στὶς 19 ἄρχισε ἡ μάχη τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἐσυνεχίσθηκε μὲ πεῖσμα ὡς τὴν ἄλλη μέρα τὸ μεσημέρι, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ ἔκαψαν τὴν ξύλινη γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ. Αὐτὸ καθυστέρησε τὴν προέλασι τοῦ στρατοῦ μας γιὰ λίγες ἡμέρες. Στὸ μεταξὺ ἡ 7η μεραρχία ποὺ εἶχε μπῆ στὴν Κατερίνη ἀπὸ τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους στὸ χωριὸ Πλατὺ κι ἔτσι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ χαλάσουν τὴ σιδηροδρομικὴ γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ. Κατόπιν οἱ μάχες συνεχίσθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη κι ἡ πόλις παραδόθηκε στὶς 26 Ὀκτωβρίου, ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ αἰχμάλωτος τουρκικὸς στρατός ἀπὸ 30.000, μετεφέρθηκε τότε στὴ νότιο Ἑλλάδα. Τέλος ὁ βασιλιὰς Γεώργιος ποὺ περίμενε στὸ Γιδὰ ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ νομιμοποιήση τὴν κατοχή της.

Ἡ γρήγορη προέλασις τοῦ στρατοῦ μας στὴ Θεσσαλονίκη ἔσωσε τὴν πόλι ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Μὴ συναντώντας οἱ Βούλγαροι ἀντίστασι γιατὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Σέρβους, προχωροῦσαν νὰ μποῦν πρῶτοι στὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ ἀπόγευμα λοιπὸν τῆς 26 Ὀκτωβρίου ἡ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία ἀπὸ 30.000 στρατὸ μὲ στρατηγὸ τὸ Θεοδωρὼφ εἶχε φθάσει τρεῖς ὧρες ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Ὁ διάδοχος εἰδοποίησε τὸ Θεοδωρὼφ νὰ μὴν μπῆ στὴν πόλι γιατὶ εἶχε παραδοθῆ στὸν ἑλλ. στρατό. Ἐν τέλει ὁ Θεοδωρὼφ ἐζήτησε νὰ μποῦν μόνο δύο τάγματα, ν' ἀναπαυθοῦν. Ὁ διάδοχος ἐδέχθηκε ἀλλ' ἀντὶ γιὰ δύο τάγματα, μὲ διαφόρους προφάσεις, ἐμπῆκε ὁλόκληρη μεραρχία.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγίνονταν στὴ Θεσσαλονίκη, ἡ 5η μεραρχία προχωρώντας γιὰ τὴ Φλώρινα ἐδέχθηκε στὴ Μπάνιτσα αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσι ἀπὸ διπλάσιες τουρκικὲς δυνάμεις ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Μοναστήρι. Ἔτσι ὑπεχώρησε μὲ μεγάλες ἀπώλειες στὴν πεδιάδα τῆς Πτολεμαΐδος. Κατόπιν ἔφθασαν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἑνώθηκαν μὲ τὴν 5η μεραρχία καὶ κατέλαβαν τὴ Φλώρινα. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔφυγε τότε γιὰ τὰ Ἰωάννινα. Ἔπειτα οἱ ἑλληνικὲς δυνάμεις ἐστράφηκαν πρὸς τὸ Μοναστήρι ἀλλ' ἐσταμάτησαν γιατὶ τὸ εἶχαν πάρει οἱ Σέρβοι ἀπὸ τὶς 5 Νοεμβρίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἅμα ἄρχισαν οἱ ἐπιχειρήσεις στὴν Ἐλασσόνα, ἄλλος ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ τὸ στρατηγὸ Σαπουντζάκη προχώρησε ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ ἐμπῆκε στὴν Ἤπειρο. Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς μάχες ἐπλησίασε στὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ πολιόρκησε. Ἡ πόλις ὅμως προστατευόταν ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Τὸ πρῶτο δεκαήμερο Ἰανουαρίου 1913 ἦρθε ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος μὲ δύο μεραρχίες, ἔγιναν μεγάλες μάχες καὶ τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. Τὴν ἄλλη μέρα (21 Φεβρουαρίου 1913) παραδόθηκε κι ἡ πόλις μὲ 30 χιλιάδες στρατό.

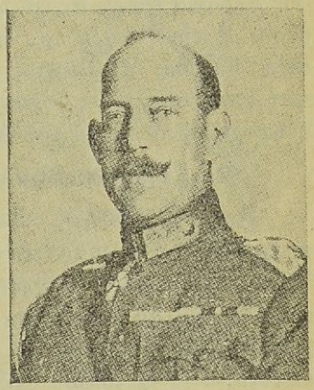

Εἰκ 28. Κωνσταντῖνος ΙΒ'
Ἀρχιστράτηγος τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων στοὺς πολέμους 1912 — 1913

Ταυτόχρονα μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις στὴν ξηρὰ ἄρχισαν καὶ στὴ θάλασσα. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ ναύαρχο Παῦλο Κουντουριώτη κατώρθωσε νὰ καταλάβη ὅλα τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα ποὺ τὰ εἶχαν οἱ Ἰταλοὶ καὶ τὴ χερσόνησο τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁρμητήριο ἔκαμε τὸ λιμάνι τοῦ Μούδρου, ποὺ εἶναι στὴ Λῆμνο. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἐβγῆκε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο δύο φορὲς (στὶς 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ στὶς 5 Ἰανουαρίου 1913) ἀλλὰ καὶ τὶς δύο φορὲς ἐνικήθηκε. Μετὰ τὴν κυριαρχία τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου σ' ὅλο τὸ Αἰγαῖο ἐκόπηκαν οἱ συγκοινωνίες τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ φέρουν στρατεύματα ἀπὸ τὴ Μικρασία νὰ ἐνισχύσουν τὸ Μακεδονικὸ μέτωπο.

Ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπανηγύριζε τὴν κατάληψι τῶν Ἰωαννίνων, ἕνας ἀνισόρροπος Ἕλληνας, ὁ Ἀλ. Σχινᾶς ὄργανο ξένης προπαγάνδας, ἐδολοφόνησε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ βασιλιὰ Γεώργιο Α' στὶς 5 Μαρτίου τοῦ 1913. Τοῦτον διεδέχθηκε ὁ γυιός του Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ'

Νίκες τῶν συμμάχων. Ταυτόχρονα μὲ τοὺς Ἕλληνες πολεμοῦσαν καὶ οἱ σύμμαχοί μας σ' ἄλλα μέτωπα. Οἱ Σέρβοι προχώρησαν ὡς τὸ Μοναστήρι καὶ δυτικὰ ὡς τὸ Δυρράχιο. Οἱ Μαυροβούνιοι πῆραν τὴ Σκόδρα κι οἱ Βούλγαροι τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Θράκης ὡς τὴ Τσατάλτζα. Ἐκεῖ ὅμως εὗρῆκαν ἀντίστασι κι ἐσταμάτησαν.

Συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ὕστερ' ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες τῶν συμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαχικῶν στρατῶν, ἡ Τουρκία ἐζήτησε ἀνακωχὴ καὶ ἐσταμάτησαν οἱ ἐχθροπραξίες. Κατόπιν ὑπεγράφη εἰρήνη στὸ Λονδῖνο (17 Μαΐου 1913) σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: α') ἡ Τουρκία παρεχώρησε στοὺς συμμάχους τὴν Ἤπειρο, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν περισσότερη Θράκη. β') Ἡ Ἀλβανία ἔμεινε ἀνεξάρτητο κράτος γιατὶ ἐνδιαφέρθηκαν ἡ Αὐστρία μὲ τὴν Ἰταλία ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ δοθῆ οὔτε στὴ Σερβία οὔτε στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Βόρειος Ἤπειρος, μολονότι εἶναι ὁλότελα ἑλληνική, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, παραχωρήθηκε στὴν Ἀλβανία. Καὶ δ') ἡ Κρήτη μὲ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ἔμειναν στὴν Ἑλλάδα.

2. Ἑλληνο-Βουλγαρικός πόλεμος τοῦ 1913

Μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ Λονδίνου οἱ σύμμαχοι ἄρχισαν τὶς διαπραγματεύσεις νὰ μοιράσουν τὰ ἐδάφη ποὺ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν Τουρκία. Ὡστόσο γρήγορα διεφώνησαν γιατὶ οἱ Βούλγαροι ἐζητοῦσαν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ Μοναστήρι. Οἱ Ἕλληνες, οἱ Σέρβοι κι οἱ Μαυροβούνιοι βλέποντας τότε πὼς ἔχουν νὰ κάμουν μὲ ἄπληστο καὶ κακὸ γείτονα, στὶς 19 Μαΐου ὑπέγραψαν στὴ Θεσσαλονίκη μυστικὴ συμμαχία. Ἔτσι ἅμα οἱ Βούλγαροι ἐπετέθηκαν ξαφνικὰ στὶς 19 Ἰουνίου κατὰ τῶν Ἑλλήνων στὴ Νιγρίτα καὶ κατὰ τῶν Σέρβων στὴ Γευγελῆ, τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εὑρέθηκαν ἕτοιμα κι ἄρχισαν τὴν ἀντεπίθεσι.

Τότε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε διπλασιασθῆ ἀπὸ τὴν προσέλευσι ἐθελοντῶν ἐκ τῶν νέων ἐδαφῶν κι εἶχε συμπληρώσει τὸν ἐφοδιασμό του σὲ ὅπλα, κανόνια καὶ πυρομαχικά.

Πρώτη ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ στρατηγείου ἦταν νὰ διατάξη τὸ βουλγαρικὸ στρατὸ ποὺ ἦταν Θεσσαλονίκη νὰ παραδώση τὰ ὅπλα ἐντὸς δύο ὡρῶν. Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἀρνήθηκαν, ἔγινε μάχη κι ὅσοι ἐγλύτωσαν παραδόθηκαν. Δυὸ ἡμέρες ὕστερ' ἀπὸ τότε ἔγινε ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ μας στὴ γραμμὴ Κιλκὶς—Λαχανᾶ. Ἐκεῖ ἔγιναν σκληρὲς μάχες μὲ τοὺς Βουλγάρους (19—21 Ἰουνίου 1913) κι ὁ ἑλλ. στρατὸς τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὰ χαρακώματα μὲ τὴ λόγχη. Κατόπιν ὑπεχώρησαν στὴ Δοϊράνη καὶ στὶς Σέρρες. Στὶς 21 Ἰουνίου τὰ στρατεύματά μας ἐπῆραν τὴ Δοϊράνη, στὶς 23 τὸ Σιδηρόκαστρο καὶ στὶς 28 ἐμπῆκαν στὶς Σέρρες. Λίγες ἡμέρες ὕστερα, στὶς 10 Ἰουλίου μὲ κυκλωτικὴ κίνησι τοῦ στρατοῦ μας ἔπεσαν τὰ περίφημα στενὰ τῆς Κρέσνας (*). Στὸ ἴδιο μέρος, ὅπως ξέρομε ἀπὸ τὴν Ἱστορία τῆς Ε', εἶχε νικήσει τοὺς Βουλγάρους κι ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

(*) Χαράδρα μήκους 20 χιλιομέτρων μ' ἀπόκρημνα βουνὰ τῆς ὀροσειρᾶς Ὀρβήλου, ποὺ κυλάει τὰ νερά του ὁ Στρυμών.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸν ἴδιο καιρὸ ἄλλος ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ τὴν ἐνίσχυσι τοῦ στόλου κατέλαβε τὴν Καβάλα, τὴ Δράμα, τὸ Πόρτο Λάγο, τὴν Ξάνθη καὶ τὴν 'Αλεξανδρούπολι. Κατὰ τὴν ὑποχώρησι ἀπὸ τὴν 'Αν. Μακεδονία οἱ Βούλγαροι ἔδειξαν μεγάλη βαρβαρότητα. Ἔκαιαν τὰ σπίτια, ἐσκότωναν τὸν ἄμαχο πληθυσμὸ καὶ δὲν ἐλυπόνταν οὔτε τὰ βρέφη. 'Αξέχαστες θὰ μείνουν οἱ σφαγὲς ποὺ ἔκαναν ἰδίως στὴ Νιγρίτα, Σέρρες, Δοξάτο καὶ Δράμα.

Οἱ Σέρβοι πάλι μὲ τοὺς Μαυροβουνίους ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους σὲ πολλὲς μάχες καὶ τοὺς ἐπῆγαν στὰ παλιὰ σύνορά τους. 'Αλλὰ κι οἱ Ρουμάνοι ποὺ εὗρῆκαν εὐκαιρία προχώρησαν χωρὶς ἀντίστασι ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σόφια, οἱ δὲ Τοῦρκοι ξαναπῆραν τὴν 'Αν. Θράκη. Ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ ἡ Βουλγαρία ἐζήτησε ἀνακωχή, στὶς 17 'Ιουλίου. Οἱ πρωθυπουργοὶ τῶν κρατῶν ἐμαζεύθηκαν τότε στὸ Βουκουρέστι κι ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ πολλὲς συνεδριάσεις ὑπεγράφη εἰρήνη, στὶς 2 'Ιουλίου. Σύμφωνα μ' αὐτὴν οἱ Ρουμάνοι ἐπῆραν τὴ Δοβρουτσᾶ, οἱ Τοῦρκοι τὴν 'Ανατ. Θράκη, οἱ Σέρβοι κι οἱ Μαυροβούνιοι τὴ βορειοδυτικὴ Μακεδονία κι οἱ Ἕλληνες τὴν 'Αν. Μακεδονία ὡς τὸ Νέστο ποταμό. Μεγάλες δυσκολίες συναντήθηκαν στὸν καθορισμὸ τῶν

Εἰκ. 29. Χάρτης πολέμων 1912—1931

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων. Ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Ρώσου καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ, ἐζητοῦσε ὁπωσδήποτε τὴν Καβάλα. Εὐτυχῶς σ' αὐτὸ ἀντετάχθηκαν ὁ Γάλλος μὲ τὸ Γερμανὸ ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἐπέμειναν. Ὅταν ὅμως ἐτάχθηκε μὲ τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος κι ἡ Ρουμανία κι ἀπείλησε πὼς σ' ἐνάντια περίπτωσι θὰ διατάξη τὰ στρατεύματά της νὰ μποῦν στὴ Σόφια, τότε ἡ Βουλγαρία ὑπεχώρησε κι ἀρκέσθηκε νὰ πάρη μόνο τὴ Δυτικὴ Θράκη.

Ἔτσι οἱ πλεονέκτες Βούλγαροι ἔχασαν ὅ,τι εἶχαν κερδίσει στὸν πόλεμο τοῦ 1912.

3. Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος (1914 — 1918)

Ἀπὸ τὴ λύσι ποὺ ἐδόθηκε στὸ Βαλκανικὸ ζήτημα, ἡ Αὐστρουγγαρία ἔχασε πιὰ τὴν ἐλπίδα νὰ κατεβῆ στὸ Αἰγαῖο. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ διαβλέπη τὴ Σερβία ποὺ ἐμεγάλωσε κι ἐζητοῦσε εὐκαιρία νὰ τὴν ταπεινώση. Καὶ ἡ εὐκαιρία δὲν ἄργησε νὰ δοθῆ.

Στὶς 15 Ἰουνίου τοῦ 1914 ἕνας Σέρβος φοιτητὴς ἐδολοφόνησε στὸ Σεράγεβο τῆς Βοσνίας, ποὺ ἀνῆκε τότε στὴν Αὐστρουγγαρία, τὸ διάδοχο τοῦ αὐστροουγγαρικοῦ θρόνου μὲ τὴ γυναῖκα του. Ἡ Αὐστρουγγαρία ἐθεώρησε γι' αὐτὸ ὑπεύθυνη τὴ σερβικὴ κυβέρνησι κι ἐπέβαλε σ' αὐτὴν ὅρους ἐξευτελιστικοὺς μὲ τὴν ἀπειλὴ τοῦ πολέμου. Ἡ Σερβία μὲ τὴν ὑποκίνησι τῆς Ρωσίας ἀπέρριψε τοὺς ὅρους αὐτοὺς κι ἡ Αὐστρουγγαρία τῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο. Μὲ τὴν Αὐστρουγγαρία ἐτάχθηκε ἀμέσως ἡ Γερμανία ποὺ ἦταν ἕτοιμη γιὰ πόλεμο καὶ μὲ τὴ Σερβία ἡ Ρωσία κι ἡ Γαλλία. Ἀργότερα στὸν πόλεμο αὐτὸν ἐμπῆκαν κι ἄλλα κράτη κι ἔτσι ἡ Εὐρώπη ἐχωρίσθηκε σὲ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα: Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἦταν οἱ κεντρικὲς αὐτοκρατορίες (Γερμανία, Αὐστρουγγαρία) μὲ τὴν Ἰταλία, τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Τουρκία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο πάλι ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία, ἡ Σερβία κι ἡ Ρουμανία. Ἡ παράταξις τῆς Ἀγγλίας ὠνομάσθηκε Ἀντάντ. Σὲ κάμποσο καιρὸ ἡ Ἰταλία ἐγκατέλειψε τοὺς συμμάχους της καὶ ἐτάχθηκε κι αὐτὴ μὲ τὴν Ἀντάντ.

Μὲ τὴν ἔναρξι τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἔριξαν ὅλες τὶς δυνάμεις στὸ Δυτικὸ μέτωπο κι ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὸ Παρίσι. Στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο ἄλλος γερμανικὸς στρατὸς ἐνίκησε μὲ τοὺς συμμάχους του τοὺς Ρώσσους, διέλυσαν κατόπιν τὸ σερβικὸ κράτος κι ἔφθασαν στὸ Αἰγαῖο. Ἔτσι ὡς τὸ 1916 τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης εἶχαν καταλάβει τὴν περισσότερη Εὐρώπη κι ἐφαινόταν πὼς θὰ ἐκέρδιζαν τὸν πόλεμο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στὴ Ρωσία, ποὺ ὡς τώρα εἶχαν θυσιασθῆ 2.00.000 Ρῶσοι στρατιῶτες καὶ 90.000 ἀξιωματικοί, ἔγινε ἐπανάστασις κατὰ τοῦ τσάρου κι ἀνέλαβε σοσιαλδημοκρατικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κερένσκι. Στὸ τέλος μὲ τὴν ἐπανάστασι τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1917, ἐπεκράτησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μπολσεβίκων Λενὶν καὶ Τρότσκυ, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν εἰρήνη μὲ τὴ Γερμανία στὸ Μπρέσκ—Λιτόβσκ. Μὲ τὴν εἰρήνη αὐτὴ ἡ Γερμανία ἀπαλλάγηκε πιὰ ἀπὸ τὴ Ρωσία.

Ἐνῶ ὁ πόλεμος τώρα ἔκλινε μὲ τὸ μέρος τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ὅτι ἕνα γερμανικὸ ὑποβρύχιο ἐτορπίλλισε στὸν Ἀτλαντικὸ τὸ ἀμερικανικὸ ὑπερωκεάνειο «Λουζιτάνια» ἐβγῆκαν στὸν πόλεμο μὲ τὴν Ἀντάντ. Ἔτσι ὁ πόλεμος ἀπὸ Εὐρωπαϊκὸς ἔγινε Παγκόσμιος. Τότε στὴ Βόρειο Γαλλία μεταφέρθηκε πολὺς ἀμερικανικὸς στρατὸς κι οἱ σύμμαχοι ἀπέκτησαν μεγάλη δύναμι. Ἀμέσως ἄρχισε ἀντεπίθεσις κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν στὰ σύνορά τους. Ταυτόχρονα μὲ τὴν ἀπόβασι τῶν Ἀμερικανῶν στὴ Βόρειο Γαλλία, ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴ χερσόνησο τῆς Καλλιπόλεως. Κατόπιν ἐμπῆκαν, ὅπως θὰ ἰδοῦμε σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο, στὸν ἀγῶνα κι οἱ Ἕλληνες, κι οἱ Γερμανοὶ μὲ τους Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους ἐνικήθησαν. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἐκράτησαν ὡς τὸ 1918 ὁπότε ἔληξε ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος.

Τὸν ἄλλο χρόνο ὑπεγράφη εἰρήνη στὶς Βερσαλίες (28 Ἰουνίου 1919) κι ἔγιναν στὴν Εὐρώπη οἱ παρακάτω μεταβολές:

α') Ἡ Γερμανία παραχώρησε στὴ Γαλλία τὴν Ἀλσατία καὶ τὴ Λωραίνη. β') Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Αὐστρουγγαρίας διαλύθηκε καὶ ἐσχηματίσθησαν τρία νέα κράτη Αὐστρία, Οὐγγαρία, Τσεχοσλοβακία καὶ Πολωνία. γ') Ἡ Σερβία ἔγινε μεγάλο κράτος κι ὠνομάσθηκε Γιουγκοσλαβία. δ') Ἡ Βουλγαρία ἐμίκρυνε καὶ ε') ἡ Τουρκία περιωρίσθηκε στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη.

4. Ἡ Ἑλλάδα στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο

Ὅταν ἄρχισε ὁ μεγάλος πόλεμος, ἡ Ἑλλάδα ἔμεινε οὐδέτερη ὡς τὸ 1917. Τότε ἐμεσολάβησαν πολλὰ γεγονότα στὴν Ἑλλάδα, παραιτήθηκε ὁ Κωνσταντῖνος κι ἄφησε τὸ θρόνο στὸ γυιό του Ἀλέξανδρο. Μετὰ τὴν ἀποχώρησι τοῦ Κωνσταντίνου στὸ ἐξωτερικό, ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἔβγαλε τὴν Ἑλλάδα στὸν πόλεμο κι ἐτάχθηκε μὲ τὴν Ἀντάντ. Ὁ ἑλλ. στρατὸς ἐπολέμησε, ὅπως πάντοτε, γενναῖα στὸ πλευρὸ νῶν Ἀγγλογάλλων κι ἔσπασε τὸ γερμανοβουλγαρικὸ μέτωπο στὴ Μα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κεδονία. Κατόπιν ἔγινεν πρόοδοι καὶ στὸν τομέα τῆς Καλλιπόλεως, ἄνοιξαν τὰ στενὰ κι οἱ σύμμαχοι κατέλαβαν προσωρινὰ τὴν Κων)πολι. Τέλος μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ (27 Νοεμβρίου 1919) ἡ Βουλγαρία ἀναγκάσθηκε νὰ ἐκκενώση τὴν Ἀ. Μακεδονία κι ἡ Δυτ. Θράκη παρεχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα.

5. Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία

Τὸ 1919 ἐνῶ συνεχίζονταν οἱ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν εἰρήνη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς παίρνοντας τὴν ἐντολὴ τῶν συμμάχων, στὶς 2 Μαΐου ἀποβιβάσθηκε στὴ Σμύρνη καὶ κατέλαβε ὅλη τὴ περιοχὴ μέχρι τοῦ Ἀϊδινίου καὶ τῆς Μαγνησίας. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1920 ἔγινε νέα προέλασις τοῦ στρατοῦ μας καὶ ἐπάρθηκε ὅλη ἡ περιοχὴ ὡς τὴν Προῦσσα. Μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπεβιβάσθηκε μὲ πλοῖα στὴ Ραιδεστό, προχώρησε ἄλλος ἑλλ. στρατὸς ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ Ἕβρου κι ἐπάρθηκε κι ἡ Ἀν. Θράκη ὡς τὴν Τσατάλτζα. Τότε ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς Ταγιὰρ ἐπιάσθηκε αἰχμάλωτος κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολι καὶ μεταφέρθηκε στὴν Ἀθήνα.

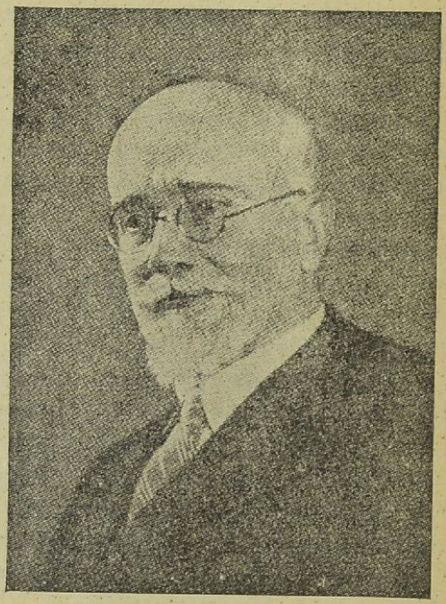

Εἰκ. 30. Ἐλευθέριος Βενιζέλος
Μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

Ὕστερ' ἀπὸ τὶς ἔνδοξες αὐτὲς νίκες τοῦ στρατοῦ μας στὴ Θράκη καὶ στὴ Μικρασία, ὑπεγράφη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, στὶς 28 Ἰουλίου 1920. Σύμφωνα μ' αὐτὴν παρεχωρήθηκαν σνὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀν. Θράκη μέχρι τῆς Τσατάλτζας καὶ ἡ περιοχὴ Σμύρνης. Τὴν Κων)πολι θὰ τὴν κατεῖχε συμμαχικὸς στρατὸς καὶ τὰ στενὰ ἔμεναν ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς ἐπιτροπῆς.

Μετὰ τὴν συνθήκη τῶν Σεβρῶν ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἐσχημάτισε κυβέρνησι στὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄγκυρα κι ἄρχιαε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Δυστυχῶς γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1920 πέθανε ὁ βασιλιὰς Ἀλέξανδρος. Κατόπιν ἔγιναν ἐκλογὲς κι ἦρθε στὰ πράγματα ἡ Κυβέρνησις Γούναρη, ἡ ὁποία ἔκαμε δημοψήφισμα κι ἐπέστρεψε ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὴν ἐξορία.

Ἀλλ' ἡ νέα κυβέρνησις συνέχισε κι αὐτὴ τὸν πόλεμο στὴ Μικρασία. Ὁ ἑλλ. στρατὸς μολονότι δὲν εἶχε τὰ μέσα τοῦ πολέμου γιατὶ εἶχε μείνει χωρὶς συμμάχους, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1921 ἄρχισε ἐπίθεσι κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ στὸ μέτωπο Ἐσκῆ Σεχὶρ—Ἀφιὸν Καραχισάρ. Μετὰ τὴν νικηφόρο μάχη τῆς 8ης Ἰουλίου στὸ Σεντῆ Γαζῆ

Εἰκ. 31 Ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία
Προέλασις τοῦ ἱππικοῦ μας πέρα ἀπὸ τὸ Σαγγάριο

ἐπὶ μετώπου 80 χιλιομέτρων, ὁ στρατός μας ἀκολουθώντας τὸ δρόμο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπέρασε τὸ Σαγγάριο καὶ τὴν Ἁλμυρὰ Ἔρημο καὶ τὸν Αὔγουστο ἔφθασε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα. Ἐκεῖ ἔδωσε σκληρὲς μάχες καὶ ἐξετόπισε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὶς ὀχυρὲς θέσεις Καλὲ Γκρότο, Τσὰλ - Ντὰγ καὶ Πολατλῆ. Ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ στρατοῦ μας ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς Μικρασίας προκάλεσε τὸ θαυμασμὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅμως στὸ τέλος ἐπειδὴ εὑρισκόταν μακριὰ ἀπ' τὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ του δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη τὸν ἀντικειμενικό του σκοπό, νὰ καταλάβη δηλαδὴ τὴν πρωτεύουσα τοῦ ἐχθροῦ, τὴν Ἄγκυρα. Ἔτσι τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1921 ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήση στὴ γραμμὴ Ἐσκῆ Σεχὶρ—Ἀφιὸν Καραχισάρ.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησι τοῦ Σαγγαρίου ἡ θέσις τοῦ στρατοῦ μας, ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἐχειροτέρευε γιατὶ τὸ κράτος εἶχε οἰκονομικὴ κρίσι καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἀνεφοδιάση. Ἀντίθετα ὁ τουρκικὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στρατὸς ἐνισχυόταν ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴ Γαλλία. Ὅταν μάλιστα οἱ Ἰταλοὶ ἐγκατέλειψαν τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου κι οἱ Γάλλοι τὴν Κιλικία, ἄφησαν ὅλο τὸ ὑλικό τους στοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι ἐνισχύθηκαν πολύ.

Στὶς 13 Αὐγούστου τοῦ 1922, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέανησις εὑρισκόταν σὲ οἰκονομικὸ καὶ διπλωματικὸ ἀδιέξοδο γιατὶ τὴν εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ σύμμαχοί της ποὺ τὴν ἐθεωροῦσαν γερμανόφιλη, ἄρχισε ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπίθεσις στὸν τομέα τοῦ Ἀφιὸν Καραχισάρ. Ὁ ἑλ-

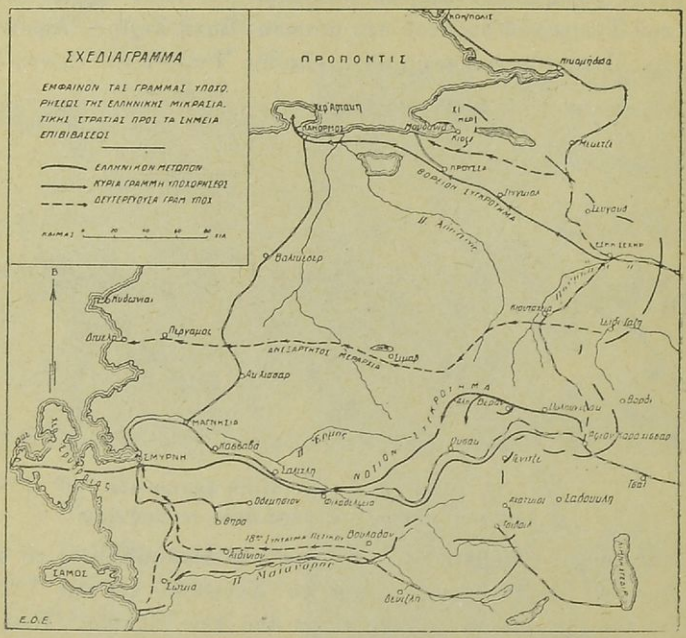

32. Χάρτης ἀποχωρήσεως τοῦ ἑλλ. στρατοῦ ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία

ληνικὸς στρατὸς, ποὺ εἶχε ἀποκάμει, βλέποντας πὼς ὁ ἀγώνας ἐκεῖ ἦταν μάταιος ἀφοῦ ἐπολέμησε τὶς πρῶτες ἡμέρες, ὑπεχώρησε ἄτακτα. Μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ ἐπιάστηκε αἰχμάλωτο κι ὅσοι ἐγλύτωσαν ἔφθασαν στὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδος. Ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ πλοῖα ἔφθασαν στὰ νησιὰ καὶ κατόπιν μεταφέρθηκαν στὴν Ἑλλάδα.

Σκηνὲς φρίκης ἐκτυλίσσονταν στὴ Σμύρνη ἅμα ἀποχωροῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ ἑλλ. στρατός. Οἱ Τοῦρκοι ἀντάρτες ποὺ ἐμπῆκαν μέσα πρῶτοι ἔβαλαν φωτιὰ στὶς ἑλλ. συνοικίες κι ἡ πόλις παρουσίαζε φρικτὸ θέαμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ σβήση τὴ φωτιά. Τὸ πέμπτο τοῦ ἑλλ. πληθυσμοῦ, ὡς 50.000 ποὺ δὲν ἐπρόλαβε νὰ φύγη μὲ τὸ στρατό, ἐσφάγηκε καὶ κατακρεουργήθηκε, μαζὶ δὲ καὶ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος ποὺ σὰν ἄλλος Γρηγόριος Ε΄ δὲν ἠθέλησε ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ ποίμνιό του.

6. Τὰ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφὴ

Τὶς ἡμέρες ποὺ ὁ στρατὸς εὑρισκόταν στὴ Χίο καὶ τὴ Λέσβο οἱ συνταγματάρχες Πλαστήρας καὶ Γονατᾶς μὲ τὸν ἀντιπλοίαρχο Φωκᾶ ἐσήκωσαν τὸ στρατὸ σ' ἐπανάστασι κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ὅταν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἔφθασαν μὲ τὸ στρατὸ στὸν Πειραιᾶ, ὁ Κωνσταντῖνος παραιτήθηκε κι ἔμεινε στὸ θρόνο ὁ γυιός του Γεώργιος Β΄.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1922 μὲ αὐστηρὰ μέτρα κατώρθωσε ν' ἀνασυντάξη τὸ στρατό, ἀγόρασε νέο πολεμικὸ ὑλικὸ καὶ περιωρίσθηκαν οἱ ἀξιώσεις τῶν Τούρκων. Ἔτσι μὲ τὴ συνθήκη ποὺ ὑπεγράφη στὴ Λωζάνη στὶς 24 Ἰουλίου 1923, ἡ Τουρκία βλέποντας πὼς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς παρατεταγμένος στὸν Ἕβρο ἦταν ἕτοιμος νὰ προελάση, παρατήθηκε ἀπὸ τὸ νὰ ζητήση ἀποζημιώσεις κι ἀρκέσθηκε νὰ κρατήση τὴν Ἀν. Θράκη μὲ τὸ τρίγωνο τοῦ Καραγάτς.

Μετὰ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, γιὰ νὰ τερματισθῆ ἡ διένεξις Ἑλλάδος—Τουρκίας, ἔγινε ἀνταλλαγὴ ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μικρασίας καὶ Ἀν. Θράκης—ἀπὸ 1.500.000 περίπου ψυχὲς—μὲ τοὺς Τούρκους τῆς Μακεδονίας. Ἐξαίρεσις ἔγινε μόνο γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Τούρκους τῆς Δυτικῆς Θράκης ποὺ ἔμειναν στὸν τόπο τους.

Ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔγιναν ἐκλογὲς κι ἐπεκράτησε ἡ δημοκρατικὴ παράταξις. Ἡ νέα Βουλὴ ἀνεκήρυξε τότε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα, ὁ Γεώργιος Β΄ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κι ἀνέλαβε Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ὁ Παῦλος Κουντουριώτης.

Τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ἐκράτησε στὴν Ἑλλάδα ὡς τὸ 1935 ὁπότε μὲ δημοψήφισμα ἐψηφίσθηκε ἡ βασιλεία κι ἐπανῆλθε ὁ Γεώργιος Β΄ ἀπὸ τὴν ἐξορία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Σαραντάπορος, Γιαννιτσά, Θεσ)νίκη (Γεωγραφία—Ἱστορία). 2) Ἀναπτύξετε τὴν ἐθνική μας ζημία ἀπὸ τὴ δ)λοφον)α τοῦ Γεωργίου Α΄. 3) Κωνσταντῖνος ΙΒ΄ (βιογραφία καὶ τὸ ἔργο του) 4) Οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ ὡς σήμερα—Σφαγὴ Δ)ξάτου. 5) Ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν καὶ ἡ Δόξα τῆς Ἑλλάδος (πληροφ.) 6. Πληροφορίες ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, Σμύρνη, Σαγγάριος, Ἄγκυρα. 7) Σφαγὴ Χρυσοστόμου, πυρκαϊὰ Σμύρνης, πρόσφυγες. 8) Ἱστορικὰ πρόσωπα, πίνακας. 9) Ἀπορίες κτλ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1939 — 1945)

1. Τὸ πρῶτο ἔτος τοῦ πολέμου

Τὸ 1933 στὴ Γερμανία ἐπῆρε τὴν ἀρχὴ ὁ Χίτλερ κι ἄρχισε νὰ ἑτοιμάζεται μὲ μυστικότητα γιὰ πόλεμο, νὰ ξαναπάρη ἡ χώρα του ὅ,τι εἶχε χάσει στὸν πρῶτο Μεγάλο Πόλεμο. Ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια ἡ Γερμανία κατέλαβε τὴ Ρηνανία, ὠχύρωσε ὅλη τὴν Παραρρήνειο χώρα κι ἀσφαλίσθηκε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Γαλλίας. Τὸ 1938 πάλι, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ἀνεκτικότητα τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ποὺ δὲν ἦταν ἕτοιμες γιὰ πόλεμο, κατέλαβε πραξικοπηματικὰ τὴν Αὐστρία καὶ τὸ 1939 τὴν Τσεχοσλοβακία. Τὸν ἴδιο χρόνο—Πάσχα τοῦ 1939—ἡ Ἰταλία, σύμμαχος τῆς Γερμανίας, κατέλαβε ἐξαφνικὰ τὴν Ἀλβανία μὲ σκοπὸ νὰ ἑτοιμάση τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἅμα ὁ Χίτλερ ἔγινε κύριος ὅλης σχεδὸν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἐφιλοδόξησε νὰ κατακτήση ὅλον τὸ κόσμο. Πρῶτα ὅμως ἔπρεπε ν' ἀσφαλισθῆ ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1939, ὑπεγράφη στὴ Μόσχα τὸ ρωσογερμανικὸ σύμφωνο μὴ ἐπιθέσεως. Ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 1939 ἡ Γερμανία, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ Πολωνία δὲν τὴν ἄφηνε νὰ κάνη αὐτοκινητόδρομο στὸν πολωνικὸ διάδρομο γιὰ νὰ συνδεθῆ ἡ Γερμανία μὲ τὴν Ἀν. Πρωσσία, τῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κι ἀμέσως τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἰσέβαλαν στὸ πολωνικὸ ἔδαφος. Ἡ Πολωνία ἐζήτησε τότε βοήθεια ἀπὸ τοὺς συμμάχους της Ἀγγλογάλλους, ἐβγῆκαν κι αὐτοὶ στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Πολωνίας δὲν ἐπέτρεψε ν' ἀνακουφισθοῦν οἱ Πολωνοί. Ἔτσι ἀγωνίζονταν μόνοι. Τέλος μετὰ ἕνα μῆνα εἶχε πέσει ἡ Πολωνία καὶ τὴν ἐμοιράσθηκαν οἱ Γερμανοὶ μὲ τοὺς Ρώσους ποὺ εἶχαν εἰσβάλει κι αὐτοὶ ἀπὸ τ' ἀνατολικά.

Σχεδὸν ὅλο τὸ χειμῶνα τοῦ 1939—1940 οἱ ἐπιχειρήσεις στὸ Δυτικὸ μέτωπο εἶχαν περιορισθῆ σ' ἀγῶνες πυροβολικοῦ ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ τῶν γραμμῶν Μαζινὼ (γαλλικῆς) καὶ Ζίγκφιρδ (γερμανικῆς). Στὴ θάλασσα ὅμως ἐξακολούθησε ἄγρια ἐπίθεσις τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων μὲ μαγνητικὲς νάρκες—νέο ὅπλο τοῦ Χίτλερ—καὶ κάθε ἡμέρα ἐβυθίζονταν ἀρκετὰ ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στὸ μεταξὺ ἡ Ρωσία ἀνενόχλητη πιὰ εἶχε ὑποτάξει τὰ Βαλτικὰ κράτη κι ἐζήτησε ὡρισμένα ἐδάφη ἀπὸ τὴν Φιλανδία. Οἱ Φιλανδοὶ ὅμως ἀρνοῦνται καὶ γίνεται ρωσοφιλανδικὸς πόλεμος. Ἡ ἀνθρωπότητα παρακολουθεῖ τότε μὲ συμπάθεια τὸ μικρὸ φιλανδικὸ λαὸ νὰ ὀρθώνη μόνος τὸ ἀνάστημά του κατὰ τοῦ ρωσικοῦ κολοσσοῦ. Οἱ Δυτικοὶ ἐκινήθησαν ἀμέσως νὰ στείλουν βοήθεια στοὺς Φιλανδούς, ἀλλ' οἱ Σουηδοὶ καὶ Νορβηγοὶ ποὺ εἶχαν δηλώσει οὐδετερότητα, δὲν ἄφησαν νὰ περάσουν οἱ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ ἐδάφη τους. Ἔτσι οἱ Φιλανδοὶ ἔπαθαν ὅ,τι κι οἱ Πολωνοὶ κι ἀγωνίζονταν μόνοι. Ὅμως δὲν ἐδείλιασαν. Κι ἀφοῦ ἐπολέμησαν κατάμονοι 100 περίπου ἡμέρες, στὸ τέλος ἐπειδὴ ἔβλεπαν μάταιο τὸν ἀγῶνα, συνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Ρώσους, στὶς 12 Μαρτίου 1940. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ οἱ Γερμανοὶ εἶχαν καταλάβει τὴ Δανία, ἀκολούθησε ἀπόβασί τους στὴ Νορβηγία καὶ, παρὰ τὴν ἀντίδρασι τοῦ ἀγγλογαλικοῦ στόλου κατελήφθη κι αὐτή.

Στὶς ἀρχὲς Μαΐου τοῦ 1940 οἱ Γερμανοὶ εἶχαν πιὰ συμπληρώσει τὶς στρατιωτικὲς ἑτοιμασίες στὸ Δυτικὸ μέτωπο καὶ στὶς 10 τοῦ μηνὸς τὰ στρατεύματά τους εἰσέβαλαν στὴν Ὁλλανδία, τὸ Βέλγιο καὶ τὸ Λουξεμβοῦργο. Ὅπως ἦταν φυσικὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ κράτη ὑπέκυψαν γρήγορα. Κατόπιν τὰ γερμανικὰ τάνκς ποὺ ὑποστηρίζονταν ἀπὸ χιλιάδας ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως (στούκας), εἰσέδυσαν στὴ Βόρειο Γαλλία. Ταυτόχρονα ἄλλες γερμανικὲς φάλαγγες ἐστράφησαν κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος πού, μετὰ τὴ συνθηκολόγησι τοῦ Βελγίου, συμπτυσσόταν στὴ Δουνκέρκη. Σχέδιο τῶν Γερμανῶν ἦταν νὰ αἰχμαλωτισθοῦν οἱ Ἄγγλοι. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι μολονότι εἶχαν λίγη ἀεροπορία, μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ στόλου κατώρθωσαν νὰ ἐπιβιβασθοῦν στὰ πλοῖα κι οἱ περισσότεροι — ὡς 300.000 — ἔφθασαν στὴν Ἀγγλία.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποχώρησι τῶν Ἄγγλων κι ἐνῶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐμαχόταν μόνος, ἡ Ἰταλία κηρύσσει τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γαλλίας, γιὰ νὰ πάρη κι αὐτὴ μερίδιο μὲ λίγες θυσίες. Τέλος στὶς 14 Ἰουνίου 1940 οἱ Γερμανοὶ ἐμπῆκαν στὸ Παρίσι, οἱ Γάλλοι τότε ὑπέκυψαν καὶ ὑπεγράφη ἀνακωχὴ στὴν Κομπιέν, μέσα στὸ ἴδιο σιδηροδρομικὸ ὄχημα ποὺ εἶχε ὑπογραφῆ κι ἡ ἀνακωχὴ τοῦ 1918 ὁπότε εἶχε νικηθῆ ἡ Γερμανία. Μετὰ τὴν πτῶσι τῆς Γαλλίας ἡ Ἀγγλία ἔμεινε πιὰ μόνη στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Γερμανίας.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1940 ἔληξε τὸ πρῶτο ἔτος τοῦ πολέμου μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Γερμανία νὰ καταλάβη ὅλη τὴ Κεντρικὴ Εὐρώπη, τὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νορβηγία, τὶς Κάτω Χῶρες καὶ τὴ Γαλλία, ἡ δὲ Ρωσία τὴ μισὴ Πολωνία, τὰ Βαλτικὰ κράτη καὶ μέρος ἀπὸ τὴ Φιλανδία.

2. Ἰταλικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος

Μετὰ τὴ συνθηκολόγησι τῆς Γαλλίας, ἐνῶ σχεδὸν κάθε νύκτα κύματα τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας ἐβομβάρδιζαν τὸ Λονδῖνο γιὰ νὰ καμφθῆ τὸ ἠθικὸ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ὅπου εἶχε πέσει ὅλο τὸ βάρος τῆς πολεμικῆς θύελλας καὶ νὰ ὑποκύψη, ὁ ἰταλικὸς τύπος καὶ τὸ ραδιόφωνο ἐκήρυξαν πόλεμο νεύρων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Στὶς 15 Αὐγούστου 1940 ὑποβρύχιο ἀγνώστου ἐθνικότητος, χωρὶς νὰ βγῆ στὴν ἐπιφάνεια, ἐτορπίλλησε τὸ καταδρομικό μας «Ἕλλη» στὸ λιμάνι τῆς Τήνου καὶ τὸ ἐβύθισε. Ὡστόσο ἀπὸ τὰ κομμάτια τῆς τορπίλλης ποὺ εὑρέθησαν στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, διεπιστώθηκε ὅτι τὸ ὑποβρύχιο ἦταν ἰταλικό.

Κατὰ τὴν συνάντησι Χίτλερ—Μουσολίνι στὸ Μπρένερ, ὁ Μουσολίνι ἐπέμενε ὅτι ἡ ἐκστρατεία του κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἦταν ἁπλὸς περίπατος, γιατὶ εἶχε στὴ διάθεσί του 8 ἑκατομμύρια λόγχες ἰταλικοῦ στρατοῦ, πανίσχυρο στόλο καὶ μεγάλη ἀεροπορία. Ὁ Χίτλερ ἐνέκρινε τότε τὰ σχέδια τοῦ Μουσολίνι γιατὶ ἐγνώριζε πὼς ἂν κατελαμβανόταν ἡ Ἑλλάδα χωρὶς ἀντίστασι, ὁ γερμανικὸς στρατὸς θὰ κατελάμβανε εὔκολα τὴν Τουρκία καὶ τὰ κράτη μῆς Μέσης Ἀνατολῆς γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήση ὡς βάσιν ἐξορμήσεώς του κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἐπὶ πλέον ὁ στρατηγὸς Φράνκο θ' ἄφηνε ἐλεύθερες τὶς γερμανικὲς μεραρχίες, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴ Γαλλία, νὰ προχωροῦσαν πρὸς τὸ Γιβραλτάρ. Ὕστερα ἀπ' αὐτὰ μεγάλες δυνάμεις ἰταλικοῦ στρατοῦ ἄρχισαν νὰ καταφθάνουν στὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα καὶ ἐφαινόταν πιὰ πὼς πλησιάζει ὁ χρόνος τῆς ἰταλικῆς ἐπιθέσεως.

Πράγματι τὴν 3η πρωϊνὴ ὥρα τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ὁ Ἰταλὸς πρεσβευτὴς στὴν Ἀθήνα ἐπέδωκε τελεσίγραφο στὸν πρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως Ἰω. Μεταξᾶ, νὰ παραδοθοῦν οἱ στρατιωτικὲς βάσεις τῆς χώρας μας, ἀλλιῶς τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα, στὶς 6 τὸ πρωΐ, θὰ ἔμπαιναν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος. Ἡ Ἑλλάδα τότε πιστὴ στὴ μακρὰ κι ἔνδοξη ἱστορία της ἐπρόβαλε τὸ πρῶτο ἱστορικὸ «Ὄχι». Ἔτσι στὶς 5.30' ἀκριβῶς—30 λεπτὰ πρὶν λήξη τὸ τελεσίγρφο—ξαφνικὰ ἐφωτίσθηκαν οἱ λόφοι ἀπὸ τὶς λάμψεις τῶν πρώτων ὁμοβροντιῶν ποὺ ἐρρίχθηκαν ἀπὸ τὶς ἐχθρικὲς πυροβολαρχίες. Ταυτόχρονα ὁ οὐρανὸς ἐπυρπολήθηκε ἀπὸ τὶς συνθηματικὲς φωτοβολίδες κι ἄρχισε ἐπίθεσις κατὰ τῶν φυλακίων μας σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τοῦ μετώπου. Τὸ πρωΐ οἱ Ἕλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληνες στὶς πόλεις, ἀπὸ τὶς σειρῆνες ποὺ οὔρλιαζαν κι ἐξέσκιζαν τὴν ἤρεμη ἀτμόσφαιρα, ἔμαθαν πὼς εὑρισκόμαστε σὲ πόλεμο μὲ τὴν Ἰταλία. Κανεὶς δὲν ἐλιποψύχησε.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγο, ἐχθρικὰ ἀεροπλάνα ἐβομβάρδισαν τὸ ἀεροδρόμιο Τατοῖου κι ἄλλα πάλι ἀπὸ χαμηλὰ τὴν Πάτρα, ἐνῶ τὰ πλήθη εὑρίσκονταν στοὺς δρόμους νὰ μάθουν νέα. Πενήντα νεκροὶ κι ἑκατὸ τραυματίες Πατρινοὶ ἦσαν τὰ πρῶτα θύματα ἀπὸ τὸν ἄνανδρο αὐτὸ βομβαρδισμὸ τῶν Ἰταλῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐκήρυξε ἀμέσως ἐπιστράτευσι κι ἔφυγαν οἱ ἔφεδροί μας νὰ ἐνισχύσουν τὸ στρατὸ ποὺ ἐμαχόταν στὴν πρώτη γραμμὴ μὲ ἄριστο ἠθικό. Στὸν τομέα τῆς Κορυτσᾶς ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα ὁ ἑλλ. στρατὸς ἐμαχόταν μέσα στὸ ἐχθρικὸ ἔδαφος. Ἀντίθετα στὸν τομέα τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Καλαμᾶ, οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν εἰσχωρήσει βαθιὰ στὶς γραμμμές μας.

Ἀπὸ τῆς 28 Ὀκτωμβρίου ὡς τὶς 10 Νοεμβρίου τοῦ 1940 ἐγινόταν σκληρὸς ἀγώνας στὶς χιονισμένες κορφὲς καὶ τὰ φαράγγια τοῦ Γράμμου καὶ τοῦ Σμόλικα. Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν περιοχὴ εἶχαν εἰσχωρήσει ἰσχυρὲς ἐχθρικὲς δυνάμεις—οἱ περίφημοι Ἀλπινιστὲς μὲ τὰ φτερὰ τοῦ πετεινοῦ στὰ πηλίκια—κι ἀμυνόταν ἀπόσπασμα στρατοῦ ἀπὸ2000 ἄνδρες μὲ διοικητὴ τὸ θρυλικὸ συνταγματάρχη Δαβάκη. Τὴν νύκτα πρὸς τὴν 30 Ὀκτωβρίου τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Δαβάκη ἀπὸ τὴ μεγάλη φθορὰ εἶχε σχεδὸν διαλυθῆ κι ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Τότε ὁ Δαβάκης ποὺ εἶχε τὴν ἕδρα του στὸ Ἐπταχώρι, νηστικός, ἄγρυπνος καὶ τραυματισμένος, μαζεύει τοὺς ἄνδρες τῶν γραφείων, τοὺς μαγείρους, τοὺς ἡμιονηγοὺς καὶ συγκροτεῖ δυὸ διμοιρίες. Μὲ τὴ δύναμι αὐτὴ ἐπέτυχε τὴν ἀνασυγκρότησι τοῦ ἄλλου στρατοῦ του καὶ ἔφραξε τὸ δρόμο τοῦ ἐχθροῦ, ὥσπου ἔφθασαν ἐνισχύσεις. Κατόπιν ἀνακαταλή-

Εἰκ. 38. Ὁ ἥρωας τῆς Πίνδου, συνταγματάρχης Δαβάκης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φθηκαν ὅλα τὰ ὑψώματα κι ὁ ἐχθρὸς γιὰ ν' ἀποφύγη τὴν κύκλωσι καὶ τὴν αἰχμαλωσία, ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Κόνιτσα ἀφήνοντας στὸ πεδίο τῆς μάχης 320 νεκρούς, 700 αἰχμαλώτους κι ἄφθονο ὑλικό. Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχε ἡ περίφημη μάχη τῆς Πίνδου, ποὺ ἔκρινε τὴν τύχη τοῦ πολέμου. Στὴ μάχη τῆς Πίνδου πολλοὶ ἐβοήθησαν οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς περιοχῆς, ποὺ δὲν εἶχαν στρατευθῆ, γιατὶ μετέφεραν πολεμοφόδια στὸ στρατό μας.

Ὅταν ἡ ἡγεσία τοῦ στρατοῦ (ἀρχιστράτηγος Ἀλέξ. Παπάγος) συνεκέντρωσε ἀρκετὲς δυνάμεις στὸ μέτωπο, διέταξε ἀπὸ τὶς 11 Νοεμ-

Εἰκ. 34. Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς Παῦλος
(Διάδοχος τότε) στὸ ἀλβανικὸ μέτωπο

βρίου γενικὴ ἐπίθεσι σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τοῦ μετώπου. Καὶ τούτη τὴ φορά, ὅπως σ' ὅλες τὶς κρίσιμες ὧρες τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους, ὁ στρατός μας μὲ τὴ βοήθεια τῆς Μεγαλόχαρης ποὺ τὴν ὁραματίζονταν οἱ φαντάροι μας ἔπραξε τὸ καθῆκον του. Μπροστὰ στὴν ὁρμὴ τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατοῦ μας οἱ Ἰταλοί, μολονότι ἦταν περισσότεροι κι ἐφωδιασμένοι μ' ὅλα τὰ σύγχρονα πολεμικὰ ὅπλα κι ἄφθονα, ἀντὶ νὰ κάμουν τὸν περίπατό τους στὴν Ἀθήνα, ὅπως ὑπελόγιζαν, ὑποχωροῦσαν ἔντρομοι στὴ Βόρειο Ἤπειρο. Ὁ στρατὸς τοῦ βορείου μετώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 35. Ἐξόρμησις τῶν φαντάρων μας γιὰ τὴν κατάληψι τοῦ Πόγραδετς. Στὸ βάθος διακρίνεται ἡ λίμνη Ἀχρίς.

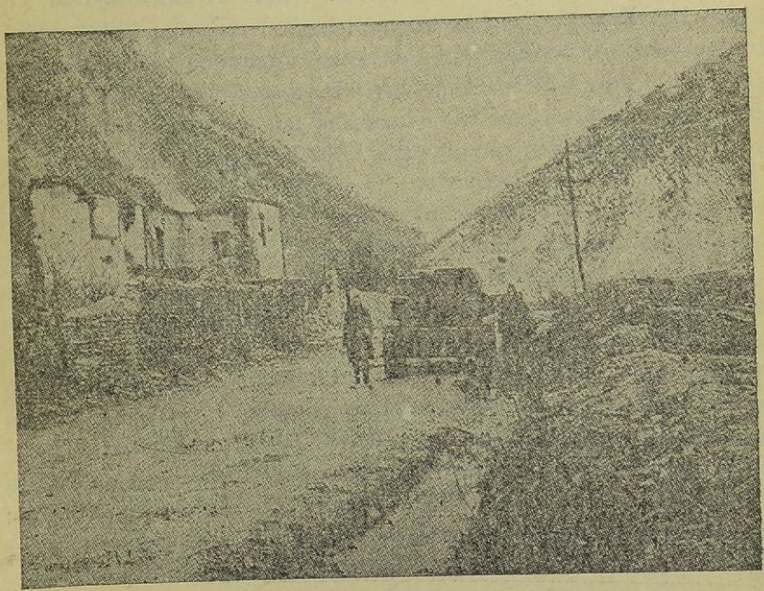

Εἰκ. 36. Τὰ περίφημα στενὰ τῆς Κλεισούρας μετὰ τὴν κατάληψίτους ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, στὶς 10 Ἰανουρίου 1941

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

που προελαύνοντας, ἀφοῦ κατέλαβε τὰ ὠχυρωμένα ὑψώματα τοῦ Ἰβὰν καὶ τῆς Μοράβας, ἐμπῆκε στὶς 22 Νοεμβρίου 1940 στὴν Κορυτσὰ(*) κι ἔπεσαν στὰ χέρια του 1500 Ἰταλοὶ αἰχμάλωτοι κι ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικό. Ἡ περίλαμπρη αὐτὴ νίκη τοῦ στρατοῦ μας ἐπροκάλεσε ρίγη ἐνθουσιασμοῦ ὄχι μόνο στὸ γενναῖο ἑλληνικὸ λαὸ—ποὺ ἑνωμένος ὅσο καμμιὰ ἄλλη φορὰ συμμετεῖχε σύσσωμος στὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους—ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς τῆς γῆς καὶ πρὸ παντὸς στοὺς φίλους μας τοὺς Ἄγγλους ποὺ ἐστέκονταν μόνοι δίπλα στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα μας.

Τότε οἱ Ἄγγλοι, ποὺ ὑπὸ τὸν στρατηγὸ Οὐέϊβελ ἐμάχονταν στὴ Λιβύη πρὶν ἀρχίση ὁ ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὶς νίκες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐνίκησαν τὴν ἰταλικὴ στρατιὰ τοῦ Γκρατσιάνι κι ἔπιασαν ὡς 250.000 αἰχμαλώτους.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτῶσι τῆς Κορυτσᾶς ὁ στρατὸς τοῦ βορείου μετώπου ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἐλβασὰν καὶ στὶς 3 Δεκεμβρίου κατέλαβε τὸ Πόγραδετς, δίπλα στὴ λίμνη Ἀρχίδα. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἑλληνικὲς δυνάμεις τοῦ ἄλλου μετώπου κατελάμβανον τοὺς Ἁγίους Σαράντα, τὸ Δέλβινο, τὴ Χειμάρρα, τὸ Ἀργυρόκαστρο (8 Δεκεμβρίου 1940) κι ὅλες οἱ ἐφημερίδες τοῦ κόσμου περιέγραφαν μὲ θαυμασμὸ τὰ κατορθώματα τοῦ στρατοῦ μας. Κατόπιν ἡ ἡγεσία τοῦ στρατοῦ διέταξε νὰ καταληφθοῦν τὰ περίφημα στενὰ τῆς Κλεισούρας καὶ τοῦ Τεπελενίου γιὰ ν' ἀνοιχθῆ ὁ δρόμος πρὸς τὸ λιμάνι τῆς Αὐλώνας, ἀπ' ὅπου ἐφοδιαζόταν ὁ ἰταλικὸς στρατὸς τῆς Ἀλβανίας. Ὁ ἐχθρὸς ποὺ εἶχε ὀχυρώσει τὶς τοποθεσίες αὐτὲς ἀντιστάθηκε μὲ πεῖσμα. Ὡστόσο οἱ Ἕλληνες παρὰ τὴ μεγάλη φθορὰ ἀπὸ τὰ κρυοπαγήματα, ποτίζοντας μὲ τὸ θερμό τους αἷμα τὴ Βορειοηπειρωτικὴ γῆ, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν Κλεισούρα—στὶς 10 Ἰανουαρίου 1941—τελευταῖο σταθμὸ τῆς προελάσεως τοῦ στρατοῦ μας στὴν Ἀλβανία.

Παράλληλα μὲ τὴ δρᾶσι τοῦ στρατοῦ στὴν ξηρά, τὸ ἑλληνικὸ ναυτικὸ σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ἐκρατοῦσε τὸν ἐχθρικὸ στόλο μακριὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ νερὰ κι ἐξασφάλιζε τὶς συγκοινωνίες. Ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ εἶναι ποὺ τὸ ὑποβρύχιο «Παπανικολῆς» στὶς 28 Δεκεμβρίου ἐμπῆκε στὸ λιμάνι τῆς Αὐλώνας καὶ ἐβύθισε τρία μεγάλα ἰταλικὰ μεταγωγικὰ ποὺ μετέφεραν στρατὸ στὴν Ἀλβανία. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ 9 ἡμέρες ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπὸ 5 πολε-

(*) Τὸ 1913 ἡ Κορυτσὰ εἶχε πάλι καταληφθῆ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τότε τὸν διάδοχο Κωνσταντῖνο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μικὰ ἐβομβάρδιζε τὴν Αὐλῶνα. Στὸν ἀέρα πάλι οἱ γενναῖοι ἀεροπόροι μας, ἂν καὶ διέθεταν λίγα ἀεροπλάνα καὶ μικρότερα ἔκαναν ἀερομαχίες μὲ τὰ σμήνη τῶν ἰταλικῶν ἀεροπλάνων καὶ ἐβομβάρδιζαν τὶς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐνῶ ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις ἦταν εὐχάριστη γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὶς 29 Ἰανουαρίου 1941 ἀνηγγέλθηκε ὅτι στὴν Ἀθήνα ἀπέθανε ὁ πρωθυπουργὸς Ἰω. Μεταξᾶς καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ Ἀλ. Κορυζῆς. Ὁ ἐξαφνικὸς θάνατος τοῦ Μεταξᾶ ἔφερε κάποια ἀνησυχία γιὰ τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ ἔδωσε θάρρος στὸν ἐχθρό. Τὸ Φεβρουάριο οἱ Ἰταλοὶ ἔκαμαν μεγάλες ἑτοιμασίες καὶ στὶς 9 Μαρτίου μὲ 35 μεραρχίες, ἰσχυρὸ καὶ ἄφθονο πυροβολικὸ καὶ μεγάλη ἀεροπορία, ἔκαμαν τὴν περίφημη Ἐαρινὴ Ἐπίθεσί τους ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου ποὺ ἐκράτησε 6 ἡμέρες. Σ' ὅλο τοῦτο τὸ διάστημα ἡ χαλύβδινη ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀπέκρουσε τὸν ἐχθρὸ χωρὶς νὰ χάσῃ οὔτε σπιθαμὴ ἀπὸ τὸ ἔδαφος ποὺ κατεῖχε. Ἀντίθετα ὁ ἐχθρὸς ἄφησε πλῆθος νεκρῶν μπροστὰ στὶς γραμμές μας ἀπὸ τὰ συγκεντρωτικὰ πυρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπιάσθηκαν κι αἰχμάλωτοι. Ἔπειτα κι ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτή, ὁ Μουσολίνι, ποὺ ἄλλαζε διαρκῶς ἀρχιστρατήγους κι ἐκαυχόταν πὼς ἡ ἄνοιξις εἶναι δική του, ἐζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὸν Χίτλερ νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τ' ἀδιέξοδο ποὺ τὸν εἶχαν φέρει οἱ Ἕλληνες.

3. Ἡ Γερμανικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα

Τὸν πόλεμο τῶν Ἰταλῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐμάθαμε, τὸν εἶχε ἐγκρίνει ὁ Χίτλερ. Ὅταν λοιπὸν εἶδε ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἐνικήθηκαν, ἀπεφάσισε νὰ ρίξῃ ἐπάνω στὴ μικρὴ ἀλλ' ἡρωϊκὴ Ἑλλάδα καὶ τὴ γερμανικὴ αὐτοκρατορία τῶν 80 ἑκατομ. κατοίκων!... Πρὸς τοῦτο ἔκαμε συμμαχία μὲ τὴ Βουλγαρία κι ἀμέσως 20 θωρακισμένες γερμανικὲς μεραρχίες ἐπλημμύρισαν τὴ Βουλγαρία καὶ παρατάχθηκαν στὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα. Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Οὐέϊβελ ἔστειλε ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς Λιβύης ὡς 60.000 στρατὸ στὴν Ἑλλάδα νὰ τὴν ἐνισχύσῃ καὶ παρατάχθηκε στὴ γραμμὴ Καϊμακτσαλὰν—Βερμίου.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα στὰ βόρεια σύνορά μας, ὅταν τὸ πρωΐ τῆς 6 Ἀπριλίου 1941 ἡ Γερμανία, μὲ τὸν πρεσβευτή της στὴν Ἀθήνα, εἰδοποίησε πὼς τὰ στρατεύματά της θὰ ἔμπαιναν στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Πατρίδα μας, συνεπὴς καὶ πάλι στὴν ἱστορία της, μὲ τὸ ἱστορικὸ διάγγελμα τοῦ Γεωργίου Β', ἀντέταξε τὸ δεύτερο «ΟΧΙ». Ταυτόχρονα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰσχυρὲς στρατιωτικὲς φάλαγγες τοῦ στρατηγοῦ Λὶστ ἀπὸ τὴ Βουλγαρία ἐκτύπησαν τὴν Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ γιουγκοσλαβικὸς στρατὸς δὲν ἐπρόλαβε νὰ κινητοποιηθῆ κι εὔκολα ὑπέκυψε. Ἀντίθετα ὁ ἑλληνικὸς ἀντέταξε ἐπικὴ ἀντίστασι μέσα ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ τῆς Ἀν. Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης (Γραμμὴ Μεταξᾶ) ποὺ τὰ ὑπεστήριζε μικρὴ δύναμις ὡς 25 τάγματα. Τὴν πρώτη ἡμέρα οἱ Γερμανοὶ ἔριχναν στὸν ἀγῶνα ὅλο καὶ νέες δυνάμεις ἐφωδιασμένες μὲ τὰ πιὸ σύγχρονα πολεμικὰ μέσα καὶ μὲ ὑποστήριξι πολυαρίθμων ἀεροπλάνων, ἀλλ' οἱ γενναῖοι μαχητές μας τοὺς ἐθέριζαν μέσα ἀπὸ τὰ ὀχυρά. Τὸ περίφημο ὀχυρὸ Περιθῶρι, ποὺ ἔτυχε νὰ καταλάβουν οἱ Γερμανοί, σὲ μιὰ ὥρα οἱ Ἕλληνες τὸ εἶχαν ἀνακαταλάβει. Τὴ δεύτερη ἡμέρα (7 Ἀπριλίου) ὁ ἐχθρὸς ὁρμᾶ μὲ μεγαλύτερο πεῖσμα, μὰ τὰ ὀχυρὰ ἀντέχουν. Μάλιστα πολλὲς φορὲς οἱ Ἕλληνες ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ ὀχυρά, ἔδιωχναν τὸν ἐχθρὸ μὲ τὴ λόγχη κι ἔπιαναν αἰχμαλώτους. Τὶς δύο πρῶτες ἡμέρες οἱ Γερμανοὶ εἶχαν ὡς 20.000 νεκροὺς ἔξω ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ κι ὁ Λὶστ εὑρέθηκε σὲ ἀπόγνωσι. Ἡ γενναία κι ἀλύγιστη ἑλληνικὴ ψυχὴ εἶχε συντρίψει τὸ χάλυβα.

Τότε ἰσχυρὲς μονάδες Γερμανῶν εἰσεχώρησαν ἀπὸ τὰ βόρεια τοῦ Μπέλλες στὴ Γιουγκοσλαβία κι ἀπὸ τὴ Δοϊράνη ἐμπῆκαν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος. Οἱ λίγες ἑλληνικὲς δυνάμεις ποὺ εὑρίσκονταν ἐκεῖ χωρὶς ὀχυρὰ—τὰ σύνορά μας πρὸς τὴ Γιουγκοσλαβία δὲν εἶχαν ὀχυρωθῆ—δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατήσουν τὰ γερμανικὰ τάνκς. Ἔτσι μιὰ θωρακισμένη γερμανικὴ μεραρχία προχώρησε ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τὸ πρωῒ 9 Ἀπριλίου ἔμπαινε στὴ Θεσσαλονίκη. Μολαταῦτα οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν συνέχισαν τὸν ἀγῶνα κι οἱ Γερμανοὶ στρέφονται τώρα νὰ ἐπιτεθοῦν ἀπὸ τὰ νῶτα. Τέλος οἱ μαχητές μας, ἐπειδὴ ἔσωσαν τὰ ἐφόδια ἀναγκάσθηκαν νὰ συνθηκολογήσουν. Καὶ ἔγινε τότε κάτι πρωτάκουστο στὴν ἱστορία τῶν λαῶν: Οἱ Γερμανοὶ θαυμάζοντας τοὺς Ἕλληνες παρετάχθησαν ἔξω ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ καὶ παρουσίαζαν ὅπλα στοὺς γενναίους μαχητές μας ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ μέσα κατάμαυροι ἀπὸ τὸ μπαρούτι, ἱδρωμένοι καὶ ἄγριοι στὴν ὄψι. Κι οἱ ἀξιωματικοί μας ἐδέχονταν τὰ συγχαρητήρια τῶν Γερμανῶν συναδέλφων τους. Ὡστόσο ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ παρέδωσε τὰ τίμια κι αἱματοβαμμένα ἐδάφη τῆς Ἀν. Μακεδονίας καὶ Θράκης στὸν ὕπουλο ἐχθρό μας τὸ Βούλγαρο, ὁ ὁποῖος ἐρήμαξε πολλὲς πολιτεῖες καὶ χωριά μας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψι τῆς Θεσσαλονίκης οἱ Γερμανοὶ ἐστράφηκαν καὶ κατὰ τῶν ἑλληνοβρεττανικῶν δυνάμεων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἄλλα πάλι στρατεύματά τους ἀπὸ τὴ Φλώρινα προχωροῦσαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς τὴν Κορυτσά, νὰ πιάσουν τὰ νῶτα τοῦ ἑλλ. στρατοῦ ποὺ εὑρισκόταν στὴν Ἀλβανία. Ὁ ἑλλ. στρατὸς τότε, γιὰ ν' ἀποφύγη τὴν κύκλωσι, μετακινήθηκε νοτιώτερα ἀλλ' ἡ μετακίνησις αὐτὴ δὲν ἐμείωσε τὸ μαχητικό του πνεῦμα. Ἔτσι, ὅταν οἱ Ἰταλοὶ ποὺ ἀνεθάρρησαν ἐπετίθεντο, ὁ στρατός μας τοὺς κατεδίωκε κι ἔπιανε κι αἰχμαλώτους. Ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ οἱ Γερμανοὶ εἶχαν εἰσχωρήσει στὴ Δυτικὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἤπειρο κι ὁ στρατὸς ποὺ ἐμαχόταν μὲ τοὺς Ἰταλοὺς εἶχε ἀποκοπῆ, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς ἡγέτες τοῦ στρατοῦ ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Γερμανούς, παρὰ τὶς ἀντίθετες διαταγὲς τῆς κυβερνήσεως. Οἱ Γερμανοὶ ἐπειδὴ ἐσέβονταν τὴ γενναιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, δὲν τὸν ἐθεώρησαν αἰχμάλωτο πολέμου παρὰ τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο.

Ὅμως καὶ μετὰ τὴν συνθηκολόγησι τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου, οἱ ὑπόλοιπες ἑλληνικὲς δυνάμεις μὲ τοὺς Βρεττανοὺς ἐσυνέχισαν τὴν ἀντίστασι στὸν Ὄλυμπο, στὴν Ὄθρυ, στὶς Θερμοπύλες, στὴν Ἄμφισα, στὴν Πελοπόννησο, μέχρι τοῦ Ταινάρου. Τέλος στὶς 27 Ἀπριλίου ἀτέλειωτες σειρὲς τάνκς τῶν Γερμανῶν ἔμπαιναν στὴν Ἀθήνα καὶ βαρὺς πέπλος μαύρης σκλαβιᾶς ἐσκέπαζε τὴν ἔνδοξη πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος! Λίγες ἡμέρες πρὶν ὁ βασιλιὰς μὲ τὴν Κυβέρνησι, τὸ ναυτικό μας, ἡ ἀεροπορία μας κι ὅσες στρατιωτικὲς δυνάμεις ἠμπόρεσαν, εἶχαν φθάσει στὴν Κρήτη νὰ συνεχίσουν ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα.

4. Ἡ μάχη τῆς Κρήτης

Ἡ Κρήτη ἔχει ἐξέχουσα στρατηγικὴ θέσι στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, γιατὶ εἶναι σπουδαία ναυτικὴ κι ἀεροπορικὴ βάσις. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο τὸ γερμανικὸ ἐπιτελεῖο ἀποφάσισε μὲ κάθε θυσία νὰ τὴν καταλάβη γιὰ νὰ σταθεροποιήση τὴν κατοχὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ χρησιμοποιήση τὸ νησὶ ὡς προγεφύρωμα τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Γιὰ νὰ ἑτοιμασθῆ ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Κρήτης ἐχρειάσθηκε σχεδὸν μῆνας καὶ τὸ διάστημα τοῦτο ἦταν κέρδος γιὰ τοὺς συμμάχους. Τὸ κέρδος αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἀπόφασι τοῦ βασιλιᾶ νὰ συνεχίση τὸν ἀγῶνα στὰ ἡρωϊκὰ ἐδάφη τῆς Κρήτης.

Καὶ πράγματι ἀπὸ τὶς 21 Μαΐου ἀρχισαν νὰ φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ Χανιὰ κύματα γερμανικῶν ἀεροπλάνων κι ἔκαναν σφοδρὸ βομβαρδισμὸ κατὰ τοῦ ἀεροδρομίου **Μάλεμε**. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἐφάνηκαν οἱ πρῶτοι ἀλεξιπτωτιστὲς νὰ πέφτουν ἀπὸ τὰ ἀεροπλάνα κι ὅλοι σχεδὸν ἐξοντώθηκαν ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν ἑλληνοβρεττανικῶν δυνάμεων τῆς περιοχῆς τοῦ ἀεδρομίου. Ταυτόχρονα οἱ Γερμανοὶ ἔρριξαν ἀλεξιπτω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τιστὲς στὸ Ρέθυμνο, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἔπαθαν τὸ ἴδιο. Ὡστόσο ἄλλοι ἀλεξιπτωτιστὲς κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Μάλεμε κι ἀμέσως ἄρχισαν νὰ προσγειώνωνται ἐκεῖ ὁπλιταγωγὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα καὶ ἐξεφόρτωναν στρατὸ καὶ ὑλικό. Ὡς καὶ τάνκς ἀκόμη. Ἐπάνω ἀπὸ 500 ἀεροπλάνα θὰ προσγειώθηκαν τὴν πρώτη ἡμέρα. Τότε οἱ Γερμανοὶ ἐπεχείρησαν νὰ μεταφέρουν στρατὸ μὲ πολλὰ μικρὰ πλοῖα ποὺ συνοδεύονταν ἀπὸ ἰταλικὰ πολεμικά. Ὅμως ὁ συμμαχικὸς στόλος συνάντησε τὴν ἐχθρικὴ νηοπομπὴ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ Κύθηρα καὶ τὴν Κρήτη κι ἐβύθισε ὅλα τὰ πλοῖα εἰσβολῆς, μὲ ὡς 5.000 ἄνδρες.

Μετὰ τὴν πανωλεθρία αὐτὴ οἱ Γερμανοὶ ἐξακολούθησαν νὰ μεταφέρουν ἀεροπορικῶς ὅλο καὶ νέες δυνάμεις μὲ νεώτατα ὅπλα καὶ παρὰ τὴ λυσσώδη ἀντίστασι τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, κατώρθωσαν στὸ τέλος νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ Ρέθυμνο καὶ στὸ Ἡράκλειο. Ὁ ἀγώνας συνεχίστηκε μὲ σκληρότητα ὡς τὶς 28 Μαΐου καὶ πολλὲς φορὲς οἱ σύμμαχοι μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἐμάχονταν σῶμα μὲ σῶμα. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα στὴν Κρήτη, εὑρίσκονταν στὸ μέσο τοῦ μαχόμενου στρατοῦ καὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ὁ ἡρωϊκὸς Βασιλιὰς Γεώργιος Β' κι ἡ Κυβέρνησις. Τὶς πρῶτες 9 ἡμέρες τῆς κύριας μάχης οἱ Γερμανοὶ εἶχαν στὴν Κρήτη 6.000 νεκροὺς καὶ 11.000 τραυματίες. Τέλος, ἐπειδὴ γενικώτεροι πολεμικοὶ σκοποὶ δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ἀποστολὴ ἐνισχύσεων, τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα μὲ τὴν προστασία τοῦ στόλου ἐπεβιβάσθηκαν στὰ πλοῖα καὶ μεταφέρθηκαν στὴν Αἴγυπτο—ὅπου εἶχαν φθάσει ὁ Βασιλιὰς μὲ τὴν ἑλλ. κυβέρνησι—νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο σ' ἄλλα μέτωπα. Μετὰ τὴν ἀποχώρησι τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, οἱ Γερμανοὶ συμπλήρωσαν τὴν κατάληψι τῆς Κρήτης (6 Ἰουνίου) ἀλλ' εἶχε μεταβληθῆ σὲ ἐρείπια.

Μὲ τὴν ἡρωϊκὴ ἀντίστασι στὴν Κρήτη ὁλοκληρώθηκε ὁ σκοπὸς τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ ἐπιτελείου ὁ ὁποῖος ἦταν ἡ κατατριβὴ καὶ ἡ ἐξάντλησις τῶν γερμανικῶν δυνάμεων ὥστε νὰ κερδίσουν χρόνο οἱ σύμμαχοι γιὰ τὴ γενικὴ προπαρασκευή τους.

5. Ὁ Πόλεμος στὴ Ρωσία καὶ τὴ Βόρειο Ἀφρικὴ

Οἱ Γερμανοὶ μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἐστράφηκαν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο στὶς 22 Ἰουνίου 1941, ἐνῶ κατὰ τὸ σχέδιο τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ρωσίας ἔπρεπε νὰ γίνη στὶς 11 Μαΐου. Ἡ δίμηνος αὐτὴ καθυστέρησις—ἡ ὁποία ὀφείλεται μόνο καὶ μόνο στὴν ἀντίστασι τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴ γερμανικὴ εἰσβο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λὴ—εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ τὸν ἀγῶνα ποὺ ἔκαναν οἱ Ρῶσοι. Πρῶτο γιατὶ τοὺς ἐδόθηκε χρόνος νὰ προετοιμασθοῦν. Καὶ δεύτερο, γιατὶ οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὴ Μόσχα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμώνα (Δεκέμβριος 1941) καὶ ἀπὸ τὸ δριμύτατο ρωσικὸ χειμῶνα δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κινητοποιήσουν μ' εὐχέρεια τὰ βαριά τους τάνκς καὶ νὰ κάμψουν τὴν ἀντίστασι τῶν Ρώσων. Ἔτσι ἐσώθηκε ἡ Μόσχα. Κι ἂν καταλαμβανόταν ἡ Μόσχα, θὰ παρέλυε ἡ ρωσικὴ ἀντίστασις, γιατὶ εἶναι τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς, τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Ρωσίας.

Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος ποὺ τὸ ρωσικὸ ἐπιτελεῖο στὰ δύο μεγάλα κέντρα, τὴ Μόσχα καὶ τὸ Λένινγκραδ, ἀκολούθησε τὴν πολιτικὴ τῆς ἀποφασιστικῆς ἄμυνας καὶ δὲν ἠμπόρεσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ τὰ καταλάβουν. Ἀντίθετα σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ μετώπου οἱ ρωσικὲς δυνάμεις ἀπεσύρθηκαν στὸ βάθος τῆς ἀχανοῦς χώρας τους, ὡς τὸν Καύκασο καὶ τὸ Στάλινγκραδ, καταστρέφοντας τὸ πᾶν γιὰ νὰ δυσχεράνουν τὴν προέλασι τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως ἔκαμαν κι οἱ πρόγονοί τους τὸ 1812 κατὰ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα.

Ἐνῶ ἐμαινόταν ὁ πόλεμος στὴ Ρωσία, ἰσχυρὸς γερμανοϊταλικὸς στρατὸς ἐξακολουθοῦσε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Ἄγγλων στὴ Βόρειο Ἀφρικὴ κι ἀπειλοῦσε τὸ Σουέζ. Ἂν οἱ Ἄγγλοι ἔχαναν τὸ Σουέζ, ὁ ἀγγλικὸς στόλος θ' ἀναγκαζόταν νὰ ἐγκαταλείψη τὴ Ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ θὰ καταλαμβανόταν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς εὔκολα ἡ Μέση Ἀνατολὴ κι ὁ Περσικὸς κόλπος, ἀπ' ὅπου κυρίως ἀνεφοδιαζόταν ἡ Ρωσία ἀπὸ τοὺς συμμάχους.

Ἕνεκα τῶν σοβαρῶν τούτων λόγων οἱ Ἄγγλοι ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος κι οἱ Γερμανοϊταλοὶ ἀπὸ τ' ἄλλο ἐκινητοποίησαν στὸ μέτωπο τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἰσχυρὲς δυνάμεις κι ἔβαλαν τοὺς ἐκλεκτότερους στρατηγούς: Οἱ Ἄγγλοι τὸν **Ἀλεξάντερ** καὶ τὸν **Μοντγκόμερυ** κι οἱ Γερμανοὶ τὸν **Ρόμελ**.

Ἔπειτα ἀπὸ διάφορες φάσεις ποὺ εἶχε ὁ πόλεμος στὴ Λιβύη οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἀντεπαρατάχθηκαν τελικὰ κοντὰ στὸ Ἔλ - Ἀλαμέϊν, ὡς 70 χιλιόμετρα δυτικὰ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ μάχη τοῦ **Ἔλ - Ἀλαμέϊν** ἔγινε στὶς 23 Ὀκτωβρίου 1942 κι ἦταν ἡ κρισιμώτερη τοῦ ἀγώνα μεταξὺ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γερμανοϊταλῶν. Σ' αὐτὴν ἔλαβε μέρος ἡ περίφημη 8η ἀγγλικὴ στρατιὰ ποὺ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ Ἄγγλους, Νεοζηλανδούς, Αὐστραλούς, Ἰνδούς, Ἕλληνες μὲ μιὰ ταξιαρχία κ.ἄ. Ἡ 8η ἀγγλικὴ στρατιὰ στὸ Ἔλ - Ἀλαμέϊν ἐθριάμβευσε, γιατὶ ἐπέτυχε τὴν πλήρη καταστροφὴ τῶν ἀντιπά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λων δυνάμεων(*) κι ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ Ρόμελ νὰ καταλάβη τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴ Μέση Ἀνατολή. Οἱ Ἕλληνες διεκρίθησαν καὶ ἐπροκάλεσαν τὸν ἔπαινο τῶν στρατιωτικῶν ἡγετῶν τῆς μάχης.

Μετὰ τὴ νίκη τοῦ Ἐλ-Ἀλαμέϊν ἡ 8η ἀγγλικὴ στρατιὰ προήλασε πρὸς τὴν Τριπολίτιδα καὶ τέλος ἔφθασε στὴν Τύνιδα, ὅπου εἶχε φθάσει κι ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸ Ἀϊζενχάουερ. Σ' ὅλη τὴν προέλασι μέχρι τῆς Τύνιδος οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ τὸν ἴδιο ἐθνικὸ παλμό. Ἰδιαίτερα στὴ μάχη τοῦ Σφάξ διεκρίθηκε ὁ ἑλληνικὸς Ἱερὸς Λόχος ποὺ ἀπαρτιζόταν ὅλο ἀπὸ Ἕλληνες ἀξιωματικοὺς κι εἶχε διοικητὴ τὸν Τσιγάντε Ὁ πόλεμος στὴν Ἀφρικὴ ἐτελείωσε στὶς 12 Μαΐου 1943 καὶ συνελήφθησαν τότε στὴν Τύνιδα 290.000 αἰχμάλωτοι Γερμανοϊταλοί.

6. Ἀπόβασις τῶν συμμάχων στὴν Ἰταλία

Μετὰ τὴ συντριβὴ τῶν γερμανοϊταλικῶν δυνάμεων στὴν Τύνιδα, ἰσχυρὲς ἀγγλοαμερικανικὲς δυνάμεις ἔκαμαν ἀπόβασι στὴ Σικελία, στὶς 10 Ἰουλίου 1943 καὶ τὴν κατέλαβαν. Κατόπιν ἔγινε ἀπόβασις στὴν Νότιο Ἰταλία, ἔπεσε ὁ Μουσολίνι κι ἡ νέα Ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς συμμάχους. Καὶ μετὰ τὴ συνθηκολόγησι ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῶν Γερμανῶν ἐσυνεχίσθηκε σ' ὅλη τὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο ὡς τὴ Βόρειο Ἰταλία κι ἦταν σκληρὸς κι ἐπίμονος μὲ πολλὲς ἀπώλειες κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Στὴ νικηφόρο πορεία τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴ Σικελία ὡς τὴ Βόρειο Ἰταλία ἐπῆρε μέρος καὶ ἡ 3η Ὀρεινὴ Ἑλληνικὴ Ταξιαρχία, τμῆμα τῆς θρυλικῆς 8ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς ποὺ εἶχε ρθῆ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ ἑλληνικὴ Ταξιαρχία κατὰ τὴν προέλασί της ἔφθασε κοντὰ στὴν πόλι Ρίμινι ποὺ ὑποστηριζόταν ἀπὸ μιὰ ἐπίλεκτη μεραρχία Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἔπειτα ἀπὸ προπαρασκευὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ καὶ παρ' ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐχρησιμοποιοῦσαν βαριὰ κανόνια, ὅλμους κτλ. οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν θυελλώδη ἐξόρμησι—ἦταν 21 Σεπτεμβρίου τοῦ 1943—ἀνάγκασαν τὸν ἐχθρὸ νὰ ὑποχωρήση μ' ἀταξία καὶ κατόπιν ὁ Δήμαρχος παρέδωσεν ἐπισήμως τὴν πόλι στοὺς Ἕλληνες ἄνευ ὅρων. Ἡ μάχη τοῦ Ρίμινι ἦταν τὸ μεγαλύτερο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἰταλία κι ἐνεθουσίασε τὴν ὑπόδουλη ἀκόμη Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ κι ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου δὲν ὑστέρησε σὲ θριάμ-

(*) Στὴ μάχη τοῦ Ἐλ-Ἀλαμέϊν, ὁ Ρόμελ ἔχασε 75.000 ἄνδρες, περισσότερα ἀπὸ 500 ἅρματα μάχης καὶ 1000 κανόνια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βους στὴν ἀπόβασι τῆς Ἰταλίας κι ἀπέσπασε κι αὐτός, ὅπως κι ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς, τὸ θαυμασμὸ τῶν συμμάχων μας. Τὴ δεύτερη ἡμέρα τῆς ἀποβάσεως τῶν συμμάχων στὴ Σικελία τὸ ἀντιτορπιλικό μας «Κανάρης» ἐμπῆκε πρῶτο στὸ λιμάνι τῆς Αὐγούστας κι ὑπεστήριξε τὴν ἀπόβασι στρατοῦ νὰ καταλάβη τὴν πόλι. Ἐπίσης μετὰ τὴ συνθηκολόγησι τῆς Ἰταλίας, τ' ἀντιτορπιλικά μας «Βασίλισσα Ὄλγα», «Ἀδρίας» καὶ «Θεμιστοκλῆς» ὡδήγησαν τὸν ἰταλικὸ στόλο στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ παραδοθῆ (16 Σεπτεμβρίου 1943). Τὸ κατάντημα τοῦτο ἦταν τὸ πρῶτο τίμημα ποὺ ἐπλήρωνε τὸ ἰταλικὸ ναυτικὸ γιὰ τὴ δολοφονία τῆς «Ἕλλης» μας, στὶς 15 Αὐγούστου 1940. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Ἑλλάδος σ' ὅλη τὴν περίοδο τοῦ πολέμου δὲν ἐσταμάτησε καθόλου. Ἀκούραστα αὐλακωνε τὶς θάλασσες στὴ Μεσόγειο, στὸν Ἰνδικὸ καὶ τὸν Ἀτλαντικὸ εἴτε συνοδεύοντας ἐμπορικὰ πλοῖα—συμμαχικὰ καὶ δικά μας—ποὺ μετέφεραν ἐφόδια γιὰ τὸν πόλεμο εἴτε λαμβάνοντας μέρος σὲ ναυμαχίες κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἐνῶ ὁ πόλεμος στὴν Ἰταλία συνεχιζόταν, στὸ ρωσικὸ μέτωπο οἱ Γερμανοὶ ποὺ εἶχαν φθάσει στὸν Καύκασο καὶ στὸ Στάλινγραδ, στὶς ἀρχὲς Ἰανουαρίου 1943 ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν πρὸς τὴ Δυτικὴ Ρωσία καὶ τὴν πρωτοβουλία εἶχαν πάρει οἱ Ρῶσοι. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλι, τὰ ὑπερφρούρια τῆς ἀγγλοαμερικανικῆς ἀεροπορίας σχεδὸν κάθε βράδυ ἐβομβάρδιζαν βιομηχανικὲς πόλεις τῆς Δυνικῆς Γερμανίας γιὰ ν' ἀναγκάσουν τὸν ἐχθρὸ νὰ ζητήση εἰρήνη.

7. Ἀντίστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ

Ἅμα οἱ Γερμανοὶ ὁλοκλήρωσαν τὴν κατάληψι τῆς Ἑλλάδος, καθώρισαν ζῶνες κατοχῆς μὲ τοὺς Ἰταλοὺς ποὺ ἐμπῆκαν κι αὐτοὶ στὴ χώρα μας. Οἱ κατακτητὲς ἀφήρεσαν τὴν παραγωγὴ καὶ παρέλυσε ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Ἔτσι τὸ χειμῶνα 1941—1942 οἱ Ἕλληνες ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ δρᾶμα τῆς πείνας καὶ τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου ἐθέρισε πολλούς. Ὡστόσο παρὰ τὸ μαρτύριο τῆς πείνας καὶ τοὺς τουφεκισμούς, ποὺ ἔκαναν οἱ κατακτητὲς στοὺς Ἕλληνες νὰ λιγοστέψουν, ὁ μαρτυρικὸς λαός μας εἶχε ἄριστο ἐθνικὸ φρόνημα καὶ μεγάλη προθυμία νὰ θυσιασθῆ γιὰ τὴν Πατρίδα. Συνέπεια τούτου ἦταν νὰ προβάλη ὁ λαὸς καθολικὴ ἀντίστασι. Ἡ ἀντίστασις τοῦ λαοῦ μας στὸ ἐσωτερικὸ ἦταν :

Πρῶτο, παθητική γιατὶ κανεὶς δὲν ἐβοήθησε τὸν ἐχθρό, οὔτε ἐστρατεύθη νὰ πολεμήση μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος στὰ διάφορα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέτωπα τοῦ πολέμου. Δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία, ἂν—ἐλάχιστοι «εὐτυχῶς»—ἐφάνηκαν κακοὶ Ἕλληνες. Γιατὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα καταληφθέντα κράτη, ἡ Πατρίδα μας εἶχε τοὺς ὀλιγώτερους συνειδητοὺς προδότες. Αὐτοὶ παραδίδονται στὴν περιφρόνησι τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ μας καὶ στὸ ἀνάθεμα τῶν χιλιάδων μαρτύρων ποὺ ἔδωσαν τὴ ζωή τους γιὰ τὴν ἐλευθερία ὅλου τοῦ κόσμου.

Δεύτερο, ἡ ἀντίστασις ἦταν **ἐνεργητική** μὲ τὶς πολιτικὲς ὀργανώσεις στρατιωτικῶν πληροφοριῶν καὶ κατασκοπείας καὶ τὶς ἐθνικὲς ἀνταρτικὲς ὁμάδες. Ἐθνικὲς ὁμάδες ἦσαν τοῦ ΕΔΕΣ στὴν Ἤπειρο μὲ ἀξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη ὑπὸ τὸ στρατηγὸ Ζέρβα, τοῦ Ἀντ. Φωστερίδη στὴν Ἀν. Μακεδονία καὶ Θράκη, τοῦ Ψαροῦ στὴ Φωκίδα, τοῦ Δροσοπούλου καὶ τοῦ Καραχάλιου στὴν Πελοπόννησο, τοῦ Μπαντουβᾶ στὴν Κρήτη καὶ ἄλλες μικρότερες.

Ὁ ἀγώνας τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων ἀντιστάσεως θὰ ὁλοκληρωνόταν ἂν ἡ ὀργάνωσις ΕΑΜ—ΕΛΑΣ, ποὺ εἶχε γίνει πολὺ ἰσχυρή, περιωριζόταν σὲ καθαρὸ ἐθνικὸ ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα. Ἀντίθετα ἡ ὀργάνωσις αὐτὴ μὲ τὴν καθοδήγησι τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Ἑλλάδος ἐπιδίωξε πολιτικοὺς σκοπούς, δηλαδὴ τὴν ἐγκαθίδρυσι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἦρθε σὲ σύγκρουσι μὲ τὶς ἐθνικὲς ἀνταρτικὲς ὁμάδες καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944—δυὸ μῆνες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος—ἐπεχείρησε νὰ καταλάβη τὴν Ἀθήνα ἡ ὁποία ἕνα μῆνα ἐγνώρισε τὴ φρίκη τοῦ κομμουνιστικοῦ πολέμου κι εἶχε μεγάλες καταστροφὲς κι ἄφθονα θύματα.

8 Ἀπόβασις στὴ Γαλλία—Λῆξις τοῦ πολέμου

Στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου 1944 οἱ Ἀγγλοαμερικανοί, ὕστερα ἀπὸ μεγάλες ἑτοιμασίες, ἔκαμαν ἀπόβασι στὴ Βόρειο Γαλλία. Ἡ ἀπόβασις ἐκείνη ἦταν ἡ πιὸ μεγαλειώδης καὶ τελειότερη ἀποβατικὴ ἐπιχείρησις τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας καὶ ἔκρινε τὴν τύχη τοῦ πολέμου. Στὴν ἀπόβασι ἐπῆραν μέρος καὶ τὰ ἑλλ. πολεμικὰ **«Κριεζῆς»** καὶ **«Τομπάζης»**. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἔγινε ἀπόβασις καὶ στὴ Νότιο Γαλλία ὅπου ἔλαβαν μέρος καὶ τὰ ἑλλ. πολεμικὰ **«Θεμιστοκλῆς»**, **«Πίνδος»**, **«Κρήτη»** καὶ **«Ναυαρίνο»**. Οἱ Γερμανοὶ ἀντέταξαν μεγάλη ἄμυνα στὴ Γαλλία, ἀλλὰ πρὸ τῆς ὁρμῆς καὶ τοῦ ὄγκου τῶν ἀγγλοαμερικανικῶν δυνάμεων ὑπεχώρησαν στὸ γερμανικὸ ἔδαφος. Ἐνῶ συνεχίζονταν οἱ μάχες στὴ Γαλλία, οἱ Ρῶσοι ἔδιωχναν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὸ ρωσικὸ ἔδαφος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων μὲ τὴ Γερμανία συνεχίθηκε ὡς τὴν ἄνοιξι τοῦ 1945, ὁπότε μὲ τὴν κατάληψι τοῦ Βερολίνου, ἡ Γερμανία ὑπέκυψε ἄνευ ὅρων καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ κατέχεται κατὰ ζῶνες ἀπὸ τοὺς συμμάχους (Ἀμερικανούς, Ἄγγλους καὶ Γάλλους) καὶ ἀπὸ τοὺς Ρώσους.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1946 ἔγινε δημοψήφισμα κι ἐγύρισαν στὴν Ἑλλάδα ὁ ἀείμνηστος βασιλιὰς τῆς νίκης Γεώργιος Β΄ μὲ τοὺς σημερινοὺς βασιλεῖς μας Παῦλο καὶ Φρειδερίκη. Τέλος τὸ 1948 παραχωρήθηκαν στὴν Ἑλλάδα τὰ Δωδεκάνησα.

Ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ γεγονότα τοῦ Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου βλέπομε ὅτι: Τὰ ἔτη 1939 ὡς τὸ τέλος περίπου τοῦ 1942, ἦσαν ἔτη μεγάλων νικῶν τῆς Γερμανίας, τὰ ἔτη 1943 καὶ 1944, ἦσαν ἔτη νικῶν τῶν συμμάχων καὶ τὸ 1945, ἔτος παραδόσεως τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰαπώνων ἄνευ ὅρων.

9. Συμβολὴ τῆς Ἑλλάδος στὴ νίκη

Ὅταν ἐκόπασε ἡ θύελλα τοῦ Δευτέρου Μεγάλου πολέμου, ποὺ τόσες καταστροφὲς ἔφερε στὴν ἀνθρωπότητα, ἀναγνωρίσθηκε ἀπ' ὅλους —συμμάχους, οὐδετέρους κι ἐχθροὺς— ὅτι ἡ Ἑλλάδα συνέβαλε πολὺ στὴ νίκη γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους:

α΄) Μὲ τὸ θρίαμβο τοῦ στρατοῦ μας στὴν Ἀλβανία καὶ τὴ σθεναρὴ ἀντίστασι κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἔπεσε ὁ θρῦλος ὅτι οἱ ἀξονικοὶ στρατοὶ εἶναι ἀήττητοι. Ἔτσι ἡ Ἱσπανία μὲ τὴν Τουρκία ἀντιστάθηκαν στὴν πίεσι τοῦ Ἄξονα νὰ βγοῦν στὸν πόλεμο κι ἔμειναν οὐδέτερες. Ἂν οἱ δυὸ αὐτὲς δυνάμεις ἔβγαιναν, θὰ ἔπεφτε τὸ Γιβλαρτάρ, θ' ἀχρηστευόταν κατόπιν ἡ Μεσόγειος ὡς μετωπικὴ γραμμὴ ἀμύνης καὶ θὰ καταλαμβανόταν ἡ Μέση Ἀνατολή, τὴν ὁποία οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐχρησιμοποιοῦσαν ὡς βάσι ἐξορμήσεως γιὰ τὴν κύκλωσι τῆς Ρωσσίας.

β΄) Ἔφθειρε τὶς ἀξονικὲς δυνάμεις σὲ μεγάλο βαθμὸ κι ἔδωσε ἀρκετὸ χρόνο στοὺς συμμάχους νὰ ἑτοιμασθοῦν.

Καὶ γ΄) Καθυστέρησε τὴν ἐπίθεσι κατὰ τῆς Ρωσίας δύο μῆνες κι ὅπως εἴδαμε δὲν ἠμπόρεσαν νὰ καταλάβουν τὴ Μόσχα, νὰ καμφθῆ ἡ ρωσικὴ ἀντίστασις. Κατὰ τὴ δίκη τῶν Γερμανῶν ἐγκληματιῶν πολέμου ποὺ ἔγινε μετὰ τὸν πόλεμο στὴ Νυρεμβέργη, οἱ ἴδιοι οἱ Γερμανοὶ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ὡμολόγησαν ὅτι: ἂν ἐνικήθηκαν οἱ Γερμανοὶ στὴ Ρωσία αὐτὸ ὀφείλεται γιατὶ καθυστερήθηκαν στὴν Ἑλλάδα δυὸ μῆνες. Καὶ ἀκόμη: γιατὶ οἱ γερμανικὲς μεραρχίες τοῦ Λίστ ποὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Βαλκανικὴ γιὰ τὸ ρωσικὸ μέτωπο ἐπῆγαν ἐκεῖ μὲ μειωμένο τὸ ἠθικὸ ἀπὸ τὴ μεγάλη φθορά τους στὴν Ἑλλάδα.

Αὐτὴ τὴ μεγάλη συμβολὴ εἶχε ἡ Ἑλλάδα στὴ νίκη τῶν συμμάχων της κατὰ τὸ Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Μὲ τὸ πρῶτο της «Ὄχι», ἐπέτυχε τὴ νίκη κατὰ τῶν Ἰταλῶν κι ἐκλόνισε τὰ θεμέλια τοῦ Ἄξονα. Μὲ τὸ δεύτερο «Ὄχι» συνετέλεσε νὰ κλίνη ὁ πόλεμος μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων της.

10. Συμμοριακὸς πόλεμος

Ἔπειτα ἀπὸ σκληρὴ μάχη τεσσάρων χρόνων ποὺ ἔδωσε ἡ Πατρίδα μας μὲ τοὺς κατακτητὲς κι ἀφοῦ συνέτριψε τὴν ἐγκληματικὴ ἐπίθεσι τῶν Ἐλασιτῶν κατὰ τῆς Ἀθήνας τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1944, ἦλθε ἡ ὥρα νὰ δώση καὶ τὴ μάχη τῆς εἰρήνης. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἐπιδίδονταν νὰ ἐπουλώσουν τὶς πληγὲς ποὺ ἄφησε ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὰ ἐρείπια, οἱ ἐχθροί μας μὲ ἐντοπίους συνεργάτες ἐδημιούργησαν μέσα στὴ χώρα μας ἕνα νέο πόλεμο ποὺ ὠνομάσθηκε «Συμμοριακὸς πόλεμος». Ἀλλ' ἂς ἰδοῦμε τὰ γεγονότα τοῦ σκληροῦ τούτου πολέμου μὲ κάθε δυνατὴ συντομία, ὅση ἐπιτέπει ὁ χῶρος τοῦ βιβλίου:

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Δεκεμβριανοῦ κινήματος μὲ ἐντολὴ τῆς Ρωσίας ποὺ ἔβλεπε πὼς τὰ κατακτητικά της σχέδια εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος ἀποτυγχάνουν, μεγάλα τμήματα τῶν Ἐλασιτῶν ἐπέρασαν τὰ βόρεια σύνορά μας κι ἐμπῆκαν στὴν Ἀλβανία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία. Ἐκεῖ ἀφοῦ ἐγυμνάσθηκαν καὶ ἐξωπλίσθηκαν ἀπὸ τὰ κομμουνιστικὰ καθεστῶτα τῶν χωρῶν τούτων, ἄρχισαν νὰ εἰσβάλλου στὰ βόρεια τμήματα τῆς χώρας μας καὶ νὰ προξενοῦν καταστροφές. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1947 ἰσχυρὸς συμμοριακὸς στρατός, ἔχοντας ὡς ὁρμητήριο τὴν Ἀλβανία, κατέλαβε τὴν περιοχὴ τοῦ Γράμμου κι ἀνήγγειλε τὸ σχηματισμὸ «Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος» μὲ πρωθυπουργὸ τὸ στρατηγὸ τοῦ δῆθεν δημοκρατικοῦ στρατοῦ, τὸ Μάρκο Βαφειάδη. Ἐπειδὴ στὴν περιοχὴ τοῦ Γράμμου δὲν ὑπάρχει πόλις, ἄλλα τμήματα τῶν συμμοριτῶν ὁρμώμενα ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸ ἔδαφος ἔκαμαν ἐπίθεσι κατὰ τῆς Κόνιτσας, νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν ὡς ἕδρα τῆς κυβερνήσεώς των. Πρὶν καλὰ - καλὰ τελειώσει ἡ ἐπίθεσις κι ἐνῶ ἀκόμη ἐρρίχνονταν πυρολισμοὶ ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα κατὰ τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, ἔφθανε ἐκεῖ ἡ βασίλισσά μας Φρειδερίκη κι ἔδωσε θάρρος στοὺς μαχομένους καὶ στοὺς κατοίκους. Ἐν τέλει ὁ ἐθνικὸς στρατὸς ἀπέκρουσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ἐπίθεσι κι ἀπώθησε τοὺς συμμορίτες πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά μας. Στὸ μεταξὺ οἱ συμμορίτες ἔγιναν ἐπιθετικώτεραι κι ἰσχυρὲς δυνάμεις των ἐγκατεστάθηκαν στὸ ὄρος Βίτσι, ὅπου καταλήγουν πολλοὶ δρόμοι ἀπὸ τὴν Ἀλβανία καὶ τὴ Γιουγκοσλαβία κι ἔτσι ἠμποροῦσαν ν' ἀνεφοδιάζωνται. Ἄλλα πάλι τμήματα συμμοριτῶν ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰ τῆς Πίνδου κατέβηκαν στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά, τελευταῖα δὲ καὶ στὴν Πελοπόννησο, ἔκαναν ἐπιδρομὲς στὰ γύρω χωριὰ καὶ τὶς πόλεις, ἀνετίνασσαν γέφυρες διὰ νὰ παραλύσουν τὴ συγκοινωνία τῆς χώρας κλπ. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθαναν ὅλα αὐτὰ μὲ βάρβαρες ἀπαγωγὲς ἐμάζευαν τὰ ἑλληνόπουλα, ἰδίως ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δυτ. Μακεδονίας καὶ τὰ ἔστελναν στὶς χῶρες τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος (Ἀλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Οὐγγαρία κτλ.). Ἐκεῖ τὰ ἐκσλάβιζαν καὶ τὰ προετοίμαζαν νὰ ἐπανδρώσουν τὸ συμμοριακὸ στρατό. Ἀργότερα ἐξακριβώθηκε ὅτι ἀπὸ τὸ ἀπαίσιο αὐτὸ παιδομάζωμα, ποὺ εἶναι πιὸ ἐγκληματικὸ ἀπὸ τὸ γνωστό μας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, γιατὶ τὸ ἔκαμαν Ἕλληνες, ἀπήχθησαν 26.000 περίπου ἑλληνόπουλα. Δυστυχῶς τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ κατακρατοῦνται ἀκόμη παρὰ τὶς τόσες διαμαρτυρίες ποὺ γίνονται.

Διάστασις Τίτο—Κόμινφορμ. Τὸ 1948, ἐνῶ ὁ συμμορ. ἀγὼν εὑρισκόταν στὴ μεγαλύτερη ἔντασί του, ἔγινε διάστασις μεταξὺ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Γιουγκοσλαβίας Τίτο γιατὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑποταχθῆ στὴν ἀποικιακὴ ἐκμετάλλευσι ποὺ κάνει ἡ Ρωσία καὶ τῆς Κόμινφορμ ποὺ εἶναι ὄργανο τοῦ ρωσικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Κατόπιν τούτου ἡ Κόμινφορμ ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες συμμορίτες νὰ στραφοῦν κατὰ τοῦ Τίτο. Πολλὰ τότε στελέχη μὲ τὸ Βαφειάδη ποὺ εἶχαν ἐκπαιδευθῆ στὴ Γιουγκοσλαβία, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ φανοῦν ἀχάριστοι, ἀρνήθηκαν νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν ἐντολὴ τῆς Κόμινφορμ. Ἀντίθετα ὅσοι ἦσαν πιστοὶ στὸ Ζαχαριάδη ἐτάχθησαν μὲ τὴν Κόμινφορμ. Ἀποτέλεσμα τοῦ διχασμοῦ αὐτοῦ τῶν συμμοριτῶν ἦταν νὰ ἐξαφανισθῆ ὁ Βαφειάδης, νὰ παραμερισθοῦν οἱ ὀπαδοί του κι ἐπεκράτησε ὁ Ζαχαριάδης, ὁ ὁποῖος κι ἔγινε ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος.

Μόλις ἀνέλαβε ὁ νέος ἀρχηγὸς ὠργάνωσε καλύτερα τοὺς συμμορίτες καὶ συνέχισε μὲ πιὸ μεγάλη ἔντασι τὶς ἐπιδρομὲς κατὰ τῶν πόλεων κλπ. Ἐδῶ πρέπει νὰ εἰποῦμε ὅτι ὁ στρατὸς μὲ τὴ χωροφυλακή, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εὑρίσκωνται παντοῦ εἶχαν ἐφαρμόσει τὴν τακτικὴ τῆς «στατικῆς ἄμυνας». Καταμερίζονταν δηλ. στὶς πόλεις καὶ τὶς κωμοπόλεις ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωριῶν. Κατὰ τῶν φρουρῶν τούτων οἱ συμμορίτες ἔριχναν, τὴ νύκτα ἰδίως, ἰσχυρὲς δυνάμεις κι ὅπου ἡ ἀντίστασις ἐκάμπτονταν ἔμπαιναν μέσα κι ἔκαναν σφαγὲς καὶ λεηλασίες. Τὸ πρωΐ ὅμως τῆς ἄλλης ἡμέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρας ἔφθανε στρατὸς καὶ τοὺς ἔδιωχνε. Τέτοιες ἐπιθέσεις συμμοριτῶν ἔγιναν κατὰ τῆς Καρδίτσης, τῆς Νάουσας, τοῦ Καρπενησίου, τῆς ἡρωϊκῆς Ζαχάρως κάτω στὴν Ὀλυμπία ποὺ ἀπέκρουσε δυὸ φορὲς τοὺς συμμορίτες κ. ἄ. Μολαταῦτα ὁ ἐθνικὸς στρατὸς δὲν ἐκαμπτόταν γιατὶ εἶχε πεποίθησι πὼς στὸ τέλος θὰ συνέτριβε τοὺς συμμορίτες.

Λῆξις συμμοριακοῦ πολέμου. Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, ὅταν τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1949 ἡ τότε Κυβέρνησις Σοφούλη ἀνέθεσε τὴ διοίκησι τοῦ στρατοῦ στὸν ἀρχιστράτηγο τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου Ἀλ. Παπάγο μὲ ἀπεριόριστα δικαιώματα. Τὴν ἴδια ἐποχὴ οἱ σύμμαχοί μας Ἀμερικανοὶ μᾶς ἐφοδίασαν μὲ ἀεροπλάνα καὶ πυροβολικὸ νεωτάτου τύπου. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ὁ στρατός μας ἄφησε τὴν τακτικὴ τῆς «στατικῆς ἄμυνας» κι ἀνέλαβε ἐπίθεσι κατὰ τῶν συμμοριτῶν. Ἐφαρμόσθηκε δηλ. συστηματικὴ ἐκκαθάρισις τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς συμμορίτες ὥστε νὰ μὴν εἰσχωροῦν ἀπὸ πίσω κι ἀρχίζουν πάλι τὰ ἴδια. Ἀρχικὰ ἔγινε ἐκκαθάρισις τῆς Πελοποννήσου, ἔπειτα τῆς Στερεᾶς, τῆς Θεσσαλίας ὥσπου οἱ συμμορίτες ἀπωθήθηκαν στὰ βόρεια τμήματα τῆς χώρας μας.

Τὸ ἀρχηγεῖο τῶν συμμοριτῶν γιὰ νὰ φέρη ἀντιπερισπασμὸ στὴν τακτικὴ τοῦ Παπάγου καὶ γιὰ νὰ δημιουργήση ἐντυπώσεις, διέταξε μεγάλη ἐπίθεσι κατὰ τῆς Φλώρινας στὶς 12 Δεκεμβρίου 1949. Ὁ ἐκεῖ ὅμως στρατὸς παρ' ὅτι ὀλιγώτερος ὄχι μόνο ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσι, ἀλλὰ καὶ κατεδίωξε ὡς τὰ σύνορα τοὺς συμμορίτες οἱ ὁποῖοι ἄφησαν πίσω χιλιάδες νεκροὺς κι ἄφθονο ὑλικό. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1949 οἱ συμμορίτες εἶχαν πιὰ ὁλοκληρώσει τὰ ὀχυρωματικά τους ἔργα στὸ Γράμμο καὶ ὑπερηφανεύονταν πὼς εἶναι ἀπόρθητα. Ὁ ἐθνικὸς στρατὸς ἀνέλαβε τότε νὰ δώση τὸ τελευταῖο κτύπημα κατὰ τοῦ συμμοριτισμοῦ. Σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο «Πυρσός», ὅπως ὠνομάσθηκε ἡ ἐπιχείρησις, ἔγινε πρῶτα ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Βίτσι ποὺ σὲ λίγες ἡμέρες ἐξεκαθαρίσθηκε κι ἀκολούθησε ἡ πτῶσις τοῦ Γράμμου. Ἔπειτα ἀπὸ τὴν συντριπτικὴ αὐτὴ νίκη τοῦ στρατοῦ μας οἱ συμμορίτες ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν ὁριστικὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ν' ἀποσυρθοῦν μὲ τὴν ψευδοκυβέρνησί τους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (Ὀκτώβριος τοῦ 1949).

Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα αἱμόφυρτη, ἀλλ' ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν πίστι καὶ τὰ ἰδανικά, κατήγαγε νέο θρίαμβο κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ κομμουνιστικοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ ποὺ τὶς ἀποτελοῦσαν ξενόδουλοι Ἕλληνες κι ἔθεσε φραγμὸ στὴν ἀκόρεστη ἁρπακτικότητα τῆς κομμουνιστικῆς Ρωσίας. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἑλλάδα καὶ στὰ ἴδια ἱερὰ ἐδάφη της ποὺ ἐννιὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τότε εἶχε θέσει φραγμὸ στὴν ἁρπακτικότητα τῆς Φα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιστικῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Χιτλερικῆς Γερμανίας καὶ ἐνέπνευσε στοὺς λαοὺς τὴν πεποίθησι ὅτι : ἡ ἐλευθερία δὲν καταβάλλεται ὅταν ὑπάρχουν ἄνδρωποι νὰ τήν ὑπερασπίσουν. Γιὰ τὴν Ἐλευθερία

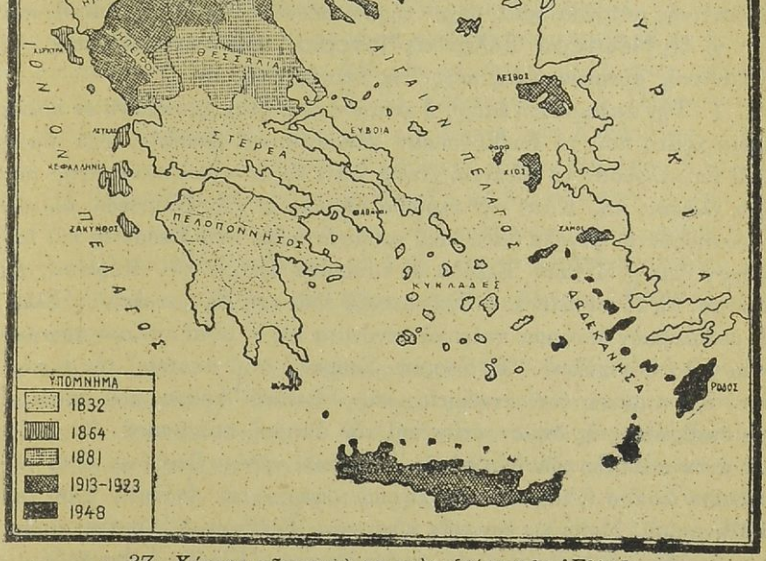

37. Χάρτης τῶν κατὰ καιροὺς ὁρίων τῆς Ἑλλάδος

ἡ Ἑλλάδα τὴν ἐγέννησε καὶ ὡς θέα τὴν ἐλάτρευσε καὶ τὸ βωμό της ἐθεμελίωσε μὲ τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά!...

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὰ αἴτια τοῦ Β' Παγκ. Πολέμου. 2) Γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Ἑλλάδος τὸ 1940—41, τὴ νάντίστασι κατὰ τὴν Κατοχή κτλ. ὑπάρχει ἄφθονη ὕλη. Συγκεντρώσατέ την. 3) Διαβάσατε στὸ Ἀναγνωστικό σας τὸ κεφάλαιο «Ἡ ἐθνικὴ δόξα τοῦ 1940». 4) Περισσότερα ἀπ' ἄλλα βιβλία γιὰ τὰ Δεκεμβριανὰ καὶ τὸ συμμοριτοπόλεμο. Εἰκόνες καταστροφῶν. 5) Ἐπανάληψις τοῦ Δ' κεφαλαίου καὶ κατόπιν ὅλης τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου. 6) Στὸ τετράδιο τῆς Ἱστορίας νὰ μποῦν τὰ νέα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ νὰ κλείση ὁ χρονολογικὸς πίνακας. 7) Γενικὲς ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων. 8) Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940».

Ι. Κ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ τὴν ἐξέτασι καὶ τῶν τελευταίων γεγονότων, τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία δυναμεθα νὰ χωρίσωμε σὲ τρεῖς μεγάλες περιόδους:

α) Τὴν Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

β) Τὴν Μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς καταλύσεώς της (325—1453), καὶ

γ) Τὴ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐποχῆς μας.

1. Τὴν παλαιοτάτη ἐποχὴ ἡ πατρίδα μας ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ποὺ τὰ ἐκυβερνοῦσαν κληρονομικοὶ βασιλεῖς, ὅλα ὅμως μαζὶ ἀποτελοῦσαν τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γιατὶ εἶχαν κοινὴ καταγωγή, τὴν ἴδια γλῶσσα κτλ. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν παρατηροῦνται μεγάλα ἀποικιακὰ ρεύματα γύρω στὴ Μεσόγειο καὶ δημιουργεῖται ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα μὲ ἐμπορικὰ κέντρα τὴν Κόρινθο, τὴ Μίλητο, τὴ Μασσαλία κ. ἄ. Στὸ μεταξὺ ἐδῶ στὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα μεσολαβοῦν διάφορα πολιτικὰ γεγονότα καὶ σ' αὐτὰ παίζουν πρωτεύοντα ρόλο δύο πόλεις: Ἡ δωρικὴ Σπάρτη, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσι τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἰωνικὴ Ἀθήνα, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσι τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ ἀττικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ φοβερὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο αὐτῶν ἑλληνικῶν πόλεων ζημιώνει πολὺ τὴν Ἑλλάδα ὥσπου ἡ εἰσβολὴ τῶν Περσῶν φέρει τὴν ἑνότητα ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὶς λαμπρὲς νίκες τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀσιάτης εἰσβολεὺς ἀποσύρεται στὴ χώρα του κι ἀρχίζει στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐρειπίων ποὺ ἄφησε φεύγοντας. Ἀκολουθεῖ περίοδος εὐημερίας, ἡ δὲ Ἀθήνα ἐπὶ Περικλῆ εὑρίσκεται στὴ μεγαλύτερη ἀκμή της καὶ δημιουργεῖ τὸν πρῶτο ἑλληνικὸ πολιτισμό.

Δυστυχῶς ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ποὺ ἐκσπᾶ κατόπιν, σύνταράσσει τὴν Ἑλλάδα καὶ φέρει παντοδύναμο τὴ Σπάρτη. Γρήγορα ὅμως ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος μεταβιβάζεται στὴ Θήβα καὶ μετ' αὐτὴν διαδοχικὰ στὸ Φίλιππο καὶ τὸ Μεγάλο Ἀλέξανδρο, ὁ ὁποῖος ἑνώνει τοὺς Ἕλληνες καὶ μὲ τὴν περίφημη ἐκστρατεία του στὴν Ἀσία κάνει τὴν Ἑλλάδα ἔνδοξη καὶ κοσμοκράτειρα. Μολοταῦτα ὁ γρήγορος θάνατός του κι ἡ διαίρεσις τοῦ ἀπεράντου κράτους του ἀπὸ τὴ φιλοδοξία τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διαδόχων, μειώνει τὴν ἰσχὺν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑποτάσσεται στοὺς Ρωμαίους. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ ὁ Χριστιανισμὸς διαλύουν τὴ ρωμαϊκὴ κυριαρχία καὶ δημιουργεῖται στὴν Ἀνατολὴ νέο ἑλληνικὸ κράτος, μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολι.

2) Περνοῦμε στὴν πιὸ ἔνδοξη ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ποὺ παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴ μετέπειτα διαμόρφωσι τῶν λαῶν καὶ δημιουργεῖ τὸ Δεύτερο ἑλληνικὸ πολιτισμό. Τὴν αἴγλη τοῦ Βυζαντίου διαδέχεται ὁ φοβερὸς ἀνταγωνισμὸς μὲ τοὺς Ἄραβες τοὺς ὁποίους καταβάλλει ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἴσαυρος, ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία διοχετεύει νέο αἷμα στὴν αὐτοκρατορία. Ἡ δύναμις ὅμως τῆς Βυζ. αὐτοκρατορίας ὀλιγοστεύει ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους μὲ νέους ἐχθρούς, τελευταῖα δὲ ἡ θρυλικὴ πρωτεύουσα περισφίγγεται ἀπὸ τὴν κατακτικὴ ὁρμὴ τῶν φανατισμένω μαχητῶν τοῦ Μωάμεθ Β'. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, τελευταῖος αὐτοκράτωρ, ὀργανώνει τὴν ἄμυνα τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ στὸ τέλος πίπτει αἱμόφυρτος καὶ μαζί του πίπτει ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ποὺ ἐστέφθη μὲ δόξαν τόσων αἰώνων καὶ τὴν ἐλάμπρυνε ἡ βασιλεία ἐνδόξων αὐτοκρατόρων, εἶναι πλέον ὑπόδουλη ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐξακολουθεῖ νὰ μένη τὸ μυθικὸ προπύργιο γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἡ Μεγάλη ἰδέα τοῦ ἔθνους.

3) Τὴν πτῶσι τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ 1453 διαδέχεται ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐπὶ 400 χρόνια ὁ μαρτυρικὸς λαός μας ὑποφέρει ἀφάνταστα βασανιστήρια ν' ἀλλάξη τὴν πίστι του ἀλλ' ἀρνεῖται καὶ διατηρεῖ ἀνίκητη τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδας του. Ἐν τέλει τὴν ἐπιτυγχάνει μὲ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Εἰκοσιένα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο γεγονὸς τῆς μακραίωνης ἑλλην. Ἱστορίας. Μετὰ τὸν Καποδίστρια ἀκολουθεῖ ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος καὶ Γεωργίου τοῦ Α' ὁ ὁποῖος, σὰν ἄλλος Παλαιολόγος, πίπτει αἱμόφυρτος στὴ Θεσσαλονίκη τὴν 5ην Μαρτίου 1913. Εἶναι ἡ ἔνδοξη ἐποχὴ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ποὺ κάνουν τὴν Ἑλλάδα μεγάλη μὲ τὰ σύνορά της ὡς τὸ Νέστο. Τὸ 1914 ἐκσπᾶ ὁ Α' Παγκόσμιος πόλεμος ποὺ παρασύρει καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ αἱματοκυλίει τὴν ἀνθρωπότητα μέχρι τοῦ 1918. Μετὰ ἕνα χρόνο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβάζεται στὴ Μικρασία, δημιουργεῖ ἐκεῖ νέες δάφνες καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1920 ὑπογράφεται ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, μὲ τὴν ὁποίαν προσαρτᾶται στὴν Ἑλλάδα ἡ περιοχὴ Σμύρνης καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη, μέχρι Τσατάλτζας. Ὁ πόθος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν «Πόλη» τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὀνείρων του, φαίνεται πῶς θὰ πραγμοτοποιηθῆ. Διάφορα ὅμως γεγονότα συντελοῦν στὸ νὰ ἐγκαταλειφθῆ ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς συμμάχους της, ἐνῶ ἐνισχύεται ἀπ' αὐτοὺς ὁ τουρκικὸς στρατός. Τέλος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, βλέποντας μάταιο τὸν ἀγῶνα, ἐκκενώνει τὴ Μικρασία καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, τὸ 1922. Μετὰ τὴν καταστροφὴ μεσολαβοῦν ἀλλεπάλληλα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα στὴν Ἑλλάδα μέχρις τοῦ 1939, ὁπότε ἐκσπᾶ ὁ Β' Παγκόσμιος πόλεμος. Μετὰ ἕνα χρόνο ἡ Ἑλλάδα δημιουργεῖ τὴ δόξα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν ὀχυρῶν τῆς γραμμῆς Μεταξᾶ ἀλλὰ μπροστὰ στὸν τεράστιο ὄγκο τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, πίπτει ἐνδόξως. Ἡ κατοχὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἄξονος διαρκεῖ ὡς τὸ φθινόπωρο τοῦ 1944 ὁπότε οἱ ἑλληνοβρεττανικὲς δυνάμεις, ποὺ ἀποβιβάζονται στὴν Ἑλλάδα, ἀναγκάζουν τὸν ἐχθρὸ νὰ ἐκκενώση ὅλη τὴ χώρα. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀκολουθεῖ ὁ ἀπαίσιος Δεκέμβριος καὶ μετὰ μικρὴν ἀνάπαυλα ὁ συμμοριακὸς πόλεμος ποὺ ἐπεσώρευσε μεγάλα κακὰ στὴν Ἑλλάδα. Ἐν τέλει ὁ ἐθνικὸς στρατὸς ἀποκατέστησε τὴν τάξι σ' ὅλη τὴ χώρα μας, ἡ ὁποία ἤδη εὑρίσκεται στὴν περίοδο εἰρηνικῆς ἀναδημιουργίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ

Ἱστορικῶν ἀναγνωσμάτων διὰ τοὺς μαθητὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν των γνώσεων

1. *Ἀθαν. Πετσάλη : « Οἱ Μαυρόλυκοι »*
2. » » : *« Ἡ Καμπάνα τῆς Ἁγ. Τριάδας»*
8. *Ἰω. Ἀποστολάκη : «Τὸ κλέφτικο τραγοῦδι»*
4. *Οἰκονόμου : «Κοραῆς»*
5. *Β. Μέξα : «Οἱ φιλικοὶ»*
6. *Μελᾶ : «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ»*
7. *Τάκη Λάππα : Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος»*
8. *Γ. Παρασκευοπούλου : «Ἐμμαν. Παπᾶς»*
9. *Ἀρσ. Ταμπακοπούλου : «Ὁ ἥρωας τῶν Σερρῶν»*
10. *Λαζάρου—Βετέλη : «Ὁ Καποδίστριας»*
11. *Α. Κυριακοῦ : «Ὁ πόλεμος τοῦ 1897»*
12. *Μακρυγιάννη : «Ἀπομνημονεύματα»* (*τ. Α' Β'*)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς Ἱστορίας Ν. Ἑλλάδος

1770	Ἐπαναστατικὸ Κίνημα Ἑλλήνων. Αἰκατερίνη Β'.
1790	Καταστροφὴ δυνάμεων Λάμπρου Κατσώνη στὸν Καφηρέα
1791—1803	Ἀγῶνες Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ
1814	Ἵδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρίας στὴν Ὀδησὸ
1821 (24 Φεβρ.)	Κίνημα Ἀλ. Ὑψηλάντη στὴ Μολδοβλαχία
(23 Μαρ.)	Ἐπανάστασις στὴν Πελοπόννησο καὶ Στ. Ἑλλάδα
(10 Ἀπρ.)	Ἀπαγχονισμὸς Πατριάρχου τοῦ Ε'
(20 Ἀπρ.)	Μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Διάκου στὴ Λαμία
(16 Μαΐου)	Ἐπανάστασις Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔξω ἀπὸ τὸν Πολύγυρο
(23 Σεπτ.)	Οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν τὴν Τρίπολι
1822 (1 Ἰάν.)	Α'. Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο
(22 Φεβρ.)	Ἐπανάστασις Δυτικῆς Μακεδονίας
(6 Ἀπρ.)	Καταστροφὴ τῆς Νάουσας
(25 27 Ἰουλ.)	Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη στὰ Δερβενάκια
1823 Μάρτιος)	Β'. Ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων στὸ Ἄστρος
(5 7 Ἀπρ.)	Καταστροφὴ τῆς Χίου
(23 Δεκ.)	Ἄφιξις Λόρδου Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι
1824 (7 Ἀπρ.)	Θάνατος Λόρδου Βύρωνος
(24 Ἰουν.)	Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν
(29 Αὐγ.)	Ναυμαχία τοῦ Γέροντα
1825 (12 Φεβρ.)	Ἀπόβασις Ἰμβραὴμ στὴν Πελοπόννησο
1826 (10 Ἀπρ.)	Ἡρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου
(4 Μαΐου)	Πυρπόλησις Καλαβρύτων καὶ Ἁγίας Λαύρας ὑπὸ Ἰμβραὴμ
1827 (24 Ἰουν.)	Ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων
(8 Ὀκτ.)	Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
1828 (6 Ἰαν.)	Ὁ Καποδίστριας φθάνει στὴν Ἑλλάδα
(Σεπτ.)	Ὁ Ἰμβραὴμ ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα
1831 (27 Σεπτ)	Δολοφονία Ἰω. Καποδίστρια
1832 (25 Ἀπρ)	Ἡ Ἑλλάδα ἀναγνωρίζεται Βασίλειο
1833 (18 Ἰαν.)	Ἄφιξις Ὄθωνος στὴν Ἑλλάδα
1843 (4 Σεπτ.)	Στρατιωτικὴ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Ὄθωνος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1862 (12 Ὀκτ.)	Ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος
1863	Ἄφιξις Γεωργίου Α΄ στὴν Ἑλλάδα
1864	Προσάρτησις Ἑπτανήσου
1881	Προσάρτησις Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἄρτης
1909	Στρατιωτικὴ ἐπατάστασις στὸ Γουδὶ
1912 (5 Ὀκτ.)	Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
(26 Ὀκτ.)	Ἀπελευθέρωσις Θεσσαλονίκης
1913 (21 Φεβρ.)	Ἀπελευθέρωσις Ἰωαννίνων
(5 Μαρτ.)	Δολοφονία Γεωργίου Α΄. στὴ Θεσσαλονίκη
19 Ἰουν. - 17 Ἰουλ.	Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
(20 Ἰουλ.)	Συνθήκη Βουκουρεστίου. Προσάρτησις Ἀνατολικῆς Μακεδονίας
1914—1918	Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος
1910 (2 Μαΐου)	Ἀπόβασις ἑλληνικῶν δυνάμεων στὴ Μικρὰ Ἀσία
(27 Νοεμ.)	Συνθήκη Νεϊγύ. Προσάρτησις Δυτ. Θράκης
1920 (28 Ἰουλ.)	Συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Προσάρτησις περιοχῆς Σμύρνης καὶ Ἀν. Θράκης μέχρι Τσατάλτζας
1921 (Ἰουλ.- Αὐγ.)	Προέλασις ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς Ἄγκυραν. Μάχαι Σαγγαρίου
1922 (Σεπτεμ.)	Ἀποχώρησις ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴ Μικρασία
1923 (24 Ἰουλ.)	Συνθήκη τῆς Λωζάνης. Περιορισμὸς ἑλληνικῶν συνόρων στὸν Ἕβρο
1939 (1 Σεπτ.)	Γερμανικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Πολωνίας. Ἀρχὴ Β΄ Παγκοσμίου πολέμου
1948 (28 Ὀκτ.)	Ἰταλικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος
(22 Νοεμ.)	Ἀπελευθέρωσις Κορυτσᾶς
(8 Δεκεμ.)	Ἀπελευθέρωσις Ἀργυροκάστρου
1941 (10 Ἰαν.)	Κατάληψις ὀχυρῶν τῆς Κλεισούρας
(6 Ἀπρ.)	Γερμανικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα
(27 Ἀπρ.)	Οἱ Γερμανοὶ εἰσέρχονται στὴν Ἀθήνα. Κατοχὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἄξονος
1943	Συμμαχικὴ ἀπόβασις στὴ Σικελία.
1944	Μεγάλη ἀπόβασις στὴ Γαλλία. Ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος.
1945	Πτῶσις Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ἄνευ ὅρων. Λῆξις Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.
1947 (31 Μαρ.)	Προσάρτησις Δωδεκανήσου στὴν Ἑλλάδα.
(Ἰούνιος)	Ἔναρξις συμμοριακοῦ πολέμου
1949 (Ὀκτωβ.)	Λῆξις συμ. πολέμου στὴν Ἑλλάδα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὸν 15 αἰῶνα

Σελὶς

1. Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης 3
2. Πόλεμοι τῆς Αὐστρίας 3
3. Πόλεμοι τῆς Βενετίας 4
4. Οἱ πόλεμοι τῆς Ρωσίας 5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Κεφάλαιο Α'

Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων στὰ χρόνια τῆς δουλείας

1. Ἀφαίρεσις ἑλλ. περιουσιῶν 7
2. Κεφαλικὸς φόρος. Παιδομάζωμα 8

Κεφάλαιο Β'

Ὀργάνωσις ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ

1. Θρησκ. προνόμια, Πατριάρχης 9
2. Πολιτ. προνόμια. Κοινότητες 11
3. Πεζικὲς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων 12
4. Τὸ ναυτικὸ τῶν Ἑλλήνων 15
5. Φαναριῶτες 16
6. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία στὰ χρόνια τῆς δουλείας 18
7. Διδάσκαλοι τοῦ γένους. Ἀδαμ. Κοραῆς 19

Κεφάλαιο Γ'

Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων

1. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 20
2. Ὁ Λάμπρος Κατσώνης 22

Κεφάλαιο Δ'

Προπαρασκευὴ ἑλλ. ἐπαναστάσεως

1. Γαλλικὴ ἐπανάστασις 25
2. Ρήγας Φεραῖος 27
3. Σουλιῶτες καὶ Ἀλῆ πασᾶς 29
4. Πόλεμοι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν 31
5. Οἱ Σουλιῶτες ἐπιστρέφουν στὸ Σουλι. Θάνατος Ἀλῆ πασᾶ 34
6. Φιλικὴ ἑταιρεία 35

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Κεφάλαιο Α'

Πρῶτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως

Σελὶς

1. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μολδοβλαχίας 38
2. Ἡ ἐπανάστασις στὴν Πελ)νησο 41
3. Σφαγὴ χριστιανῶν. Κρέμασμα τοῦ Πατριάρχη 42
4. Θεοδωρος Κολοκοτρώνης 46
5. Πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη 47
6. Ἡρωϊκὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὸ Βαλτέτσι 49
7. Οἱ Ἕλληνες παίρνουν τὴν Τρίπολι 50
8. Ἡ ἐπανάστασις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα 51
9. Ἡ ἐπανάστασις στὴ Δυτ. Στερεά, Θεσσαλία καὶ Κρήτη 56
10. Ἐπανάστασις Ἀν. Μακεδονίας 56
11. Ὑποταγὴ Χαλκιδικῆς κτλ. 58
12. Ἡ ἐπανάστασις στὰ νησιὰ 59
13. Πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις στὴν Ἐπίδαυρο 62

Κεφάλαιο Β'

Δεύτερο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως

1. Ἐπανάστασις Δυτ. Μακεδονίας 63
2. Ἐπίθεσις κατὰ τῆς Νικόυσης 64
3. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Πέτα 67
4. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου 68
5. Ἐκστρατεία τοῦ Δρομολη 69
6 Καταστροφὴ τῆς Χίου 73
7. Ο Κανάρης ἐκδικεῖται 74

Κεφάλαιο Γ'

Τρίτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως

1. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων. Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη 76
2. Φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη. Λόρδος Βύρων 78
3. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων 79

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κεφάλαιο Δ'

Τέταρτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως

Σελὶς

1. Ἡ Αἴγυπτος μπαίνει στὸν ἀγῶνα 80
2. Ὑποταγὴ Κρήτης καὶ Κάσου 81
3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν 82
4. Ναυμαχία τοῦ Γέροντα 83

Κεφάλαιο Ε'

Πέμπτο καὶ ἕκτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως

1. Ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραὴμ στὴν Πελοπόννησο 84
2. Μάχη στὸ Μανιάκι 86
3. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀποφυλακίζεται 86
4. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου 88
5. Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου 60
6. Ὁ Ἰμβραὴμ γυρίζει στὴν Πελοπόννησο 91
7. Κατορθώματα Κοραϊσκάκη 92

Κεφάλαιο ΣΤ'

Τελευταία περίοδος τῆς ἐπαναστάσεως

1. Μάχη στὸ Κερατσίνι 94
2. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη 95
3. Ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων 96
4. Ναυμαχία στὸ Ναυαρῖνο 97
5. Ἰωάννης Καποδίστριας 98
5. Ἡ Ἑλλάδα γίνεται ἀνεξάρτητο κράτος 100
7. Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια 100

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΡΑΤΟΣ

Κεφάλαιο Δ'

Ἡ Βασιλεία τοῦ Ὄθωνα

1. Ἡ ἀντιβασιλεία 102
2. Ὁ Ὄθωνας βασιλιὰς 102
3. Ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος 104

Κεφάλαιο Β'

Ἡ Βασιλεία Γεωργίου Α'

Σελὶς

1. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Γεωργίου Α' 105
2. Κρητικὴ ἐπανάστασις (1866 1869) 106
3. Κινήσεις τῶν Σλαύων στὰ Βαλκάνια 108
4. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897 110
5. Μακεδονικὸ ζήτημα. Ἐπανάστασις Νεοτούρκων 110
6. Ἐπανάστασις στὸ Γουδὶ 112

Κεφάλαιο Γ''

Βαλκανικοὶ πόλεμοι

1. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 113
2. Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος 116
8. Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος 118
4. Ἡ Ἑλλάδα στὸν πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο 119
5. Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία 120
6. Τὰ μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ 123

Κεφάλαιο Δ'

Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος

1. Τὸ πρῶτο ἔτος τοῦ πολέμου 124
2. Ἐπίθεσις τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος 126
3. Γερμανικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα 131
4. Μάχη τῆς Κρήτης 133
5. Πόλεμος στὴ Ρωσία καὶ Βόρειο Ἀφρικὴ 134
6. Ἀπόβασις στὴν Ἰταλία 136
7. Ἀντίστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ 137
8. Ἀπόβασις στὴ Γαλλία. Λῆξις πολέμου 139
9. Συμβολὴ τῆς Ἑλλάδος στὴ νίκη 139
10. Συμμορισκὸς πόλεμος 140

—Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας 144

—Χρονολογικὸς πίνακας 148

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

13

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤ. ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ὑπὸ Ἰωάννου Καμπανᾶ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ:

1. Παλαιὰ Διαθήκη Γ'. τάξεως
2. Καινὴ » Δ'. »
3. Ἐκκλ. Ἱστορία Ε'. » (Ἐγκεκριμένη)
4. Λειτ. Κατήχησις ΣΤ'. » »
5. Εὐαγγ. Περικοπαὶ Ε'.ΣΤ'. (Ἔγκρισις Ὑπ. Παιδείας 1954)

ΙΣΤΟΡΙΚΑ:

6. Ἥρωες Ἀρχ. Ἑλλήνων Γ'. τάξεως
7. Ἱστορία Ἀρχ. Ἑλλάδος Δ'. »
8. Ἑλλην. Ἱστορία Γ'.Δ'. (1ον ἔτος)
9. Ἑλλην. Ἱστορία Γ.Δ.' (2ον ἔτος)
10. Βυζ. Ἱστορία Ε'. τάξεως (Ἐγκεκριμένη)
11. Νέα Ἑλλάδα ΣΤ' » »

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ:

12. Μεθοδ. Ἀριθμητικὴ Α'. τάξεως
13. » » Β'. »
14. » » Γ'. »
15. » » Δ'. (Συστημένη)
16. » » Ε'.καὶ ΣΤ'. » (Ἐγκεκριμένη)

ΓΛΩΣΣΙΚΑ:

17. Γεωμετρία Ε'.καὶ ΣΤ'. » (Ἐγκεκριμένη)
18. Γραμματικὴ καὶ Ὀρθογραφία Δημοτικῆς δι' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ (ἔκδοσις νεωτάτη)
19. Γραμ. καὶ Ὀρθογραφία Καθαρευούσης Ε'ΣΤ' τάξ.

ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

20. Πατριδογνωσία Α'. τάξεως
21. » Β'. »
22. Ἀγωγὴ τοῦ Πολίτου Ε'. τάξεως
23 » » » ΣΤ'. »

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ:

24. Νέα Γεωγρ. Ἑλλάδος Γ'. καὶ Δ'. (μὲ χάρτας)
25. » » Ἠπείρων Ε'. (Ἐγκεκριμένη)
26. » » Εὐρώπης ΣΤ'. »
27. Λ. ΛΙΩΚΗ: Γεωγραφία Εὐρώπης ΣΤ' »

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

28. Φυσικὴ Ἱστορία Γ'. τάξεως (Κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως)
29. » » Δ'. » » »
30. » » Ε'. » » »
31. » » ΣΤ.' » » »
32. Φυτολογία-Ὀρυκτολογία Ε'ΣΤ' τάξ. » »
33. Ζωολογία-Ἀνθρωπολογία Ε'ΣΤ' » » »

ΦΥΣΙΚΑ:

34. Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ Χημεία Ε'. (Ἐγκεκριμένη)
35. » » » » ΣΤ'. »
36. » » » » Ε' ΣΤ' (1ον ἔτος Συνδ)λίας)
37. » » » » Ε' ΣΤ' (2ον » »
38. Λ. ΛΙΩΚΗ Φυσικὴ Χημεία ΣΤ'. Ἐγκεκριμένη)

ΤΕΣΤ: ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ — Δ. ΓΑΡΥΦΑΛΛΑΚΗ: Ὁ Καλός μου Ὁδηγός (τεύχη Δ', Ε', ΣΤ' τάξεων). Βοήθημα πρωτότυπον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀναγνωστικῶν δεξιοτήτων τῶν μαθητῶν.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ: Δελτίον Ἀτομικότητος. (Καὶ διὰ τὰ 6 ἔτη φοιτήσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ σχολεῖον).

Ἅπαντα κατὰ τὸ ἰσχῦον Ε. Α. Π. Ὑπ. Παιδείας καλαίσθητα, ἐπεξειργασμένα μεθοδικῶς, εὐκολονόητα. Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου εἶναι τὰ τελειότερα βοηθητικὰ γιὰ τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής